

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

Diagnoza stanu edukacji kulturowej w województwie podkarpackim

**Badanie w ramach programu NCK
„Bardzo Młoda Kultura 2019-2021”**

**Autor:
dr Wojciech Broszkiewicz**

– Przemyśl, 30.09.2019 r. –

Spis treści

Wstęp	4
O projekcie BMK w województwie podkarpackim	5
Nota metodologiczna	7
Wyniki diagnozy	9
1. Miejsce edukacji kulturowej w politykach publicznych na poziomie województwa	9
1.1 Pojęcie edukacji kulturowej w dokumentach regionalnych	9
1.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2005-2020	9
1.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	10
1.1.3 Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020	13
1.1.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020	19
1.1.5 Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa do roku 2020	20
1.1.6 Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023	22
1.1.7 Strategia Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Województwie Podkarpackim do 2030 r.	23
1.1.8 Strategia Rozwoju Turystyki na Obszarach Chronionych	23
1.2 Edukacja kulturowa a podkarpackie instytucje regionalne	25
1.2.1 Urząd Wojewódzki	25
1.2.2 Urząd Marszałkowski	25
1.2.3 Urzędy podkarpackich miast na prawach powiatu – finansowanie kultury	26
1.2.4 Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie	32
1.2.5 Centrum Kulturalne w Przemyślu	34
2. Mapowanie zasobów instytucjonalnych w województwie	43
2.1 Mapa instytucji kultury w województwie (centra, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice, biblioteki, kina, teatry, Filharmonia) oraz liczba i rodzaj imprez masowych	43
2.1.1 Centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w województwie podkarpackim	43
2.1.2 Muzea działające w województwie podkarpackim	48
2.1.3 Biblioteki i ich filie na terenie województwa podkarpackiego	51
2.1.4 Kina w województwie podkarpackim	54
2.1.5 Teatry i instytucje muzyczne w województwie podkarpackim	56
2.1.6 Imprezy masowe w województwie podkarpackim	58
2.2 Mapa instytucji oświaty w województwie	63
2.3 Mapa sieci BMK w województwie	74
3. Obszary strategicznej interwencji w skali województwa w ramach BMK	88
3.1 Obszary z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej	88
3.2 Obszary problemowe wymagające wsparcia w zakresie edukacji kulturowej	98
4. Diagnoza potrzeb odbiorców ostatecznych (dzieci i młodzieży) w zakresie edukacji kulturowej	108

Podsumowanie _____ 123

Decyzje strategiczne operatora w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej _____ 123

Decyzje strategiczne operatora dotyczące budowania partnerstwa kultury i edukacji _____ 124

Decyzje strategiczne operatora dotyczące odbiorców ostatecznych _____ 125

Bibliografia _____ 126

Publikacje naukowe _____ 126

Analizy, wyniki badań, strategie _____ 126

Spis schematów, map, tabel, wykresów i zestawień _____ 128

Wstęp

Niniejszy raport podsumowuje dane zebrane w ramach diagnozy, przeprowadzonej przez firmę Explicator Wojciech Broszkiewicz w 2019 roku.

Zasadniczym celem badania jest określenie stanu edukacji kulturowej w województwie podkarpackim w kontekście pierwszej edycji programu Bardzo Młoda Kultura, który został zrealizowanych w latach 2016-18.

Dokument zawiera przegląd kluczowych dokumentów pod kątem ich odniesień do kwestii edukacji kulturowej, mapę zasobów instytucjonalnych w województwie podkarpackim w kontekście działań z zakresu animacji i edukacji kulturowej, obszary strategicznej interwencji w ramach BMK oraz omówienie potrzeb odbiorców ostatecznych.

W podsumowaniu przedstawiono wykaz propozycji dotyczących decyzji strategicznych w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej, budowania partnerstwa oraz odbiorców ostatecznych.

W raporcie używane są następujące skróty:

Skrót	Pełna nazwa
BDL	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
BMK	Bardzo Młoda Kultura
CAWI	komputerowo wspomagany wywiad internetowy
CK	Centrum Kulturalne
DR	badanie zza biurka
FGI	zogniskowany wywiad grupowy
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	wywiad indywidualny pogłębiony
KO	Kuratorium Oświaty
M	Moderator
NCK	Narodowe Centrum Kultury
NGO	organizacje pozarządowe
ODN	Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
PEK	Podkarpacka Edukacja Kulturowa
RPO	Regionalny Program Operacyjny
R	Respondent
SIO	System Informacji Oświatowej
TDI	pogłębiony indywidualny wywiad telefoniczny
TIK	technologie informacyjno-komunikacyjne
WDK	Wojewódzki Dom Kultury

O projekcie BMK w województwie podkarpackim

Operatorem regionalnym Bardzo Młodej Kultury – programu pod auspicjami Narodowego Centrum Kultury – w województwie podkarpackim w latach 2016-18 było Centrum Kulturalne w Przemyślu (ul. Stanisława Konarskiego 9, 37-700 Przemyśl). CK w Przemyślu po raz drugi znalazło się wśród w gronie 16 podmiotów odpowiedzialnych za realizację tego programu w kolejnej jego edycji przewidzianej na lata 2019-2021. Celem programu jest wzmocnienie roli edukacji kulturowej w Polsce oraz polepszanie współpracy pomiędzy sektorami kultury i edukacji.

Adresatami projektu są przedstawiciele instytucji i organizacji działających w szeroko rozumianej sferze kultury oraz dzieci i młodzież – por Schemat 1.

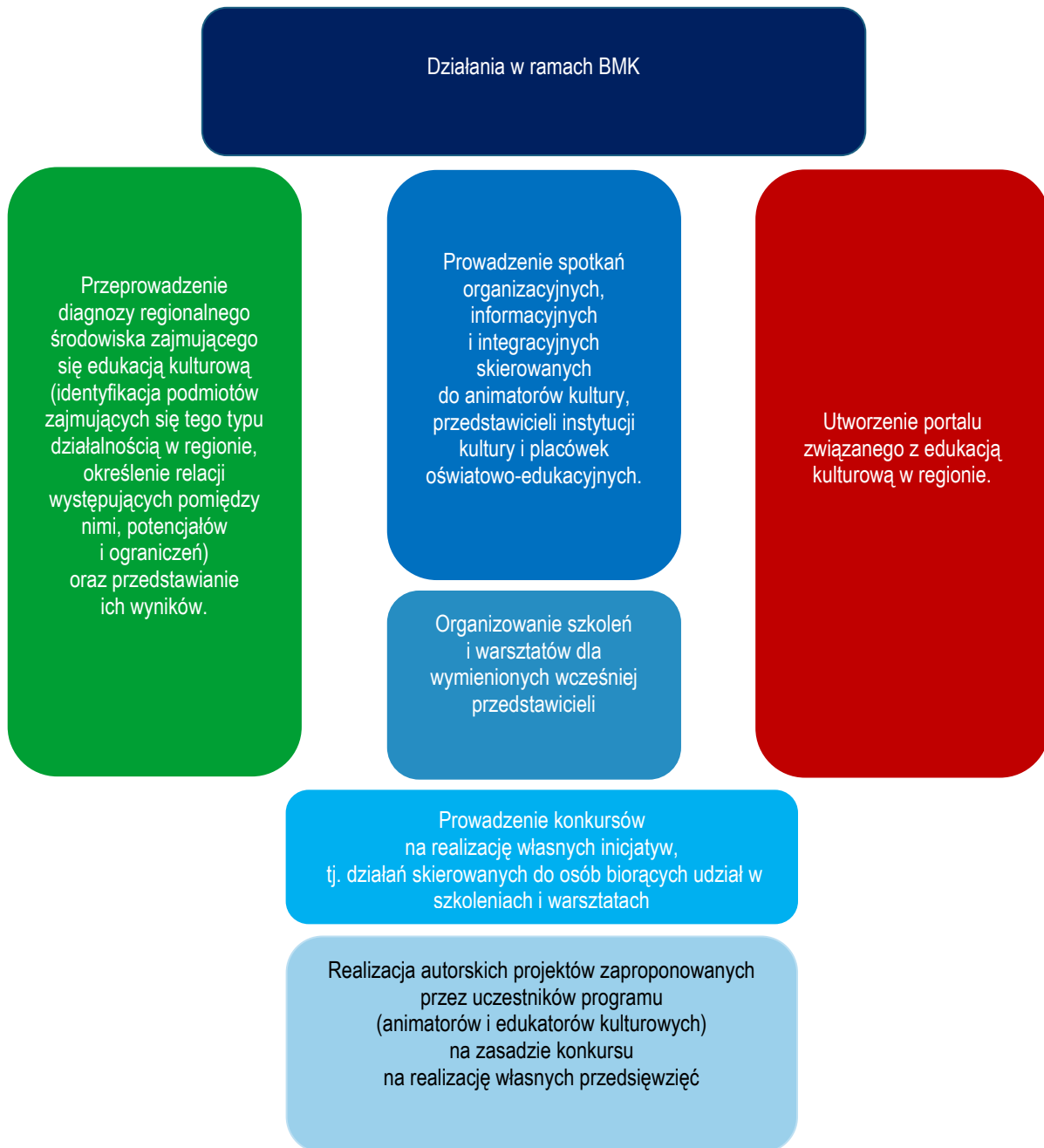
Schemat 1 Adresaci projektu Bardzo Młoda Kultura

Źródło: opracowanie własne.

W projekcie przewidziano realizację szeregu działań mających za zadanie umożliwić zwiększenie poziomu kompetencji osób działających w sferze animacji i edukacji kulturowej, zmotywować do realizacji przez te osoby własnych projektów oraz wesprzeć finansowo podejmowane przez nie działania. W ramach projektu ma powstać także portal dotyczący edukacji kulturowej w regionie oraz będą prowadzone badania diagnostyczne – Schemat 2.

Schemat 2 Działania w ramach BMK

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.ck.przemysl.pl/ck/centrum-kulturalne-w-przemyslu-ponownie-operatorzem-bardzo-mlodej-kultury.html>.

Nota metodologiczna

Dane prezentowane w raporcie zostały zebrane w okresie od 1 czerwca – 31 sierpnia 2019 r., przy czym uwzględniają one dane bieżące (pochodzące ze źródeł wywołanych), dane dotyczące BMK z lat 2016-18, a także dane statystyczne (aktualne oraz uwzględniające dostępną perspektywę czasową). Informacje przedstawione w raporcie pochodzą ze źródeł danych zastanych oraz wywołanych – por. Zestawienie 1.

Zestawienie 1 Zastosowane metody i techniki badawcze według źródeł i rodzajów danych

Źródła i rodzaj danych		Rodzaj źródeł	
		zastane	wywołane
Rodzaj danych	ilościowe	desk research	CAWI
	jakościowe	desk research	IDI, TDI, FGI

Źródło: opracowanie własne.

Wiele badań empirycznych rozpoczyna się od tzw. „badań przy biurku” (z ang. *Desk Research*). Badania tego typu umożliwiają rozpoznanie badanego problemu na podstawie danych pochodzących ze źródeł zastanych. We współczesnych społeczeństwach niemal wszystkie dziedziny życia publicznego są w jakiś sposób dokumentowane. Istnieją wręcz zawody zajmujące się wyłącznie na produkowaniem i przetwarzaniem informacji¹. W socjologii przyjęto nazywać dane, które są wytwarzane przez różnego rodzaju instytucje – nie zawsze państwowe – jako dane urzędowe². Danymi zastanymi mogą być dokumenty, archiwa, sprawozdania, zestawienia, statystyki, materiały demograficzne, dokumentacje techniczne, ewidencje, ankiety personalne znajdujące się w różnego rodzaju instytucjach, źródła historyczne: kroniki, spisy ludności, księgi parafialne i inne informacje archiwalne (szczególnie istotne dla studiów historycznych). Takie dane obejmują również stan dotychczasowej wiedzy teoretycznej i empirycznej, dotyczącej określonego tematu, który aktualnie interesuje badacza³. Podstawowym warunkiem przeprowadzenia analizy Desk Research jest dostęp do wiarygodnych, rzetelnych i aktualnych danych⁴. Chodzi przede wszystkim o uzyskanie dostępu do już istniejących materiałów i ich obróbkę na potrzeby prowadzonych badań⁵. Analiza danych zastanych może stanowić rodzaj przygotowania do właściwych badań empirycznych lub też do rozważań teoretycznych⁶. Omawiana tu metoda umożliwia wykorzystanie różnorodnych technik analitycznych, w tym charakterystycznych dla analizy treści. W przypadku niniejszego opracowania uwzględniono m.in. częstotliwość występowania poszczególnych pojęć. W prezentowanej tu diagnozie wykorzystano: 15 publikacji naukowych oraz 26 analiz, raportów z badań, strategii etc., a także skorzystano z danych statystycznych GUS (w tym z Banku Danych Lokalnych).

Indywidualny wywiad pogłębiony (z ang. *Individual In-Depth Interview – IDI*) należy do technik jakościowych i polega na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z respondentem w celu wyjaśnienia lub zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań; informacje uzyskane w trakcie wywiadów tego typu pozwalają na dotarcie do konkretnych, precyzyjnych danych oraz poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania. Zalety IDI to: elastyczność metody, możliwość pogłębienia rozmów w miarę gromadzenia informacji, duża ilość danych pochodzących od jednej osoby, możliwość prześledzenia indywidualnych przypadków oraz brak negatywnego wpływu ze strony grupy. Natomiast do wad tego rodzaju badań należą takie kwestie jak: problem z uogólnieniem wyników oraz z wiarygodnością wniosków, relatywnie wysoki koszt pozyskania i analizy danych, pracochłonność i czasochłonność, prawdopodobieństwo uzyskania danych nietrafnych i nieistotnych z punktu widzenia zapotrzebowania badawczego⁷. W ramach badań przeprowadzono dwa wywiady IDI z przedstawicielami Operatora regionalnego, które odbyły się 31.07.2019 r.

¹ A. Sulek, *Ogród metodologii socjologicznej*, Warszawa 2002.

² A. Sulek, *W terenie, w archiwum i w laboratorium. Studia nad warsztatem socjologa*. Warszawa 1990.

³ A. Maksymowicz, *Bezpieczne miasteczko. O potrzebie badań socjologicznych*. Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH, 2004, s.135, 9.

⁴ Por. J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1999, s. 153 – 159.

⁵ T. Rapley, *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów*, Warszawa 2010.

⁶ A. Maksymowicz, *op. cit.*, s.135, 9.

⁷ Por. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2003, s. 327-330.

Telefoniczny wywiad pogłębiony (z ang. *Telephone In-Depth Interview – TDI*) – to technika polegająca na przeprowadzeniu ustrukturyzowanej telefonicznej rozmowy z respondentem. Jej celem jest uzyskanie konkretnych informacji w sposób metodyczny i planowy zgodny z określonym schemacie, który nazywany jest scenariuszem wywiadu. Badanie TDI pozwala na skrócenie nieco czasu badania względem pogłębionych wywiadów indywidualnych (IDI). TDI skupia się bardziej na uzyskiwaniu konkretnych informacji niż ich uszczegóławianiu. Istotny jest tu brak fizycznej obecności ankietera, przez co unika się problemów związanych z tzw. mową ciała (efekt ankietera). Rozmowę może być bardziej skupiona na uzyskiwaniu informacji, a głównym czynnikiem wpływu, który należy brać pod uwagę jest ton głosu osoby przeprowadzającej wywiad⁸. Na potrzeby niniejszego opracowania z przedstawicielami CK w Przemyślu przeprowadzono trzy wywiady TDI (22.07.; 07.08.; 19.08.2019 r.), których problematykę określały wytyczne podmiotu zlecającego badania. Ponadto z przedstawicielami Operatora regionalnego utrzymywano stały kontakt telefoniczny, pozwalający na uzupełnianie brakujących informacji.

Ankieta internetowa (ang. *Computer-Assisted Web Interview - CAWI*), czyli wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony internetowej; jest to technika zbierania informacji (najczęściej) w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej. Podstawowe zalety – duży zasięg, niskie koszty. Podstawowe wady – problem z uzyskaniem zwrotów, kontrolą nad doбором próby, przez co trudno uzyskać reprezentatywne wyniki, konieczność posiadania przez respondentów komputera (urządzenia) z dostępem do Internetu⁹. W opracowaniu wykorzystano dane zebrane tą drogą w czasie trwania pierwszej edycji BMK. Ponadto 7 pracowników Operatora regionalnego (byłych i aktualnych opiekunów projektów) za pomocą poczty elektronicznej poproszono o przesłanie wypowiedzi odnoszących się do problematyki badawczej (02.08.2019 r.), przy czym z uwagi na niewielką liczbę respondentów zastosowano tu pytania otwarte i analizę jakościową.

Zogniskowany wywiad grupowy (ang. *Focus Group Interview – FGI*) – to sposób zbierania danych należący do technik jakościowych, a w jego trakcie podejmowane są zagadnienia o charakterze eksploracyjnym, próby wyjaśniania lub zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań bez intencji wyrażania badanej rzeczywistości w sposób liczbowy. Technika ta służy do generowania danych umożliwiających konstruowanie kategorii i ich własności oraz twierdzeń teoretycznych oraz umożliwia zachowanie kontekstu odkrycia. Kontekst ten dotyczy nie tylko warstw emocjonalnych kryjących się za poglądami jednostek, ale i informacji oraz reguł działania ludzi. Ponadto za jej pomocą można uchwycić wymiar interakcyjny powstawania opinii, postaw indywidualnych. W wywiadzie grupowym korzysta się z właściwości dynamiki grupowej, która pomaga wygenerować szybko i dużo danych empirycznych. Ponadto prowadzona za pomocą tej techniki badawczej dyskusja mobilizuje respondentów do ujawnienia poglądów i motywów często, na co dzień nieuświadomianych i przez to trudnych do odtworzenia za pomocą przekazu słownego czy pisanego. Wywiad grupowy w zaproponowanej kategorii badanych dobranych celowo i umieszczonych w jednym miejscu umożliwia zbieranie danych empirycznych generowanych poprzez dyskusję przy udziale badacza. Moderator ogniskuje odpowiedzi na zadawane przez siebie pytania i kieruje dyskusję na zasadnicze kwestie związanych z głównym kierunkiem badania. W związku ze specyfiką badanych można mówić tu o panelu eksperckim. Dyskusja może być nagrywana na dyktafon lub kamerę wideo. Tak uzyskane dane można analizować wieloaspektowo za pomocą odpowiednich narzędzi, (np. program Atlas). W badaniu zrealizowanym 25.09.2019 r. w siedzibie Operatora regionalnego na potrzebę niniejszego opracowania wzięło udział 8 osób (dobór celowy), w tym koordynator i zastępca koordynatora BMK na Podkarpaciu (CK w Przemyślu), 3 opiekunów projektów (CK w Przemyślu, a w tym kierownik Działu Dziedzictwa i Edukacji Kulturowej), 2 realizatorów projektów (w tym przedstawiciel instytucji kultury oraz placówki oświatowej) oraz osoba odpowiedzialna za promocję BMK w województwie podkarpackim (CK w Przemyślu). Wśród respondentów było 7 kobiet i 1 mężczyzna.

---

⁸ Por. E. Babbie, *op. cit.*, s. 298 i dalej; G. A. Churchill, *Badania marketingowe*, Warszawa 2002, s. 307 i dalej.

⁹ Por. J. Sztumski, *op. cit.*, s. 169-177; Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001, s. 240 i dalej; S. Nowak, *Metody badań socjologicznych*, Warszawa 1965; E. Babbie, *op. cit.*

Wyniki diagnozy

1. Miejsce edukacji kulturowej w politykach publicznych na poziomie województwa

1.1 Pojęcie edukacji kulturowej w dokumentach regionalnych

Regionalne działania dotyczące edukacji i kultury są emanacją i uszczegółowieniem ogólnokrajowych przedsięwzięć w tym względzie. Dlatego na początku analizy warto odwołać się do dokumentów o najszerszym zasięgu, aby na ich tle ocenić te o charakterze lokalnym.

1.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2005-2020

W przypadku dokumentu szczególnie istotnego z punktu widzenia problematyki badawczej, tj. „Narodowej Strategia Rozwoju Kultury na lata 2005-2020”, przyjętej w 2004 r., należy zauważyć, że nie zawiera on pojęcia „edukacja kulturowa”. Mowa jest w nim natomiast o „edukacji kulturalnej”,* który to termin najczęściej występuje w kontekście Programu Operacyjnego „Edukacja kulturalna i upowszechnienie kultury”. Pojęcie „edukacja kulturalna” na przestrzeni 155 stron dokumentu występuje jedynie 13 razy** – w tym przeważnie (tj. 8 razy) w samej nazwie wspomnianego programu. Wśród celów Programu Operacyjnego¹⁰ wymieniono takie jak:

- a) podnoszenie kompetencji kulturalnych społeczeństwa;
- b) przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w kulturze;
- c) tworzenie warunków do rozwijania aktywności twórczej;
- d) wzbogacanie oferty kulturalnej kierowanej do szerokiego grona odbiorców;
- e) zachowanie tradycji i przekazu ludowego dziedzictwa kulturowego;
- f) podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe osób działających w sferze upowszechniania kultury.

Sama edukacja kulturalna – jak zapisano w dokumencie – ma na celu przekaz tradycji*** oraz kultury ludowej w formie warsztatów, kursów, szkoleń oraz tzw. „szkół tradycji”.¹¹

Oprócz powyższych przykładów wykorzystania pojęcia edukacja kulturalna w omawianym dokumencie termin ten pojawia się w nawiązaniu do danych z „Diagnozy społecznej” z 2003 r.¹², w kontekście ograniczenia środków w gospodarstwach domowych przeznaczanych na tego rodzaju działania (w części zatytułowanej „Trudności finansowe gospodarstw domowych w korzystaniu z wybranych form uczestnictwa w kulturze i wypoczynku w 2003 r.).

W omawianym dokumencie znajduje się także odwołanie do wstępnego projektu „Narodowego Planu Rozwoju na lata 2017-2013”. Zaznaczono tu, iż projekt ten szeroko definiuje działania w zakresie kultury, które powinny być realizowane w okresie 2017-2013. Dotyczą one zarówno inwestycji w infrastrukturę kultury, rozwój przemysłów kultury, wspieranie kadr, promocję kultury polskiej za granicą, aż po edukację kulturalną.¹³

---

* Posługiwanie się tym pojęciem ma również swoje odzwierciedlenie w postaci realizacji przez MKiDN programu o nazwie właśnie Edukacja Kulturalna <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018/edukacja-kulturalna.php> (Dostęp: 23.08.2019).

** Ogólnie w dokumencie użyto 10 razy pojęcie „edukacja kulturalna”; 4 razy „edukacji kulturalnej”; 1 raz „edukację kulturalną”.

¹⁰ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2005-2020, s. 121.

*** Pojawia się tu pytanie o jakich tradycjach mowa. Jeśli chodzi tu wyłącznie o polską tradycję i kulturę narodową to mamy tu do czynienia z wyraźnym zawężeniem horyzontów. Nie uwzględniono by tu tym samym tradycji i kultury europejskiej (dawnej i współczesnej), ani ogólniej światowej. Nie ma tu mowy o dorobku współczesnych twórców, w tym nie tylko ludowych.

¹¹ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2005-2020, s. 121.

¹² Ibidem, s. 53.

¹³ Ibidem, s. 62.

W przytaczanej tu Strategii kwestia edukacji kulturalnej pojawia się także w odniesieniu do Programu Operacyjnego „Rozwój inicjatyw lokalnych”. W punkcie 2 zawierającym rodzaje kwalifikujących zadań znalazło się stwierdzenie, iż ramach programu wspierane będą wszystkie niskobudżetowe zadania tj. takie, w których maksymalna wnioskowana dotacja z budżetu Ministra Kultury wynosi maksymalnie 25 000 zł. z zakresu:

- a) upowszechniania kultury;
- b) edukacji kulturalnej;
- c) promocji twórczości;
- d) ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego;
- e) inwestycji oraz zakupu wyposażenia ¹⁴.

Ponadto w świetle zdiagnozowanych nowych obszarów interwencji (przyjętych we wstępnym projekcie NPR na lata 2007-2013) cele „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” obejmują następujący cel strategiczny (nadrzędny) – zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. Do celów częściowych (uzupełniających) zaliczono: (1) Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury; (2) Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury; (3) Wzrost udziału kultury w PKB; (4) Zachowanie dziedzictwa kultury i zabytków; (5) Modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury; (6) Wzrost uczestnictwa w kulturze; (7) Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych*; (8) Efektywną promocję twórczości; (9) Promocję polskiej kultury za granicą; (10) Ochronę własności intelektualnej i walkę z piractwem; (11) Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury; (12) Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Biorąc pod uwagę powyższe można stwierdzić, że edukacja kulturowa, choć jako pojęcie nie występuje w dokumencie i jest określana jako edukacja kulturalna – to jednak daje się wyczuć intencje autorów Strategii, które wpisują się w działania będące w centrum zainteresowania niniejszego opracowania. Przede wszystkim chodzi tu o kwestię przygotowania dzieci i młodzieży do biernego i czynnego uczestnictwa w kulturze, a w związku z tym zwiększenia zasięgu oddziaływania treści kulturowych.

1.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

W dokumencie „Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020” liczącym 87 stron nie występuje pojęcie „edukacja kulturowa”, ani też „edukacja kulturalna”. W słowniku używanych pojęć są natomiast takie jak: kapitał intelektualny, kapitał ludzki, kapitał społeczny, kompetencje i kompetencje kluczowe¹⁵. Warto tu przytoczyć definicje wspomnianych pojęć z uwagi na ich odniesienie się do aspektów stricte kulturowych.

Kapitał intelektualny jest tu rozumiany jako: wiedza, doświadczenie, technologia, profesjonalne umiejętności, które dają organizacji przewagę konkurencyjną na rynku. Innymi słowy, kapitał intelektualny to wiedza, która może być zamieniona na wartość. Na kapitał intelektualny składają się cztery komponenty: kapitał ludzki, relacyjny, organizacyjny (zwany także strukturalnym) i społeczny**.

---

¹⁴ Ibidem, s. 74.

* W cytowanym opracowaniu jest mowa o zwiększeniu liczby godzin edukacji kulturalnej, a tymczasem w programach szkolnych, opartych na ministerialnych podstawach programowych godziny lekcyjne o takiej nazwie w ogóle nie występują. Jednocześnie Ustawa o prawie oświatowym z 14.12.2016 r. w Rozdziale 1 Przepisy ogólne w Art. 1 System oświaty zapewnia w szczególności w pkt. 13) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w kulturze i sztuce narodowej i światowej.

¹⁵ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, s. 83.

** Autorzy opracowania opierają się tu na: L. Edvinsson, P. Sullivan. 1996 r. Developing a Model for Managing Intellectual Capital. „European Management Journal”, vol. 14.

Kapitał ludzki – potencjał danego społeczeństwa, wyrażający się w wykształceniu jego członków, doświadczeniu życiowym, postawach i umiejętnościach, mogący służyć poprawie aktualnego i przyszłego dobrobytu społeczności.

Kapitał społeczny – wynikająca z zaufania oraz obowiązujących norm i wzorów postępowania, zdolność obywateli do mobilizacji i łączenia zasobów, która sprzyja kreatywności oraz wzmacnia wolę współpracy i porozumienia w osiąganiu wspólnych celów.

Kompetencje – wszystko to, co dana osoba wie, rozumie i potrafi wykonać odpowiednio do sytuacji.

Kompetencje kluczowe – połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Ustanowiono osiem kompetencji kluczowych: porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowe i techniczne, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość oraz świadomość i ekspresja kulturalna.

W omawianym dokumencie podkreślono, iż w przeciwieństwie do wielu innych krajów, wyzwaniem w Polsce nie jest już rozszerzenie udziału w edukacji szkolnej. Udział ten jest praktycznie powszechny, a niski wskaźnik liczby osób przedwcześnie porzucających naukę lokuje Polskę w gronie liderów wśród krajów UE. Priorytetem staje się jakość nauczania i kompetencji uzyskiwanych przez polskich uczniów. Podstawowymi wyznacznikami dla zmian w oświacie do 2020 r. powinny być, po pierwsze, większe wsparcie i rozwój uczniów o wybitnym potencjale przy jednoczesnym dalszym zmniejszaniu liczby uczniów osiągających najłabsze wyniki i ograniczaniu zróżnicowania wyników pomiędzy szkołami, szczególnie na poziomie ponadgimnazjalnym. Po drugie, na wszystkich etapach edukacji szkolnej konieczne jest wzmacnianie wśród uczniów kluczowych kompetencji, w tym komunikacyjnych, matematycznych, informatycznych, językowych, społecznych (w tym stwarzanie zachęt do wolontariatu) oraz rozwijanie ich przedsiębiorczości, kreatywności, umiejętności uczenia się, stawiania pytań i rozwiązywania problemów, współpracy w zespole, aktywnego uczestnictwa w kulturze i życiu obywatelskim. Po trzecie, w programowaniu kształcenia niezbędna jest obecność pracodawców jako praktyków kreujących rynek pracy. To przedsiębiorcy są najbardziej wiarygodnym źródłem wiedzy o zapotrzebowaniu na kwalifikacje w krótko i średniookresowej perspektywie¹⁶.

Odniesienie się do zarysowanych wyżej wyzwań – w opinii autorów Strategii – będzie wymagać wdrożenia szeregu działań. Po pierwsze, kluczowe jest odniesienie się do metod kształcenia i treści programowych:

– zorientowanie kształcenia ogólnego na kształcenie kluczowych kompetencji, umiejętności złożonych obok umiejętności prostych oraz kreatywności uczniów. Szczególnie ważną kompetencją, kluczową dla rozwoju innowacyjności Polski, są kompetencje cyfrowe. Badanie OECD z 2011 r. pokazało znaczny dystans do odrobienia przez polskich uczniów.

Biorąc pod uwagę powyższe, zdaniem twórców opracowania konieczne jest:

– wspomaganie rozwoju kompetencji cyfrowych, oparte na założeniu, że zainteresowanie i kompetencje cyfrowe poprawiają kapitał ludzki wtedy, gdy uzupełniają, a nie zastępują, kompetencje tradycyjne, takie jak czytelnictwo i umiejętność pracy z tekstem i retoryka. Kluczowym działaniem dla poprawy kompetencji cyfrowych młodzieży jest przede wszystkim doskonalenie umiejętności nauczycieli w celu stosowania w większym stopniu interaktywnych metod pracy w nauczaniu wszystkich przedmiotów, nie tylko informatyki;

– modernizacja systemu egzaminów zewnętrznych, w celu ich dostosowania do nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego oraz szersze stosowanie oceniania kształtującego, czego głównym celem będzie stworzenie silnego bodźca ugruntowującego nową filozofię kształcenia opartą nie tyle o przekazywanie i egzekwowanie wiedzy faktograficznej, ale kształtowanie umiejętności jej wykorzystania do rozwiązywania problemów.

---

¹⁶ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, s. 47.

Różnicowanie form zajęć oraz dalsza indywidualizacja procesu kształcenia, co jest konieczne, by odpowiedzieć na indywidualne potrzeby uczniów w ramach szkół, które stają się wewnątrznie bardziej zróżnicowane. Stworzenie modelu pracy z uczniem szczególnie zdolnym, w szczególności poprzez zapewnienie dostępności zajęć pobudzających i rozwijających zainteresowania, przy udziale szkół, placówek oświaty, instytucji kultury, uczelni oraz organizacji pozarządowych. Doskonalenie modelu kształcenia zawodowego oraz promocja kształcenia zawodowego, tak aby w większym stopniu odpowiadało na potrzeby nowoczesnego rynku pracy oraz zapewniało nabywanie kompetencji kluczowych, które będą mogły być rozwijane (uzupełniane) w czasie aktywności zawodowej. Stworzenie nowego modelu kształcenia nauczycieli i dostępu do zawodu nauczyciela, który będzie sprzyjał zanikaniu (zaznaczającego się dziś już na poziomie wyboru studiów wyższych) zjawiska „negatywnej selekcji” do zawodu nauczyciela, poprawi przygotowanie zawodowe (szczególnie praktyczne) nauczycieli oraz otworzy zawód na wybitne osoby, które nie przeszły formalnej ścieżki kształcenia nauczycielskiego, posiadają inne cenne kompetencje osobiste i zawodowe, a niezbędne umiejętności nauczycielskie zdobyły drogą pozaformalną. Zwiększenie atrakcyjności zawodu nauczyciela, poprawę efektywności i jakości ich pracy oraz tworzenie bodźców dla pozostawiania w zawodzie najlepszych nauczycieli,¹⁷

Studia pierwszego stopnia powinny wyposażać absolwentów w kompetencje kluczowe dla sprostania podstawowym wymogom rynku pracy. Konieczne zatem jest odejście od modelu wąskich, jednodziedzinowych studiów na rzecz wdrożenia na poziomie studiów pierwszego stopnia modelu szerokich studiów multidyscyplinarnych kształcących kluczowe kompetencje, poszukiwane na rynku pracy, w tym umożliwiające dostęp do szerokiej gamy studiów drugiego stopnia, co pozwoli nie tylko na lepsze dostosowanie kompetencji absolwentów do wymagań pracodawców, ale również na zwiększenie mobilności studentów pomiędzy różnymi kierunkami studiów pierwszego i drugiego stopnia, zgodnie z założeniami procesu bolońskiego.¹⁸

Do istotnych barier w rozwoju wychowania przedszkolnego (poza niewystarczającą liczbą miejsc realizacji wychowania przedszkolnego, nierównomierną siecią placówek wychowania przedszkolnego, także wzorcami kulturowymi preferującymi wychowanie dziecka w rodzinie oraz brakiem tradycji w korzystaniu z usług w tym zakresie na szerszą skalę) należy zaliczyć koszty obciążające częściowo rodziców oraz wciąż jeszcze zbyt małą elastyczność usług w tym zakresie (jej przejawem może być to, że mimo niskiego na tle UE i OECD poziomu upowszechnienia wychowania przedszkolnego, wydatki publiczne i prywatne w tym zakresie przewyższają średnią dla OECD – według ostatnich dostępnych danych w roczniku OECD „Education at a Glance 2012” za 2009 r. Niewystarczająca liczba przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego jest jedną z przyczyn problemu, jakim jest niewystarczający poziom upowszechnienia usług wczesnej opieki i edukacji, powiązany z ich małym zróżnicowaniem i niewielkim zorientowaniem na wsparcie rodziców. – ciekawe a przecież przedszkole jest początkiem edukacji kulturowej¹⁹

Polska wciąż jest krajem o relatywnie wysokim (jak na poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego) współczynniku umieralności niemowląt. Wskaźnik ten jest nie tylko jednym z najistotniejszych mierników stanu opieki nad matką i dzieckiem, ale wskazuje również na poziom rozwoju ekonomicznego i kulturowego państw. Według danych GUS współczynnik umieralności niemowląt uległ w Polsce obniżeniu do 4,7‰ w 2011 r., jednak nadal jest większy niż w niektórych krajach europejskich²⁰.

Jak wynika z powyższych treści bardzo istotnym elementem kapitału ludzkiego jest aktywne uczestnictwo w kulturze, a działania związane z edukacją kulturową powinny być podejmowane od jak najwcześniejszego etapu rozwoju człowieka. Tym samym problemy organizacyjne napotymane już na początku procesu wychowawczego, jak np. ograniczony dostęp do placówek przedszkolnych, może mieć negatywne konsekwencje dla późniejszego funkcjonowania w społeczeństwie.

---

¹⁷ Ibidem, s. 48-51.

¹⁸ Ibidem, s. 54.

¹⁹ Ibidem, s. 13.

²⁰ Ibidem, s. 13.

1.1.3 Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020

Dokument pt. „Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020” liczy 114 stron.* Nie występuje w nim pojęcie „edukacja kulturowa”, ale jeden raz pojawia się termin „edukacja kulturalna”²¹.

W części Strategii zatytułowanej „Kapitał ludzki i społeczny” w rozdziale „Edukacja” jest mowa o kształceniu kompetencji kulturalnych i społecznych²². Celem działań w tym zakresie ma być rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu, a mają one polegać na tworzeniu warunków dla zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, wzmacnianie wizerunku regionu, a także ochrona, promocja i zarządzanie dziedzictwem kulturowym regionu.

Kwestia tworzenia warunków dla zapewnienia równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej, w tym do kultury wysokiej związane jest z tym, iż życie kulturalne regionu skupione jest przede wszystkim w głównych ośrodkach miejskich, a więc w stolicy województwa i pozostałych miastach na prawach powiatu. Na terenie województwa podkarpackiego nie brakuje również obszarów, które ze względu na swoje peryferyjne położenie oraz niekorzystne warunki ekonomiczne mają utrudniony dostęp do oferty kulturalnej, a uczestnictwo ich mieszkańców w życiu kulturalnym i w przedsięwzięciach kultury wysokiej ma charakter incydentalny.

Zapewnienie wszystkim mieszkańcom możliwie równych szans korzystania z dóbr kultury – w opinii autorów Strategii – staje się działaniem nie tylko pożądanym, ale przede wszystkim koniecznym w celu stopniowego eliminowania marginalizacji niektórych rejonów województwa w tym zakresie. Oddziaływanie głównych ośrodków miejskich, będących jednocześnie centrami życia kulturalnego w regionie, na obszary oddalone od centrum będzie możliwe, o ile zyskają one silne wzmocnienie kadrowe, finansowe i infrastrukturalne. Zakładane efekty realizowanych działań:

- powstanie infrastruktury kulturalnej, odpowiadającej oczekiwaniom współczesnego twórcy i odbiorcy kultury oraz wykorzystującej atuty regionu w zakresie dziedzictwa kulturowego;
- tworzenie innowacyjnej infrastruktury kulturalnej (np. eksploratorów, muzeów interaktywnych, sieci kin cyfrowych itp.);
- zwiększenie dostępności zasobów kultury oraz wydarzeń kulturalnych poprzez digitalizację oraz budowę platform multimedialnych;
- restrukturyzacja instytucji kultury pod kątem optymalizacji działania (podział kompetencji i odpowiedzialności);
- optymalizacja finansowania kultury z uwzględnieniem kryteriów demograficznych i geograficznych oraz zdiagnozowanych potrzeb i warunków kulturowych;
- wzmocnienie współpracy instytucji kultury ze środowiskami twórczymi, artystycznymi i naukowymi w regionie;
- popularyzacja przedsięwzięć obejmujących swoim zasięgiem obszar całego województwa, typu wędrujący teatr, wędrująca wystawa czy koncerty filharmoników w terenie oraz organizowanie wydarzeń kulturalnych w przestrzeni publicznej.²³

Natomiast wzmacnianie wizerunku regionu, w tym Rzeszowa jako centrum kultury opartego m.in. na wydarzeniach kulturalnych o znaczeniu międzynarodowym oraz budowanie marek m.in. instytucji i imprez kulturalnych (...) ma przynieść takie efekty jak:

---

²¹ Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, s. 47.

²² Ibidem, s. 44. Ponadto należy zauważyć, iż w zasobach internetowych nie ma odrębnego opracowania dotyczącego województwa podkarpackiego w zakresie strategii polityki edukacyjnej.

²³ Ibidem, s. 46.

- wzrost kompetencji kulturowych i artystycznych poprzez edukację kulturalną zarówno na poziomie przygotowania kadr do realizacji zadań z dziedziny kultury, jak też świadomych odbiorców działalności kulturalnej;
- zwiększenie uczestnictwa podkarpackich instytucji kultury w programach kulturalnych o zasięgu międzynarodowym dających szansę na promocję regionu i prezentację jego atrybutów;
- wzrost liczby wydarzeń kulturalnych i projektów kulturalnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, m.in. dzięki wsparciu merytorycznemu i finansowemu w zakresie wkładów własnych dla projektów oraz promocję dokonań młodych artystów;
- stworzenie wszechstronnych baz danych przejawów życia kulturalnego i ich upowszechnienie;
- wzmocnienie współpracy z instytucjami kultury położonymi w województwach ościennych oraz współpracy transgranicznej i międzynarodowej w zakresie realizacji zadań z dziedziny kultury;
- wyniesienie do rangi marki wydarzeń kulturalnych oraz instytucji kultury w oparciu o prestiżowy repertuar, wysoki poziom i promocję.²⁴

Należy tu podkreślić, iż w zawartym w analizowanym dokumencie słowniku pojęć nie ma wyjaśnienia terminów edukacja kulturalna, kapitał ludzki (jest natomiast np. kapitał społeczny).²⁵

Zapisy Strategii w obszarze kultury w dużej części były realizowane poprzez wspieranie infrastruktury kulturalnej, tj. inwestycje w obiekty o dużym znaczeniu kulturowym, modernizacja domów kultury i renowacja zabytków. Ponadto województwo wspierało przedsięwzięcia zwiększające dostęp do oferty kulturalnej, takie jak: festiwale, wydawnictwa, digitalizację zbiorów muzealnych i bibliotecznych, działania kultywujące tradycje i tożsamości w regionie oraz edukację artystyczną i kształcenie kadr kultury²⁶.

Kreowanie pozytywnego i atrakcyjnego wizerunku województwa (tak w kraju, jak i poza jego granicami) poprzez kulturę będzie możliwe tylko wówczas, gdy uda się wyłonić produkty czy też grupy produktów z regionalnej kultury i tak wprowadzić je do przestrzeni publicznej, aby stały się kulturowymi i kulturalnymi identyfikatorami województwa.

Siłą napędową rozwoju kultury w regionie z całą pewnością – w opinii autorów Strategii – mogą stać się główne ośrodki życia kulturalnego, skupione wokół największych miast w regionie oraz miejsc realizacji znanych przedsięwzięć kulturalnych. To właśnie tutaj należy rozpocząć tworzenie produktów i marek kulturalnych zarówno instytucji, jak też wydarzeń. Wykreowanie marki kulturalnej powinno oprzeć się na bazie zauważalnej poza regionem aktywności instytucji, rangi wydarzeń czy upowszechnieniu wiedzy o cennych obiektach zabytkowych.

Kulturalna przyszłość województwa powinna czerpać z geopolitycznego położenia w sąsiedztwie Ukrainy i Słowacji. Współdziałanie międzynarodowe w tym zakresie powinno zmierzać do inicjowania lub kontynuacji przedsięwzięć, które mogłyby wynieść je do poziomu zauważalnych na arenie międzynarodowej projektów kulturalnych. Zakładane efekty tych działań to:

- wzrost kompetencji kulturowych i artystycznych poprzez edukację kulturalną zarówno na poziomie przygotowania kadr do realizacji zadań z dziedziny kultury, jak też świadomych odbiorców działalności kulturalnej;
- zwiększenie uczestnictwa podkarpackich instytucji kultury w programach kulturalnych o zasięgu międzynarodowym dających szansę na promocję regionu i prezentację jego atrybutów;

---

²⁴ Ibidem, s. 47.

²⁵ Ibidem, s. 107.

²⁶ Ibidem, s. 6.

- wzrost liczby wydarzeń kulturalnych i projektów kulturalnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, m.in. dzięki wsparciu merytorycznemu i finansowemu w zakresie wkładów własnych dla projektów oraz promocję dokonań młodych artystów;
- stworzenie wszechstronnych baz danych przejawów życia kulturalnego i ich upowszechnienie;
- wzmocnienie współpracy z instytucjami kultury położonymi w województwach ościennych oraz współpracy transgranicznej i międzynarodowej w zakresie realizacji zadań z dziedziny kultury;
- wyniesienie do rangi marki wydarzeń kulturalnych oraz instytucji kultury w oparciu o prestiżowy repertuar, wysoki poziom i promocję²⁷.

W kontekście zwiększenia potencjału kulturowego regionu w Strategii zawarto pięć kluczowych wskaźników, które mają na celu ukierunkowanie działań w tym kierunku oraz weryfikację osiągnięć w tym zakresie. Do tych wskaźników zaliczono: (1) wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca; (2) przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwie domowym na 1 osobę na kulturę i rekreację; (3) liczbę czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców; (4) liczbę widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców oraz (5) liczbę zwiedzających muzea i oddziały muzealne (ogółem) na 1000 mieszkańców – por. Tabela 1.

Tabela 1 Wskaźniki dla priorytetu tematycznego 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe

L.p.	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika bazowa	Wartość wskaźnika szacunkowa 2020	Źródło danych	Stan na 2018 r.*
1.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszk.**	143,04 PLN (2011 r.)	Wzrost do poziomu średniej krajowej	GUS	+
2.	Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwie domowym na 1 os. na kulturę i rekreację	56,40 PLN (2011 r.)	Wzrost do poziomu średniej krajowej	GUS	–
3.	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	164 (2011 r.)	Wzrost do poziomu średniej krajowej	GUS	–
4.	Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców	115 (2011 r.)	Wzrost o 30%	GUS	–
5.	Zwiedzających muzea i oddziały muzealne (ogółem) na 1000 mieszk.	474 (2012 r.)	Wzrost o 20%	GUS	+

* Symbol „+” oznacza osiągnięcie celu; a „-” cel nie został osiągnięty;

** budżet gmin i miast na prawach powiatu, budżety powiatów, budżet województwa.

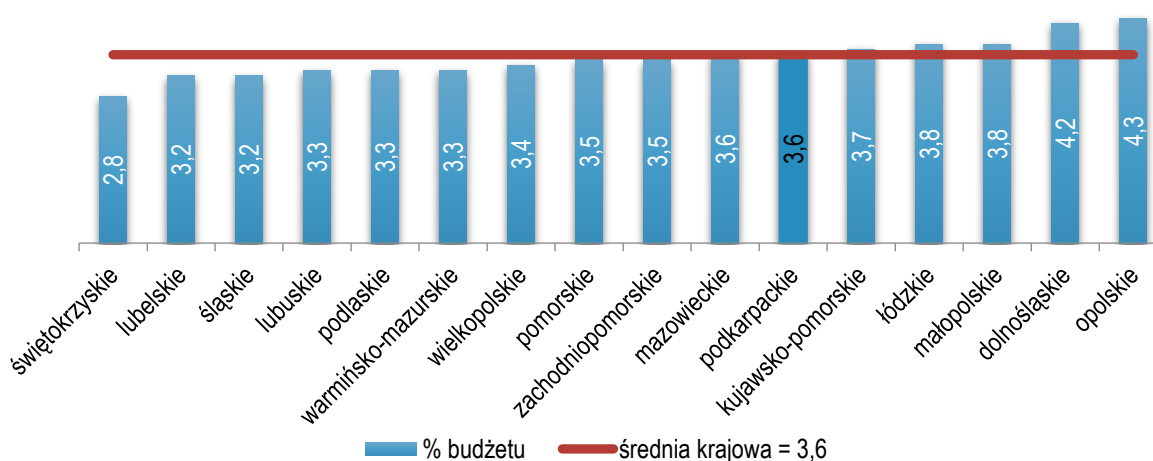
Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, s. 48.

Ze względu na to, iż zaprezentowane wyżej wskaźniki dotyczą konkretnych danych, a nie pozostają wyłącznie na poziomie postulatów można pokusić się o sprawdzenie na jakim etapie jest obecnie realizacja tych celów. Pamiętać przy tym należy, że odnoszą się one do 2020 r.

W przypadku wydatków jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca udział w budżecie województwa podkarpackiego w 2018 r. był dokładnie na poziomie średniej krajowej. Pod tym względem Podkarpackie było wyprzedzone jedynie przez pięć województw, a szóste miejsce w tym rankingu województwo podkarpackie zajęło ex aequo z Mazowszem. Tym samym można przyjąć, że w ujęciu procentowym osiągnięte zostało założenie udziału wydatków wojewódzkich na kulturę na poziomie przeciętnej krajowej – por. Wykres 1.

²⁷ Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, s. 48.

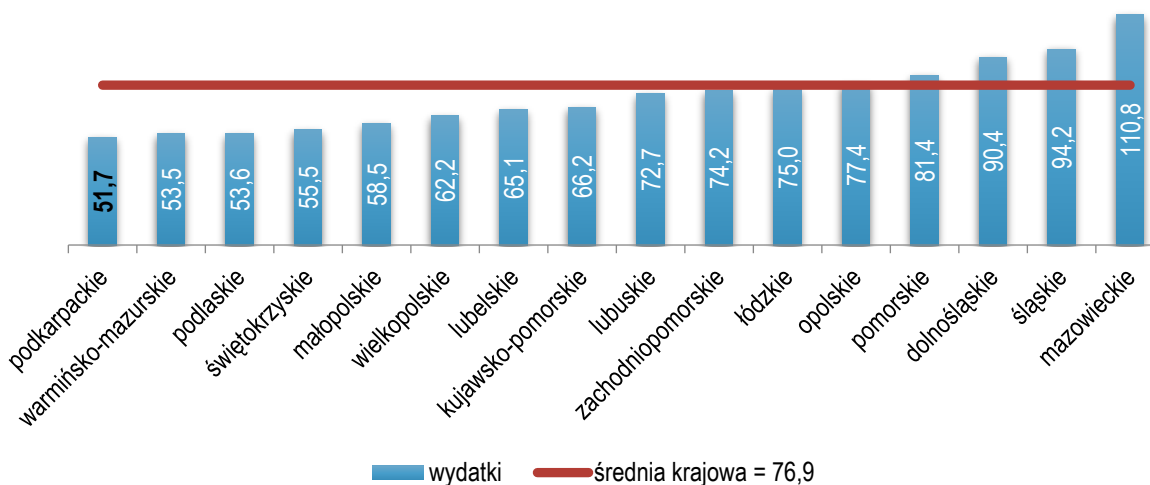
Wykres 1 Udział wydatków na kulturę w budżetach województw w Polsce w 2018 r. w odniesieniu do średniej krajowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Natomiast w 2018 r. wydatki budżetu domowego na kulturę i rekreację w województwie podkarpackim w odniesieniu do pozostałych województw były najniższe i osiągnęły poziom ok. 67% średniej krajowej. Można więc stwierdzić, że aby osiągnąć wskaźnik założony w omawianej strategii wydatki mieszkańców Podkarpacia w ciągu dwóch następnych lat musiałyby znacząco wzrosnąć – por. Wykres 2.

Wykres 2 Wydatki budżetów domowych na kulturę i rekreację w województwach w Polsce w 2018 r. w odniesieniu do średniej krajowej

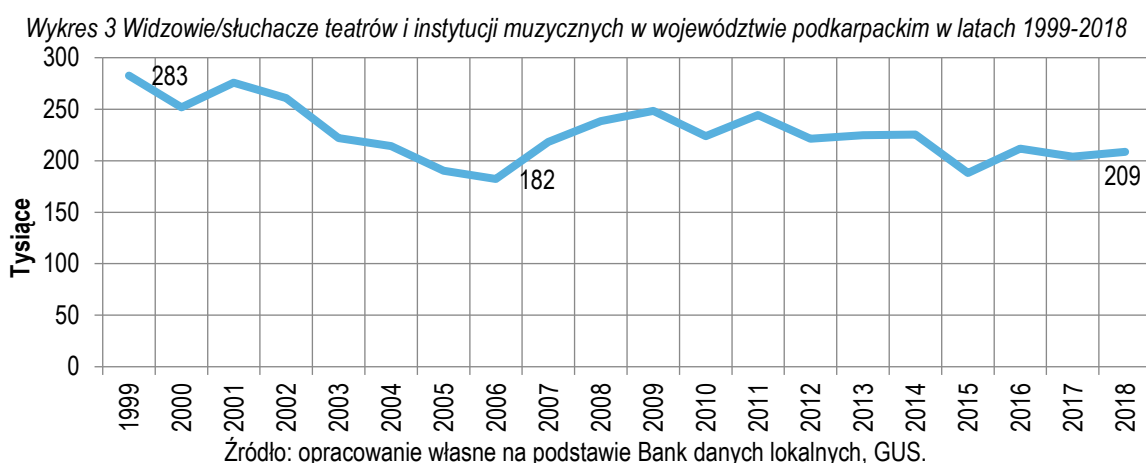

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W przypadku liczby czytelników bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców w województwie podkarpackim, to w 2018 r. było to 150 osób (por. część 2.1.3 niniejszego opracowania). W tym czasie średnia krajowa wynosiła 155 osób. Tym samym można stwierdzić, że autorzy Strategii zbyt optymistycznie założyli, iż wskaźnik ten będzie systematycznie rósł. Wbrew ich oczekiwaniom liczba czytelników zmalała z 164 osób w 2011 r. do wspomnianej wielkości 150 osób. Jednakże taki trend spadkowy miał miejsce nie tylko na poziomie wojewódzkim, ale także krajowym, przez co w 2018 r. wskaźnik ten wyznaczony dla Podkarpacia osiągnął ok. 97% średniej krajowej. Można więc zakładać, że w najbliższych dwóch latach zostanie zrealizowane założenie zawarte w Strategii dotyczące osiągnięcia średniej krajowej, ale będzie to miało miejsce w kontekście niższych danych niż przyjęte wartości bazowe.

W odniesieniu do widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 mieszkańców w Strategii przyjęto przyrost o 30% w stosunku do 115 osób w 2011 r. Oznacza to wzrost tego wskaźnika do poziomu ok. 150 osób. Na podstawie danych z BDL można stwierdzić, że w 2018 r. widzów i słuchaczy omawianych placówek na Podkarpaciu w przeliczeniu na 1000 mieszkańców było 98 osób. Tak więc liczba ta nie tylko spadła w porównaniu z 2011 r., ale także znacząco oddaliła się od założonego celu. Jak wynika z dostępnych danych od 1999 r. liczba widzów i słuchaczy systematycznie zmniejszała się. W 1999 r. było to ok. 282,6 tys. osób, a w 2018 r. ok. 208,6 tys. osób, tj. spadek o ok. 26%. Najmniejszą frekwencję odnotowano tu w 2006 r., kiedy to zgromadzona widownia liczyła ok. 182 tys. osób (por. część 2.1.5 niniejszego opracowania). Tym samym można stwierdzić, że wobec obserwowanej tendencji spadkowej w omawianej kwestii założenie twórców Strategii dotyczące odwrócenia trendu było zbyt optymistyczne, i nie uwzględniało najprawdopodobniej takich zjawisk jak digitalizacja zbiorów i coraz mniejszą konieczność korzystania z fizycznych zbiorów bibliotecznych – por. Wykres 3.

Piątym wskaźnikiem, który został wymieniony w Strategii jest kwestia liczby osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 1000 mieszkańców. Wartością bazową była tu liczba osób 474 z 2012 r. Jak pokazują gusowskie dane BDL na Podkarpaciu w 2018 r. przy liczbie ludności 2 128 747 muzea i ich oddziały odwiedziło 1 260 947 osób, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców daje liczbę 539 osób. Oznacza to, że w porównaniu z 2012 r. omawiany tu wskaźnik wzrósł o ok. 25%, czyli tym samym osiągnięto cel przewidziany na 2020 r. Inną sprawą jednakże pozostaje jego utrzymanie się na tak wysokim poziomie, ale dotychczasowe tendencje pozwalają przypuszczać, że nie będzie z tym problemu (por. część 2.1.2 niniejszego opracowania).

W omawianej tu Strategii rozwoju województwa podkarpackiego podkreślono także konieczność wzmocnienia funkcji metropolitalnych realizowanych przez Rzeszów oraz wspierania rozwoju nowych funkcji zwiększających zakres świadczonych usług wyższego rzędu. Funkcje metropolitalne są – jak podkreślają autorzy opracowania – zawsze funkcjami egzogennymi i charakteryzują te ośrodki wielkomiejskie, w których występują instytucje reprezentujące sektor usług wyższego rzędu (usług rzadko występujących), czyli wykraczające swoim zasięgiem działalności daleko poza granice miasta. Zasięg ten zależy przede wszystkim od rodzaju i jakości świadczonych usług, poziomu rozwoju naukowo-technicznego, innowacyjności, a także sytuacji politycznej i systemu prawno-administracyjnego. Dynamika rozwoju Rzeszowa przekłada się na większość funkcji realizowanych przez miasto: gospodarczą, naukową i edukacyjną, kulturalną i turystyczną, polityczną i administracyjną. Jednak niewiele funkcji świadczonych przez miasto i jego otoczenie ma zasięg o skali krajowej czy międzynarodowej, a sektor usług wyższego rzędu jest słabo rozwinięty. Dlatego też konieczne jest podjęcie działań wzmocniających ww. funkcje. Do zakładanych efektów realizowanego działania należy m.in. poszerzenie oferty kulturalnej stolicy regionu poprzez powołanie nowych instytucji kultury, np. teatru muzycznego, opery, parku kultury wysokiej oraz budowę muzeów o randze ogólnopolskiej (narodowej).²⁸

²⁸ Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, s.62.

W aspekcie kulturowym istotnym czynnikiem – w opinii autorów Strategii – jest także integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej służące zaspokajaniu potrzeb społecznych i kulturalnych w kontekście procesu odnowy wsi.

Podniesienie standardu życia na obszarach wiejskich jest możliwe również poprzez budowanie kapitału społecznego oraz aktywizację mieszkańców. Konieczne jest polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami dzięki ich waloryzacji, jak również poprzez pośrednie włączenie aktywnie działających różnego typu grup społecznych w system zarządzania danym obszarem. Poprzez zaangażowanie lokalnej społeczności w budowanie oddolnych strategii rozwoju nastąpi zmiana mentalności mieszkańców wsi z pasywnego odbioru procesów sterowanych z zewnątrz, na aktywne postawy przyczyniające się do animacji i kreowania uporządkowanych działań wpływających na standard życia wiejskiego, jego jakość oraz źródła utrzymania mieszkańców.

Zakładane efekty realizowanego działania: podnoszenie świadomości społeczności lokalnej w zakresie zwiększenia aktywności na rzecz społeczności lokalnej, w tym poprzez wdrażanie programów odnowy wsi, budowanie podmiotowości mieszkańców poprzez wspieranie powstawania dokumentów strategicznych o znaczeniu lokalnym oraz umożliwienie mieszkańcom realizacji projektów w ramach tej strategii, konsolidacja społeczności lokalnej we wspólnym działaniu na rzecz wspólnej przyszłości poprzez działania szkoleniowe i edukacyjne, poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zachowanie, odtworzenie, zabezpieczenie lub oznakowanie cennego lokalnego dziedzictwa krajobrazowego, przyrodniczego i historycznego, rozwój zrównoważonego transportu publicznego poprawiającego dostępność przestrzenną obszarów wiejskich, promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby, wspieranie działalności niszowej.

W ramach modernizacji przestrzeni wiejskiej, należy dążyć – zdaniem autorów Strategii – do powstania gminnych opracowań urbanistycznych obejmujących obszary wiejskie, możliwe do wykorzystania na cele inne niż rolnicze, uwzględniających potrzebę zachowania walorów krajobrazowych oraz potrzeby istotne z punktu widzenia mieszkańców. Zakładane efekty realizowanego działania: lepsze wykorzystanie przestrzeni poprzez wspieranie działań ukierunkowanych na tworzenie dokumentów dotyczących zagospodarowania i kształtowania przestrzeni wiejskiej, wspieranie projektów związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, uporządkowanie przestrzeni wiejskiej dla potrzeb rozwoju funkcji publicznych, gospodarczych i społecznych terenów wiejskich, rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej poprzez wspieranie projektów dotyczących budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów.

Ważnym aspektem w kontekście kulturowym jest także spójność przestrzenna i wzmocnienie funkcji biegunów wzrostu. Należy tu – jak podkreślają autorzy Strategii – dążyć do wzmocnienia roli biegunów wzrostu w świadczeniu usług publicznych oraz usług wyższego rzędu, a w szczególności wzmocnienie potencjałów wyróżniających je w skali krajowej. Należy więc wzmocniać funkcje biegunów wzrostu, w tym ośrodków subregionalnych, wynikające z istniejących zasobów, w celu podniesienia ich rangi w hierarchii ośrodków rozwoju na poziomie regionalnym i krajowym. Należy w szczególności uwzględnić potencjały: Przemyśla – posiadającego predyspozycje do rozwoju usług wyższego rzędu, w tym w szczególności kulturalnych, turystycznych, sportowych i edukacyjnych w oparciu o istniejące zabytki wysokiej rangi oraz wysoką jakość kapitału ludzkiego; Krosna – do rozwoju usług turystycznych (centrum dziedzictwa szkła) i kulturalnych; Tarnobrzega – mającego możliwość rozwoju funkcji rekreacyjnych i wykorzystania dużego kapitału ludzkiego do rozwoju usług opartych na wiedzy; Stalowej Woli i Mielca – posiadających możliwości rozwoju usług około biznesowych. Wsparcie należy również skierować do pozostałych ośrodków miejskich stanowiących rdzenie biegunów wzrostu dla wzmocnienia realizowanych przez nie funkcji, co stworzy warunki dla równomiernego rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych oraz podniesienia ich rangi w skali województwa i kraju. Zakładane efekty realizowanego działania:

- zachowanie korzystnej policentrycznej struktury osadniczej województwa dzięki równomiernemu rozmieszczeniu głównych ośrodków wzrostu;
- poprawa jakości i dostępności do usług publicznych mieszkańców regionu, w szczególności w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, wymiaru sprawiedliwości i nauki (poprzez kształtowanie postawy otwartej na wiedzę i innowacyjność, promocję i kształtowanie zainteresowania nauką – np. utworzenie parków nauki/techniki na wzór Centrum Nauki Kopernik),
- zwiększenie poziomu uczestnictwa w życiu kulturalnym poprzez podniesienie jakości oraz poszerzenie oferty kulturalnej instytucji działających w ośrodkach subregionalnych;
- aktywizacja mieszkańców i poprawa jakości życia poprzez rozwój ofert usług czasu wolnego;
- podniesienie atrakcyjności turystycznej biegunów wzrostu poprzez rozwijanie istniejącego potencjału.²⁹

1.1.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020

W dokumencie o nazwie „Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020” liczącym 402 strony nie występuje pojęcie „edukacja kulturowa” (ani też „edukacja kulturalna”).

W RPO kwestie dotyczące kultury pojawiają się w kontekście Osi priorytetowej II – „Cyfrowe Podkarpackie”, gdzie jest mowa o wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia³⁰ oraz Osi priorytetowej IV – Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego³¹

Jak podkreślono w opracowaniu najczęściej udostępnianymi na stronie urzędu, bezpłatnymi informacjami są treści o charakterze kulturowym (87%) oraz mapy i zdjęcia (81%). W przypadku udostępnianych informacji oznaczenia metadanymi stosuje 62% urzędów. Co trzeci urząd udostępnia swoją stronę w wersji językowej innej niż polska, 17% jest przystosowanych do obsługi przez telefony komórkowe i urządzenia³².

Ponadto również decyzję (dyrektywa 2003/98/WE ws. ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego), aby zasoby takich instytucji jak muzea, biblioteki oraz archiwa zostały poddane cyfryzacji, w celu ich ponownego wykorzystania, o ile instytucje te posiadają do nich prawa własności intelektualnej. Zbiory dziedzictwa kulturowego wraz z powiązаныmi z nimi metadanymi stanowią potencjalną podstawę treści cyfrowych w zakresie produktów i usług oraz mają potencjał ponownego wykorzystywania w takich sektorach jak edukacja. Jednocześnie peryferyjne położenie niektórych obszarów województwa utrudnia dostęp do oferty kulturalnej i zasobów wiedzy. Zwiększenie dostępu do dóbr kultury uzależnione jest z jednej strony od poziomu infrastruktury, z drugiej od oferty kulturalnej uwzględniającej dostęp wszystkich zainteresowanych za pomocą nowoczesnych technologii.³³

W części RPO Kultura i dziedzictwo kulturowe określono, iż podstawowym wyzwaniem jest zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów dziedzictwa kulturowego. Do oczekiwanych efektów zaliczono tu: (1) Polepszenie stanu obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych; (2) Rozwój zasobów kultury oraz (3) Poprawa dostępności dóbr kultury³⁴. Jak widać nie wspomniano tu wprost o edukacji kulturowej. Mowa tu jednak o zachowaniu, ochronie, promowaniu i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego, przez co wydaje się, że edukację kulturową utożsamia się tu z promowaniem kultury.

²⁹ Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020, s. 66-68.

³⁰ Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, s. 98.

³¹ Ibidem, s. 128.

³² Ibidem, s. 12.

³³ Ibidem, s. 14.

³⁴ Ibidem, s. 29-30.

W celu zachowania dziedzictwa kulturowego jako fundamentu dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju zaleca się takie działania jak

- konieczność zwiększania dostępności zasobów kultury;
- promowanie uczestnictwa w kulturze poprzez rozwój infrastruktury kultury i kształcenie podstawowych kompetencji kulturowych*;
- konieczność tworzenia warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym;
- konieczność zachowania i efektywnego wykorzystania zasobów kulturowych³⁵.

W omawianym RPO jednym z wyznaczonych celów szczegółowych wśród priorytetów inwestycyjnych było podniesienie atrakcyjności kulturalnej regionu i zwiększenie dostępności dóbr kultury oraz zwiększenie liczby osób korzystających z teatrów, muzeów i bibliotek (ogółem) na 1000 mieszkańców. W tym kontekście pośród przedsięwzięć, które miały zostać objęte wsparciem w ramach priorytetu inwestycyjnego wymieniono: wzrost wykorzystania technologii cyfrowych w sferze nauki i kultury oraz wzrost znajomości kulturowego dziedzictwa³⁶.

Powyższe zadania swoje źródło finansowania miały w ramach środków przeznaczonych na ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego w regionach słabiej rozwiniętych³⁷. Ogółem stanowiły one 6% ogółu budżetu (udział w ogólnych wydatkach), przy czym należy tu zauważyć, że do jednej kategorii zakwalifikowano tak różne dziedziny jak ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwo kulturowe³⁸. Oprócz merytorycznych różnic jakie dzielą te dwie sfery można też mówić o ich różnym poziomie priorytetowości. Ochrona środowiska naturalnego wydaje się tu sprawą pierwszorzędą. Przejaskrawiając nieco w celu zobrazowania tej kwestii można stwierdzić, iż brak możliwości życia (w czystym środowisku) może sprawić, iż przestaną być ważne jakiegokolwiek inne formy aktywności i dotychczasowych dokonań ludzkich. Tym samym dysponenci środków mając do wyboru wydatki na ochronę środowiska – jako warunku zapewnienia podstawowej ludzkiej egzystencji – i finansowanie ochrony dziedzictwa narodowego – sprawy dotyczącej de facto do potrzeb wyższego rzędu – nie będą mieli innej możliwości (chęci) jak tylko wybrać te pierwsze.

1.1.5 Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa do roku 2020

Z uwagi na to, że stolica województwa, miasto na prawach powiatu jakim jest Rzeszów stanowi regionalne centrum nie tylko w sensie administracyjnym, ale także kulturalnym warto wspomnieć o działaniach w zakresie kultury podejmowanych właśnie w tym mieście. W dokumencie pt. „Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa do roku 2020” liczącym 103 strony, i który został opracowany na zlecenie Urzędu Miasta Rzeszowa nie pojawia się pojęcie „edukacji kulturowej” (ani też „edukacja kulturalna”) ³⁹. Jednakże autorzy Strategii wprost odnoszą się do desygnatu tego pojęcia pisząc o edukacji odbiorców kultury. To działanie jest wymienione jako jeden z głównych (strategicznym) celów przed jakimi stoją realizatorzy rozwiązań zaproponowanych w omawianym tu dokumencie.

Cel strategiczny to stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju kultury w mieście oraz uzyskanie odczuwalnych, pozytywnych zmian w zakresie integracji środowisk, rozwoju młodych artystów, wymiany doświadczeń, a także aktywizacja i edukacja odbiorców kultury⁴⁰. W tym kontekście jednym z celów operacyjnych jest tworzenie warunków dla rozwoju systemu działań informacyjnych i edukacyjnych adresowanych do odbiorców

---

* W dokumencie nie ma definicji pojęcia „kompetencje kulturowe”.

³⁵ Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, s. 46.

³⁶ Ibidem, s. 68.

³⁷ Ibidem, s. 99-100.

³⁸ Por. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, s. 299-302 oraz s. 333 i dalej.

³⁹ Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa do roku 2020. Opracowane na zlecenie Urzędu Miasta Rzeszowa, Rzeszów 2014.

⁴⁰ Ibidem, s. 2.

rzyszowskiej kultury. Działania jakie tu zaproponowano to: prowadzenie działań edukacyjnych dotyczących rzyszowskiej kultury, prowadzenie działań komunikacyjnych na temat rzyszowskiej kultury oraz wdrożenie programu przewidującego zniżki w opłatach za korzystanie dla wybranych grup odbiorców kultury. Natomiast do spodziewanych efektów wspomnianych przedsięwzięć zaliczono: popularyzacja kultury i wzrost zainteresowania nią wśród osób młodych, wzrost poziomu uczestnictwa osób młodych w życiu kulturalnym Rzeszowa, wzrost poziomu informowania o kulturze, wzrost zainteresowania życiem kulturalnym Rzeszowa wśród mieszkańców, ułatwienie dostępu do wiadomości dotyczących życia kulturalnego Rzeszowa oraz pośrednio – wzrost liczby uczestników życia kulturalnego Rzeszowa.⁴¹

Wątek edukacji kulturowej pojawia się także w przypadku celu operacyjnego, który określono jako zachowanie dziedzictwa kultury. W tym przypadku zaproponowano prowadzenie aktywnych działań popularyzujących rzyszowskie dziedzictwo kulturowe, których efektem miałyby być: popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach Rzeszowa, edukacja w zakresie historii i kultury Rzeszowa oraz promocja dziedzictwa kulturowego Rzeszowa.⁴²

W opracowaniu wyróżniono ponadto mocne i słabe strony sfery kulturowej oraz wskazano szanse i zagrożenia – por. Zestawienie 2.

Zestawienie 2 Mocne i słabe strony rzyszowskiej sfery kultury oraz szanse i zagrożenia

Mocne strony		Słabe strony	
Zasoby kulturowe	funkcjonowanie Filharmonii Podkarpackiej	brak tożsamości kulturalnej miasta	Zasoby kulturowe
	działalność zespołów tańca	mała rozpoznawalność lokalnych twórców i artystów	
	funkcjonowanie rzyszowskiej sceny teatralnej	brak galerii sztuki współczesnej na odpowiednim poziomie	
	potencjał i osiągnięcia lokalnych artystów w zakresie sztuk plastycznych		
	rozwinęte i spopularyzowane rękodzielnictwo	brak silnego centrum kulturalnego	
	aktywność domów kultury		
	potencjał, zasoby i osiągnięcia w zakresie fotografii	relatywnie niski potencjał dziedzictwa historycznego	
	legenda i tradycja rzyszowskiej sceny muzycznej lat 80.		
	działalność miejskich galerii sztuki	pesymizm twórców i przedstawicieli organizacji kulturalnych	
	muzea oraz liczba i jakość eksponatów		
	różnorodność imprez i wydarzeń odbywających się w mieście	niewysoka jakość i renoma dzieł prezentowanych w galeriach sztuki	
biblioteki oraz jakość i liczba woluminów			
Organizacja i finansowanie	sprawna organizacja cyklicznych imprez festiwalowych	niedoskonałość systemu informacji o wydarzeniach kulturalnych	Organizacja i finansowanie
		brak platformy kontaktów i współdziałania dla instytucji, organizatorów i twórców kultury	
	wsparcie organizacyjne i finansowe ze strony miasta	brak współpracy pomiędzy instytucjami kultury reprezentującymi różne dziedziny	
		nieskuteczna promocja wydarzeń, zasobów kulturalnych	
		nieumiejętność zainteresowania mediów kulturą	
niewykorzystywanie potencjału inicjatyw oddolnych			
Infrastruktura	ulice 3 Maja, Grunwaldzka i okolice jako przestrzeń do wykorzystania na cele kulturalne	niedobór obiektów i przestrzeni udostępnianych na działalność artystyczną	Infrastruktura
		nieliczne zabytki o niewielkiej sile przyciągania odbiorców	
		zaprzestanie działalności kin artystycznych	
	dostępność sceny plenerowej		
koncentracja przestrzenna zasobów kultury	zmniejszająca się liczba małych klubów		

⁴¹ Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa do roku 2020. Opracowane na zlecenie Urzędu Miasta Rzeszowa, Rzeszów 2014, s. 74.

⁴² Ibidem, s. 74.

Szanse		Zagrożenia	
Zasoby kulturowe	wzrost wykształcenia i towarzyszący mu wzrost aspiracji mieszkańców	migracja lokalnych twórców i artystów	Zasoby kulturowe
	wzrost zainteresowania społecznego kulturą (głównie masową)	„umasowienie” kultury jako zagrożenia dla rozwoju kultury wysokiej	
	sukcesy ogólnopolskie i zagraniczne artystów pochodzących z Rzeszowa	malejące zainteresowanie mediów kulturą wysoką	
	otwartość na kulturę alternatywną	zanik dziennikarstwa kulturalnego i krytyki sztuki	
	migracja w kierunku Rzeszowa (głównie zawodowa)	działalność masowych środków przekazu jako alternatywa dla bezpośredniego odbioru kultury	
Organizacja i finansowanie	rozwój gospodarczy miasta i regionu	niewystarczający poziom finansowania kultury	Organizacja i finansowanie
	dostępność funduszy strukturalnych na rozwój kultury	malejące zasoby czasu wolnego ludności	
	powstawanie i działalność stowarzyszeń, fundacji, organizacji pozarządowych o profilu kulturalnym	biurokracja narzucana przepisami prawa na instytucje kultury i organizatorów wydarzeń	
	współpraca z zewnętrznymi podmiotami w zakresie stworzenia i realizacji strategii rozwoju kultury	trudne do przewidzenia zmiany preferencji po stronie odbiorcy masowego	
	współpraca z innymi miastami i krajami	niewielkie zainteresowanie mecenatelem i sponsoringiem kultury w mieście	
	powstawanie nowych zespołów artystycznych (głównie muzycznych i tanecznych)		
deklarowane zainteresowanie biznesu wsparciem wybranych obszarów kultury			
Infrastruktura	rozwój Rzeszowa jako ośrodka edukacji średniej i wyższej w zakresie sztuki	atrakcyjna oferta kulturalna takich miast, jak m.in.: Kraków, Zamość, Sandomierz, Przemyśl	Infrastruktura
	rosnący ruch tranzytowy i turystyczny wynikające z położenia geograficznego		
	potencjał atrakcyjnej przestrzeni miejskiej możliwej do wykorzystania na cele kulturalne		

Źródło: opracowanie własne na podstawie 1.1.5 Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa do roku 2020, s. 57.

1.1.6 Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023

W dokumencie „Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023” liczącym 87 stron nie występują pojęcia „edukacja kulturowa” oraz „edukacja kulturalna”. W kontekście kultury wspomina się o:

- czynnikach niekorzystnych dla rozwoju dziecka – wskazanych w Opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie ubóstwa wśród dzieci i warunków życia dzieci (opinia rozpoznawcza – Bruksela 15.07.2010 r.) takich jak m.in.: nieodpowiednie warunki mieszkaniowe czy nawet bezdomność, zdewastowane osiedla, wysoki stopień przestępczości, słaby stan zdrowia, niewłaściwe odżywianie, wysokie ryzyko wypadków i urazów, przemoc fizyczna i psychiczna, utrudniony dostęp do żłobków i przedszkoli oraz do sieci świadczeń społecznych i rodzinnych, opóźnienie edukacyjne i niski poziom nauczania, utrudniony dostęp bądź brak dostępu do placów zabaw, ośrodków sportu i rekreacji, imprez kulturalnych. Niektóre dzieci doświadczają więcej niż jednego utrudnienia. Te negatywne czynniki mogą się akumulować i wzajemnie potęgować, jeszcze bardziej pogrążając dziecko w ubóstwie i wykluczeniu społecznym oraz zwiększając ryzyko międzypokoleniowego dziedziczenia biedy i marginalizacji⁴³;
- destrukcyjnym wpływie bezrobocia na funkcjonowanie rodziny, w tym konsumpcję dóbr kultury⁴⁴;
- barierach kulturowych osób, które chciałby wyjechać do pracy za granicę, ale ze względu właśnie na niskie kompetencje kulturowe nie mogą się odważyć na taki krok⁴⁵;

⁴³ Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023, s. 15.

⁴⁴ Ibidem, s. 18.

⁴⁵ Ibidem, s. 21.

- aktywizacji społecznej osób starszych są powoływane do życia kluby seniora. Kluby prowadzą zajęcia oraz organizują przedsięwzięcia kulturalne, edukacyjne i integrujące zgodnie z oczekiwaniami seniorów oraz ich predyspozycjami⁴⁶;
- przyjętym przez Radę Ministrów 17.03.2015 r. programu „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020, który ma na celu zapewnienie osobom starszym możliwości korzystania z oferty z zakresu społecznej aktywizacji, w tym oferty prozdrowotnej, obejmującej także usługi w zakresie: aktywności ruchowej lub kinezyterapii, edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej⁴⁷;
- zintegrowanym systemie wsparcia i pomocy rodzinie oraz pieczy zastępczej w regionie mających na celu wspomoczenie rodzin w działaniach przygotowujących dziecko do życia w społeczeństwie, zaspakajania podstawowych potrzeb, dostarczania wzorców zachowań, partycypacji w życiu kulturalnym, towarzyskim, spełnienia życiowych planów oraz aspiracji edukacyjnych dzieci⁴⁸;
- zaburzeniu „transmisji kulturowej” wynikającym ze względu na migracje zarobkowe rodziców za granicę i pozostawianie dzieci w kraju⁴⁹.

1.1.7 Strategia Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Województwie Podkarpackim do 2030 r.

Dokument „Strategia Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Województwie Podkarpackim do 2030 r.” liczy 324 strony. W opracowaniu nie pojawiają się pojęcia „edukacja kulturowa” ani „edukacja kulturalna”. Dokument zawiera jednak wiele treści wprost nawiązujących do kwestii kulturowych (przy czym należy tu zaznaczyć, że samo pojęcie „kultura” jest tu wykorzystywane także w jego pierwotnym znaczeniu i odnosi się do upraw, tak jak np. w sformułowaniu „użytki rolne w dobrej kulturze”, do których zaliczono: pod zasiewami, grunty ugorowane, uprawy trwałe, ogrody przydomowe, łąki trwałe, pastwiska trwałe)⁵⁰.

W kontekście kultury (jako wytworu działalności ludzkiej) w dokumencie znalazły się głównie odwołania do kwestii zachowania dziedzictwa kulturowego⁵¹.

1.1.8 Strategia Rozwoju Turystyki na Obszarach Chronionych

Strategia Rozwoju Turystyki na Obszarach Chronionych jak wspomniano w podtytule dotyczy górskich obszarów województwa podkarpackiego i została opracowana w ramach programu Karpaty przyjazne ludziom przez Fundację Karpacką w 2014 r.⁵² W dokumencie tym nie pojawiają się pojęcia „edukacja kulturowa”, ani „edukacja kulturalna”. W odniesieniu do kultury mowa w nim natomiast o turystycznych walorach dziedzictwa regionalnego. Podkreśla się tu, iż region jest znany z kultury i sztuki ludowej. Znaczącą wartość stanowią zabytkowe obiekty architektury drewnianej (kościół, cerkwie) i zagrody mieszkalne⁵³. Wymienione i usystematyzowane zostały także szczególnie atrakcyjne z punktu widzenia turystyki zasoby.

Autorzy opracowania podkreślili, iż Rzeszów jest nie tylko miastem pełniącym rolę administracyjną, ale także centrum kulturalnym. Region Podkarpacki posiada, m. in.: zabytki archeologiczne, muzea etnograficzne, zabytki architektury i budownictwa, muzea specjalistyczne, obiekty unikatowe, obiekty historyczno-wojskowe, zabytki

⁴⁶ Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023, s. 38.

⁴⁷ Ibidem, s. 41.

⁴⁸ Ibidem, s. 61.

⁴⁹ Ibidem, s. 63.

⁵⁰ Strategia Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Województwie Podkarpackim do 2030 r., s. 94.

⁵¹ Ibidem, s. 75 i dalej.

⁵² Strategia Rozwoju Turystyki na Obszarach Chronionych (dotyczy górskich obszarów województwa podkarpackiego), Fundacja Karpacka – Polska, Sanok 2014.

⁵³ Ibidem, s. 6.

techniki i przemysłu, miejsca i muzea martyrologii, miejsca pielgrzymkowe, inne. Cenne zabytki – wymienione przez twórców dokumentu na podstawie danych GUS z 2010 r. województwa podkarpackiego – to m. in.:

- Rzeszów – zamek z fortyfikacjami z XVII w.;
- Krasieczyn – zespół zamkowo-parkowy z XVI i XVII w.;
- Łańcut – zespół zamkowo-parkowy z XVII w.;
- Baranów Sandomierski – zespół parkowo-palacowy XVI i XVII w.;
- Haczów, Blizne, Radruż, Równe – zabytki architektury drewnianej (sakralnej);
- Przemyśl, twierdza z fortami z lat 1878-1914 r.;
- Bóbrka – skansen z najstarszymi na świecie szybami naftowymi;
- Rzeszów, Sanok, Jarosław, Przemyśl – zespoły urbanistyczne.

Różnice kulturowe wielu grup etnicznych, ich kulturę, zwyczaje, obrzędy prezentowane są w:

- Sanok, Muzeum Budownictwa Ludowego – Skansen;
- Kolbuszowa, Muzeum Kultury Ludowej – Park Etnograficzny.

Muzea, których zbiory są o znacznej atrakcyjności turystycznej, m. in.:

- Sanok – Muzeum Historyczne w Sanoku (kolekcja ikon i prac Z. Beksińskiego);
- Żarnowiec – Muzeum Marii Konopnickiej;
- Łańcut – Muzeum na Zamku;
- Pilzno – Muzeum Lalek;
- Krosno – Muzeum Podkarpackie (kolekcja lamp naftowych).⁵⁴

Jedną z konkluzji zawartych w dokumencie jest taka, iż województwo podkarpackie posiada walory i atrakcje turystyczne (naturalne, kulturowe), a ponad 44% powierzchni to obszary chronione. Jest ono także otwarte na innowacyjny przemysł. Negatywne aspekty na jakie tu wskazano to: zły stan dróg, zła infrastruktura kolejowa (szczególnie na liniach o znaczeniu lokalnym), i zacznyn nowoczesnej sieci teletechnicznej, także bazy noclegowej (w tym całorocznej). W tym kontekście istotnym problemem natury społecznej na jaki wskazano, był fakt iż: głównym źródłem dochodu w przypadku ponad 34% mieszkańców województwa były emerytury i renty. W opinii autorów opracowania bogactwo zasobów naturalnych i kulturowych znajdujących się w granicach administracyjnych województwa podkarpackiego stanowi szansę rozwojową dla jego mieszkańców⁵⁵.

---

⁵⁴ Ibidem, s. 8.

⁵⁵ Ibidem, s. 12.

1.2 Edukacja kulturowa a podkarpackie instytucje regionalne

1.2.1 Urząd Wojewódzki

Do zadań Wydziału Polityki Społecznej należą w szczególności sprawy z zakresu pomocy społecznej, wsparcia rodziny, pieczy zastępczej, ochrony zdrowia, niepełnosprawności, rynku pracy oraz ochrony dziedzictwa narodowego.

Struktura wydziału przedstawia się następująco: Oddział Nadzoru w Pomocy Społecznej, Oddział Zdrowia Publicznego, Oddział Planowania i Analiz, Oddział do spraw Orzekania o Niepełnosprawności, Oddział Rynku Pracy, Wieloosobowe stanowisko pracy do spraw ochrony dziedzictwa narodowego i spraw organizacyjnych, Wieloosobowe stanowisko pracy do spraw windykacji, należności, nieodpłatnej pomocy prawnej oraz programów rządowych, Oddział koordynacji Świadczeń.

Do spraw pozostających w gestii wydziału należą m.in. takie jak: ochrona dziedzictwa narodowego w zakresie pozostającym w gestii Wojewody, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy i grobów wojennych, w tym prowadzenie kontroli. Ogólnie wśród ponad 30 wypunktowanych spraw tylko jedna dotyczy dziedzictwa narodowego, a właściwie jego ochrony⁵⁶. Na stronach internetowych Urzędu nie występuje pojęcie „edukacja kulturowa”.

1.2.2 Urząd Marszałkowski

Wśród 17 departamentów Urzędu Marszałkowskiego⁵⁷ jest także Departament Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego.⁵⁸ Wśród jednostek organizacyjnych znajdują się wojewódzkie instytucje kultury. Wykaz wojewódzkich osób prawnych Województwa Podkarpackiego obejmuje następujące podmioty:⁵⁹

- Arboretum i Zakład Fizjografii w Bolestraszcach;
- Centrum Kulturalne w Przemyślu;
- Filharmonia Podkarpacka im. Artura Malawskiego w Rzeszowie;
- Galeria Sztuki Współczesnej w Przemyślu;
- Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej;
- Muzeum Podkarpackie w Krośnie;
- Muzeum – Zamek w Łańcucie;
- Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu;
- Muzeum Okręgowe w Rzeszowie;
- Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku;
- Muzeum Marii Konopnickiej w Żarnowcu;
- Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie;
- Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie;
- Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie;
- Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej;
- Muzeum Historyczne w Sanoku;

Natomiast biblioteki nie posiadają osobowości prawnej.

---

⁵⁶ Oficjalna strona Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie, <https://rzeszow.uw.gov.pl/urząd/wydzialy/wydzial-polityki-spolecznej/>, (Dostęp: 25.08.2019).

⁵⁷ Oficjalna strona Samorządu Województwa Podkarpackiego, <https://www.podkarpackie.pl>, (Dostęp: 25.08.2019)

⁵⁸ Oficjalna strona Samorządu Województwa Podkarpackiego, <http://www.bip.podkarpackie.pl/index.php/informacje-ogolne>

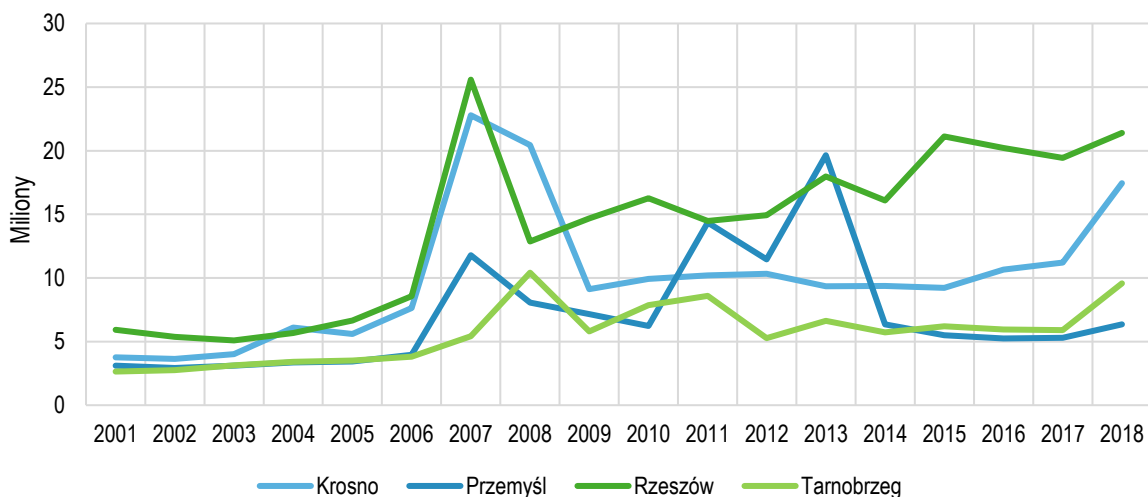
⁵⁹ Biuletyn informacji publicznej, <http://www.bip.podkarpackie.pl/index.php/jednostki-organizacyjne/125-wojewodzkie-instytucje-kultury>, (Dostęp: 25.08.2019)

Na stronach internetowych Urzędu wybranie frazy „edukacja kulturowa” prowadzi do informacji dotyczącej Bardzo Młodej Kultury realizowanej przez CK w Przemyślu, tj. Operatora regionalnego na terenie Podkarpacia (strona utworzona 05.04.2016 r.)⁶⁰.

1.2.3 Urzędy podkarpackich miast na prawach powiatu – finansowanie kultury

W latach 2001-18 największe wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego przeważnie ponosiło miasto Rzeszów. W 2001 r. było to prawie 6 mln. zł. Najwięcej w stolicy województwa przeznaczono na sferę kultury w 2007 r. i było to ponad 25 mln. zł. Ponadto w Rzeszowie w analizowanym czasie można zauważyć dynamiczny wzrost wysokości wydatków na kulturę. W opisywanym okresie dwukrotnie miała miejsce sytuacja, kiedy to wydatki innych miast podkarpackich będących na prawach powiatu przewyższyły wydatki Rzeszowa. Było to w 2008 r., kiedy to odnotowano znaczny spadek wydatkowanych kwot przeznaczonych na kulturę w przypadku Rzeszowa, przy jednoczesnym wysokim poziomie finansowania sfery kultury w Krośnie. Natomiast w 2013 r. więcej niż w Rzeszowie wydano na sferę kultury w Przemyślu, przy czym w 2011 r. opisywane tu wydatki w obu miastach były na bardzo zbliżonym poziomie. Przyjęta perspektywa czasowa wykazuje, że w województwie podkarpackim drugim miastem pod względem wydatkowania środków na kulturę jest Krosno, które w latach 2001-07 przeznaczało na ten cel prawie tyle samo pieniędzy co znacznie większy Rzeszów. Jedynie w latach 2011-14 drugie miejsce miało w tym rankingu miasto Przemyśl. Spośród porównywanych czterech miast przeważnie najmniej na kulturę wydawano w Tarnobrzegu. Przy czym od 2014 r. poziom tych środków przewyższył te, którymi dysponuje Przemyśl. Tak więc w 2018 r. największe środki na kulturę przeznaczał Rzeszów (ponad 21 mln. zł), na drugim miejscu pod tym względem uplasowało się Krosno (ok. 17,5 mln. zł), na trzecim Tarnobrzeg (ok. 9,5 mln. zł), a na czwartym Przemyśl (ponad 6 mln. zł). W Rzeszowie, Krośnie i Tarnobrzegu można zauważyć systematyczny – choć przy pewnych zmianach tej dynamiki w latach 2006-09 – wzrost funduszy przeznaczanych na dziedzinę kultury. Wyjątkiem jest tu Przemyśl, w którym wydatki te od 2013 r. wyraźnie spadły – por. Wykres 4.

Wykres 4 Wydatki na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatu w latach 2001-18
(Dane w zł)

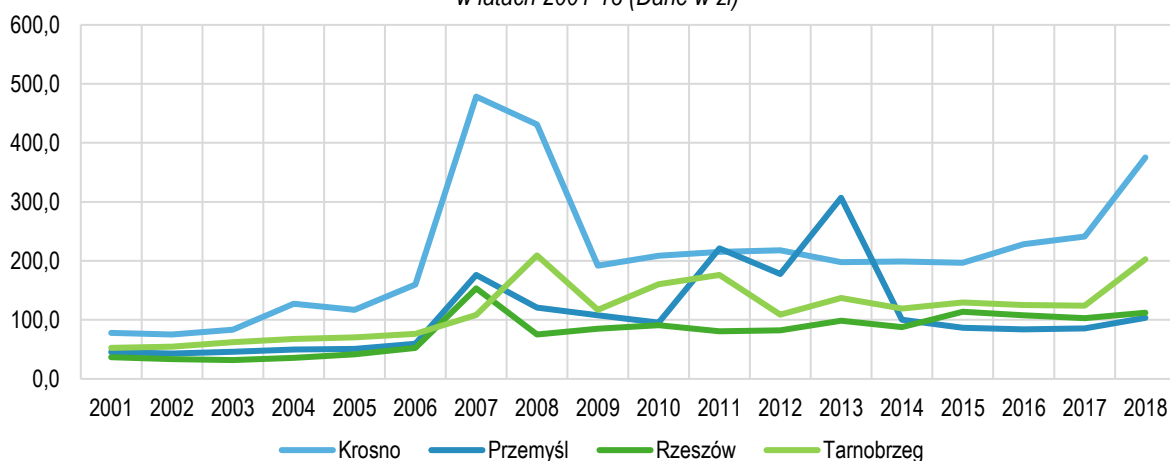

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

⁶⁰ Oficjalna strona Samorządu Województwa Podkarpackiego, <https://podkarpackie.pl/index.php/component/search/?searchword=edukacja%20kulturowa&searchphrase=all&Itemid=508>, (Dostęp: 25.08.2019)

Przeliczenie wydatków na kulturę na jednego mieszkańca wykazało natomiast, że zdecydowany prym wiedzie tu miasto Krosno, które za wyjątkiem 2011 r. i 2013 r. przeważnie liderowało w tym zestawieniu. W 2013 r. największy poziom wydatków na kulturę w przeliczeniu na jednego mieszkańca zanotowano w Przemyślu. Taka sytuacja miała też miejsce w 2011 r., przy czym różnice te nie były duże. W latach 2001-07 omawiane wydatki w Przemyślu, Rzeszowie i Tarnobrzegu pozostawały na bardzo zbliżonym poziomie. Na uwagę zasługuje też fakt, iż od 2008 r. wydatki na kulturę w przeliczeniu na jednego mieszkańca były wyższe w Tarnobrzegu niż w Rzeszowie, a w latach 2008-10 i 2014-18 także niż w Przemyślu – por. Wykres 5.

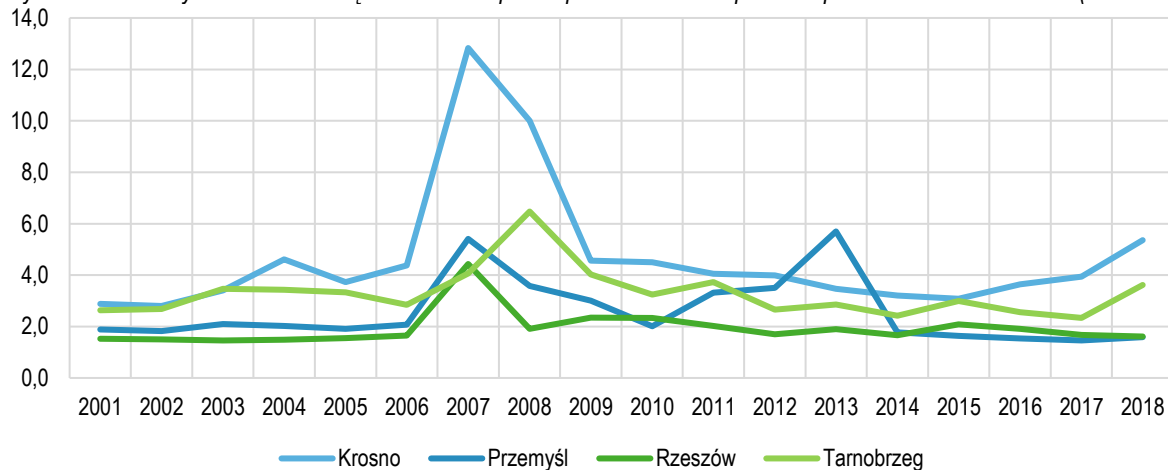
Wykres 5 Wydatki na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2001-18 (Dane w zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Biorąc pod uwagę procentowy udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podkarpackich miastach na prawach powiatu można stwierdzić, iż największy odsetek dochodów na kulturę przeznaczają Krosno, z wyjątkiem 2013 r., kiedy to wskaźnik ten był wyższy w Przemyślu. Rekordowym rokiem pod tym względem był 2007 r., kiedy to wydatki Krosna na kulturę osiągnęły poziom prawie 13% (w roku następnym było to 10%). Wysoki udział funduszy przeznaczonych na kulturę w wydatkach miasta zanotowano także w Przemyślu w 2013 r., tj. ok. 6%. Ogólnie można zauważyć, iż za wyjątkiem lat 2006-08 przeważnie udział procentowy finansowania sfery kultury utrzymuje się na stałym poziomie w granicach 1,5%-3% budżetów analizowanych miast, choć od 2017 r. można zauważyć pewien wzrost w tym względzie w Krośnie i Tarnobrzegu. Ponadto najbardziej stabilnie przedstawia się w tym zestawieniu finansowanie kultury w Rzeszowie, gdzie za wyjątkiem 2007 r. przeważnie mowa jest o ok. 2% budżetu miasta. W omawianym czasie najwyższą średnią osiągnęło Krosno (ok. 4,7%). W Tarnobrzegu było to ok. 3,3%, a w Przemyślu 2,6% – por. Wykres 6.

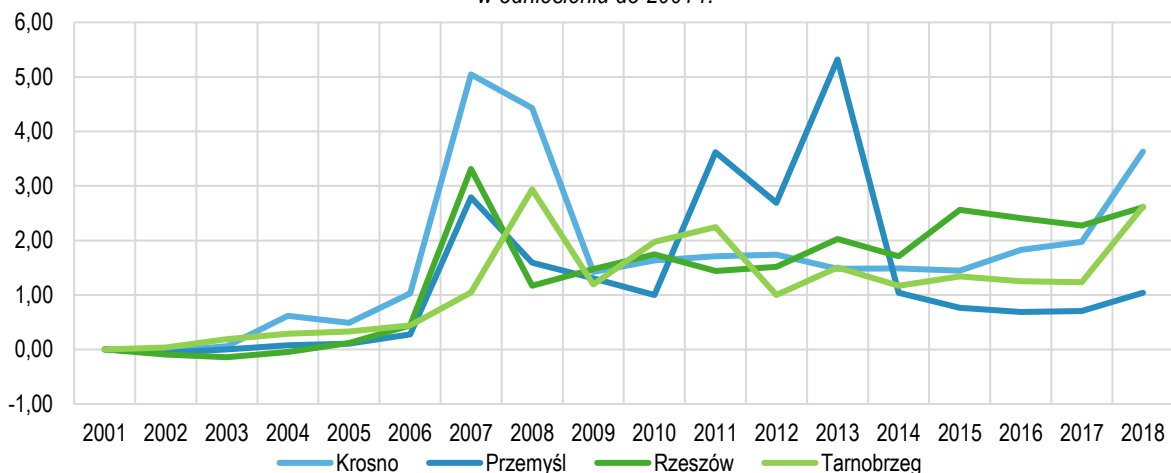
Wykres 6 Udział wydatków na kulturę w budżetach podkarpackich miast na prawach powiatu w latach 2001-18 (Dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Porównując wydatki na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatu w odniesieniu do 2001 r. można zauważyć, że przeważnie we wszystkich tych miejscowościach zanotowano przyrost omawianych środków. Relatywnie stabilny przyrost ten zanotowano w Rzeszowie i Tarnobrzegu. Natomiast w odniesieniu do Krosna i Przemysła można zauważyć pewne gwałtowne wzrosty i spadki wielkości finansowania kultury. Przy czym jeśli w Krośnie ten wyraźny wzrost, a następnie spadek oznaczał powrót do bardziej stabilnej tendencji wzrostowej, to już w Przemysłu wysiłek jaki podjęto w tej kwestii w latach 2010-14 spowodował znaczne zahamowanie opisywanego tu przyrostu środków przeznaczonych na sferę kultury. Co ważne, od 2017 r. przyrost udziału wydatków w budżetach miast na kulturę ponownie uległ przyspieszeniu. W 2018 r. wydatki Krosna na sferę kultury w porównaniu z 2001 r. wzrosły ponad 3,6 razy. W Tarnobrzegu i Rzeszowie było to ponad 2,6 razy, a w Przemysłu ok. 2 razy – por. Wykres 7.

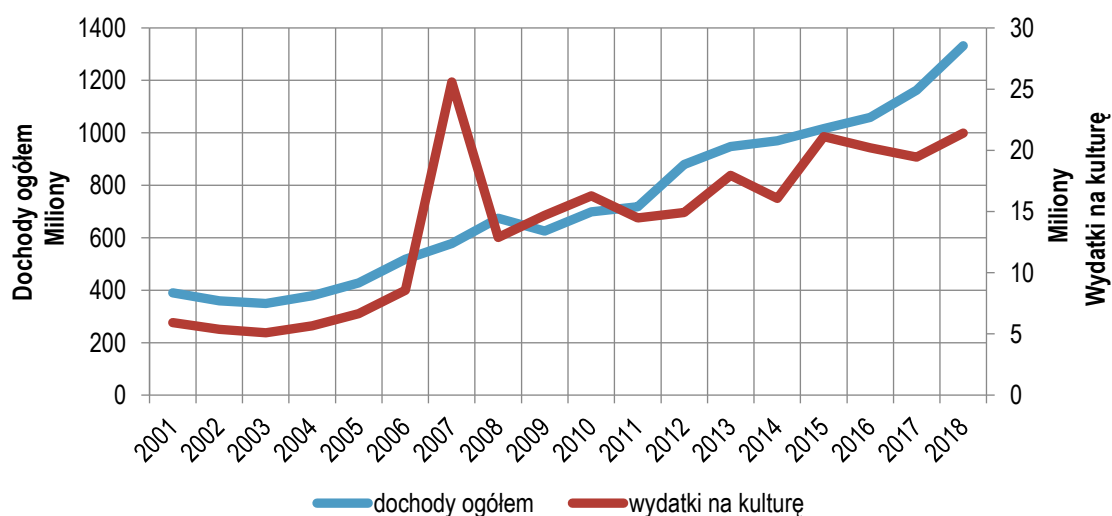
Wykres 7 Wskaźnik wydatków na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatów w latach 2001-18 w odniesieniu do 2001 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Zestawienie dochodów ogółem w Rzeszowie z wydatkami na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2001-18 wykazało silną i dodatnią korelację ($r\text{-Pearsona}=0,787$, $p.<0,01$). Oznacza to, że wraz ze wzrostem dochodów miasta (z ponad 390 mln. zł 2001 r. do prawie 1332 mln. zł w 2018 r.) wyraźnie rośnie wielkość przeznaczanych środków na finansowanie sfery kultury (z ok. 5,9 mln. zł w 2001 r. do ok. 21,4 mln. zł w 2018 r.). Rekordowy pod tym względem był 2007 r., kiedy to na kulturę wydano w Rzeszowie ok. 25,6 mln. zł – por. Wykres 8.

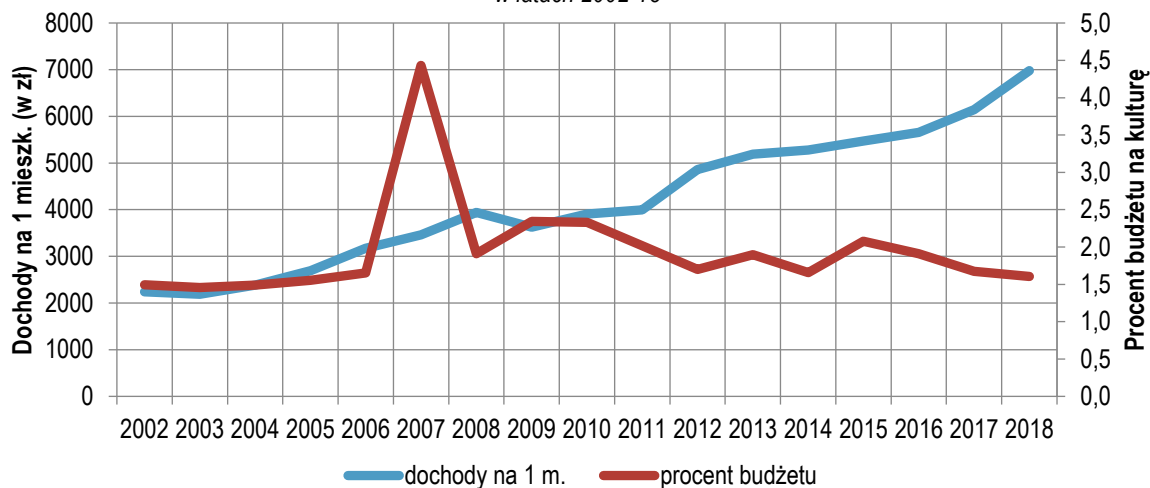
Wykres 8 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Rzeszowie w latach 2001-18 (Dane w zł)

$r\text{-Pearsona}=0,787$; $p.<0,01$. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Natomiast wzrost dochodów w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Rzeszowie w latach 2002-18 nie wiązał się ze zwiększaniem udziału wydatków budżetowych na finansowanie sfery kultury. Dochody miasta w przeliczeniu na jednego mieszkańca systematycznie rosły (z 2237 zł w 2002 r. do 6979 zł w 2018 r.), ale procent wydatków na kulturę utrzymywał się na zbliżonym poziomie (w 2002 r. było to 1,5%, a w 2018 r. – 1,7%). Pamiętać tu należy, że w wartościach bezwzględnych w omawianych latach odnotowano znaczący przyrost omawianych środków – por. Wykres 9.

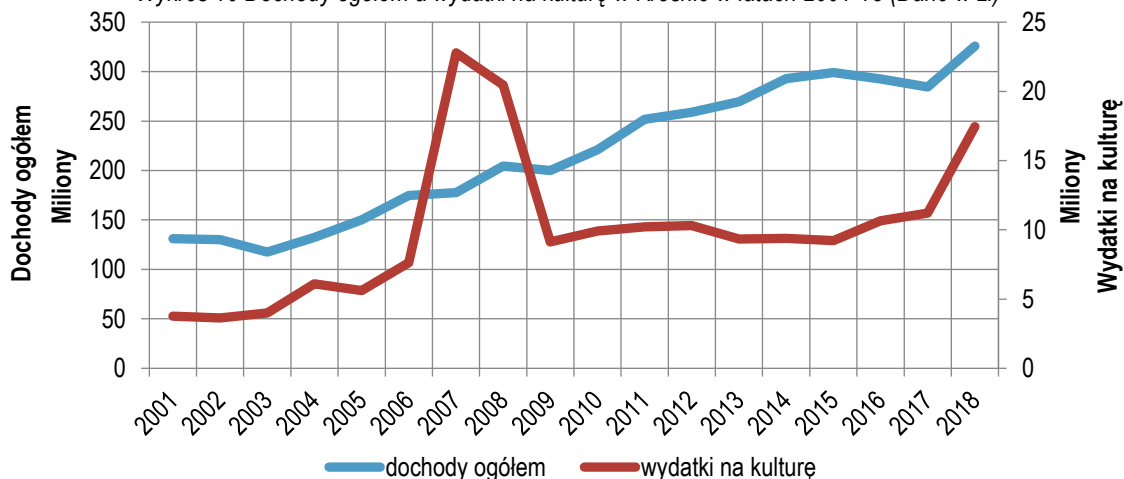
Wykres 9 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Rzeszowie w latach 2002-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W Krośnie nie wystąpiła istotna statystycznie zależność pomiędzy dochodami i wydatkami na kulturę, przy czym w obu przypadkach można zaobserwować wyraźny wzrost ilości środków przeznaczanych na omawiany cel. W 2001 r. dochody ogółem wyniosły ok. 131 mln. (na kulturę przeznaczono ok. 4 mln. zł), a w 2018 r. było to już prawie 326 mln. zł (na kulturę wydano ok. 17,5 mln. zł). Biorąc pod uwagę dużą skalę finansowania sfery kultury w tym mieście, można więc stwierdzić, że bez względu na dochody, które w latach 2001-18 wyraźnie wzrosły, dziedzina ta stanowi pewien priorytet w kwestii wydatkowania środków budżetowych – por. Wykres 10.

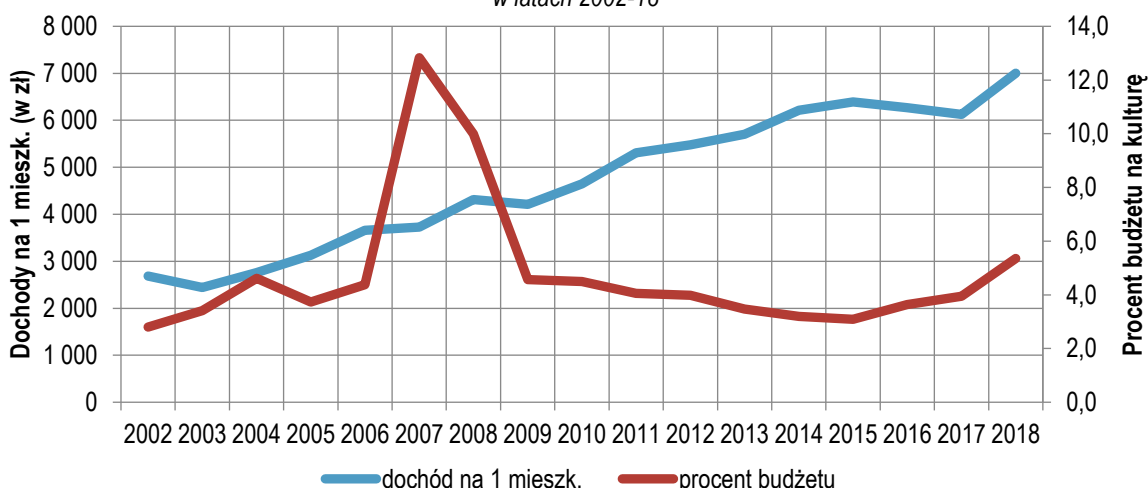
Wykres 10 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Krośnie w latach 2001-18 (Dane w zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Podobnie nie odnotowano związku pomiędzy dochodem w Krośnie w przeliczeniu jednego mieszkańca i udziałem środków na finansowanie kultury w budżecie miasta. W 2002 r. dochód na jednego mieszkańca wyniósł tu 2688 zł, a w 2018 r. było to już ok. 7002. Natomiast udział wydatków na kulturę w 2002 r. wynosił ok. 2,8% (w 2007 było to 12,8%), a w 2018 r. ok. 5,4% – por. Wykres 11.

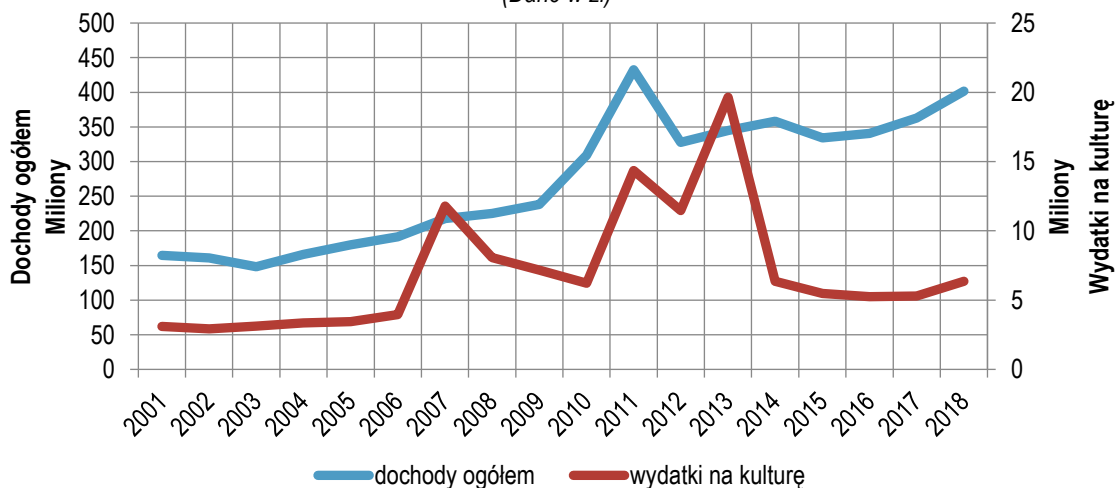
Wykres 11 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Przemyślu w latach 2002-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W Przemyślu w latach 2001-18 dochody ogółem wzrosły z ok. 164 mln. zł do ok. 401 mln. zł w 2018 r. (największy wpływ środków do kasy miasta miał miejsce w 2011 r. i było to ok. 432,6 mln. zł). Wydatki na kulturę w 2001 r. kształtowały się na poziomie ok. 3 mln. zł, a w 2018 r. wynosiły już ok. 6,4 mln. zł (najwięcej wydatkowano na ten cel w 2013 r., tj. ok. 19,7 mln. zł). Ponadto można stwierdzić, iż w omawianych latach dochody miasta pozytywnie korelowały z wydatkami na kulturę. Przy czym siła tego związku jest przeciętna (r -Pearsona=0,529; p < 0,01), co wynika z pewnego zaburzenia proporcji dochodów i wydatków w latach 2007-14 (nadmiernego wzrostu wydatków na kulturę wobec dochodów ogółem, ale też nadmiernego spadku wydatków na ten cel, bez uzasadnienia wynikającego ze spadku dochodów) – por. Wykres 12.

Wykres 12 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Przemyślu w latach 2001-18 (Dane w zł)

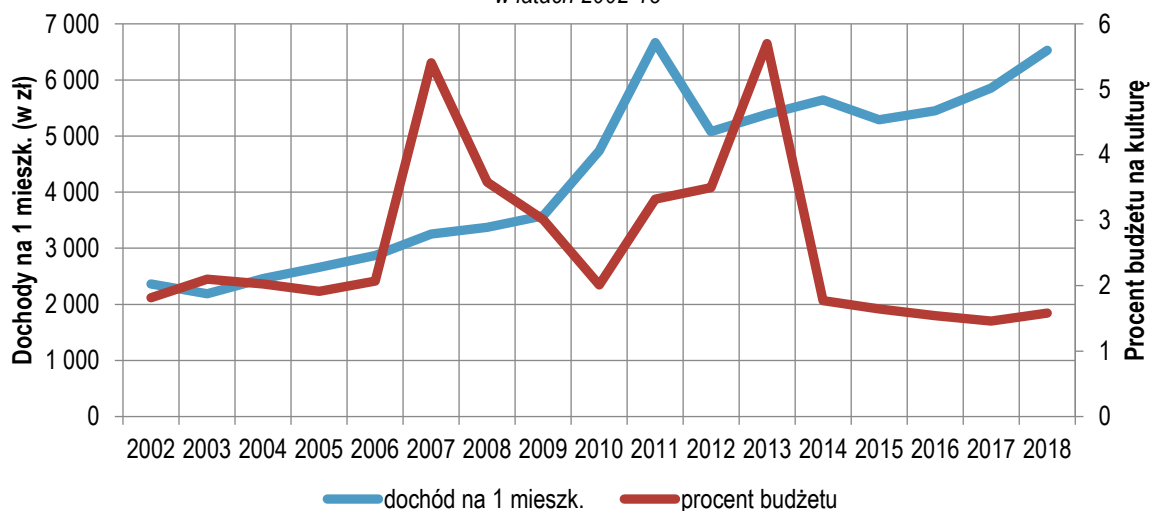

r -Pearsona=0,529; p < 0,01. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W 2001 r. w Przemyślu dochód na jednego mieszkańca wyniósł 2189 zł, a w 2018 r. 6531 zł, przy czym najwięcej było to w 2011 r. 6666 zł. Natomiast udział środków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2001 r. kształtował się na poziomie ok. 2,1%, ale w 2018 r. było to znacznie mniej, bo ok. 1,6%. Można tu zauważyć, że udział ten na przestrzeni analizowanych lat osiągał duże wzrosty i równie znaczące spadki. W 2007 r. wskaźnik ten wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim z ok. 2,1% do ok. 5,4%, by do 2010 r. spaść do poziomu ok. 2%. W kolejnych latach odsetek wydatków na kulturę ponownie zaczął się pięć i dotarł do poziomu ok. 5,7%, by w roku

następnym spaść do poziomu ok. 1,7%. Taki brak jednostajnej tendencji (wzrostowej) – brak tu też związku z dochodami na jednego mieszkańca – może utrudniać planowanie działań w sferze kultury, a szczególnie tych cyklicznych i długofalowych – por. Wykres 13.

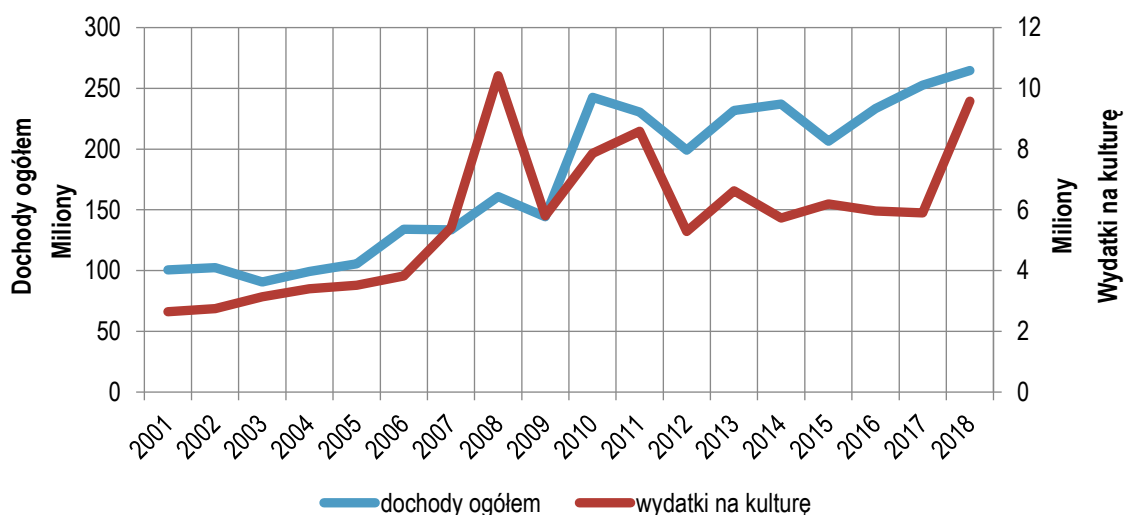
Wykres 13 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Przemyslu w latach 2002-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W Tarnobrzegu w 2001 r. dochody ogółem wynosiły ok. 100 mln. zł, a wydatki na kulturę ok. 3 mln. W 2018 r. dochody miasta osiągnęły poziom ponad 264,6 mln. zł, a omawiane wydatki ok. 9,6 mln. zł. Najwięcej w tym względzie wydano w 2008 r. i było to ok. 10,4 mln. zł. Pomiędzy dochodami miasta i wydatkami na cele związane z sferą kultury w omawianym czasie zachodził istotny statystycznie, dodatni i silny związek (r -Pearsona=0,713; p .<0,001). Oznacza to, że wraz ze wzrostem dochodów zwiększały się środki na finansowanie kultury – por. Wykres 14.

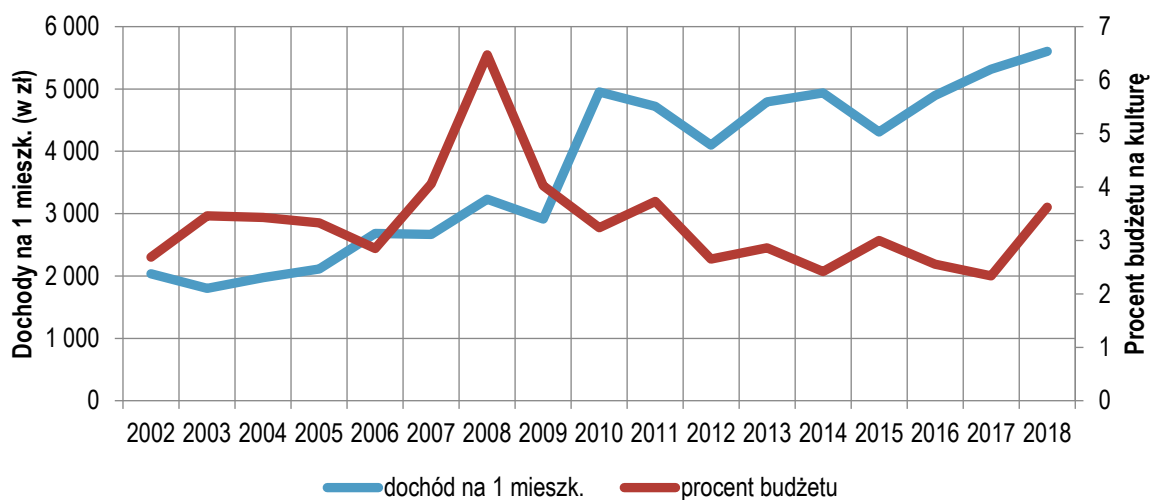
Wykres 14 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Tarnobrzegu w latach 2001-18 (Dane w zł)

r -Pearsona=0,713; p .<0,001. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Natomiast nie zaobserwowano związku pomiędzy przyrostem dochodów mieszkańców Tarnobrzega (w 2002 r. było to 1802 zł na osobę, a w 2018 r. już 5604 zł na osobę) i udziałem procentowym wydatków na kulturę (w 2002 było to ok. 3,5%, a w 2018 r. ok. 3,6%, przy rekordowym pod tym względem 2008 r. – ok. 6,5%) – por. Wykres 15.

Wykres 15 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Tarnobrzegu w latach 2002-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

1.2.4 Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie

W kontekście edukacji kulturowej ważną instytucją regionalną jest Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie. Wśród działań WDK wymienione są takie, które wprost dotyczą edukacji kulturalnej.⁶¹ Do tych form aktywności – edukacji kulturalnej – zorganizowanych w 2018 r. w ramach zadań własnych zaliczają się takie jak:

1) Warsztaty, kursy, zgrupowania:

- zgrupowanie muzyczno-taneczne Orkiestry Szalamaistek i Zespołu Mażorettek „Incanto” w Myczkowie (luty);
- szkolenie na kwalifikacje elektryczne dla pracowników domów i ośrodków kultury (marzec);
- zgrupowanie muzyczno-wokalno-taneczne Zespołu Pieśni i Tańca „Bandoska” w Lubeni (10-11 marca);
- wykorzystanie przestrzeni scenicznej w prezentacjach teatralnych – warsztaty dla terapeutów i opiekunów osób niepełnosprawnych (12. Podkarpackie Święto „Razem pięknie”) – 35 uczestników – (listopad);

2) Podkarpacka Komisja Filmowa:

- tworzenie profesjonalnego systemu wsparcia realizacji produkcji filmowych i telewizyjnych;
- pomoc producentom audiowizualnym w znalezieniu właściwych lokacji i obiektów usytuowanych na Podkarpaciu oraz udzielanie informacji dotyczących zasobów regionu;
- ułatwienie producentom audiowizualnym przeprowadzania czynności administracyjnych, dotyczących uzyskania wymaganych zezwoleń i pełnej współpracy władz lokalnych i regionalnych;
- koordynacja kontaktów producentów audiowizualnych z urzędami, przedstawicielami administracji lokalnej, policją, strażą miejską, strażą pożarną, pogotowiem ratunkowym, prywatnymi zarządcami obiektów;
- promocja regionu jako miejsca przyjaznego produkcjom filmowym, telewizyjnym i multimedialnym;

⁶¹ Sprawozdanie z działalności za 2018 r. – Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie <http://www.wdk.podkarpackie.pl/index.php/o-nas/plany-pracy-i-sprawozdania-z-dzialalnosci>, s. 10-11, (Dostęp: 27.07.2019).

- pomoc w organizacji regionalnych wydarzeń powiązanych z produkcjami filmowymi i telewizyjnymi, w tym m.in. konkursów, castingów, wydarzeń promocyjnych, targów specjalistycznych, przeglądów i festiwali;
- zwiększenie liczby projektów audiowizualnych realizowanych na Podkarpaciu;
- przygotowanie organizacyjne i utworzenie mechanizmu Regionalnego Funduszu Filmowego po-zwalającego oferować wsparcie finansowe dla produkcji filmowych kręconych w regionie;
- współpraca z międzynarodowymi stowarzyszeniami z branży filmowej;
- inicjowanie audiowizualnych projektów pilotażowych na skalę ogólnopolską w zakresie turystyki filmowej oraz ekologii w filmie.

Do stałych form prowadzenia działalności kulturalnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych w 2018 r. zaliczały się takie jak:

1) zespoły artystyczne:

- Zespół Pieśni i Tańca „Bandoska” (5 grup, 115 osób, 84 spotkania);
- Kapela Ludowa ZPiT „Bandoska” (5 osób, 7 spotkań)
- Orkiestra Szalałmaitek (2 grupy, 62 osoby, 44 spotkania);
- Zespół Mazorettek „Incanto” (3 grupy, 30 osób, 42 spotkania);
- Dziecięcy Zespół Artystyczny „Uśmiech” WDK i MDK (6 grup, 160 osób, 96 spotkań);
- Chór Kameralny „Collegium Musicum” (8 osób, 10 spotkań);
- Grupa Kameralna WDK (6 osób, 8 spotkań);
- Scena Małych Form Teatralnych TKT i WDK (24 osoby, 5 spotkań);
- Zespół Jazzu Tradycyjnego (8 osób, 4 spotkania)
- Zespół „Solar Band” (5 osób, 10 spotkań);
- Podkarpacki Chór Męski (35 osób, 4 spotkania);
- Teatr Tańca „O.de.la” (10 osób, 45 spotkań);

2) kluby i koła zainteresowań:

- Amatorski Klub Plastyczny im. Ferdynanda Brzeka (35 osób, 14 spotkań);
- Dyskusyjny Klub Filmowy „Klaps” (100 osób, 40 spotkań);
- Kobieca Grupa Plastyczna „Droga” (14 osób, 14 spotkań);
- Klub Rękodzieła Artystycznego (82 osoby, 5 spotkań);
- Rzeszowska Akademia Komiksu (25 osób, 10 spotkań);
- Koło Filatelisty nr 1 (12 osób, 16 spotkań);
- Klub Numizmatyka (20 osób, 36 spotkań);
- Klub Młodego Szachisty (14 osób, 25 spotkań);
- Klub Miłośników Kwiatów (10 osób, 20 spotkań);
- Klub Miłośników Feudalnej Japonii (10 osób, 24 spotkań);

3) stowarzyszenia społeczno-kulturalne:

- Polski Związek Chórów i Orkiestr;
- Rzeszowskie Towarzystwo Muzyczne;
- Towarzystwo Kultury Teatralnej;
- Stowarzyszenie Przyjaciół ZPiT „Bandoska”;
- Stowarzyszenie Przyjaciół Szalamaitek i Mażorettek „Incanto”;
- Regionalne Stowarzyszenie Twórców Kultury;
- Towarzystwo Polsko-Niemieckie;
- Podkarpackie Stowarzyszenie Twórców Rękodziela Artystycznego „Impresja”;
- Podkarpackie Stowarzyszenie Hodowców Kanarków i Ptaków Egzotycznych.

Ponadto pracownicy WDK świadczą także usługi doradcze i prowadzą szkolenia dla instruktorów oraz animatorów działalności kulturalnej:

- wyjazdy instruktorów do placówek terenowych – m.in. konsultacje, poradnictwo merytoryczne i organizacyjne, udział w jury konkursów i przeglądów;
- pomoc merytoryczna i organizacyjna terenowym domom i ośrodkom kultury w przygotowaniu i przeprowadzeniu imprez o zasięgu wojewódzkim i ogólnopolskim;
- konsultacje zespołów amatorskich przygotowujących się do udziału w konkursach wojewódzkich i ogólnopolskich;
- konsultacje dla zainteresowanych instruktorów i animatorów kultury w WDK;
- 428 wyjazdów pracowników w teren, które dotyczyły: konsultacji programów zespołów artystycznych (3 wyjazdy), organizacji imprez (104), udziału w przeglądach, imprezach, konkursach, wystawach, plenerach, jury (118), udziału w szkoleniach (10), udziału z zespołami WDK w koncertach (20), inne (173);
- udostępnianie materiałów repertuarowych i metodycznych na miejscu;
- inne formy szkoleniowe wynikające z planów kwartalnych WDK.

1.2.5 Centrum Kulturalne w Przemyślu

Istotnym podmiotem na mapie Podkarpacia w kontekście edukacji kulturowej jest także Centrum Kulturalne w Przemyślu. Natomiast w kontekście programu Bardzo Młoda Kultura, którego inicjatorem jest Narodowe Centrum Kultury jest to instytucja kluczowa. Od 2016 r. jest ona bowiem – wyróżnionym w trybie konkursowym – Operatorem regionalnym wspomnianego programu⁶². Trzy lata doświadczeń, sprawnej organizacji i wdrażania programu na Podkarpaciu zaowocowało kontynuacją tej roli w drugiej edycji programu przewidzianej na lata 2019-21.

W 2018 r. CK w Przemyślu zorganizowało lub współorganizowało szereg przedsięwzięć, a w tym:

1) przeglądy:

- Biesiada nad Morawskim Łęgiem w Morawsku – Prezentacja Tradycji Kulinarnej Podkarpacia (współorganizator: Wójt Gminy Jarosław, Stowarzyszenie „Razem w Przyszłość” w Morawsku);

---

⁶² Oficjalna strona CK w Przemyślu, <https://www.ck.przemysl.pl/ck/>, (Dostęp: 25.08.2019) oraz oficjalna strona programu Bardzo Młoda Kultura w województwie podkarpackim, <http://www.bmk-ck.pl/>, (Dostęp: 25.08.2019).

- Festyn pod Platanem” – Regionalny Przegląd Grup Śpiewaczych – pieśni zwyczajowe i obrzędowe (współorganizator: Centrum Kulturalne w Zarzeczu);
- Konfrontacje Zespołów Teatralnych Małych Form „Antrakt”;
- Majówka pod Jaworem – Regionalny Przegląd Zespołów Śpiewaczych i Tradycyjnych Potraw w Hadlach Szklarskich (współorganizator: Wójt Gminy Jawornik Polski, Gminny Ośrodek Kultury w Jaworniku Polskim, Stowarzyszenie Tradycji i Kultury Wiejskiej „Jawor” w Jaworniku Polskim);
- Podkarpacki Przegląd Chórów „Pieśni pasyjne” w Kościele pw. Św. Wawrzyńca w Radymnie (współorganizator: Miejski Ośrodek Kultury w Radymnie, Parafia pw. Św. Wawrzyńca w Radymnie, Polski Związek Chórów i Orkiestr Oddział w Rzeszowie);
- Przedszkolne Prezentacje Artystyczne (współorganizator: Szkoła Podstawowa Nr 15 w Przemyślu);
- Przegląd Kolęd, Pastorałek i Scenicznej Twórczości Bożonarodzeniowej (współorganizator: Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 1 w Przemyślu);
- Przegląd Teatryków Dziecięcych „Tropem Jasia i Małgosi” w Birczy (współorganizator: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Birczy);
- Regionalnego Przeglądu Chórów - Pieśni Maryjne w Sanktuarium Matki Boskiej Łaskawej w Lubaczowie (współorganizator: Powiatowe Centrum Kultury w Lubaczowie);
- Regionalny Przegląd Grup Obrzędowych „Wątki Folkloru Ludowego” (współorganizatorzy: Gminny Ośrodek Kultury w Starym Dzikowie, Wójt Gminy Stary Dzików, Powiatowe Centrum Kultury w Lubaczowie);
- Regionalny Przegląd Grup Śpiewaczych „Kolędy i pastorałki” (współorganizatorzy: Parafia Rzymsko-Katolicka pw. Św. Piotra i Pawła w Pawłosiowie, Wójt Gminy Pawłosiów, Stowarzyszenie Folklorystyczne „Pawłosiowianie” w Pawłosiowie i Gminny Ośrodek Kultury w Pawłosiowie);
- Regionalny Przegląd Kapel Ludowych (współorganizator: Wójt Gminy Pawłosiów, Gminny Ośrodek Kultury w Pawłosiowie);
- Regionalny Przegląd Kapel Ludowych i Zespołów Śpiewaczych (eliminacje do 52. Ogólnopolskiego Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu n/Wisłą oraz 52. Festiwalu Folkloru Polskiego „Sabałowe Bajania” w Bukowinie Tatrzańskiej) w Kańczudze (współorganizator: Ośrodek Kultury Miasta i Gminy w Kańczudze);
- Regionalny Przegląd Plastyki Nieprofesjonalnej;
- Regionalny Przegląd Zespołów Tańca Ludowego „Gacok” w Gaci (współorganizator: Gminny Ośrodek Kultury w Gaci, Gmina Gać);
- Spotkania Artystów Nieprzetartego Szlaku – skierowane do osób niepełnosprawnych (współorganizator: Fundacja Nieprzetarty Szlak w Lublinie);
- Spotkania Biesiadne – Regionalny Przegląd Piosenki Biesiadnej i Gawędy w Tryńczy (współorganizator: Trynieckie Centrum Kultury w Tryńczy);
- Szkolne Prezentacje Artystyczne – Przegląd Scenicznej Twórczości Dziecięcej (współorganizator: Szkoła Podstawowa Nr 15 w Przemyślu);

2) festiwale:

- Biesiada Teatralna - Konfrontacje Zespołów Teatralnych Małych Form (współorganizator: Gminny Ośrodek Kultury w Horyńcu-Zdroju);
- CK OFF – Festiwal Filmów Kina Niezależnego;

- Festiwal Kultury Rzeczypospolitej (współorganizator: MNZP i Muzeum Archidiecezjalne w Przemyślu);
- Konfrontacje Dziecięcych i Młodzieżowych Zespołów Tanecznych „Tańcowały dwa Michały”;
- Międzynarodowy Festiwal Jazzowy „Jazz bez...” – Mikołajki Jazzowe (współorganizator: Stowarzyszenie Inicjatyw Artystycznych „Dzyga” we Lwowie);
- Międzynarodowy Festiwal Kolęd i Pastorałek w Kalwarii Paclawskiej (współorganizator: Klasztor OO. Franciszkanów w Kalwarii Paclawskiej, Podkarpackie Stowarzyszenie Gospel);
- Międzyskolny Festiwal Kolęd i Pastorałek pod hasłem „W dzień Bożego Narodzenia radość wszelkiego stworzenia” (współorganizator: Szkoła Podstawowa nr 14 w Przemyślu);
- Ogólnopolski Festiwal Kapel Folkloru Miejskiego im. Jerzego Janickiego;
- Podkarpacki Festiwal Piosenki „Śpiewaj razem z nami” (współorganizowany z ośrodkami kultury w województwie);

3) koncerty:

- cykl koncertów jazzowych „Polski Jazz 360°” (współorganizator: Fundacja Polski Jazz z/s w Warszawie);
- koncert pt. „Pisk Białego Orła” (współorganizator: Szkoła Podstawowa nr 11 w Przemyślu);
- koncert z cyklu „Przemyskie dzieci w hołdzie Janowi Pawłowi II” (współorganizator: Szkoła Podstawowa nr 11 w Przemyślu);
- koncert zespołów folklorystycznych z Podkarpacia pt. „Na ludową nutę” (współorganizator: Gminny Ośrodek Kultury w Horyńcu-Zdroju, Wójt Gminy Horyniec-Zdrój);
- Koncert zespołów szantowych – Szantowisko;
- Spotkanie z Niepodległą – koncert w związku z obchodami setnej rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości (współorganizator: Województwo Podkarpackie);

4) konkursy

- Biennale Grafiki Dzieci i Młodzieży (w partnerstwie z Węgrami, Rumunią, Słowacją i Ukrainą);
- Karpackie Oblicza – Konkurs Fotograficzny;
- Konkurs „Literatura i dzieci” (współorganizowany z WDK w Rzeszowie);
- Konkurs Plastyczny dla Dzieci i Młodzieży „Bożonarodzeniowe ozdoby świąteczne”;
- Konkurs Plastyczny dla Dzieci i Młodzieży „Wielkanocne tradycje”
- konkurs „Kresowe jadło” w ramach Festiwalu Dziedzictwa Kresów na placu za Kresową Osadą w Baszni Dolnej;
- Ogólnopolski Konkurs Recytatorski (współorganizowany z TKT w Warszawie);
- Ogólnopolski Turniej Satyry „O Złotą Szpilę” im. I. Krasickiego;
- Wojewódzki Konkurs „Sacrum w Literaturze i Sztuce” w Jarosławiu (współorganizator: Prywatne Gimnazjum Sióstr Niepokalanek w Jarosławiu);

5) warsztaty:

- Polsko-ukraińskie warsztaty jazzowe dla młodzieży (współorganizator: Polskie Stowarzyszenie Jazzowe, Fundacja Polski Jazz oraz Stowarzyszenie Inicjatyw Artystycznych Dzyga we Lwowie);
- Warsztaty teatralne w ramach Biesiady Teatralnej w Horyńcu-Zdroju;
- Warsztaty z tańców ludowych (dla choreografów, instruktorów, tancerzy, pedagogów);

6) uroczystości i obchody:

- Franciszkańskie Spotkanie Młodych w Kalwarii Paclawskiej (współorganizator: krakowska Prowincja franciszkańska św. Antoniego i błogosławionego Jakuba Strzemię, biuro Franciszkańskich Spotkań Młodych – CK w Przemyślu było odpowiedzialne za nagłośnienie punktów programu);
- obchody Światowego Dnia Wody ph. „Rozwój, a malejące zasoby czystej wody” (współorganizator: Arboretum w Bolestraszcach);
- uroczystości „Zapał Znicz Wywiezionym” w 78. rocznicę deportacji na Sybir (współorganizator: Związek Sybiraków Oddział w Przemyślu, Urząd Miejski w Przemyślu, Przemyskie Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej XD.O.K.);

7) konferencje:

- konferencja naukowa poświęcona pamięci księdza arcybiskupa dr Ignacego Tokarczuka w ramach V Festiwalu Kultury Rzeczypospolitej (współorganizator: Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej, rzeszowski Oddział Instytutu Pamięci Narodowej);
- konferencja naukowa pt. „Wędrujące Madonny. Wizerunki Madonn Kresowych na Podkarpaciu” w auli Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu (współorganizator: Muzeum Archidiecezjalne im. św. J. S. Pelczara w Przemyślu);

8) jarmarki

- Bożonarodzeniowy Jarmark Sztuki Ludowej;
- Jarmark Sztuki Ludowej „Pruchnickie Sochaczki” w plenerowa impreza w zabytkowym rynku Pruchniku (współorganizator: Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Pruchniku);
- Kwietna Niedziela – Jarmark Rękodziela Ludowego⁶³.

W kontekście problematyki, której dotyczy niniejsze opracowanie warto wspomnieć o tym, iż w CK w Przemyślu jest stanowisko, którego przedmiot działania bezpośrednio dotyczy edukacji kulturowej. W zakresie czynności na tym stanowisku pracy przewidziano m.in. takie działania jak: inicjowanie i organizowanie różnych form edukacji kulturowej oraz ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego; współpraca z jednostkami samorządów terytorialnych, środowiskami lokalnymi i organizacjami społecznymi Podkarpacia w zakresie edukacji, ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie informacji o możliwościach pozabudżetowego finansowania kultury z środków krajowych i zagranicznych (w szczególności Unii Europejskiej)⁶⁴.

---

⁶³ Na podstawie wykazu działalności Centrum Kultury w latach 2014-18 – informacje uzyskane od pani Sylwii Błaut-Kowalczyk oraz pani Bernadetty Jandudy z CK w Przemyślu.

⁶⁴ Na podstawie danych pozyskanych z CK w Przemyślu.

1.3 Miejsce edukacji kulturowej w opinii przedstawicieli Operatora regionalnego

Kwestia miejsca edukacji kulturowej w działaniach regionalnych instytucji i organizacji została także poruszona w trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) z przedstawicielami Operatora regionalnego oraz podczas zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI) zrealizowanego w ramach warsztatów badawczych. Ważnymi zagadnieniami, które w tym kontekście zostały omówione był: aktualny stan relacji i współpracy Operatora regionalnego z wojewódzkimi podmiotami samorządowymi i oświatowymi w zakresie edukacji kulturowej, tj. urzędami, kuratorium, ODN-y, NGO-sami wspierającymi edukację oraz charakterystyka tych relacji.

Z wypowiedzi uczestników badań wynika, że Operator regionalny współpracuje z wieloma podmiotami działającymi w sferze szeroko rozumianej edukacji kulturowej. Mowa tu o miejskich i gminnych ośrodkach kultury, stowarzyszeniach i organizacjach non-profit. Działalność taka, polegająca na podejmowaniu wspólnych przedsięwzięć stanowi istotę funkcjonowania takiej instytucji jaką jest Centrum Kulturalne w Przemysłu, którego zasięg oddziaływania z założenia ma obejmować co najmniej obszar całego województwa. Współpraca ta ma zróżnicowany charakter, który jest uzależniony od specyfiki wydarzenia. Może ona przejawiać się w postaci wsparcia finansowego, ale także logistycznego i merytorycznego. Ponadto w grę wchodzi tu systematyczne działania, ale też incydentalne, związane np. z rocznicami itp. Z punktu widzenia przedstawicieli Operatora regionalnego aktywność ta jest bardzo intensywna, choć podkreślają oni, że może to wynikać właśnie z usytuowania ich instytucji w strukturze tego typu podmiotów. Tym samym dopuszczają oni taką możliwość, że z drugiej strony, tj. poszczególnych instytucji i organizacji gminnych lub powiatowych może to wyglądać nieco inaczej. Istnieje taka możliwość, że poszczególne podmioty działające w sferze kultury, szczególnie w mniejszych miejscowościach mogą oczekiwać częstszych przejawów współpracy z instytucją o charakterze wojewódzkim. Co warto podkreślić, z inicjatywą takiej współpracy wychodzi nie tylko CK w Przemysłu, ale także ośrodki lokalne.

W odniesieniu do samorządów szczególnie podkreślona została dobra relacja Operatora regionalnego BMK z Urzędem Marszałkowskim. Działania CK w Przemysłu w ramach tego programu są wspierane przez wspomniany Urząd od samego początku, tj. od 2016 r. Mowa tu o wsparciu natury finansowej, ale także organizacyjnej i merytorycznej, która wyraża się m.in. poprzez udział przedstawiciela UM w gronie jury konkursowego, którego zadaniem jest wyłonienie i dofinansowanie projektów w poszczególnych latach funkcjonowania programu BMK.

R: Jeżeli chodzi o właśnie takie działania to myślę, że mamy też doświadczenie w pewnych rzeczach jeżeli chodzi o Centrum Kulturalne w Przemysłu. Ponieważ na co dzień organizując i współorganizując różne imprezy, przedsięwzięcia kulturalne w dużej mierze właśnie współpracujemy z gminnymi ośrodkami kultury, ze stowarzyszeniami, właśnie z organizacjami non-profit więc są to takie działania, które tak naprawdę razem mają prowadzić do osiągnięcia celu. (...) do wsparcia pewnej pomocy i dania szansy zaistnienia właśnie szerzej nieco mocniej jeżeli chodzi o dziedzinę kultury.

R: Ponieważ część imprez, które organizujemy są imprezami cyklicznymi, więc siłą rzeczy są to powtarzalne (wydarzenia), ale jesteśmy otwarci tutaj jakoś nie zamykamy się na pewne grupy, działania społeczności. Jeżeli widzimy w tym taką wartość właśnie kulturalną, merytoryczną to jak najbardziej zawsze jesteśmy otwarci na rozmowę na jakieś wsparcie pomoc. Bo będąc instytucją wojewódzką, to też jest takie nasze zadanie, żeby właśnie współdziałać, współpracować z innymi ośrodkami kultury, czy też tej przestrzeni kulturalnej. Bo teraz to się wszystko rozwinęło i to nie są właśnie same ośrodki kultury, czasami biblioteki, czasami stowarzyszenia, czasami jakieś izby regionalne, zespoły folklorystyczne, muzyczne, więc czasami jest to taka działalność bezpośrednio przy organizacji niektórych imprez, a czasami jest to też taka jakby pośrednia, bo też dużo osób na przykład bierze udział w organizowanych przez nas imprezach muzycznych, teatralnych, plastycznych. Więc wtedy też stwarzamy tutaj taką możliwość, żeby ta współpraca właśnie zaistniała, żeby taki bodziec był.

M: Po której stronie jest inicjatywa?

R: Różnie to wygląda. Nie jest to, że tak powiem tak jakby jednostronnie, że tylko tak jakoś my wychodzimy z inicjatywą, ale często jest tak że właśnie środowiska lokalne, z czego bardzo się cieszymy, mają pomysły, mają czasami świetne

pomysły, ale wiadomo że nieraz ciężko w takich małych ośrodkach pewne rzeczy zorganizować. Więc też zawsze lepiej jest jeżeli jest jakieś wsparcie i pomoc, dlatego czasami z takimi propozycjami po prostu wychodzą. Takim przykładem był przegląd chórów w Lubaczowie. Gdzie właśnie to organizatorzy na miejscu chcieli zrobić takie przedsięwzięcie w konkatedrze zwrócili się do nas o właśnie współpracę, wsparcie (merytoryczne i organizacyjne).

R: A ona jest też finansowa, że na przykład coś z takim kulturalne dokłada finansowo do takiego przeglądu?

R: W zależności jak się, że tak powiem tutaj pewne rzeczy uda nam się ustalić. Tak na zasadzie umów, rozmów. No bo to też nie jest tak, że prawda każda inicjatywa.. my też jesteśmy zobowiązani preliminarzami, kosztorysami. Więc to wszystko czasami w czasie wygląda, ale nieraz tak, jest to też wsparcie takie właśnie, no tak jak państwo sobie zdajecie sprawę, że no ciężko jest bez tych środków coś zrobić, a czasami jak te środki nawet nie są duże, ale pobiera się od kilku przedstawicieli, no to możemy coś zrobić.

R: To tak ja się pod tym podpisuję co pani mówiła. Bo takie sytuacje wychodzą nawet podczas jakiś takich spotkań z rodzicami, czy z osobami starszymi, które same właśnie zgłaszają potrzebę, żeby no powiedzmy w miejscowości, w której się coś dzieje chciałyby to osoby, żeby działało się jeszcze więcej. Podsuwają też jakieś pomysły tak naprawdę.

M: Jaka jest intensywność tych działań?

R: Nam jest tutaj ciężko to ocenić, bo my jesteśmy po prostu już też w jakimś stopniu tutaj tak no tak zapętleni, że pewne rzeczy się dzieją. Myślę, że najlepszym dowodem na to jest przejście rocznego kalendarza naszych imprez. To co w ciągu roku współpracujemy.

R: Oczywiście każdy tutaj, poszczególni instruktorzy, zajmują się poszczególnymi rzeczami, bo mamy tutaj oczywiście też podział taki merytoryczny zadań. No ale tylko jest no praktycznie dużo. Przez cały rok chyba nie mamy takiego okresu, żeby nic się nie działo.

R: Tak, ja, odkąd zaczęłam współpracę tutaj z państwem, z tym Centrum Kulturalnym w Przemysłu, to codziennie praktycznie śledzę co się dzieje. Bo chcę zobaczyć co się dzieje u innych osób, na jakim jestem etapie, czy jestem z opóźnieniem, czy wszystko jest ok. na bieżąco. Więc tych akcji jest naprawdę bardzo dużo.

R: To ja też mogę powiedzieć jako mieszkaniec (Przemysła), tam wcześniej zawsze było jeszcze z mojego dzieciństwa nawet, że do Centrum się jeździło do kina. I właśnie różne tam przeglądy, to wszystko Centrum. Tylko, że faktycznie jak to jest wojewódzkie, a województwo jest duże w sumie, to mogą poszczególne jakieś tam miejscowości mówić, że a pewnie sobie coś robią w Przemysła, a u nas nic. No to to tak zawsze jest. Tak samo jak ja mam na przykład Gminny Ośrodek Kultury, i mamy kilka wiosek, które się właśnie same zgłaszają, i tam w ogóle coś się dzieje, a mamy dwie miejscowości, które no nie wiem zupełnie jak tam dotrzeć. Bo nawet nie mam tam jakiegos tak kontaktu z ludźmi tam. No i trudno. I tam akuratnie mam te białe plamy. No także to jest też problem.

R: A czasami to też specyfika poszczególnych miejsc i zainteresowań. Bo też różne rzeczy są organizowane, co pokazują też te programy, która w ramach Bardzo Młodej Kultury są teraz realizowane. Bo one dotyczyły różnych tematów. Więc też to pokazuje, że właśnie jest takie różne zapotrzebowanie. I niektórzy wybierają sobie więc akurat właśnie dla kogoś, dla kogo będzie istotna muzyka, no to nie będzie na to zwracał uwagi. On na przykład będzie wolał tanecznej imprezy. Więc to jest też takie różne podejście. W zależności na jaki grunt trafi.

M: Na pewno jakaś tradycja miejscowości wchodzi w grę, doświadczenie ludzi, którzy tam mieszkają. Niektórzy działali wcześniej w jakiś kołach...

R: To takie tradycje lokalne, które na pewno właśnie mają takie duże umocowanie. W działaniach później przekładają się właśnie na różne rzeczy, które się wtedy tam dzieją.

R: Tak, ale takie właśnie dbanie o tradycję też jest bardzo fajną sprawą. Bo my teraz właśnie organizując tą „Pierogową ucztę”, to była pierwsza nasza taka inicjatywa, to był strzał w dziesiątkę. Po prostu wszystko wyszło fantastycznie, i już osoby od tak naprawdę juniora do seniora, zgłaszały nam właśnie, żeby to zostało naszą tradycją, żeby to po prostu kontynuować przez następne lata.

R: Bardzo ważne jest tu także wsparcie ze strony Urzędu Marszałkowskiego, który zapewnia nam pomoc przy gromadzeniu tzw. wkładu własnego. Co warto podkreślić, to przedstawiciel tego Urzędu bierze udział w komisji konkursowej przy przyznawaniu grantów. Ogólnie mamy tam zrozumienie i możemy liczyć na wsparcie. Oby tak było dalej.

Interesującym problemem, o którym rozmawiano w trakcie wywiadów, było to: czy i w jakim zakresie tematyka edukacji kulturowej istnieje w ofercie instytucji wspierających system edukacji w województwie? Respondenci stwierdzili, że z ich obserwacji wynika, że pojęcie „edukacja kulturowa” raczej nie funkcjonuje w przestrzeni instytucjonalnej oraz, że nie pojawia się w dokumentach odnoszących się do działalności w sferze kultury. Co więcej, przyznali oni, iż sami nie spotykali się z tym terminem przed pojawieniem się programu BMK. Nie oznacza to jednak, że działania składające się na edukację kulturową nie były podejmowane. Wprost przeciwnie. Taka działalność miała miejsce. Co więcej była ona bardzo szeroka i intensywna. Tyle, że nie występowała pod wspomnianą nazwą. W opinii uczestników rozmów, program BMK w wydatny sposób przyczynił się do popularyzacji pojęcia „edukacja kulturowa”.

R: Z edukacją kulturową nie. Nie zetknęłam się.

R: Tak.

R: Przed 2016 r. nie.

R: Na pewno nie. To była nowość.

R: Od pewnego momentu jest to bardziej nagłośnione. Kiedyś to może funkcjonowała, ale nie do końca było nazwane edukacją kulturową. Ale były działania. Bo choćby tutaj na przykład, Nowy Sącz, Studium Folklorystyczne. No to jest forma edukacji. To jest forma edukacji też nie takiej narzuconej przez oświatę, a jest i funkcjonuje. Czy też jakieś różne szkolenia. Więc ta edukacja w jakimś stopniu tutaj na pewno była. Czy też taka międzypokoleniowa, która nie była bezpośrednią, bo jeżeli mamy do czynienia z zespołem, który jest zespołem wielopokoleniowym, no to też jest przekazywana w jaki sposób. Tylko nie było to może faktycznie, tak bezpośrednio nazywane edukacją kulturową. Tylko po prostu było to na zasadzie taki jakby edukacji, no nie takiej bezpośredniej jak w szkołach, tylko właśnie takiej pośredniej. Która była wynoszona z domu, ze społeczności, z miejscowości. Bo to są te różne właśnie też tradycje lokalne. Właśnie choćby „Tulki”. Tak przechodzi przez kolejne tak pokolenia i też jest to forma edukacji.

W opinii osób biorących udział w wywiadach rola BMK 2016-2018 w budowaniu środowiska instytucji związanych z wspieraniem edukacji kulturowej w województwie podkarpackim była bardzo znacząca i cenna. Podkreśliły one, że bez wsparcia finansowego, ale też organizacyjnego i merytorycznego wiele przedsięwzięć zrealizowanych w ramach tego programu nigdy nie zaistniałoby na kulturalnej mapie województwa. Co więcej, działania te często pozostawiły po trwale efekty, z których wciąż mogą korzystać członkowie społeczności lokalnych. Tym samym można stwierdzić, że BMK było swoistym impulsem, który w wielu miejscach stał się ważnym przyczynkiem do podejmowania aktywnych zabiegów o poszerzenie oferty w zakresie edukacji kulturowej. Warto także podkreślić wyrażone oczekiwanie, że program ten będzie kontynuowany i będzie stanowił istotne wsparcie dla osób funkcjonujących w sferze edukacji i animacji kulturalnej w województwie podkarpackim.

R: Ja tutaj na ten temat rozmawiałam z moją szefową oraz z panią Irenką, które już zrealizowały właśnie dwa projekty. I w sumie panie zwróciły mi tutaj uwagę też ma bardzo ważną rzecz, finanse to jest taka sprawa, o której nie często się mówi, a tutaj na całe te działania bardzo pomogły tak naprawdę. Na rozwijanie tych wszystkich projektów, przeprowadzenie rzeczy, których nie udało się zrealizować albo gdzieś w późniejszym czasie. Jak na przykład dzięki tym dofinansowaniom w ramach projektu.

M: Czyli potencjał był, pomysły były, ale rozbijały się o finanse.

R: I dobrze, żeby nie było to też jednorazowe, bo tutaj wcześniejsze przypadki były takie, że właśnie po skończeniu realizacji projektu nadal to funkcjonowało i trwało. Na przykład we wcześniejszej edycji, ja byłam opiekunem projektu „Krzyszowskiej Chaty”. I to miejsce jest, funkcjonuje. Nawet teraz była tam taka duża impreza Powidlaki 2019. I przy tej okazji oczywiście też ta „Krzyszowska Chata”, która jest udostępniana, która jest pokazywana, i ... żyje to dalej. Tak ładnie to się wtopiło...

R: Była taka świadomość, że to powstało dzięki BMK. I jest dalej rozwijane, i że są chętni ludzie, i jeżeli dowiedzieli się o takiej inicjatywie, że właśnie coś takiego powstało, i dzięki tym środkom oni mogli to zrealizować, to ludzie się garneli, żeby na przykład jeszcze nowe rzeczy przynosić, na zasadzie takich artefaktów, pamiątek, które świadczą o tym miejscu. Więc to jest i funkcjonuje, i to jest chyba najlepszy dowód na to, że właśnie to było bardzo korzystne.

R: I że jest to potrzebne.

R: I nie takie jednorazowe.

M: Taka była idea BMK, żeby nawet po zakończeniu tego programu jego dokonania żyły własnym życiem.

R: Ale ja uważam, że też ważną sprawą jest, że nie tylko jest możliwość pozyskania środków na realizację swoich pomysłów, ale też są warsztaty. Te spotkania. Bo wydaje mi się, że te warsztaty i spotkania dużo dają osobom, które do nas przyjeżdżają praktycznie z całego województwa. Poznają się. To też jest nawiązanie nowych znajomości. Jakiś nowych działań bo też wymiana adresatów, ale też same warsztaty mają bardzo fajny charakter. I to też jakby scala tę całą grupę.

M: Klimat takich warsztatów pokazuje, że to nie jest coś takiego z przymusu. Pomimo, że faktycznie kilka tych warsztatów trzeba było odbyć, aby aplikować o grant później. Natomiast mimo wszystko było widać, że sprawia to uczestnikom też taką satysfakcję i przyjemność.

R: Ja uważam, że to jest dobry sposób, że to jest też takie zobowiązanie do tego, że trzeba wziąć udział w tych warsztatach. To jest też to, że to też mobilizuje. I też osoby, które chcą wziąć udział, i chcą być w tym projekcie, no to one się zdecydują na warsztaty. Wybierają te warsztaty, które powiedzmy najbardziej ich interesują. W sumie warsztaty przez ostatnie trzy edycje były różne. Były teraz też ... ta edycja w różnych miejscach. A więc można było dogodnie wybrać sobie i termin, i miejsce. Sama też byłam w tym roku na takich warsztatach jako pracownik Centrum i jestem bardzo zadowolona. Bo warsztaty były bardzo fajne. I patrząc na to, też mi w mojej pracy zawodowej pewne rzeczy pomysły, ale też i spotkanie z nowymi osobami to też jest ważne.

R: Ale to tak nawet też bardziej przynajmniej mnie angażuje do w ogóle realizowania tego projektu, że wiem, że są kolejne warsztaty. Nawet dzisiaj mimo tego szkolenia mówiłam pani Beatki że jadę, choć na chwilę, ale jadę. I to też właśnie fajnie też motywuje do następnych działań, żeby niczego nie pominąć, żeby jeszcze coś nowego się dowiedzieć, czegoś się dopytać. Więc to też jest bardzo fajne.

R: A ja jeszcze powiem ze swojej strony taką ciekawostkę. Bo wiele lat organizuje Podkarpacki Festiwal Piosenki „Śpiewaj razem z nami”, festiwal polega na tym, że w województwie odbywają się najpierw wybranych ośrodkach kultury eliminacje, a później u nas duży finał. I dzięki BMK, i dzięki temu, że musiałam zorganizować spotkania informacyjne między innymi na przykład w Mielcu, poznałam osobę, która robi mi eliminacje do Festiwalu Piosenki „Śpiewaj razem z nami”. Bo zawsze tylko na telefon. Mailowo wymienialiśmy się informacjami albo listownie, a teraz dzięki BMK poznałam tą osobę. I te nasze kontakty na pewno będą takie zacieśnione. (...) To jest jedna rzecz, a druga rzecz, to powiem to co mówi zawsze nasz dyrektor przy okazji Bardzo Młodej Kultury, że nam pracownikom zawsze się wydaje, że my tak wszystko już wiemy na temat kultury, organizacji festiwali, przeglądów, że jesteśmy tacy idealni, ale jednak na przykład uczestnicząc w warsztatach stwierdziliśmy, że nie wiemy, nie wiemy tego, tego, i warto po prostu przyjechać, podszkolić się, poświęcić ten jeden dzień i jeszcze coś nowego po prostu się dowiedzieć. I skorzystać. Także to jest też taka wartość.

***

- W analizowanych dokumentach nie występuje pojęcie „edukacja kulturowa”.
- W wyjątkowych przypadkach we wspomnianych opracowaniach pojawia się pojęcie „edukacja kulturalna”, ale nie jest ono w żaden sposób zdefiniowane.
- Pomimo braku terminu „edukacja kulturowa” w przytoczonych opracowaniach pojawiają się postulaty dotyczące przygotowywania młodych osób do odbioru treści kulturowych, a także aktywnego uczestnictwa w kulturze.
- Instytucjami odpowiedzialnymi za kompetencje kulturalne (choć termin ten też nie jest definiowany) mają być instytucje kultury, ale też szkoły.
- Działalność w sferze kultury przeważnie jest postrzegana jako ochrona dziedzictwa kulturowego. Mniej mowy tu o twórczości jako takiej, a jak wspomniano nie występuje wprost wyrażony aspekt edukacji w zakresie kultury.
- Z perspektywy odbiorców kwestia kultury jest najczęściej poruszana w kontekście uczestnictwa i „konsumpcji” dóbr kultury.

- W zasobach internetowych brak jest dostępnego, opracowanego i odrębnego dokumentu dotyczącego strategii rozwoju kultury dla województwa podkarpackiego. Tematyka taka jest zawarta w „Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020”.
- W „Regionalnym Programie Operacyjnym” dla województwa podkarpackiego, podobnie jak i w innych analizowanych dokumentach, nie występuje pojęcie „edukacja kulturowa”.
- W RPO w kontekście kultury zwraca się uwagę głównie na zachowanie dziedzictwa kulturowego.
- Jednym z aspektów ochrony dziedzictwa na jakie zwraca się uwagę w RPO jest kształcenie podstawowych kompetencji kulturowych.
- W liczącym 402 strony dokumencie RPO – dział 2.A.1 Oś priorytetowa IV – „Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego” zajmuje 30 stron, z czego bezpośrednio kwestii związanych z dziedzictwem kulturowym jest 4,5 strony, a proporcje te pokazują priorytety.
- RPO w części dotyczącej kultury skupia się głównie na infrastrukturze. Mowa tu bowiem o dopuszczalnych typach projektów, które mają dotyczyć takich zagadnień jak: (1) ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego ruchomych i nieruchomych poprzez dążenie do przywrócenia ich dawnej świetności, zabezpieczenie przed degradacją w przyszłości oraz udostępnienie jako atrakcji kulturalnych regionu oraz (2) rozwój zasobów kultury poprzez inwestycje dotyczące infrastruktury służącej działalności kulturalnej i ochronie dziedzictwa kulturowego, umożliwiając podniesienie atrakcyjności kulturalnej regionu i zwiększenie dostępności dóbr kultury.
- W współpracy pomiędzy Operatorem regionalnym i wojewódzkimi podmiotami oświatowymi i samorządowymi w zakresie edukacji kulturowej jest intensywna i owocna. W samym tylko 2018 r. z większych imprez zorganizowano lub współorganizowano 18 przeglądów, 9 festiwali, 6 koncertów (w tym cykle koncertów), 9 konkursów, 3 warsztaty, 3 uroczystości, 2 konferencje naukowe i 3 jarmarki. Wszystkie 38 spośród wspomnianych tu wydarzeń zostały zrealizowane we współpracy z przedstawicielami władz wojewódzkich, samorządowych, w kooperacji z placówkami oświatowymi oraz organizacjami pozarządowymi.
- W analizowanych instytucjach (Urząd Marszałkowski, Urząd Wojewódzki, Urzędy Miast) nie ma wprost mowy o edukacji kulturowej (nie ma takich wydziałów, ani też stanowisk). W sferze kultury są tu natomiast jednostki organizacyjne odpowiedzialne za ochronę dziedzictwa kulturowego.
- Natomiast ważnym aspektem działalności omawianych instytucji publicznych jest zarządzanie lub finansowanie placówek wprost odpowiedzialnych za działalność w sferze edukacji kulturowej.
- W tym kontekście należy podkreślić, że edukacja kulturowa jest ważnym aspektem działalności domów kultury (w tym omawianych WDK, CK w Przemyślu), które w swoich statutach oraz w wykazie działalności mocno akcentują działalność związana z omawianą formą edukacji (dla przykładu w CK w Przemyślu jest nawet stanowisko pracy, którego zakres czynności jest skoncentrowany na edukacji kulturowej).
- Informacje dotyczące Bardzo Młodej Kultury w trakcie jej pierwszej edycji dotarły do ok. 4 tys. podmiotów działających w sferze szeroko rozumianej kultury. Wśród tych podmiotów były także realizowane szeroko zakrojone badania diagnostyczne. W ramach BMK przeprowadzono szereg warsztatów, które w opinii ich uczestników przyczyniły się do lepszego zafunkcjonowania środowiska animatorów i edukatorów kulturowych na Podkarpaciu. Kwintesencją programu było zrealizowanie projektów, które w środowiskach lokalnych wywarły duże wrażenie w ich odbiorcach.

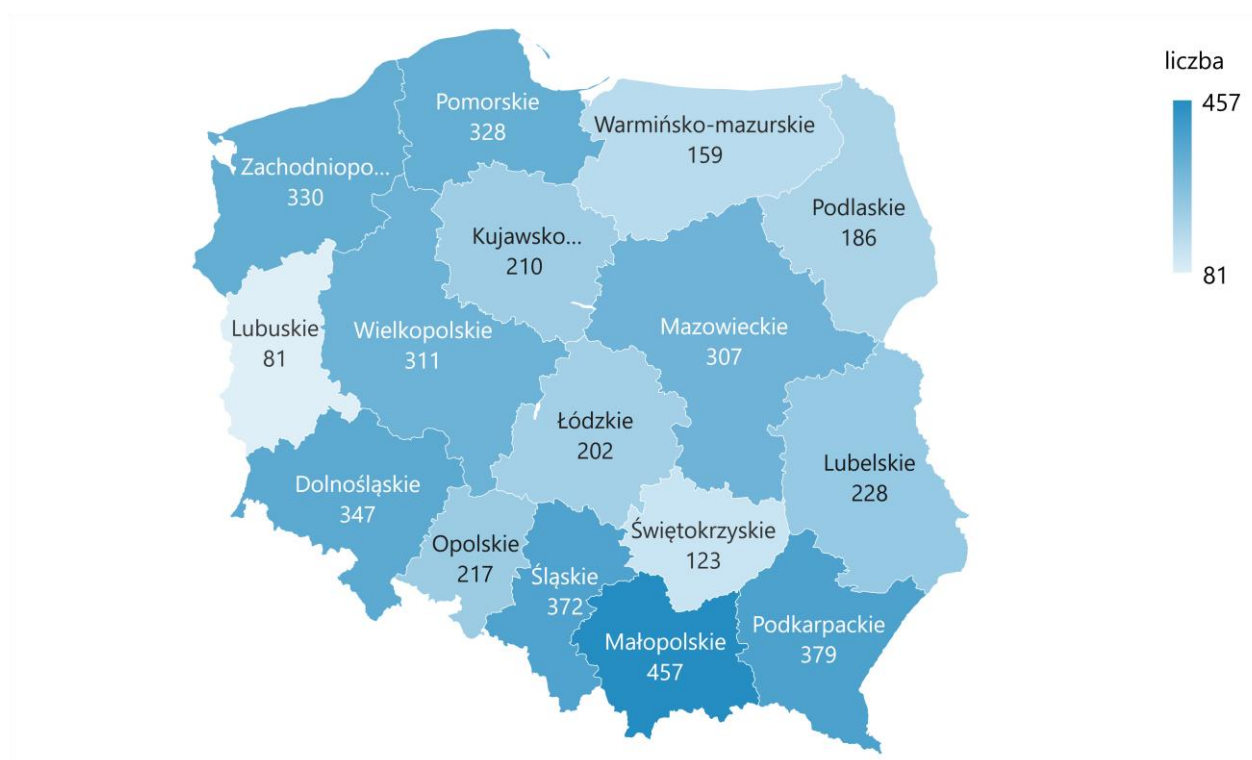
2. Mapowanie zasobów instytucjonalnych w województwie

2.1 Mapa instytucji kultury w województwie (centra, domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice, biblioteki, kina, teatry, Filharmonia) oraz liczba i rodzaj imprez masowych

2.1.1 Centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w województwie podkarpackim

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż w 2018 r. pod względem liczby placówek takich jak centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice województwo podkarpackie znalazło się w gronie województw o największej liczbie tego rodzaju instytucji – por. Mapa 1.

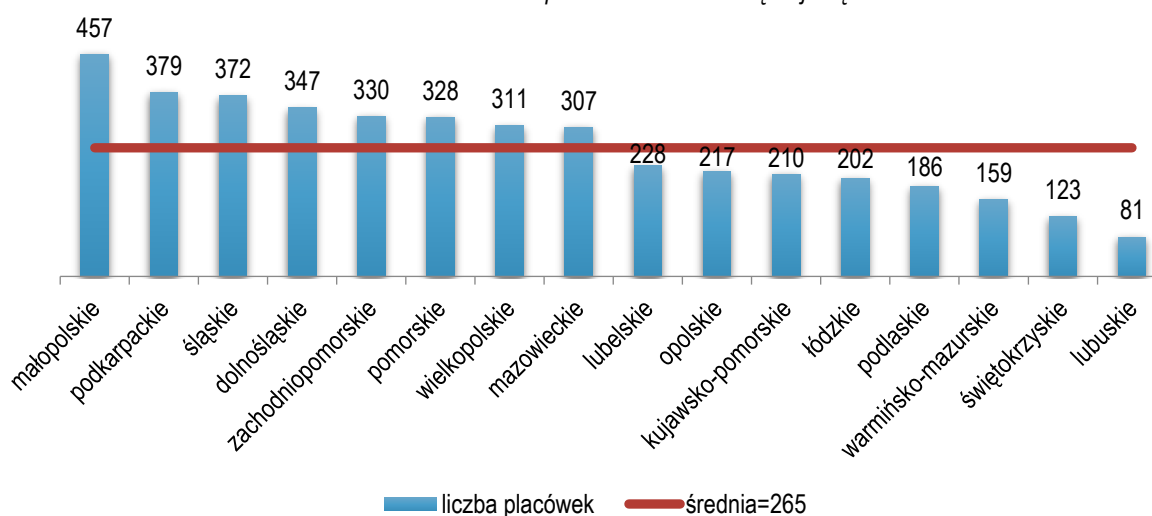
Mapa 1 Centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w województwach w Polsce w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Podkarpackie pod względem liczby omawianych instytucji ustępowało jedynie Małopolsce, gdzie było wówczas 457 tego rodzaju instytucji. W 2018 r. na Podkarpaciu tego typu podmiotów było 379, wyraźnie więcej niż średnia krajowa wynosząca 265 tego rodzaju placówek – por. Wykres 16.

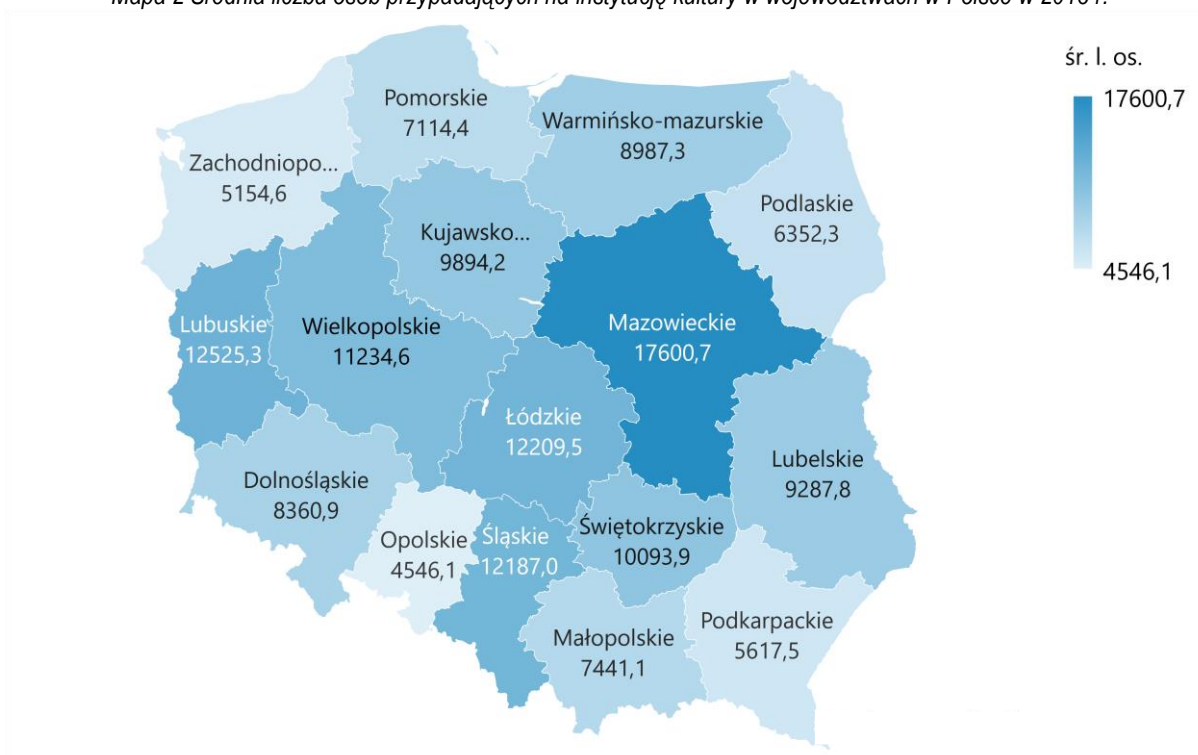
Wykres 16 Liczba placówek kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w poszczególnych województwach w Polsce w 2018 r. w porównaniu ze średnią krajową

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Średnia liczba osób przypadająca na jedną instytucję kultury prowadzącą działalność społeczno-kulturową w województwie podkarpackim w 2018 r. była jedną z najmniejszych w Polsce, co oznacza duże nasycenie tego typu placówkami – por. Mapa 2.

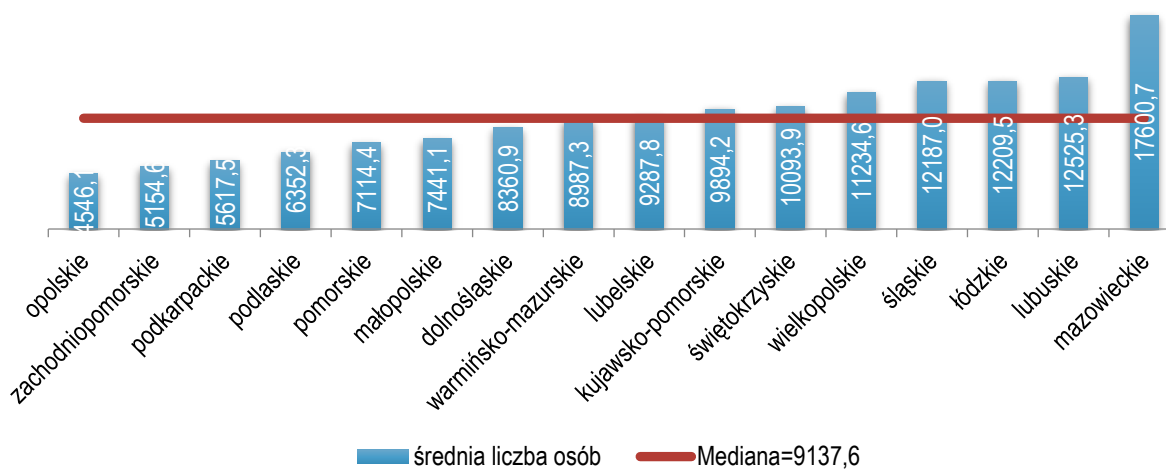
Mapa 2 Średnia liczba osób przypadających na instytucję kultury w województwach w Polsce w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Średnia liczba osób przypadająca na jedną instytucję kultury prowadzącą działalność społeczno-kulturową w województwie podkarpackim w 2018 r. wynosząca ok. 5618 osób, stanowiła trzeci wynik w zestawieniu z pozostałymi województwami, i była wyraźnie niższa niż przeciętna wartość tego wskaźnika w Polsce (Mediana=9137,6). Lepszy wynik pod tym względem zanotowano jedynie w województwach opolskim (ok. 4546 osób) i zachodniopomorskim (ok. 5155 osób). Natomiast najwięcej osób na jedną placówkę omawianego typu przypadało w województwie mazowieckim, i było to aż ok. 17601 osób – por. Wykres 17.

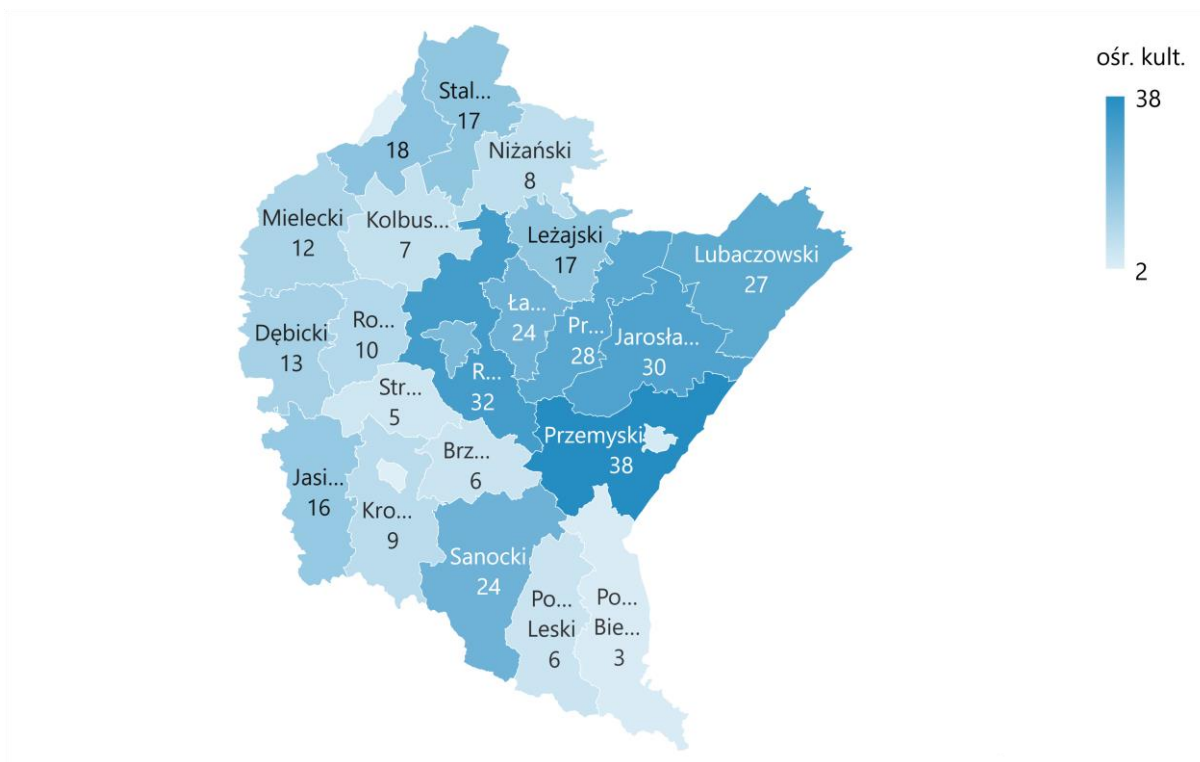
Wykres 17 Średnia liczba osób przypadająca na jedną placówkę kultury prowadzącą działalność społeczno-kulturową w poszczególnych województwach w Polsce w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Spośród 379 podkarpackich instytucji kultury takich jak centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w 2018 r. zdecydowanie najwięcej działało w powiecie przemyskim (38 obiektów). Znaczna liczba tego typu placówek funkcjonowała w takich powiatach jak: rzeszowski (32 obiekty), jarosławski (30 obiektów), przeworski (28 obiektów) oraz lubaczowski (27 obiektów). Natomiast niewiele tego typu podmiotów mieściło się w takich powiatach jak: miasto powiat Tarnobrzeg oraz miasto powiat Krosno (po 2 obiekty) oraz powiat bieszczadzki (3 obiekty). Należy tu jednakże wziąć pod uwagę fakt, iż w przypadku tego rodzaju instytucji liczby nie są decydujące. W grę wchodzi też rozmiar instytucji, jej zasięg i znaczenie dla regionu (nie ilość, ale jakość) – por. Mapa 3.

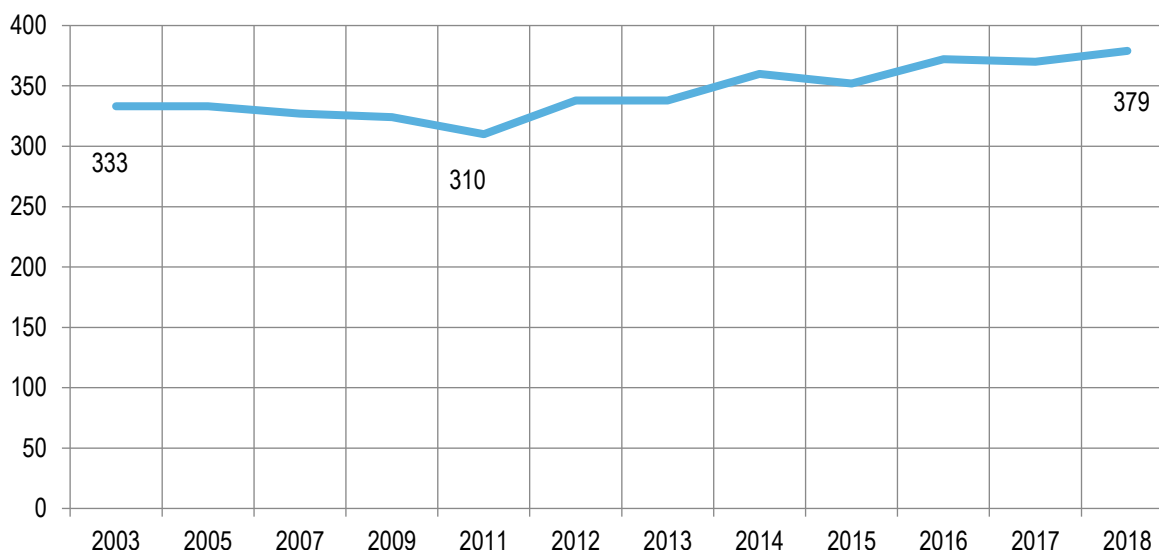
Mapa 3 Centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*

*Krosno – 2, Przemyśl – 4, Tarnobrzeg – 2. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Perspektywa 15 lat wykazała, że w podrównaniu z 333 placówkami kultury prowadzącymi działalność społeczno-kulturową w województwie podkarpackim w 2003 r. w 2018 r. liczba podmiotów tego typu zwiększyła się do 379, tj. o ok. 13%. Jak pokazują analizowane dane przyrost ten nie był jednostajny i w niektórych latach zanotowano spadki liczby placówek omawianego typu. Tak było na przykład w 2011 r., kiedy to w funkcjonowała najmniejsza liczba takich instytucji, tj. 310 – por. Wykres 18.

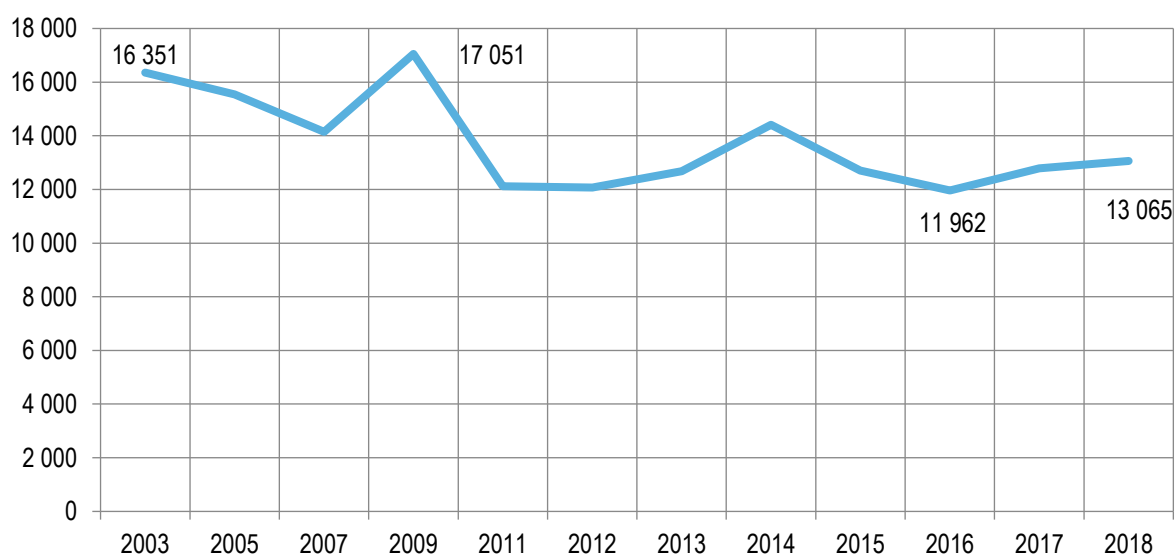
Wykres 18 Liczba placówek kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w latach 2003-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Analiza działalności centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic funkcjonujących na Podkarpaciu w latach 2003-2018 wykazała znaczący spadek liczby imprez kulturalnych z ok. 16 tysięcy w 2003 r. do ok. 13 tysięcy w 2018 r. W porównaniu z 2003 r. liczba imprez w 2018 r. spadła więc o ok. 21%. Najwięcej tego typu przedsięwzięć miało miejsce w 2009 r. – ok. 17 tysięcy, a najmniej w 2016 r. – ok. 12 tysięcy. Średnio w tym czasie, tj. w ciągu 15 lat, zrealizowano ok. 13,7 tysięcy imprez – por. Wykres 19.

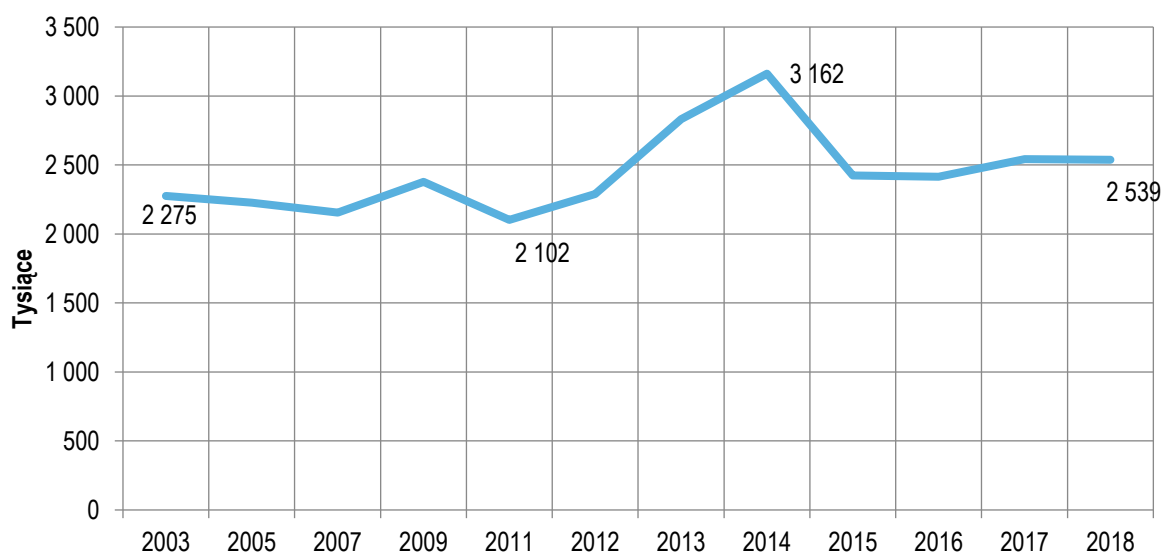
Wykres 19 Liczba imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2003-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Natomiast w przypadku liczby uczestników imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2003-18 można mówić o pewnym wzroście liczby osób biorących udział w tego rodzaju wydarzeniach – z ok. 2,3 miliona w 2003 r. do ok. 2,5 miliona w 2018 r. (przyrost o ok. 10%). Największą frekwencję odnotowano w 2014 r. i było to ok. 3,2 miliona osób, a najmniejszą w 2011 r., tj. ok. 2,1 miliona osób. Średnio w roku w omawianym czasie w opisywanych imprezach na Podkarpaciu wzięło udział ok. 2,4 miliona osób. Jak duża jest to skala może świadczyć fakt, iż w 2018 r. jak wynika z danych GUS na Podkarpaciu mieszkało ogółem ok. 2 129 tys. mieszkańców – por. Wykres 20.

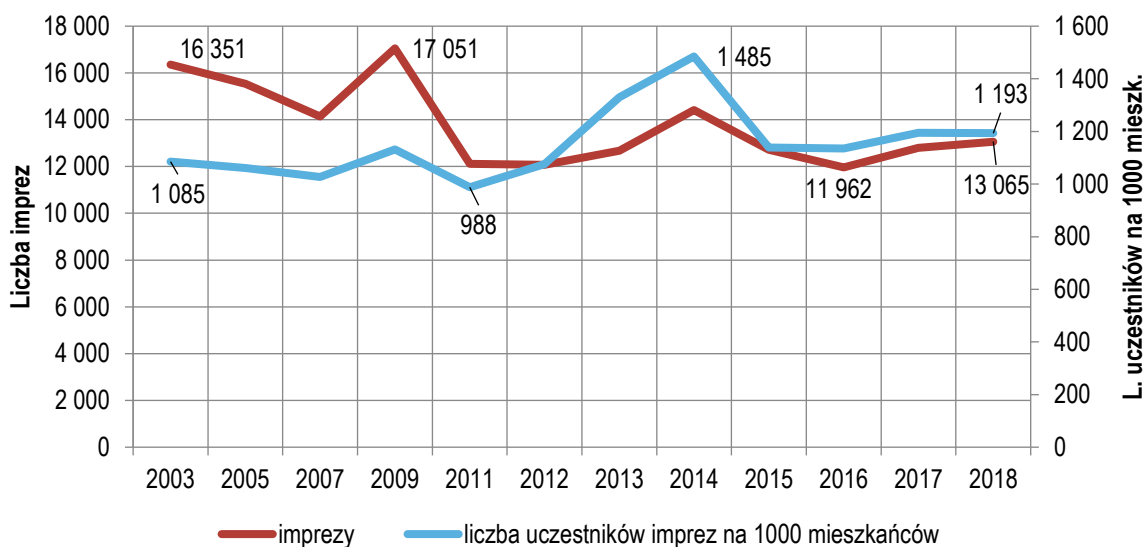
Wykres 20 Liczba uczestników imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2003-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Pomimo zaobserwowanej tendencji spadkowej w przypadku liczby imprez kulturalnych w województwie podkarpackim w latach 2003-18, to liczba uczestników imprez masowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców na przestrzeni omawianych lat nieco zwiększyła się z ok. 1,1 tys. do ok. 1,2 tys., tj. o ok. 10%. Najniższy poziom tego wskaźnika miał miejsce w 2011 r. i wyniósł ok. 990 osób na 1000 mieszkańców, a największy w 2014 r., tj. ok. 1,5 tys. osób na 1000 mieszkańców. Zestawienie danych dotyczących liczby imprez masowych oraz poziomu uczestnictwa w nich wśród mieszkańców Podkarpacia nie wykazało istotnej statystycznie zależności. Można więc stwierdzić, że sama liczba tego rodzaju wydarzeń – choć jest bardzo ważna, bowiem bez podaży nie byłoby można zaspokoić popytu – nie decyduje jednakże o ich zasięgu. W grę może tu wchodzić więc jakość tych przedsięwzięć, ich dopasowanie do oczekiwań odbiorców pod względem treści, a także dostępności – por. Wykres 21.

Wykres 21 Liczba imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim oraz liczba ich uczestników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2003-18

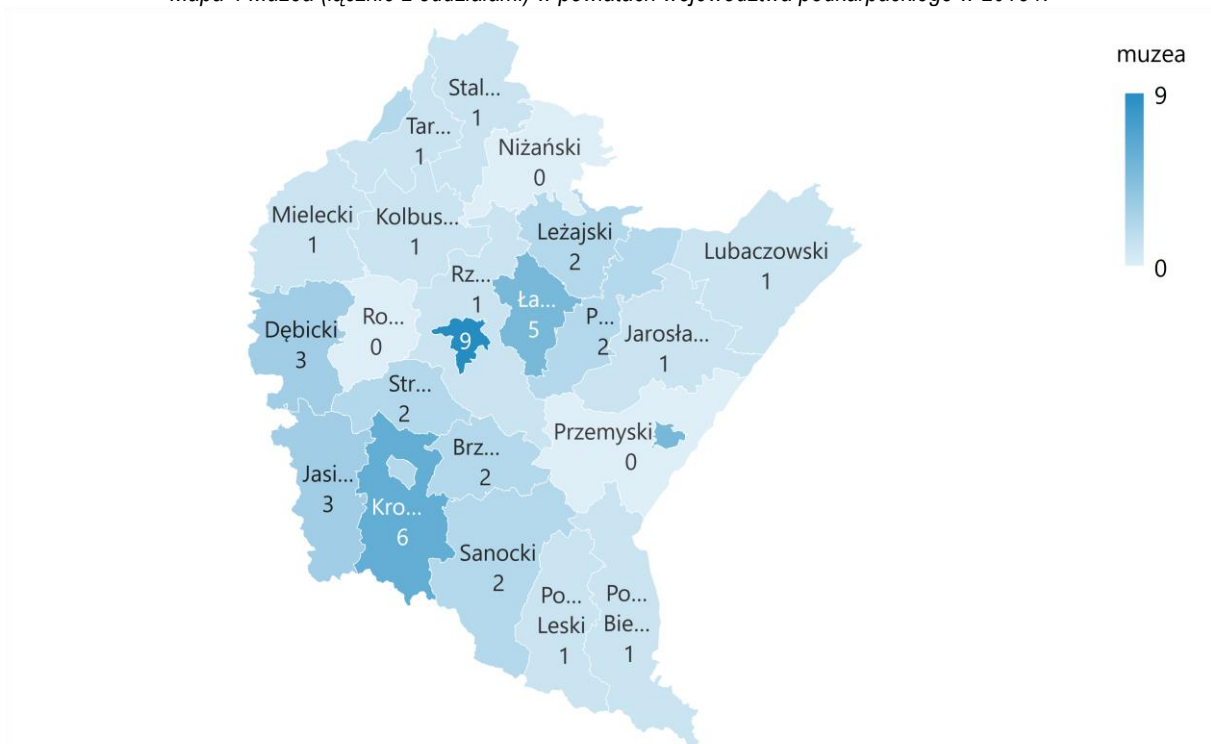

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

2.1.2 Muzea działające w województwie podkarpackim

W 2018 r. na Podkarpaciu najwięcej muzeów funkcjonowało w stolicy województwa – mieście na prawach powiatu – Rzeszowie (9 obiektów). Na mapie tego typu instytucji relatywnie dużo omawianych placówek funkcjonuje także w powiecie krośnieńskim (6 obiektów), powiecie łańcuckim (5 obiektów) oraz w mieście na prawach powiatu – Przemyślu (5 obiektów). W danych statystycznych GUS, w kontekście działalności muzeów, nie pojawiają się natomiast takie powiaty jak: niżański, przemyski oraz ropczycko-sędziszowski – por. Mapa 4.

Mapa 4 Muzea (łącznie z oddziałami) w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.

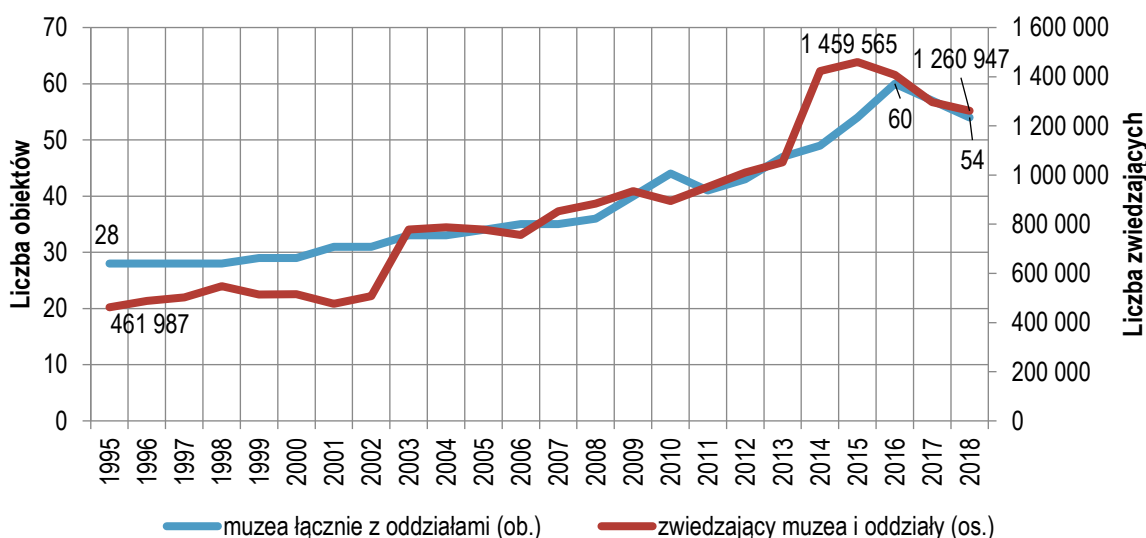

*Krosno – 2, Przemyśl – 5, Tarnobrzeg – 2. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W przypadku muzeów działających na terenie województwa podkarpackiego można zauważyć systematyczny wzrost liczby tego rodzaju placówek wraz z oddziałami, przy czym w 1995 r. było to 28 obiektów tego rodzaju, a w 2016 r. już 60. Jednakże po tym roku liczba ta zaczęła spadać i w 2018 r. osiągnęła liczbę 54 instytucji muzealnych. Pomimo tego w całości analizowanego okresu zanotowano wzrost liczby muzeów o ok. połowę. Liczba osób zwiedzających muzea od 1995 r. również znacząco i systematycznie wzrastała od ok. 462 tys. zwiedzających do ok. 1 miliona 261 tys. osób w 2018 r. Należy tu zauważyć, że najwięcej zwiedzających muzea zanotowano w 2015 r. i było to prawie 1,5 miliona osób. Zestawienie liczby muzeów i liczby osób zwiedzających tego rodzaju instytucje wykazało bardzo silną i dodatnią korelację ($r\text{-Pearsona}=0,953$; $p<0,001$), co oznacza, że im więcej pojawia się tego rodzaju propozycji, tym większą gromadzą one publikę. Taki związek może też świadczyć o tym, że podkarpackie muzea mają atrakcyjną ofertę – por. Wykres 22.

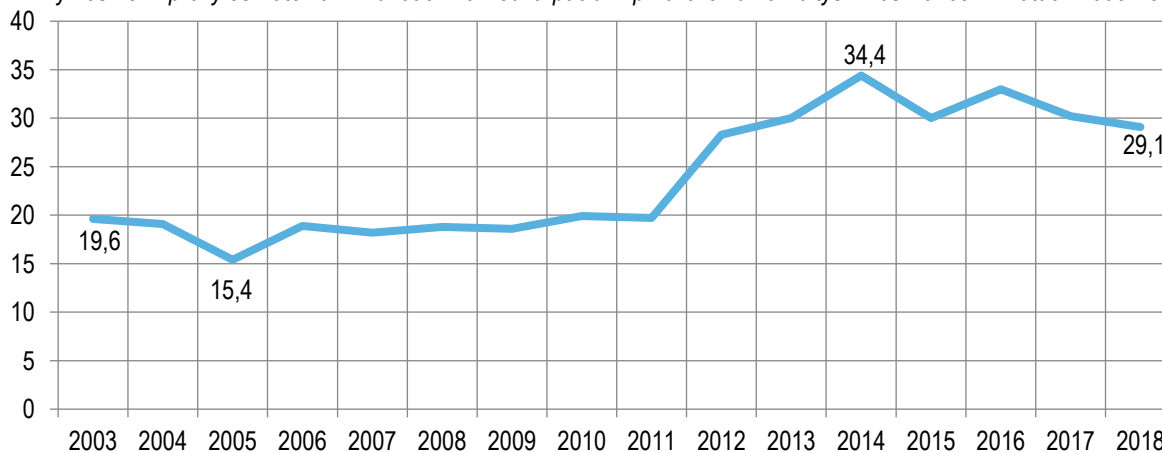
Wykres 22 Liczba muzeów i liczba zwiedzających na Podkarpaciu w latach 1995-2018

$r\text{-Pearsona}=0,953$; $p<0,001$. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Od 2003 r. znacząco zwiększyła się aktywność podkarpackich placówek muzealnych w zakresie organizowanych przez nie imprez oświatowych. We wspomnianym roku było to ok. 20 imprez w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, a w 2018 r. było to już ok. 29 wydarzeń tego rodzaju w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W analizowanym okresie najmniej imprez oświatowych zorganizowanych przez muzea odbyło się w 2005 r. i było to ok. 15 tego rodzaju przedsięwzięć w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Natomiast najwięcej omawianych tu imprez odbyło się w 2014 r., tj. ok. 34 w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców – por. Wykres 23.

Wykres 23 Imprezy oświatowe w muzeach na Podkarpaciu w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w latach 2003-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Ogółem od 2000 r. w podkarpackich muzeach nastąpił istotny wzrost liczby podejmowanych działań. We wspomnianym roku było to 3464 różnego rodzaju przedsięwzięć, a w 2018 r. liczba ta wyniosła 6202, co oznacza wzrost o ok. 44%. Najmniej takich działań podjęto w 2001 r. (3040), a najwięcej w 2014 r. (7330). Największy udział w działalności oświatowej muzeów mają lekcje i zajęcia, przy czym do 2009 r. była to zdecydowanie przeważająca forma działalności. Od 2010 r. dane dotyczące przedsięwzięć podejmowanych przez muzea wyraźnie zaczynają wykazywać dążenie do zróżnicowania aktywności w omawianych placówkach. Od 2011 r. lekcje i zajęcia nadal są wydarzeniami najczęściej organizowanymi przez muzealników, ale stanowią już ok. połowę wszystkich działań. W latach 2000, 2001 oraz 2009 r. znaczący udział w formach aktywności muzeów miały odczyty, prelekcje i spotkania. Natomiast od 2011 r. coraz częściej organizowane były seanse filmowe oraz różnego rodzaju warsztaty – por. Tabela 2.

Tabela 2 Formy aktywności przejawiane przez muzea na Podkarpaciu w latach 2000-18
(Dane w %)

Rok	N	Formy aktywności muzeów na Podkarpaciu								Ogółem
		lekcje, zajęcia	odczyty / prelekcje / spotkania	seanse filmowe	warsztaty	koncerty	konkursy	imprezy plenerowe	sesje i seminaria naukowe / sympozja	
2000	3464	77,7	17,9	2,1	-	2,3	-	-	-	100,0
2001	3040	80,9	15,6	1,1	-	2,4	-	-	-	100,0
2002	3821	88,0	8,8	0,7	-	2,4	-	-	-	100,0
2003	4117	86,4	9,5	2,3	-	1,9	-	-	-	100,0
2004	3999	88,2	9,0	0,9	-	1,9	-	-	-	100,0
2005	3239	87,8	9,0	0,5	-	2,7	-	-	-	100,0
2006	3972	83,1	7,8	7,1	-	2,1	-	-	-	100,0
2007	3814	87,5	9,0	1,2	-	2,3	-	-	-	100,0
2008	3940	87,5	8,8	0,8	-	2,9	-	-	-	100,0
2009	3902	75,8	12,6	8,8	-	2,8	-	-	-	100,0
2010	4232	71,7	7,8	6,1	9,8	2,6	0,8	0,8	0,4	100,0
2011	4201	57,9	3,9	14,1	19,5	2,5	0,7	0,9	0,6	100,0
2012	6026	48,1	2,2	27,0	19,2	1,7	0,7	0,7	0,4	100,0
2013	6395	45,5	2,3	31,1	17,2	1,5	0,8	1,2	0,3	100,0
2014	7330	45,2	3,8	25,6	20,9	2,0	0,8	1,3	0,5	100,0
2015	6384	47,1	4,6	22,4	21,1	2,0	0,8	1,2	0,7	100,0
2016	7025	45,6	4,1	23,5	22,0	2,0	0,6	1,6	0,6	100,0
2017	6427	47,6	3,9	21,7	21,6	2,0	0,6	2,1	0,4	100,0
2018	6202	45,8	5,4	20,9	22,6	2,1	0,7	1,7	0,7	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W 2018 r. w podkarpackich muzeach w kontekście działań oświatowych najczęściej organizowane były lekcje (ok. 45%). Często organizowane były także warsztaty (ok. 23%) oraz seanse filmowe (ok. 21%). Ponadto zwiedzający muzea mogli liczyć na udział w odczytach, prelekcjach i spotkaniach (ok. 5%), koncertach (ok. 2%) oraz imprezach plenerowych (ok. 2%). Najrzadziej w muzeach miały miejsce takie wydarzenia jak konkursy oraz sesje i seminaria naukowe lub sympozja (po ok. 1%) – por. Wykres 24.

Wykres 24 Struktura prowadzonych działań przez muzea na Podkarpaciu w 2018 r.
(Dane w %, N=6202)

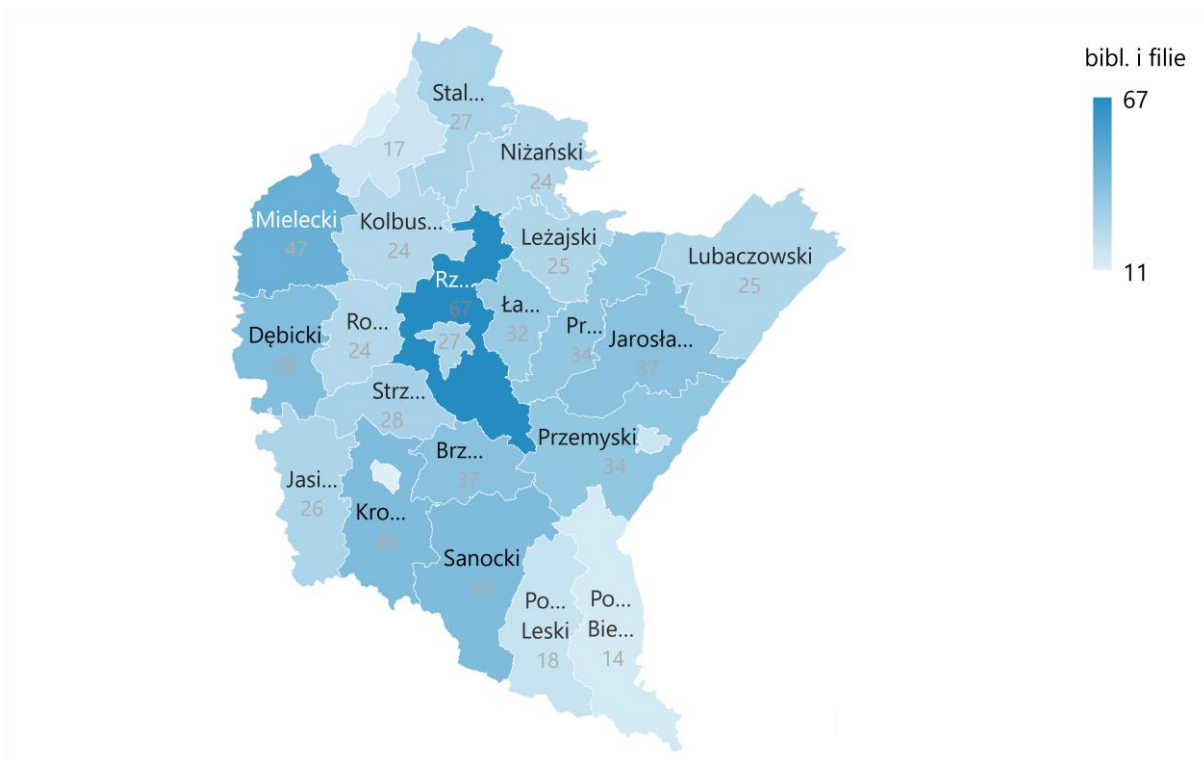

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

2.1.3 Biblioteki i ich filie na terenie województwa podkarpackiego

Najwięcej bibliotek (wraz z filiami) w województwie podkarpackim w 2018 r. było zlokalizowanych w powiecie rzeszowskim (67 obiektów). Relatywnie dużo instytucji tego typu było także w takich powiatach jak: powiat mielecki (47 obiektów), powiat krośnieński oraz sanocki (po 40 obiektów). Najmniejszą liczbę placówek tego typu odnotowano natomiast w mieście na prawach powiatu – Krośnie (11 obiektów) – por Mapa 5.

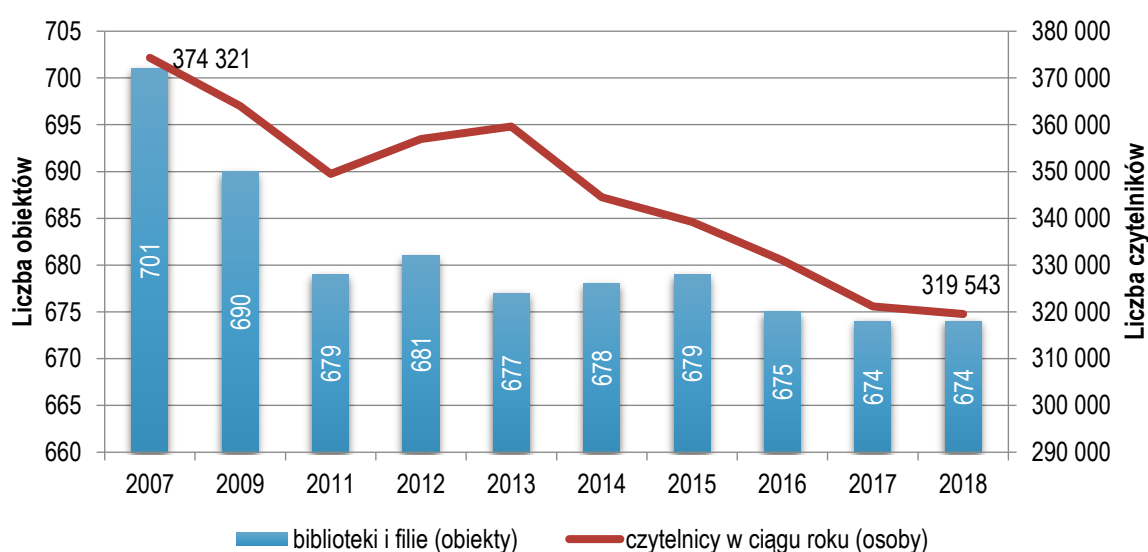
Mapa 5 Publiczne i niepubliczne biblioteki i filie w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*

*Krosno – 11, Przemyśl – 17, Tarnobrzeg – 12. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W przypadku bibliotek (i ich filii) na przestrzeni lat 2007-2018 zauważalny jest spadek liczby tego typu obiektów z ok. 700 w 2007 r. do ok. 670 w 2018 r. (wskazania według stanu na 31 grudnia), tj. o ok. 4%. W tym samym czasie odnotowano także spadek liczby czytelników z ok. 374 tys. osób w 2007 r. do ok. 320 tys. osób w 2018 r., tj. o ok. 17%. Zestawienie obu trendów wykazało istotny statystycznie i dodatnio skorelowany związek o dużej sile (r -Pearsona=0,809; $p<0,01$). Tym samym można stwierdzić, że zmniejszenie liczby bibliotek wyraźnie przekłada się na zmniejszenie się liczby czytelników. Problem ten może szczególnie dotyczyć mniejszych miejscowości, kiedy to likwidacja biblioteki lub filii, np. jedynej w najbliższej okolicy, nie może być kompensowana poprzez skorzystanie z innej tego typu placówki. Należy tu jednak wziąć także pod uwagę coraz większą dostępność publikacji w wersji cyfrowej, co może pozytywnie wpływać na kwestię poziomu czytelnictwa, w tym także we wspomnianych małych i peryferyjnych miejscowościach – por. Wykres 25.

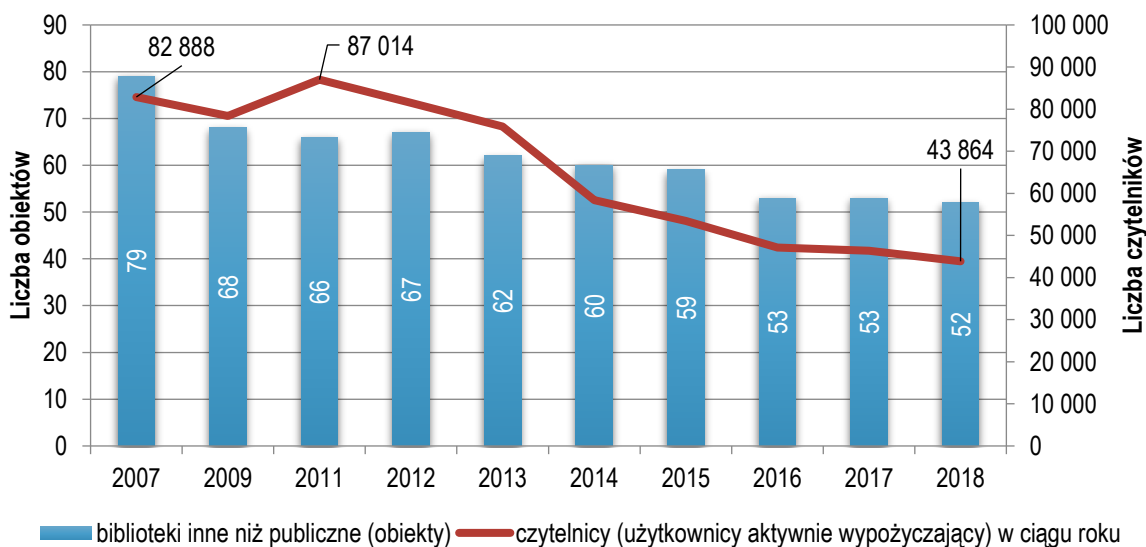
Wykres 25 Liczba bibliotek wraz z filiami oraz liczba czytelników w ciągu roku na Podkarpaciu w latach 2007-17

r -Pearsona=0,809; $p<0,01$. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W okresie od 2007 r. do 2018 r. na Podkarpaciu zmniejszyła się także liczba bibliotek inne niż publiczne (placówek pedagogicznych, naukowych – łącznie z bibliotekami o statusie naukowym wykazanymi również w grupie bibliotek publicznych, fachowych, fachowo-beletrystycznych, ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej (INTE), towarzystwa naukowego). W 2007 r. instytucji tego rodzaju było 79, a w 2018 r. 52 (spadek o ok. 34%), co w istotny sposób przełożyło się na zmniejszenie się liczby czytelników z nich korzystających z ok. 83 tys. w 2007 r. do ok. 44 tys. w 2018 r. (r -Pearsona=0,875; $p<0,001$). Należy tu podkreślić, że w przypadku bibliotek publicznych wraz z filiami oraz bibliotek innych niż publiczne założono właśnie taką, a nie inną zależność (zmniejszenie się liczby placówek powodującą zmniejszenie liczby osób z nich korzystających), ponieważ mowa tu o działalności nie komercyjnej (pozostającej w gestii państwa i samorządu), która jako taka w mniejszym stopniu niż w przypadku przedsięwzięć mających przynosić dochód jest uzależniona od popytu. Nie można jednak wykluczyć, że wraz z pogłębiającym się niżem demograficznym w jakiejś mierze to właśnie brak chętnych do korzystania z usług bibliotecznych przyczynił się do spadku liczby tego rodzaju placówek. Dać tu można także kwestię digitalizacji znacznej części zasobów bibliotecznych – por. Wykres 26.

Wykres 26 Liczba bibliotek innych niż publiczne oraz liczba czytelników na Podkarpaciu w latach 2007-18

r-Pearsona=0,875; $p < 0,001$. Dane do 2012 r. były zbierane co 2 lata, a później co rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Biorąc pod uwagę poszczególne wskaźniki dotyczące bibliotek na Podkarpaciu w perspektywie lat od 2007 r. do 2018 r. można zauważyć, że o 200 osób zwiększyła się liczba ludności na jedną placówkę biblioteczną (z 2778 do 2978 osób). Jednocześnie w tym czasie zmniejszył się księgozbiór bibliotek przeliczony na 1000 o ok. 284 woluminów. Podobnie w omawianym okresie zmniejszeniu uległa liczba czytelników bibliotek publicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców o 28 osób (z 178 do 150). W tych latach nieznacznie zmniejszyła się także liczba wypożyczonych książek na jednego czytelnika średnio o ok. 0,6 woluminu (z 19,2 do 18,6). W porównywanych latach w bibliotekach na Podkarpaciu (których jak wspomniano ubyło) wzrosła natomiast liczba komputerów podłączonych do Internetu dostępnych dla czytelników o ok. 900 sztuk (z 954 w 2009 r. do 1855 w 2018 r.). Ponadto od 2016 r. wzrosła liczba bibliotek oferujących katalog on-line o 72 placówki (tj. z 287 w 2016 r. do 359 w 2018 r.) – por. Tabela 3.

Tabela 3 Biblioteki na Podkarpaciu w latach 2007-18 – wybrane wskaźniki

Wskaźnik	jedn.	2007	2009	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018-2007**
ludność na 1 placówkę biblioteczną*	osoba	2778	2825	2896	2890	2874	2862	2907	2911	2974	2978	200
księgozbiór na 1000 ludności	wol.	4268,2	4210,3	4087,1	4100,8	4075,3	4071,7	4050,3	4024,7	4000,5	3984,0	-284,2
czytelnicy b. publicznych na 1000 ludności	osoba	178	173	164	168	169	162	159	156	151	150	-28
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	wol.	19,2	19,3	19,8	20,1	19,4	19,7	19,7	19,6	19,4	18,6	-0,6
komputery podłączone do Internetu dostępne dla czytelników	szt.	b. d.	954	1038	1234	1319	1420	1529	1789	1761	1855	901
biblioteki z katalog. on-line	szt.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	287	341	359	72

* łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej.

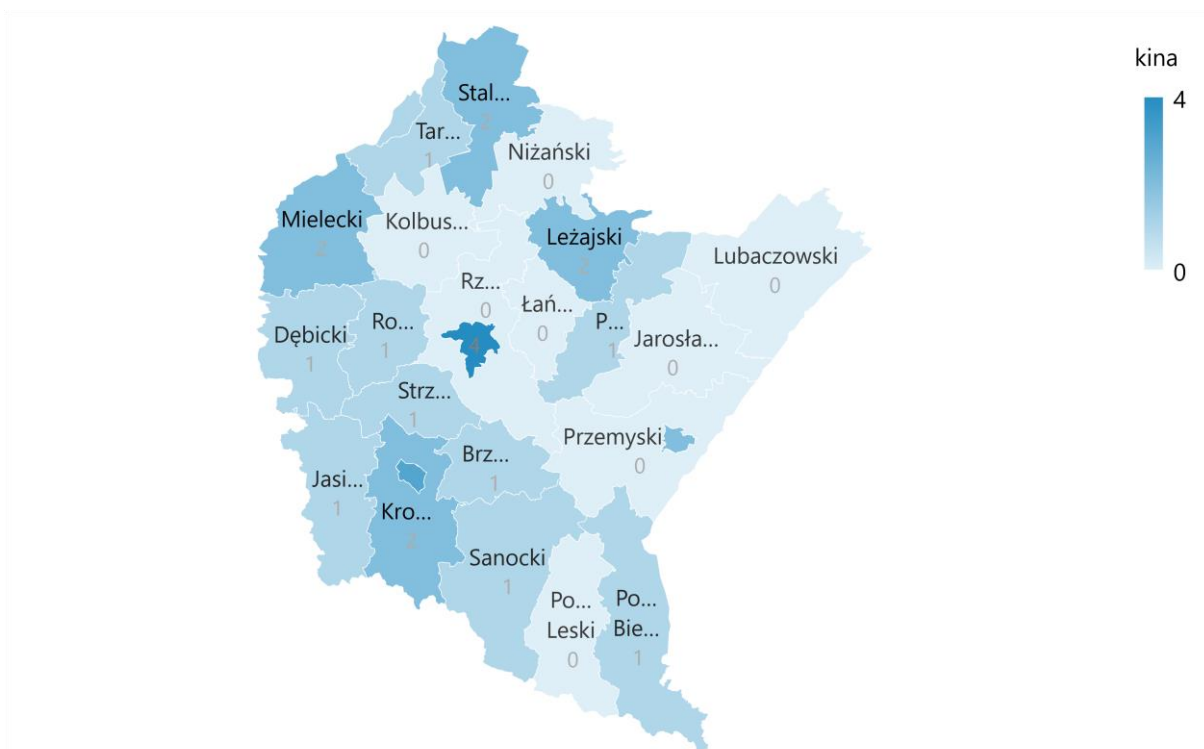
** w przypadku braku danych z 2007 r. uwzględnione pierwsze wymienione.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

2.1.4 Kina w województwie podkarpackim

Kina stałe w województwie podkarpackim w 2018 r. były przeważnie zlokalizowane w Rzeszowie (4 obiekty oraz 1 obiekt określany w nomenklaturze GUS jako multipleks). Ponadto w tym czasie w Krośnie działały 3 tego typu obiekty. Natomiast w 8 z 25 podkarpackich powiatów nie działały żadne placówki omawianego typu. Mowa tu o powiatach takich jak: jarosławski, kolbuszowski, lubaczowski, łańcucki, niżański, przemyski, rzeszowski, leski. Niektóre tak jak np. rzeszowski, łańcucki albo kolbuszowski nie posiadają własnych sal kinowych najprawdopodobniej z uwagi na bliskość do stolicy województwa. W przypadku innych powiatów, takich jak np. lubaczowski oraz leski brak kin (a szczególnie komercyjnych) może wynikać z ich peryferyjnego położenia, relatywnie niewielkiej liczbie ludności oraz jej ograniczonej siły nabywczej – por. Mapa 6.

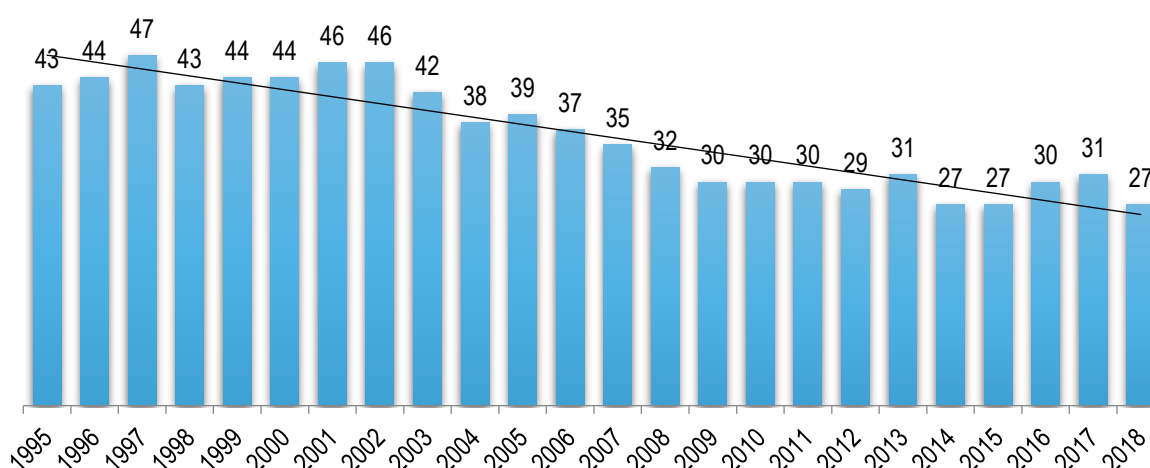
Mapa 6 Kina stałe w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*

*Krosno – 3, Przemyśl – 1, Tarnobrzeg – 1; dodatkowo w danych GUS pojawia się obiekt pod nazwą Multipleks – 1 na Podkarpaciu Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Dane dotyczące kin w województwie podkarpackim, które są dostępne od 1995 r. pokazały, że wraz z upływem lat liczba tego rodzaju instytucji znacząco zmniejszyła się z 43 do 27 w 2018 r., tj. o ok. 37%. Najwięcej kin na Podkarpaciu działało w 1997 r. i było to 47 tego rodzaju podmiotów. Aż do 2003 r. liczba kin utrzymywała się na podobnym poziomie, a nawet w kilku latach rosła. Natomiast od 2004 r. liczba ta systematycznie, z małymi wyjątkami, spadała osiągając w latach 2013, 2015 i 2018 swoje minima na poziomie 27 obiektów – por. Wykres 27.

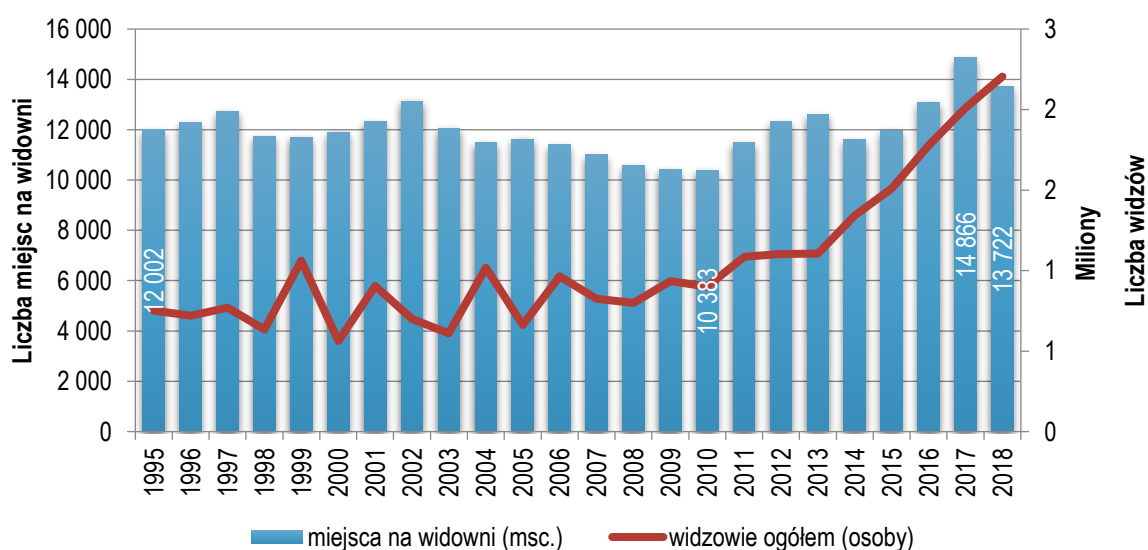
Wykres 27 Liczba kin na Podkarpaciu w latach 1995-2018 (wraz z trendem liniowym)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Jednakże dane dotyczące liczby miejsc na widowni oraz liczby widzów kin działających na terenie Podkarpacia w latach 1995-2018 wyraźnie pokazują, że zmieniła się specyfika tego rodzaju podmiotów. Pomimo bowiem wspomnianego zmniejszenia się liczby kin w omawianym okresie wzrosła liczba miejsc na widowni, a także liczba widzów. Można więc stwierdzić, że w znacznej mierze miejsce małych, lokalnych kin zajęły duże obiekty z dużą liczbą sal kinowych. W 1995 r. liczba miejsc na widowni oscylowała w granicy ok. 12 tys., a w 2018 r. było to już ponad 13,7 tys. miejsc. Najwięcej miejsc w salach kinowych odnotowano w 2017 r. i było to prawie 14,9 tys., a najmniej w 2010 r., tj. prawie 10,4 tys. miejsc. Natomiast liczba widzów uczęszczających do kin od 1995 r. wyraźnie wzrosła z 752 478 osób w 1995 r. do 1 105 837 osób w 2013 r., po którym to roku przyrost liczby widzów w kinach z roku na rok jeszcze bardziej przyspieszył i w 2018 r. osiągnął wielkość 2 204 887 osób. Zestawienie liczby miejsc w salach kinowych z liczbą widzów wykazało wyraźny i dodatni związek (r -Pearsona=0,583; $p < 0,01$), przy czym w tym przypadku można przyjąć, że to właśnie zwiększona podaż miejsc, przy jednoczesnym postępie technologicznym oraz co może najważniejsze atrakcyjna oferta, pomimo znaczącej konkurencji ze strony tzw. kin domowych sprawiła, że liczba osób w kinach w omawianym czasie tak dynamicznie wzrosła (nie bez znaczenia jest tu także kwestia zmniejszającego się bezrobocia i zwiększenia się siły nabywczej Polaków) – por. Wykres 28.

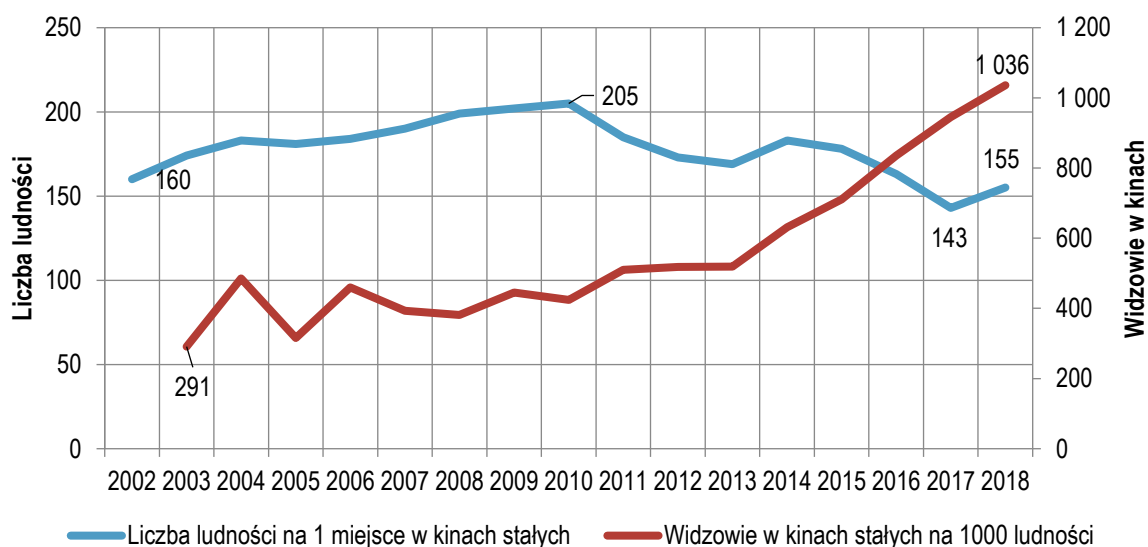
Wykres 28 Liczba miejsc na widowni oraz liczba widzów na Podkarpaciu w latach 1995-2018

r -Pearsona=0,583; $p < 0,01$. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Ponadto uwzględniając kwestie demograficzne można zauważyć, że w latach 2002-18 zmniejszyła się nieco liczba ludności na jedno miejsce w kinach stałych z 160 osób w 2002 r. do 155 osób w 2018 r., przy czym najwięcej widzów na jedno miejsce przypadło w 2010 r., tj. 205 osób, a najmniej w 2017 r. 143 osoby. Natomiast liczba widzów w kinach stałych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców województwa podkarpackiego od 2002 r. systematycznie rosła z 291 osób do 1036 osób w 2018 r. Zestawienie obu trendów wykazało odwrotną i silną korelację ($r\text{-Pearsona}=-0,747$; $p.<0,001$), co oznacza ciekawą zależność, kiedy to wraz ze wzrostem liczby widzów w kinach stałych na 1000 ludności malała liczba ludności na 1 miejsce, co można wyjaśnić wspomnianym wyżej wyraźnym wzrostem liczby miejsc w salach kinowych – por. Wykres 29.

Wykres 29 Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych oraz widzowie w kinach stałych na 1000 ludności w województwie podkarpackim w latach 2002-2018

$r\text{-Pearsona}=-0,747$; $p.<0,001$. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

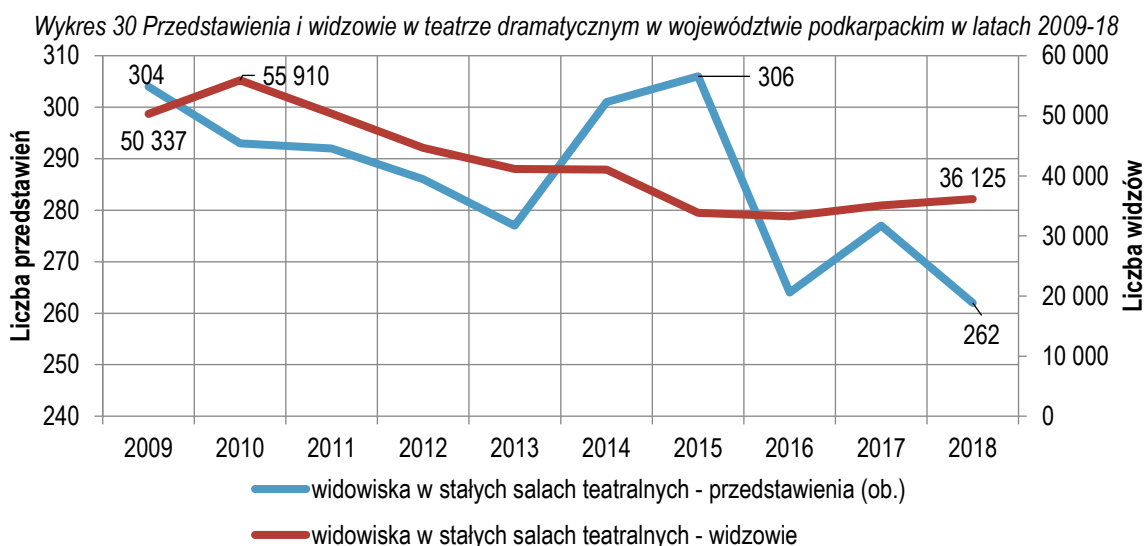
2.1.5 Teatry i instytucje muzyczne w województwie podkarpackim

W odniesieniu do **teatru** dane GUS za lata 2009-18 uwzględniają wyłącznie jeden teatr dramatyczny oraz jeden teatr lalkowy – przy czym oba działające w Rzeszowie. W tym okresie na terenie Podkarpacia nie funkcjonowały teatry operowy, muzyczny oraz tańca. Brak też było (i jest) operetki, musicalu, baletu. W danych GUS nie ma jednak informacji choćby o takich przedsięwzięciach działających pod szyldem stowarzyszeń jak teatry „Bo Tak” – istniejący od 2013 r.⁶⁵ oraz „Ave Teatr” – powstały w 2018 r.⁶⁶ (dających spektakle w Rzeszowie, ale też na terenie całego województwa i poza nim). W przypadku teatru dramatycznego w latach 2009-18 zanotowano znaczący spadek liczby przedstawień z 304 do 262, czyli o ok. 14%. Przy czym najwięcej przedstawień odbyło się w 2016 r., tj. 306. Podobnie w przypadku widzów teatru dramatycznego zaobserwowano duży spadek z ponad 50 tys. osób w 2009 r. do nieco ponad 36 tys. w 2018 r., tj. ok. 28%. Najwięcej widzów miały przedstawienia w 2010 r. tj. prawie 56 tys. osób. Zestawienie liczby spektakli z liczbą widzów nie wykazało istotnej statystycznie zależności – por. Wykres 30.

⁶⁵ Oficjalna strona teatru Bo Tak, www.teatrbotak.pl (Dostęp: 20.08.2019).

⁶⁶ Oficjalna strona teatru Ave Teatr, www.aveteatr.pl (Dostęp: 20.08.2019).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Począwszy od 2009 r. systematycznie rosła i znacząco wrosła liczba przedstawień w teatrze lalkowym – od 183 do 273 w 2018 r., tj. o ok. 33%. Jednakże jak pokazują dane w 2014 r. na przestrzeni analizowanego okresu odbyło się najmniej spektakli, tj. 177. Natomiast najwięcej przedstawień zrealizowano w 2017 r., tj. 305. W omawianym czasie w przypadku widowni również można zauważyć tendencję wzrostową. W 2009 r. opisywane widowiska zgromadziły widownię w liczbie ponad 29,6 tys. osób, a w 2018 r. w liczbie ok. 45 tys., co oznacza wzrost o ok. 34%. Jedyne w 2011 r. odnotowano znacząco mniej widzów (ok. 13 tys.). Zestawienie liczby spektakli z liczbą widzów wykazało istotną statystycznie dodatnią zależność o dużej sile (r -Pearsona=0,867; $p < 0,001$), co oznacza, że im większa była oferta teatru, tym więcej widzów oglądnięto zaprezentowane przedstawienia – por. Wykres 31.

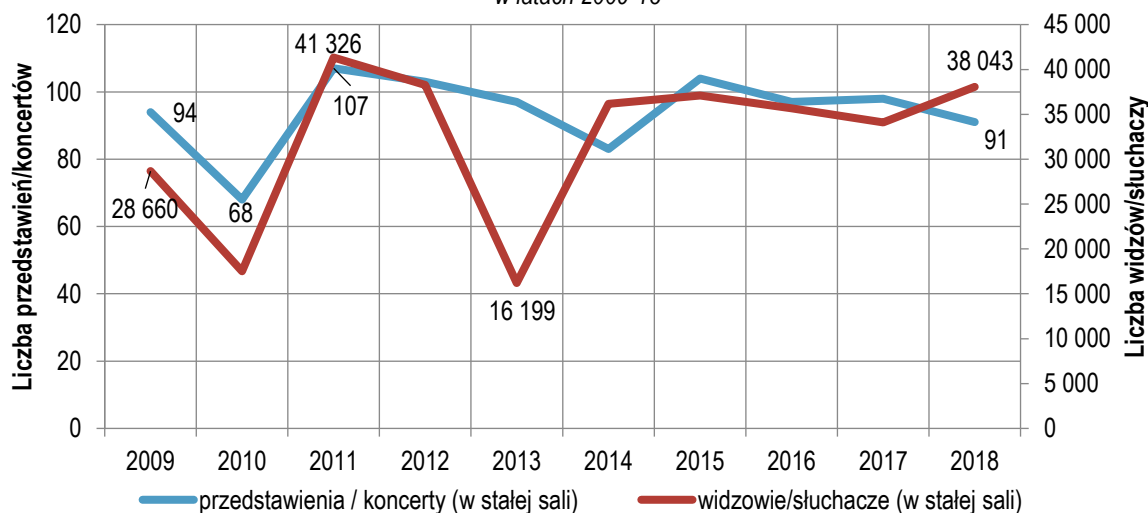

r -Pearsona=0,867; $p < 0,001$. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W kategorii **instytucji muzycznych** działających na terenie Podkarpacia szczególną rolę odgrywa Filharmonia Podkarpacka. W analizowanej perspektywie czasowej liczba przedstawień (koncertów), które odbyły się w Filharmonii utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W 2009 r. było to 94 tego rodzaju wydarzenia, a w 2018 r. 91. Od tej prawidłowości odbiegają nieco lata 2010 i 2011, kiedy to znacząco zmalała, a następnie wzrosła liczba opisywanych tu przedsięwzięć (odpowiednio było to 68 i 107). Natomiast liczba widzów (słuchaczy) od 2009 r. do 2018 r. znacząco wzrosła (odpowiednio z ok. 28,7 tys. osób do ok. 38 tys. osób). Największą frekwencję odnotowano tu w 2011 r. i było to ok. 41 tys. osób. Najniższą liczbę widzów zaobserwowano w 2013 r.

(ok. 16,2 tys. osób), co nie znajduje jednoznacznego uzasadnienia w spadku liczby przedstawień. Znaczący ubytek liczby widzów (słuchaczy) miał także miejsce we wspomnianym 2010 r., kiedy to w Filharmonii odbyło się mniej wydarzeń, niż miało to miejsce wcześniej i później. Zestawienie liczby przedstawień z liczbą widzów (słuchaczy) nie wykazało istotnej statystycznie zależności – por. Wykres 32.

Wykres 32 Liczba przedstawień (koncertów) w Filharmonii Podkarpackiej oraz liczba widzów (słuchaczy) w latach 2009-18

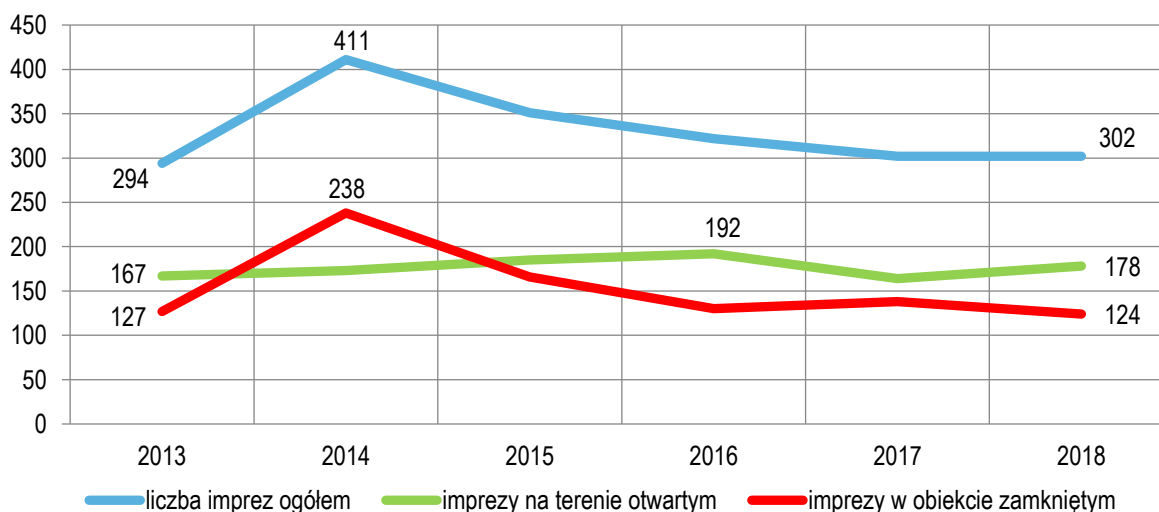

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

2.1.6 Imprezy masowe w województwie podkarpackim

Od 2013 r. do 2018 r. liczba imprez masowych na Podkarpaciu utrzymuje się na podobnym poziomie (odpowiednio było to 294 i 302 wydarzenia tego rodzaju). Najwięcej imprez masowych w województwie podkarpackim odbyło się w 2014 r. i było ich 411. W analizowanym okresie także liczba imprez w obiektach zamkniętych utrzymywała się na zbliżonym poziomie. W 2013 r. takich przedsięwzięć było 127, a w 2018 r. – 124. W tym przypadku jedynie w 2014 r. miało miejsce znaczny wzrost liczby takich imprez, których zorganizowano wówczas 238. Natomiast liczba imprez na terenie otwartym od 2013 r. do 2016 r. nieco rosła (od 167 do 192), by następnie w 2017 r. zanotować spadek, a w 2018 r. ponownie lekki wzrost (178 imprez) – por. Wykres 33.

Wykres 33 Imprezy masowe w województwie podkarpackim ogółem i z podziałem na miejsce wydarzenia w latach 2013-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Wśród 2727 imprez masowych zorganizowanych na Podkarpaciu w latach 2013-18 najczęściej było wydarzeń sportowych, tj. 1140 (a w tym 794 w obiektach zamkniętych i 346 w otwartych). Ponadto od 2013 r. w danych statystycznych odnotowano 745 imprezy masowe o charakterze artystyczno-rozrywkowym. Duży udział miały tu także koncerty (w omawianych latach było ich 341), inne imprezy artystyczno-rozrywkowe (223 wydarzenia), imprezy łączone (101) oraz interdyscyplinarne (97). Najrzadziej odbywały się w tym czasie widowiska cyrkowe (1). Rzadko miały także miejsce w tych latach takie imprezy gromadzące duże widownie jak: rekonstrukcje historyczne (3) oraz pokazy – seanse filmowe (2). Ogółem od 2013 r. do 2018 r. w poszczególnych latach liczba imprez masowych oscylowała w granicach około 300. Wyjątkiem był tu 2014 r., kiedy takich wydarzeń zorganizowano ponad 400 – por. Tabela 4.

Tabela 4 Rodzaje imprez masowych w województwie podkarpackim ogółem oraz w podziale na miejsce wydarzenia według ogólnej liczby poszczególnych rodzajów imprez w latach 2013-2018*

Liczba imprez i miejsce realizacji imprez		Rok						Ogółem
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	
liczba imprez ogółem	sportowe	157	274	218	176	167	148	1 140
	artystyczno-rozrywkowe	110	118	113	129	126	149	745
	koncerty	59	54	46	41	66	75	341
	inne imprezy artystyczno-rozrywkowe	36	40	41	48	19	39	223
	imprezy łączone	10	11	14	21	26	19	101
	interdyscyplinarne	27	19	20	17	9	5	97
	festiwale	2	5	5	13	5	7	37
	kabarety	2	4	5	6	6	4	27
	przedstawienia i spektakle	1	2	2	0	3	2	10
	rekonstrukcje historyczne	-	-	-	-	1	2	3
	pokazy / seanse filmowe	0	2	0	0	0	0	2
	widowiska cyrkowe	0	0	0	0	0	1	1
ogółem	404	529	464	451	428	451	2727	
- w tym imprezy w obiekcie zamkniętym	sportowe	114	221	150	112	115	82	794
	artystyczno-rozrywkowe	-	-	-	17	22	42	81
	koncerty	7	7	6	5	12	10	47
	inne imprezy artystyczno-rozrywkowe	0	1	1	2	0	26	30
	kabarety	2	3	5	6	6	4	26
	interdyscyplinarne	3	4	2	1	1	0	11
	imprezy łączone	0	1	0	4	3	0	8
	przedstawienia i spektakle	1	0	2	0	1	1	5
	festiwale	0	1	0	0	0	1	2
	pokazy / seanse filmowe	0	0	0	0	0	0	0
	widowiska cyrkowe	0	0	0	0	0	0	0
	rekonstrukcje historyczne	-	-	-	-	0	0	0
ogółem	127	238	166	130	138	124	923	
- w tym imprezy na terenie otwartym	sportowe	43	53	68	64	52	66	346
	artystyczno-rozrywkowe	-	-	-	112	104	107	323
	koncerty	52	47	40	36	54	65	294
	inne imprezy artystyczno-rozrywkowe	36	39	40	46	19	13	193
	imprezy łączone	10	10	14	17	23	19	93
	interdyscyplinarne	24	15	18	16	8	5	86
	festiwale	2	4	5	13	5	6	35
	przedstawienia i spektakle	0	2	0	0	2	1	5
	rekonstrukcje historyczne	-	-	-	-	1	2	3
	pokazy / seanse filmowe	0	2	0	0	0	0	2
	kabarety	0	1	0	0	0	0	1
	widowiska cyrkowe	0	0	0	0	0	1	1
ogółem	167	173	185	192	164	178	1 059	

*Uwzględniono dostępne dane. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Biorąc pod uwagę rodzaj organizatorów dwóch kategorii imprez masowych szczególnie często organizowanych, tj. sportowych oraz artystyczno-rozrywkowych można stwierdzić, że w analizowanych latach od 2013 r. do 2018 r. przeważnie były to osoby prawne – por. Tabela 5.

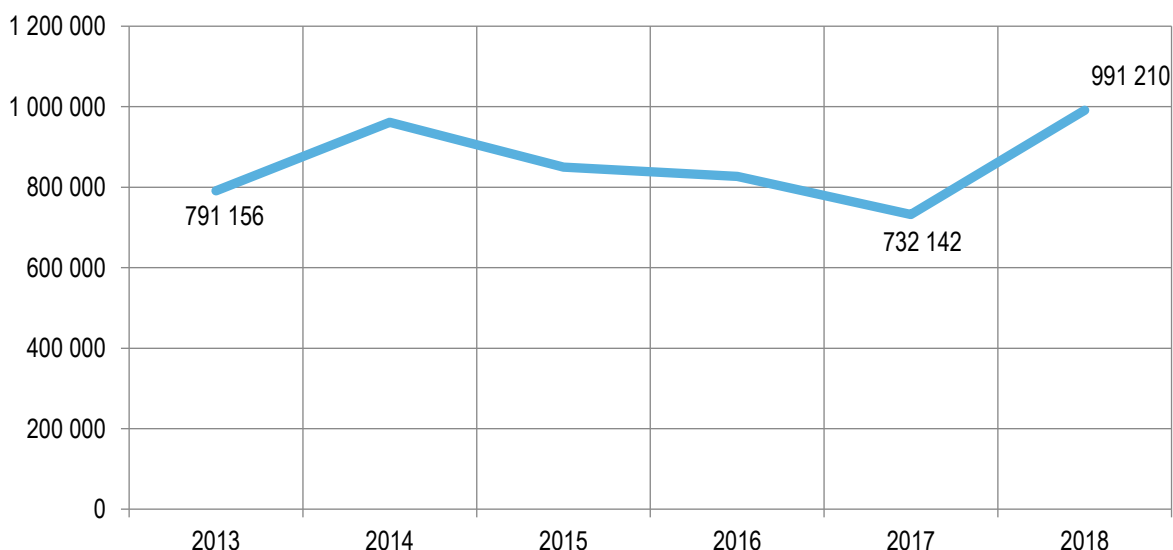
Tabela 5 Liczba poszczególnych rodzajów imprez w województwie podkarpackim według rodzaju organizatora w latach 2013-18

Rodzaje imprez	Organizator	Rok						Ogółem
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	
sportowe	osoba prawna	157	274	213	174	164	147	1129
	osoba fizyczna	0	0	2	0	0	0	2
	jednostka organizacyjna nieposiadająca os. prawnej	0	0	3	2	3	1	9
	Ogółem	157	274	218	176	167	148	1140
artystyczno-rozrywkowe	osoba prawna	73	97	98	112	113	138	631
	osoba fizyczna	7	7	10	6	4	3	37
	jednostka organizacyjna nieposiadająca os. prawnej	30	14	5	11	9	8	77
	Ogółem	110	118	113	129	126	149	745

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W 2013 r. w imprezach masowych zorganizowanych w województwie podkarpackim uczestniczyło nieco ponad 791 tys. osób., a w 2018 r. było to już ok. 991 tys. osób, co oznacza ok. 20% wzrost frekwencji. Po wzroście liczby uczestników w 2014 r. w odniesieniu do roku poprzedniego, w latach kolejnych liczba ta systematycznie spadała, i w 2017 r. osiągnęła wielkość nieco ponad 732 tys. osób. Jednakże w następnym roku liczba ta urosła do wspomnianego prawie miliona osób – por. Wykres 34.

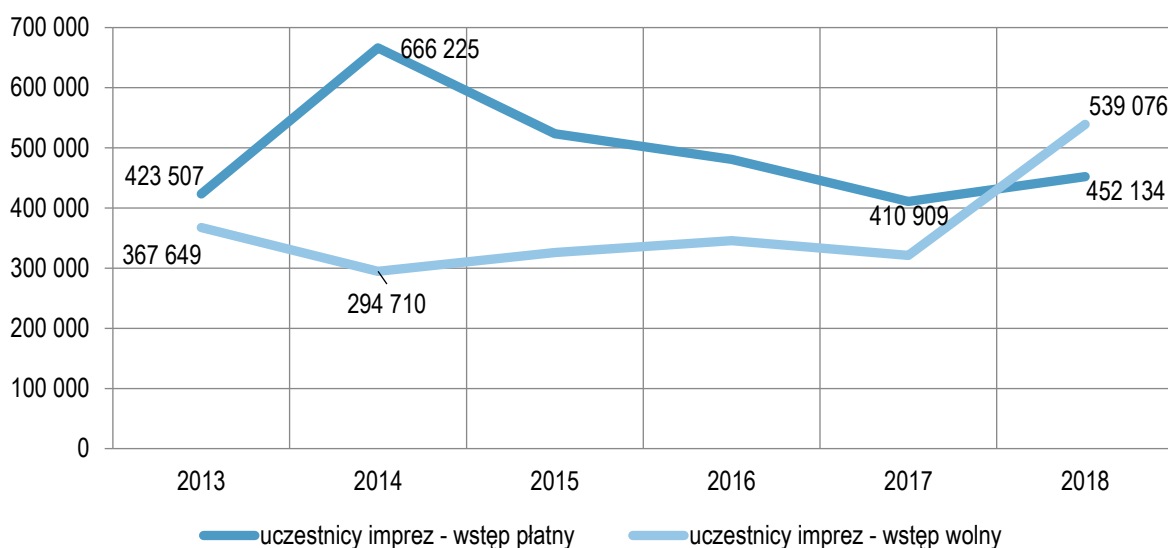
Wykres 34 Liczba uczestników imprez masowych w województwie podkarpackim w latach 2013-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W latach 2013-17 wśród uczestników imprez masowych większość stanowili ci, którzy płacili za możliwość udziału w tego rodzaju wydarzeniach. Jednakże od 2015 r. liczba takich osób zaczęła maleć, a jednocześnie odnotowano wzrost liczby uczestników imprez bezpłatnych. Taka tendencja utrzymywała się do 2017 r. W 2018 r. proporcje się odwróciły. W tym roku więcej osób wzięło udział imprezach bezpłatnych niż w takich, na które obowiązywał wstęp odpłatny – por. Wykres 35.

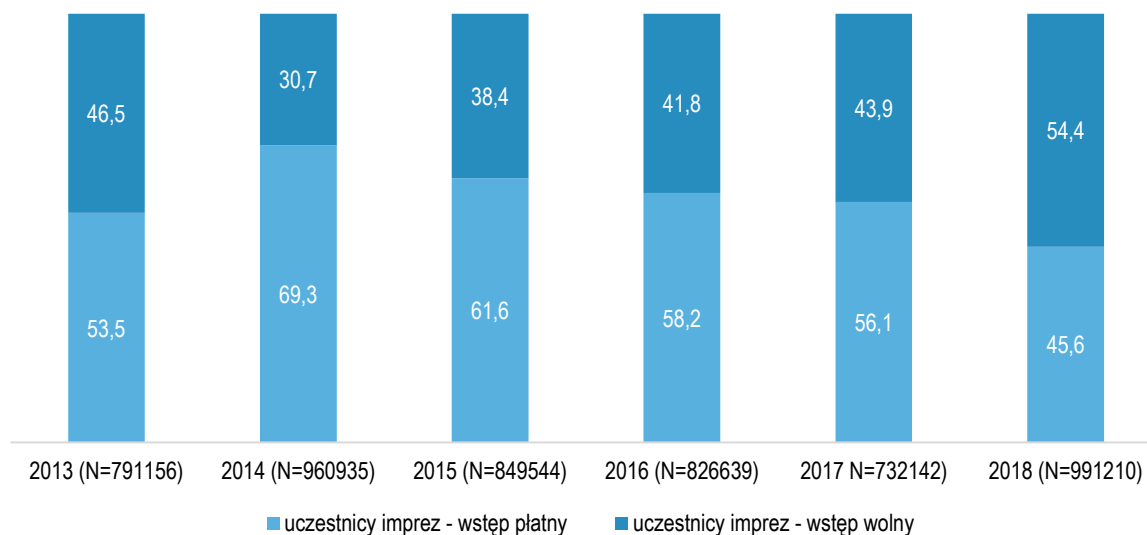
Wykres 35 Liczba uczestników płatnych i bezpłatnych imprez masowych w województwie podkarpackim w latach 2013-18

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W latach 2013-17 uczestnicy płatnych imprez masowych stanowili ponad połowę wszystkich osób biorących udział w imprezach masowych, a w latach 2014 i 2015 było to nawet 2/3 ogółu. W 2018 r. po raz pierwszy ponad połowa spośród uczestników imprez masowych to osoby, które nie płaciły za wstęp – por. Wykres 36.

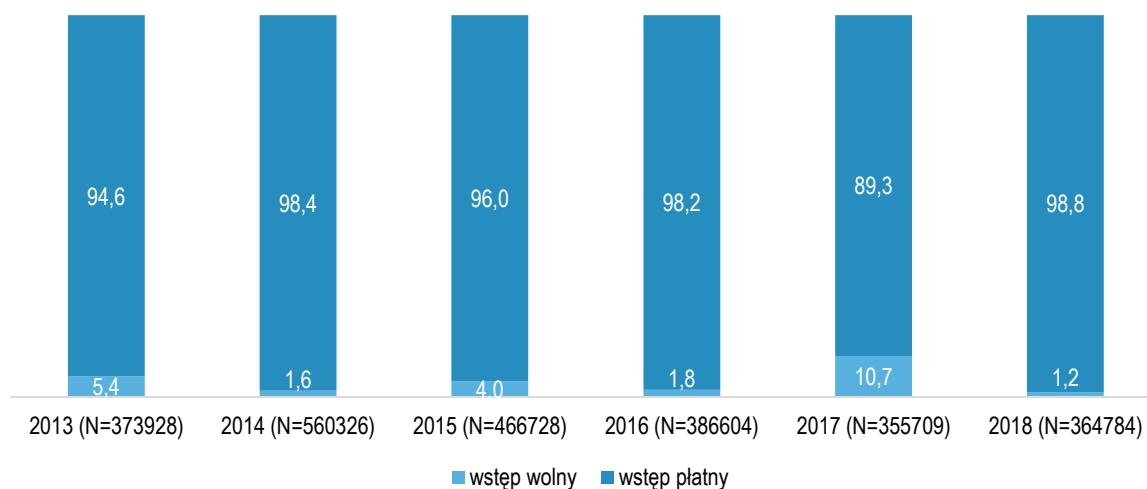
Wykres 36 Proporcje uczestników masowych imprez płatnych i bezpłatnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2013-18 (Dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Biorąc pod uwagę najczęściej organizowane imprezy masowe w województwie podkarpackim, tj. te o charakterze sportowym można zauważyć, że w latach 2013-18 w zdecydowanej większości były to wydarzenia, na których obowiązywał wstęp płatny – por. Wykres 37.

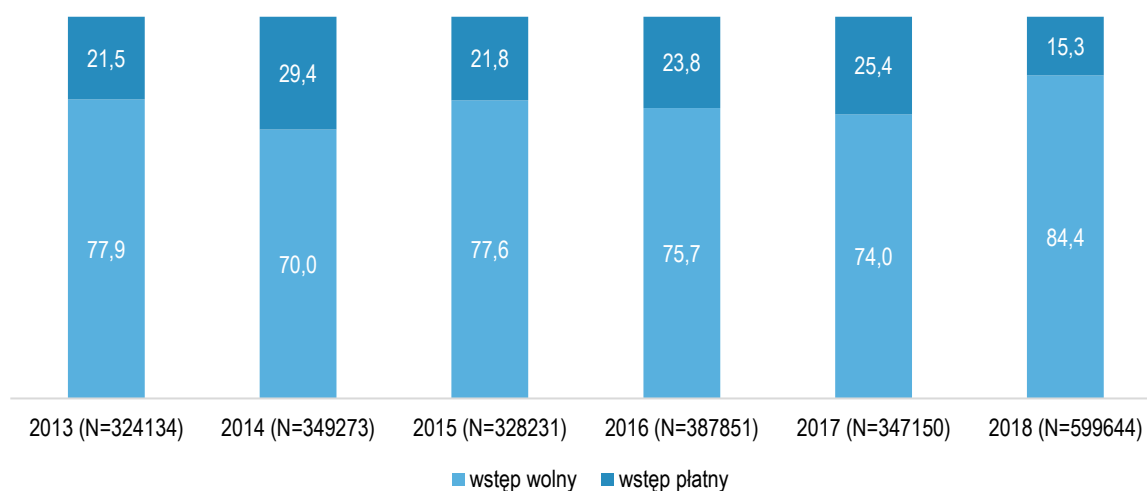
Wykres 37 Proporcje uczestników masowych imprez sportowych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2013-18 według form wstępu – wolnym i płatnym (Dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Natomiast w przypadku artystyczno-rozrywkowych imprez masowych, tj. drugiej po sportowych kategorii wydarzeń po względem liczby, to w latach 2013-18 w zdecydowanej większości przeważały takie, na które wstęp był bezpłatny – por. Wykres 38.

Wykres 38 Proporcje uczestników masowych imprez artystyczno-rozrywkowych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2013-18 według form wstępu – wolnym i płatnym (Dane w %)

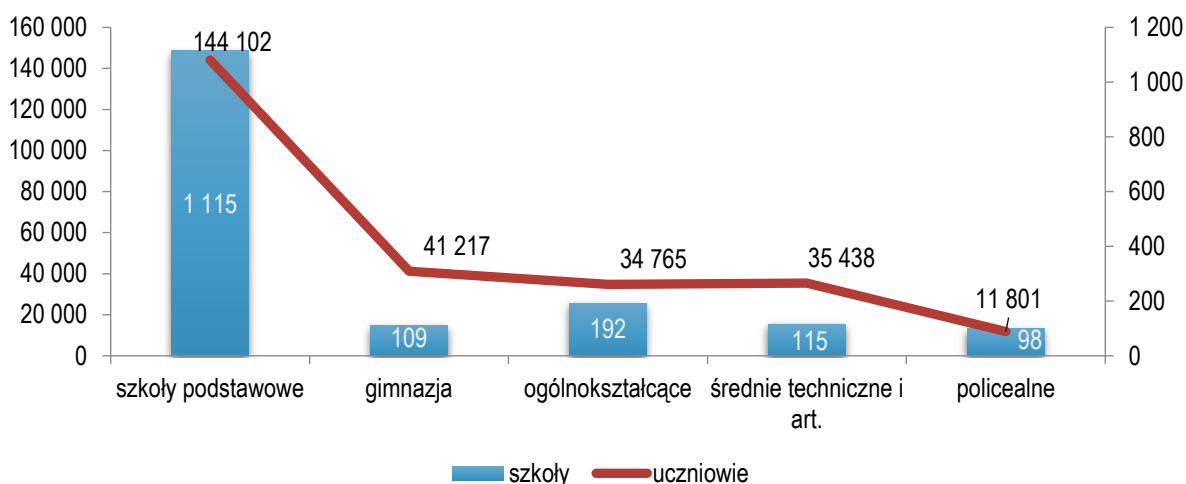

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

2.2 Mapa instytucji oświaty w województwie

Z dostępnych obecnie danych GUS wynika, iż w 2017 r. w województwie podkarpackim funkcjonowało ponad 1,1 tys. szkół podstawowych, w których uczyło się nieco ponad 144 tys. dzieci i młodzieży. W tym czasie w około setce gimnazjów uczyło się ok. 41 tys. osób. Do prawie 200 szkół ogólnokształcących (liceów, liceów tzw. specjalnych oraz liceów dla osób dorosłych) uczęszczało ok. 35 tys. osób. Prawie tyle samo uczniów liczyły wówczas także szkoły techniczne i artystyczne. Natomiast w prawie setce szkół policealnych naukę kontynuowało ok. 11,8 tys. osób. Łącznie wymienionych typów szkół w omawianym okresie było na terenie Podkarpacia 1692, do których uczęszczało 267 323 uczniów – por. Wykres 39.

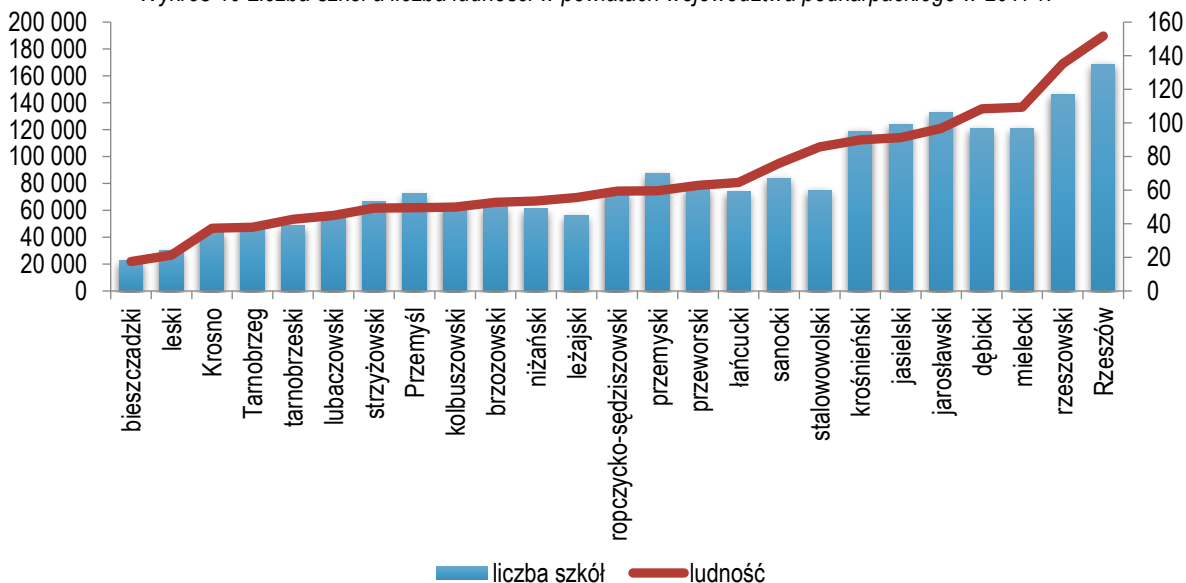
Wykres 39 Liczba poszczególnych typów szkół i uczęszczających do nich uczniów w województwie podkarpackim w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Zestawienie szkół wszystkich analizowanych typów (podstawowych, gimnazjalnych, średnich ogólnokształcących, średnich technicznych i artystycznych oraz policealnych) z liczbą ludności w poszczególnych powiatach wyraźnie wykazuje silny i dodatni związek (korelacja r -Pearsona=0,965; p .<0,001). Oznacza to, że im więcej ludności liczy powiat, tym więcej szkół znajduje się na jego terenie – por. Wykres 40.

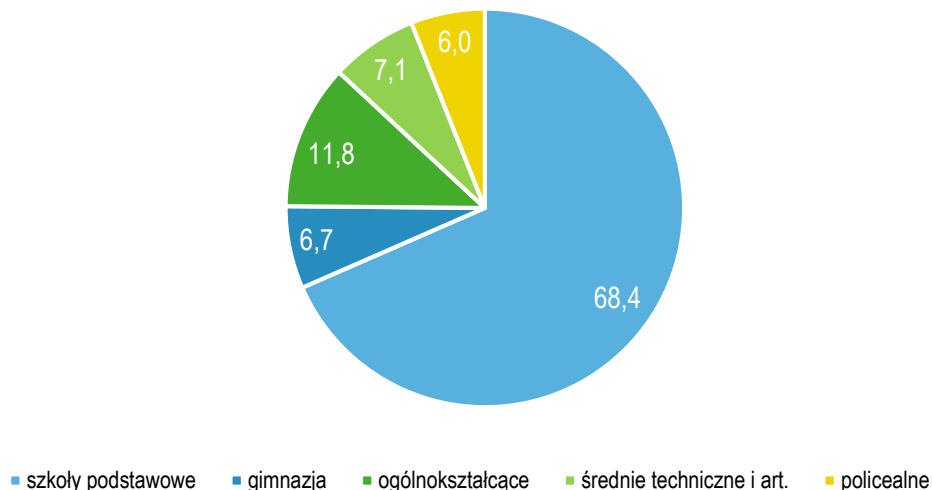
Wykres 40 Liczba szkół a liczba ludności w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.

r -Pearsona=0,965; p .<0,001. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Wśród podkarpackich szkół w 2017 r. najczęściej było tzw. podstawówek (ok. 68%). Szkoły średnie ogólnokształcące stanowiły ok. 12% tego typu instytucji, szkoły średnie techniczne i artystyczne oraz gimnazja po ok. 7%. W tym kontekście najmniejszy udział miały szkoły policealne (ok. 6%) – por. Wykres 41.

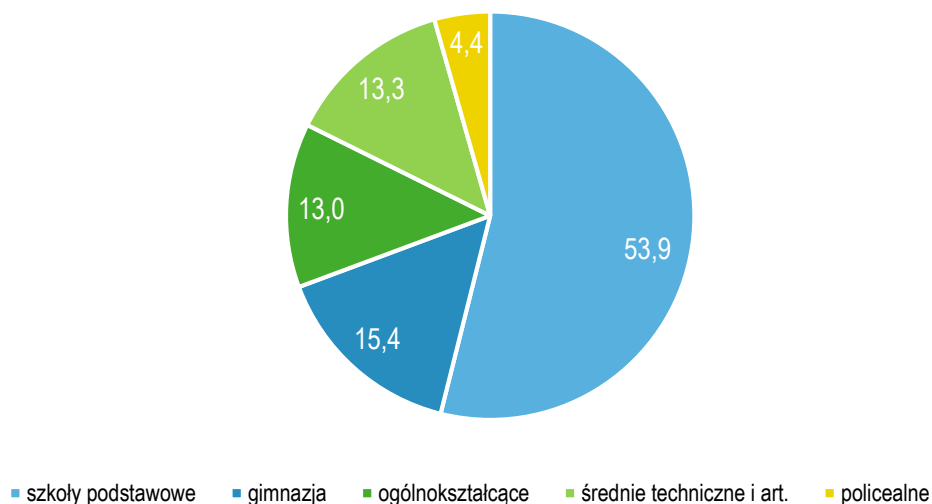
Wykres 41 Struktura szkół w województwie podkarpackim w 2017 r.
(Dane w %, N=1629)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W odniesieniu do liczby uczniów w poszczególnych typach szkół, jak wykazały uzyskane dane za 2017 r., najczęściej dzieci i młodzieży uczęszczało do tzw. podstawówek (ok. 54%). W dalszej kolejności w tym kontekście uplasowały się gimnazja (ok. 15%), a następnie szkoły średnie ogólnokształcące oraz techniczne i artystyczne (po ok. 13%). Najmniejszy odsetek uczniów kształcił się w tym czasie w szkołach policealnych (ok. 4%) – por. Wykres 42.

Wykres 42 Struktura uczniów w poszczególnych typach szkół w województwie podkarpackim w 2017 r.
(Dane w %, N= 267323)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Z uwagi na kontekst niniejszego opracowania, jakim jest szeroko rozumiana sfera edukacji i animacji kulturowej warto w tym miejscu wspomnieć także o szkołach artystycznych oraz o ich uczniach i absolwentach. Jak wynika z dostępnych aktualnie danych GUS w latach 2004-17 systematycznie zwiększała się liczba szkół artystycznych, które nie dają uprawnień zawodowych z 27 w 2004 r. do 42 w 2017 r. Znacząco wzrosła także liczba uczniów

uczęszczających do tego typu szkół z 3419 osób w 2004 r. do 5239 osób w 2017 r., tj. prawie o 35%. W latach 2004-7 na Podkarpaciu funkcjonowały szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe, w przypadku których również zanotowano pewien wzrost liczby z 19 placówek w 2004 r. do 24 placówek w 2007 r., choć liczba uczniów uczęszczających do tych szkół w opisywanym okresie nie uległa zasadniczej zmianie. Od 2008 r. dane odnoszą się do ogólnokształcących szkół artystycznych (których do 2017 r. niezmiennie było 9) oraz szkół artystycznych, dających uprawnienia zawodowe i kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych (których od 2008 r. do 2017 r. przybyło z 15 do 17). Na przestrzeni wspomnianych tu lat ogólnokształcące szkoły artystyczne zanotowały spadek liczby uczniów z ok. 1 tys. do ok. 0,8 tys. osób. Natomiast szkoły artystyczne kształcące wyłącznie z zakresu przedmiotów tego typu nieco zwiększyły liczbę uczniów – por. Tabela 6.

Tabela 6 Liczba szkół artystycznych oraz ich uczniów i absolwentów w województwie podkarpackim w latach 2004-2017

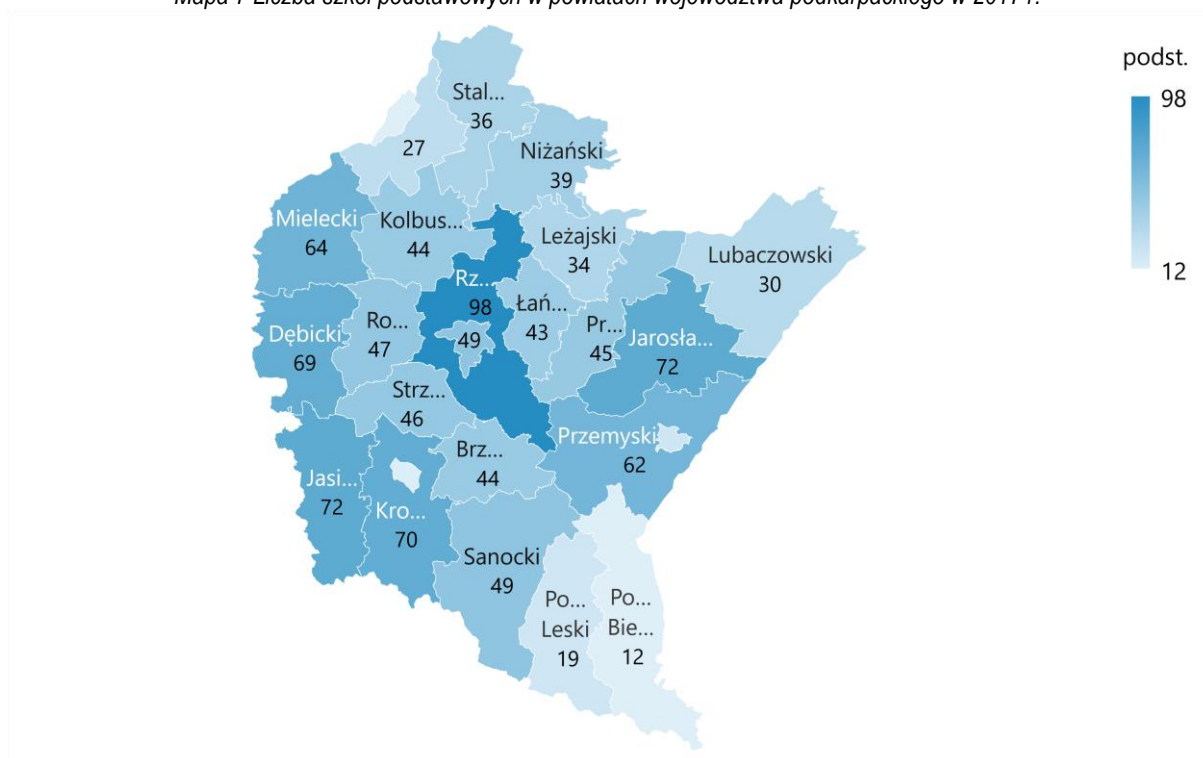
Kategorie analizy	jedn. pom.	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
szkoły artystyczne*	ob.	27	29	33	38	37	37	36	36	38	41	42	41	42	42
uczniowie	os.	3419	3493	3688	2801	2835	2859	2932	2999	3016	3079	3066	3038	3166	5239
absolwenci	os.	488	444	563	370	384	386	368	392	369	369	362	367	363	832
szkoły artystyczne**	ob.	19	18	20	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
uczniowie	os.	1976	1976	1902	1956	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
absolwenci	os.	286	327	295	274	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ogóln. szkoły artystyczne**	ob.	-	-	-	-	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
uczniowie	os.	-	-	-	-	1045	1037	998	945	912	913	919	873	875	849
absolwenci	os.	-	-	-	-	232	222	195	217	217	182	147	177	170	152
szkoły artystyczne***	ob.	-	-	-	-	15	15	15	16	18	18	17	16	16	17
uczniowie	os.	-	-	-	-	874	864	870	903	928	888	865	863	853	935
absolwenci	os.	-	-	-	-	89	74	98	119	108	93	106	84	119	107

* niedające uprawnień zawodowych; ** dające uprawnienia zawodowe; *** dające uprawnienia zawodowe i kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Wśród 1115 szkół podstawowych, które funkcjonowały na Podkarpaciu w 2017 r. najwięcej było zlokalizowanych na terenie powiatu rzeszowskiego (98 obiektów). W tym czasie relatywnie dużo tego rodzaju placówek było też w takich powiatach jak: jarosławski i jasielski (po 72 obiekty), krośnieński (70 obiektów), dębicki (69 obiektów), mielecki (64 obiekty) oraz przemyski (62 obiekty). Najmniej szkół podstawowych działało w Tarnobrzegu i powiecie bieszczadzki (po 12 obiektów), przy czym dane te nie są w pełni porównywalne z uwagi na to, że w pierwszym przypadku dotyczą one jedynie stosunkowo dużego miasta, a w drugim całego powiatu – por. Mapa 7.

Mapa 7 Liczba szkół podstawowych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*

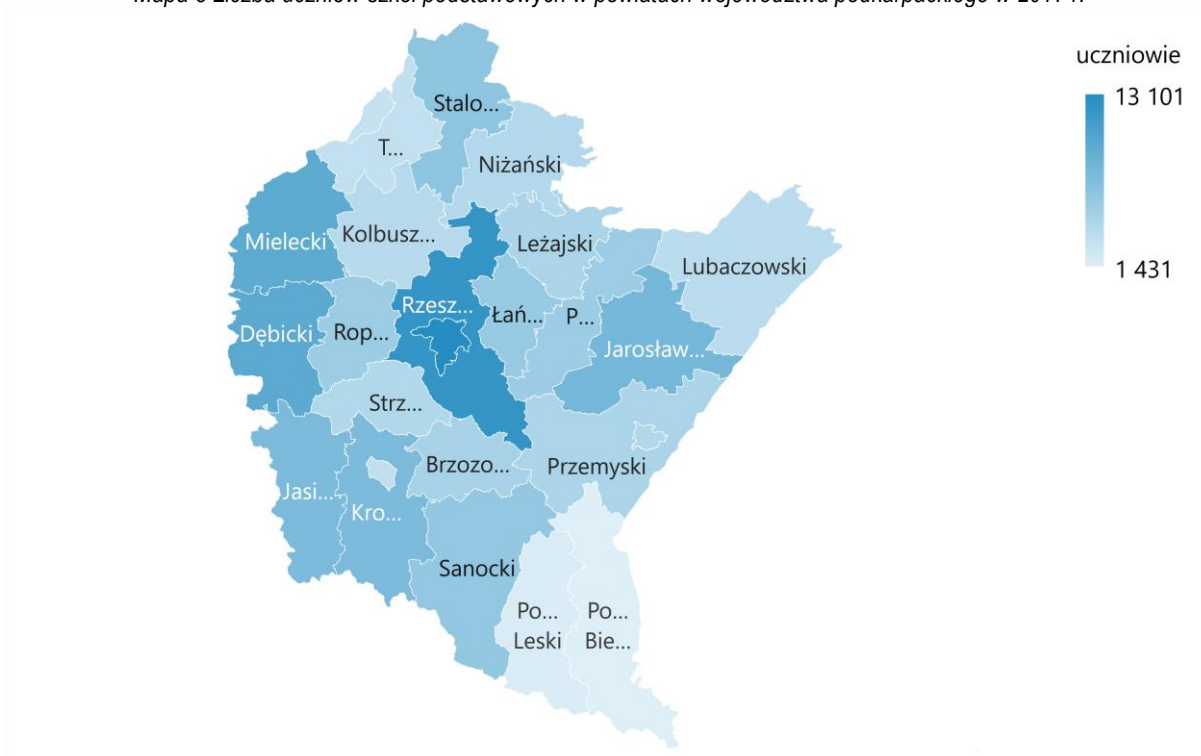

*Krosno – 13, Przemyśl – 19, Tarnobrzeg – 12. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Pod względem liczby uczniów szkół podstawowych, których ogółem w 2017 r. było 144102, zdecydowany prym wiodzie Rzeszów z ponad 13,1 tys. młodych osób uczęszczających do tego typu szkół oraz powiat rzeszowski (ponad 12,1 tys. młodych osób). Najmniej uczniów liczą sobie szkoły w powiecie bieszczadzkim (ponad 1,4 tys. osób)* – por. Mapa 8.

* Szczegółowo dane te dotyczące podkarpackich powiatów i miast na prawach powiatów według liczby uczniów przedstawiają się następująco: Rzeszów – 13 101, rzeszowski – 12 120, dębicki – 9 646; mielecki – 9 540; jarosławski – 8 006; jasielski – 7 655, krośnieński – 7 647, stalowowolski – 6 477, sanocki – 6 191, łańcucki – 5 876, przeworski – 5 638, ropczycko-sędziszowski – 5 561, brzozowski – 4 867, leżajski – 4 580, przemyski – 4 533, strzyżowski – 4 223, Przemyśl – 4 217, niżański – 4 088, kolbuszowski – 3 888, lubaczowski – 3 660, Krosno – 3 297, tarnobrzeski – 3 217, Tarnobrzeg – 2 985, leski – 1 658, bieszczadzki – 1 431.

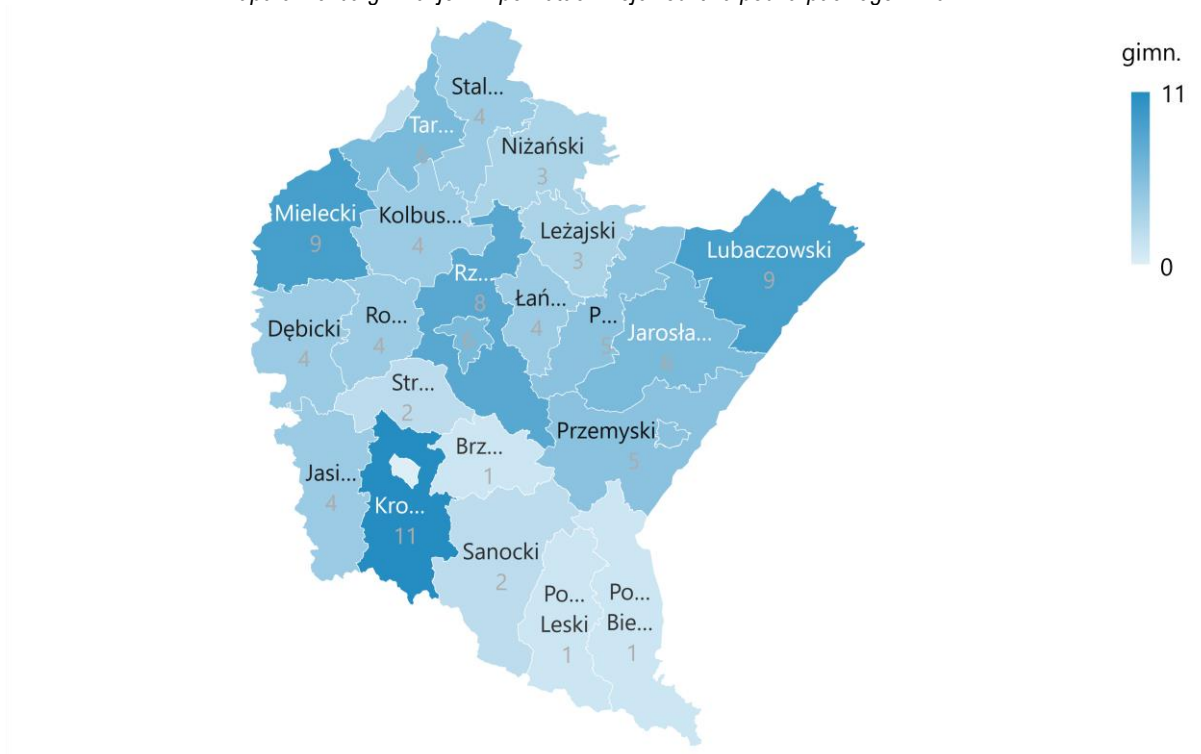
Mapa 8 Liczba uczniów szkół podstawowych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Wśród 109 gimnazjów, które działały na Podkarpaciu w 2017 r., najwięcej funkcjonowało w powiecie krośnieńskim (11 obiektów). Stosunkowo dużo tego typu szkół było także w powiatach lubaczowskim oraz mieleckim (po 8 obiektów), a także rzeszowskim (8 obiektów). Pojedyncze placówki tego typu były natomiast zlokalizowane w takich powiatach jak: bieszczadzki, brzozowski i leski. Natomiast w Krośnie nie było w tym czasie żadnego gimnazjum – por. Mapa

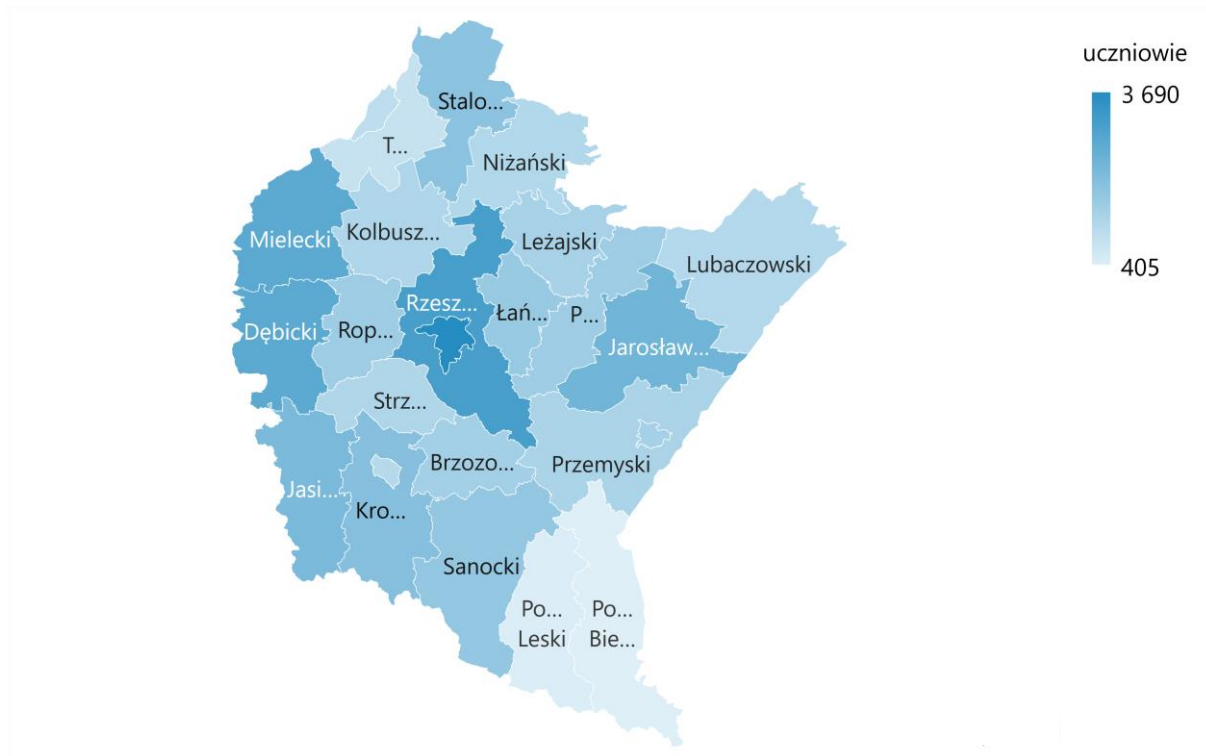
Mapa 9 Liczba gimnazjów w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*

*Krosno – 0, Przemyśl – 5, Tarnobrzeg – 2. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W analizowanym 2017 r. najwięcej uczniów gimnazjów, z ogólnej liczby 41217, uczęszczało do gimnazjów w Rzeszowie (ok. 3,7 tys. osób). Na drugim miejscu pod tym względem uplasował się powiat rzeszowski (ok. 3,1 osób). Niedużą frekwencję odnotowały w tym czasie gimnazja w powiatach bieszczadzkiem (405 osób) oraz leskim (454 osoby)* - por. Mapa 10.

Mapa 10 Liczba uczniów w gimnazjach w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*

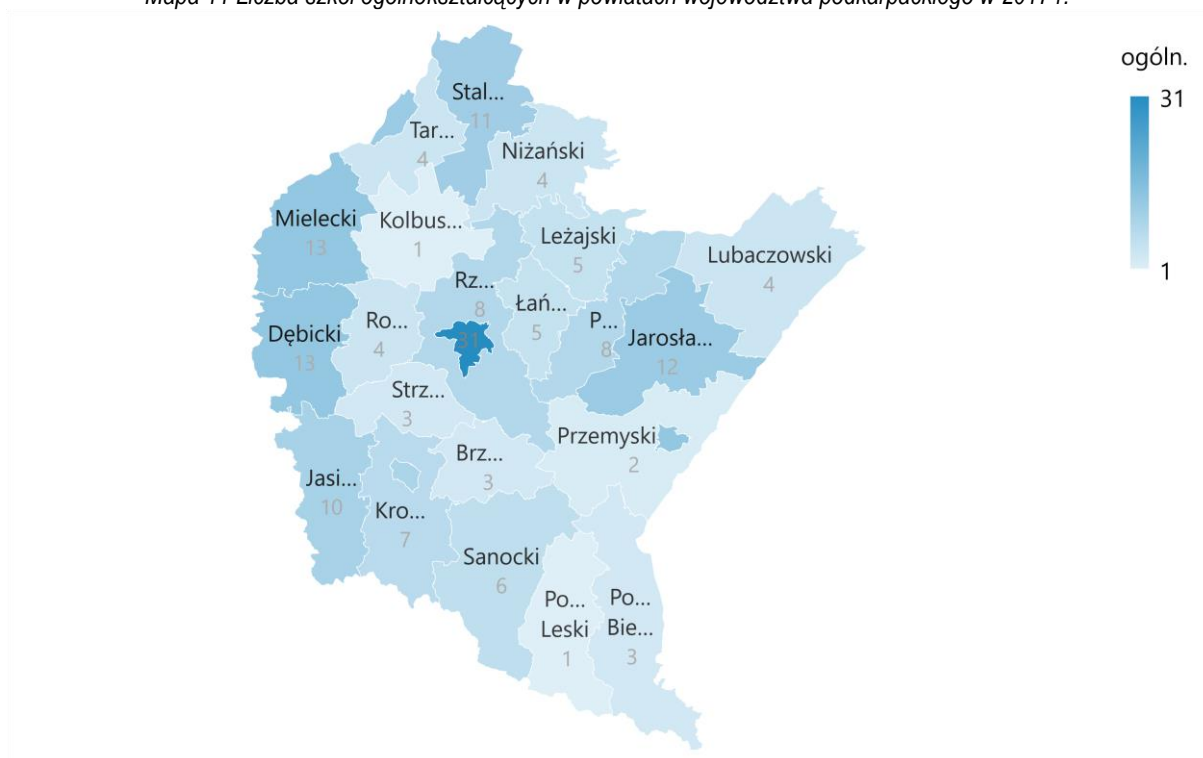
* Dane GUS wykazują tu pewne nieścisłości, jak np. w przypadku Krosna, w którym w informacji z 2017 r. nie wykazano gimnazjów jako obiektów, a jednocześnie uczniowie gimnazjów w dostępnych statystykach zostali uwzględnieni.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Najwięcej szkół ogólnokształcących (w tym liceów dla młodzieży, liceów dla młodzieży tzw. specjalnych, liceów dla dorosłych) spośród ogólnej liczby 192 działało w 2017 r. w Rzeszowie (31 obiektów). Ponadto w takich powiatach jak: dębicki, mielecki oraz mieście na prawach powiatu Przemyślu takich szkół było po 13. Natomiast w powiatach kolbuszowskim i leskim w omawianym roku funkcjonowały pojedyncze szkoły tego poziomu – por. Mapa 11.

* Szczegółowo dane te dotyczące podkarpackich powiatów i miast na prawach powiatów według liczby uczniów przedstawiają się następująco: Rzeszów – 3 690, rzeszowski – 3 090, mielecki – 2 721, dębicki – 2 717, jaroslowski – 2 353, jasielski – 2 167, krośnieński – 1 974, stalowowolski – 1 892, sanocki – 1 731, łańcucki – 1 635, przeworski – 1 553, ropczycko-sędziszowski – 1 548, brzozowski – 1 456, Przemyśl – 1 406, leżajski – 1 367, przemyski – 1 320, kolbuszowski – 1 238, strzyżowski – 1 229, niżański – 1 190, lubaczowski – 1 149, Krosno – 1 120, Tarnobrzeg – 977, tarnobrzeczki – 835, leski – 454, bieszczadzki – 405.

Mapa 11 Liczba szkół ogólnokształcących w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*

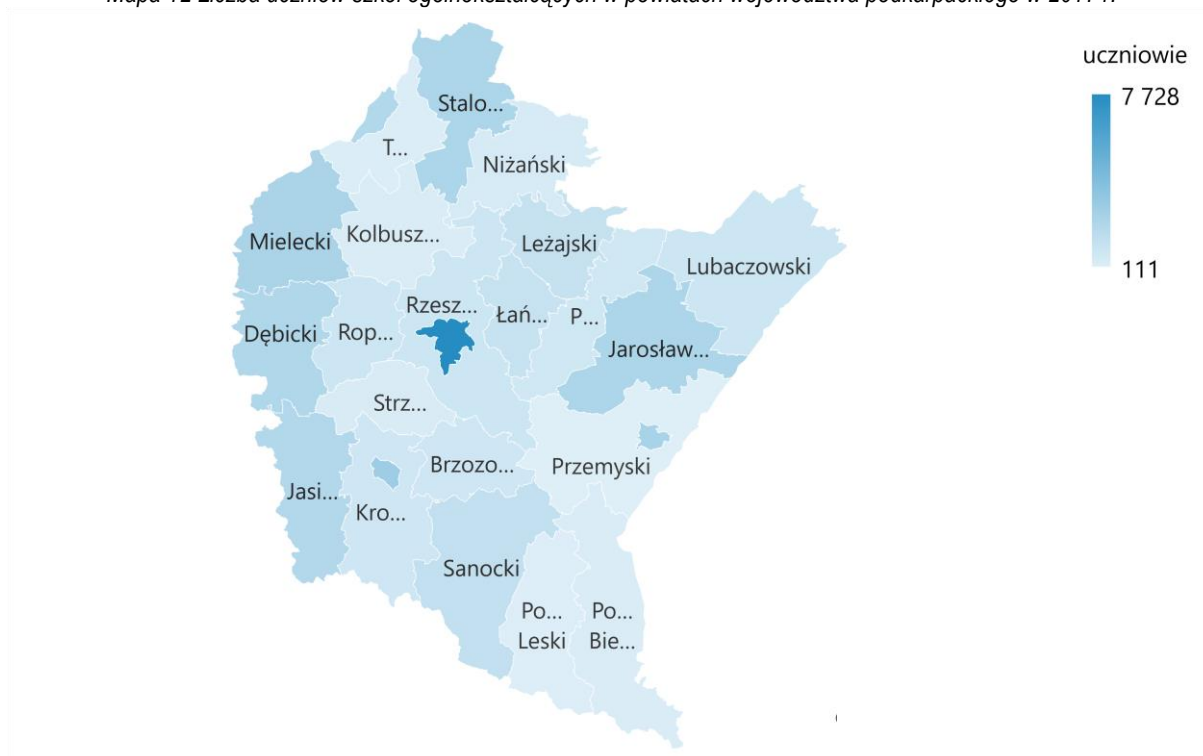

*Krosno – 9, Przemyśl – 13, Tarnobrzeg – 12. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W 2017 r. na Podkarpaciu do szkół ogólnokształcących uczęszczało łącznie 34735 osób, z czego najwięcej w Rzeszowie, tj. ponad 7,7 tys. osób. Najmniejszą frekwencję zanotowano w tym przypadku w szkołach w powiecie przemyskim (111 osób)* – por. Mapa 12.

* Szczegółowo dane te dotyczące podkarpackich powiatów i miast na prawach powiatów według liczby uczniów przedstawiają się następująco: Rzeszów – 7 728, Krosno – 2 769, Przemyśl – 2 320, mielecki – 2 184, jarosławski – 2 091, stalowowolski – 2 089, dębicki – 1 973, Tarnobrzeg – 1 920, jasielski – 1 872, sanocki – 1 262, leżajski – 1 092, łańcucki – 1 067, ropczycko-sędziszowski – 827, rzeszowski – 822, lubaczowski – 802, krośnieński – 728, brzozowski – 720, przeworski – 676, niżański – 458, strzyżowski – 335, kolbuszowski – 265, bieszczadzki – 259, tarnobrzegi – 227, leski – 168, przemyski – 111.

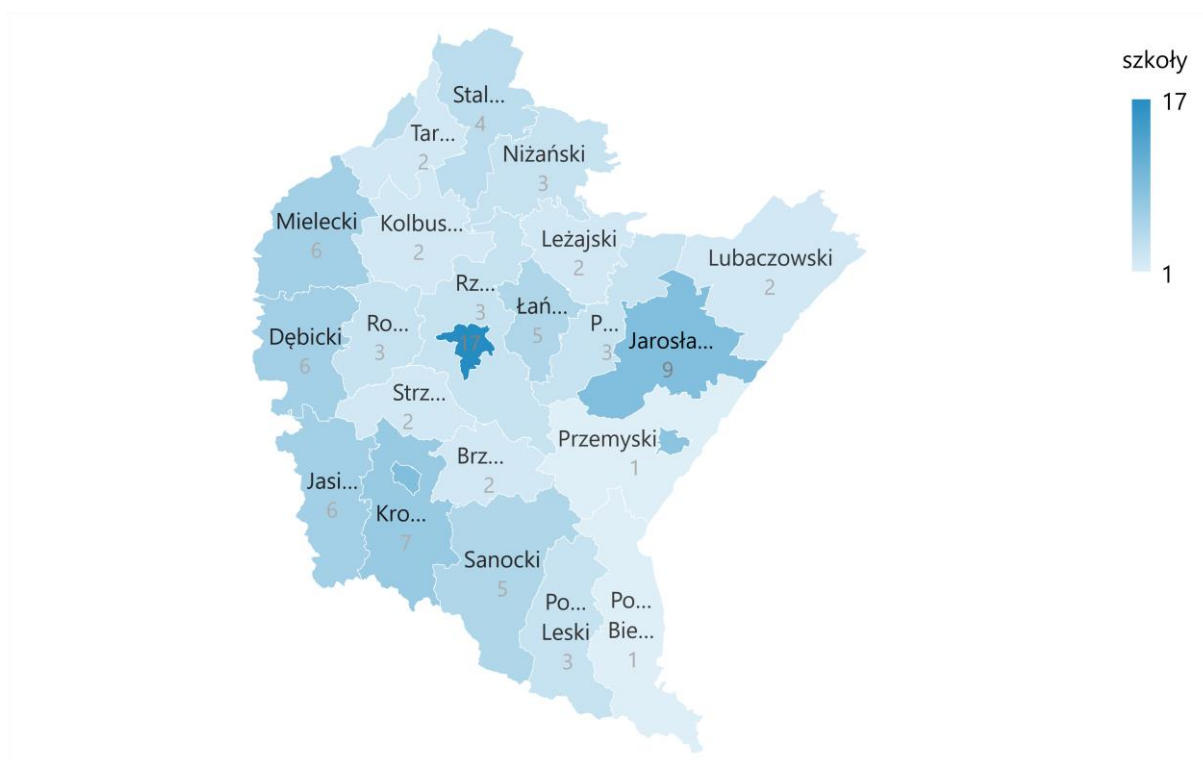
Mapa 12 Liczba uczniów szkół ogólnokształcących w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Najwięcej średnich szkół technicznych i artystycznych, spośród 115 było w 2017 r. zlokalizowanych w Rzeszowie (17 obiektów). Pojedyncze szkoły tego typu funkcjonowały natomiast w takich powiatach jak bieszczadzki i przemyski – por. Mapa 13.

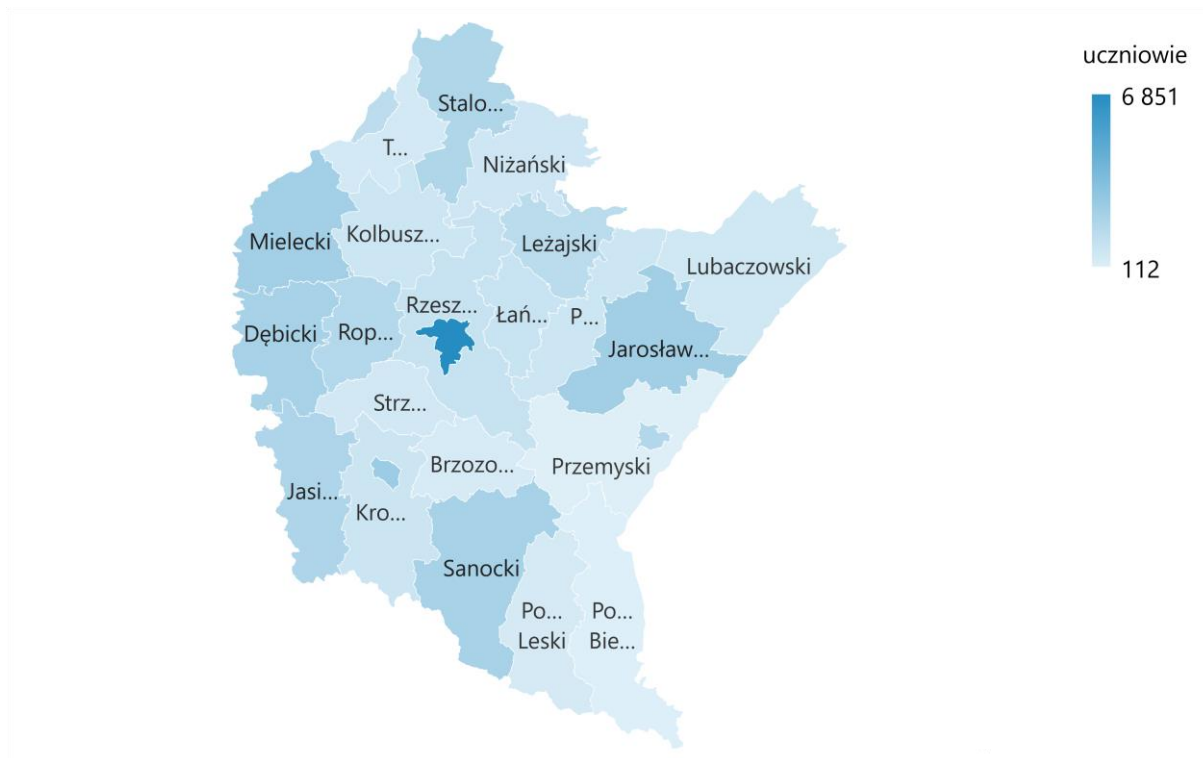
Mapa 13 Liczba szkół technicznych i artystycznych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*

*Krosno – 9, Przewośl – 8, Tarnobrzeg – 4. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Ogólna liczba uczniów szkół technicznych i artystycznych w 2017 r. w województwie podkarpackim wyniosła 35 438 osób, z czego najwięcej uczęszczało do szkół tego typu w Rzeszowie (ponad 6,8 tys. osób). Niewielką frekwencję zanotowano w tym przypadku w placówkach w powiatach przemyskim (112 osób) oraz bieszczadzkiem (143 osoby)* – por. Mapa 14.

Mapa 14 Liczba uczniów szkół technicznych i artystycznych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.

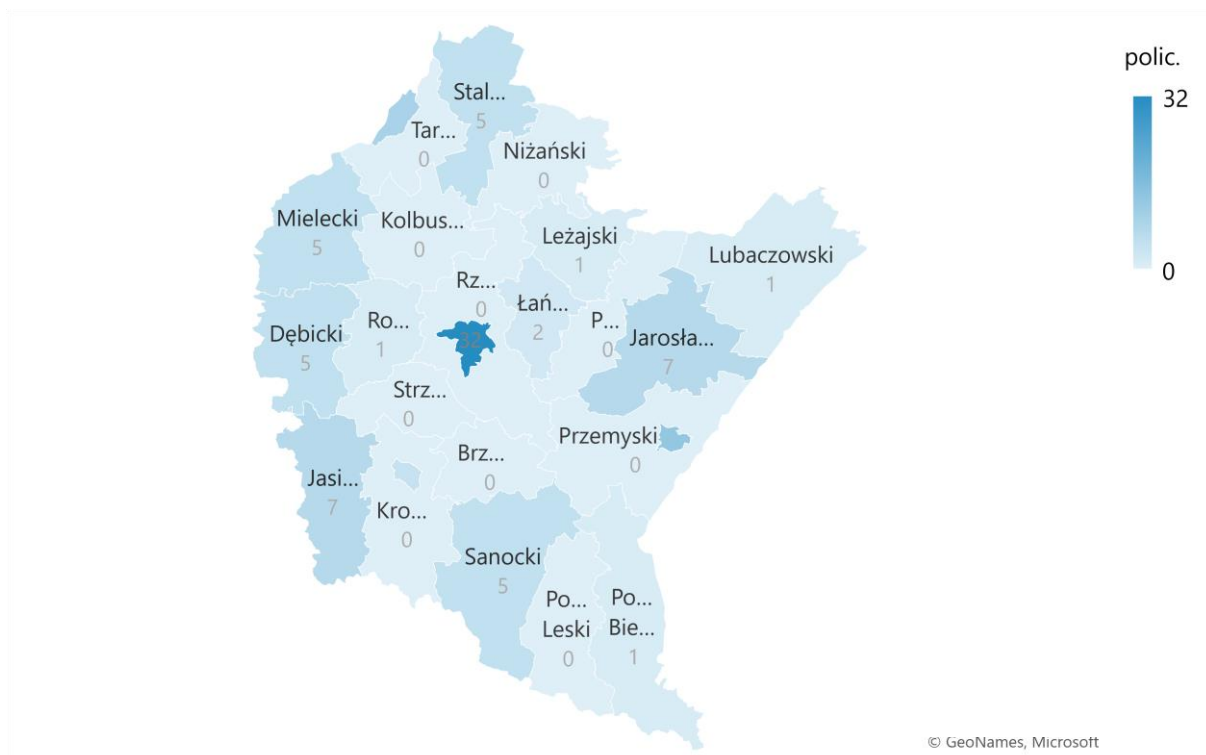

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Na Podkarpaciu w 2017 r. jak wynika z danych GUS funkcjonowało 98 szkół ponadgimnazjalnych, z czego najwięcej w Rzeszowie, tj. 32 placówki tego typu. Znacząca liczba takich szkół działała wówczas także w Przemysłu (13 obiektów). Natomiast takich szkół nie było w następujących powiatach: brzozowski, kolbuszowski, krośnieński, niżański, przemyski, przeworski, rzeszowski, strzyżowski, tarnobrzeki oraz leski – por. Mapa 15.

* Szczegółowo dane te dotyczące podkarpackich powiatów i miast na prawach powiatów według liczby uczniów przedstawiają się następująco: Rzeszów – 6 851, Krosno – 2 520, jarosławski – 2 321, mielecki – 2 219, sanocki – 2 130, dębicki – 2 073, jasielski – 1 880, stalowowolski – 1 810, Przemyski – 1 700, ropczycko-sędziszowski – 1 621, leżajski – 1 429, Tarnobrzeg – 1 328, rzeszowski – 964, łańcucki – 904, krośnieński – 772, przeworski – 761, kolbuszowski – 736, niżański – 653, lubaczowski – 627, strzyżowski – 541, tarnobrzeki – 509, leski – 426, brzozowski – 408, bieszczadzki – 143, przemyski – 112.

Mapa 15 Liczba szkół policealnych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*

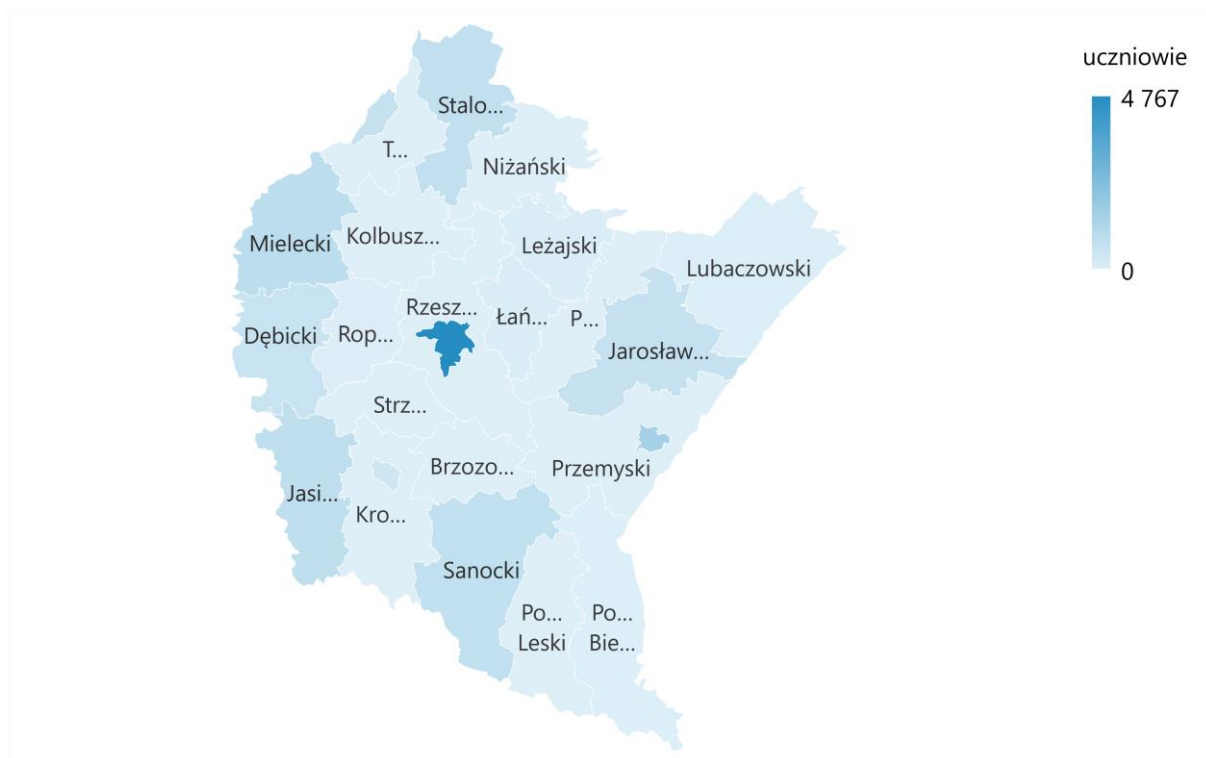
*Krosno – 4, Przemyśl – 13, Tarnobrzeg – 9. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W województwie podkarpackim w 2017 r. zdecydowana większość uczniów szkół policealnych – z ogólnej liczbą 11801 osób – uczęszczała do placówek tego typu w Rzeszowie, tj. ok. 4,8 tys. osób. W tym czasie najmniej uczniów takich szkół było w powiecie bieszczadzki (21 osób). Jak wspomniano wyżej w 10 powiatach omawiane tu szkoły nie funkcjonowały* – por. Mapa 16.

* Szczegółowo dane te dotyczące podkarpackich powiatów i miast na prawach powiatów według liczby uczniów przedstawiają się następująco: Rzeszów – 4 767, Przemyśl – 1 453, mielecki – 844, jasielski – 798, sanocki – 742, stalowowlowski – 725, jarosławski – 624, Tarnobrzeg – 620, dębicki – 570, Krosno – 405, łańcucki – 89, leżajski – 66, lubaczowski – 42, powiat ropczycko-sędziszowski – 35, bieszczadzki – 21, ponadto powiaty: brzozowski, kolbuszowski, krośnieński, niżański, przemyski, przeworski, rzeszowski, strzyżowski, tarnobrzeski oraz leski – 0 osób.

Mapa 16 Liczba uczniów szkół policealnych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Ponadto w 2017 r. na Podkarpaciu działało 5 domów dziecka, w tym po jednym w powiatach brzozowskim, łańcuckim, rzeszowskim, leskim i w Rzeszowie.

2.3 Mapa sieci BMK w województwie

Rozważając budowę sieci w ramach BMK w województwie należy wziąć pod uwagę dwie zasadnicze kwestie, tj. umiejscowienie programu w dotychczasowej działalności Operatora regionalnego oraz poziom środków zapewnionych w ramach programu.

Program BMK bezwzględnie jest bardzo cenną inicjatywą, docenianą przez animatorów i edukatorów kulturowych czego dowodem są ich wypowiedzi na temat tego przedsięwzięcia. Dla przykładu można przytoczyć tu dwie wypowiedzi uczestników projektu z 2018 r. reprezentatywne dla całości obrazu:

R: Bardzo mi się podobał ten program. (...) ja już realizuję projekty, piszę je już od kilku dobrych lat stawiając pierwsze kroki tam gdzieś już ponad 10 lat temu. I do tej pory to były raczej projekty, gdzie były wysyłane nasze pomysły do konkretnych instytucji. Tutaj musieliśmy nawiązać kontakt z tą instytucją. Musieliśmy się trochę jakby zaprzyjaźnić. Poznać. Bo jak nie zaprzyjaźnić to przynajmniej poznać. Prawda? Więc bardzo mi się podobała ta forma. Podobała mi się forma warsztatowa. To też zupełnie inna niż my tutaj bazujemy, bo jednak no praca z młodzieżą niepełnosprawną intelektualnie czy dziećmi. No powiem trzeba obniżyć znacznie. Prawda? Tutaj był ten poziom o wiele wyższy więc mogliśmy troszeczkę zobaczyć, jak to wygląda inaczej. (...) Więc to mi się bardzo podobało. I te warsztaty i forma tych warsztatów. I prowadzenie tych warsztatów. I kontakt. Naprawdę mam bardzo dobry kontakt także same pozytywne i miłe odczucia. Nie mogę powiedzieć nic złego.

R: Ja myślę, że ten program jest fantastyczny. Pod tym względem, że nie tylko możemy zdobyć fundusze na dodatkowe działania, na które często nie możemy zdobyć dofinansowania w naszym mieście, ale jest on też dość łatwy i przyjemny przy organizacji. Nie dość, że mamy swojego opiekuna, który nas prowadzi po tych wszystkich zawiłościach projektu, wspomaga, przyjeżdża, dzwoni, mailuje, odciąża od takiej formalnej strony projektu. Z tej strony cały czas możemy liczyć na jego wsparcie. Możemy też... Co jest dla nas najważniejsze, wszelakie dokumenty, faktury i przelewy nie przechodzą przez naszą księgowość, tylko przez Operatora. Dla nas jest to naprawdę kamień z serca ponieważ często ta relacja pracowników z księgowością jest dość skomplikowana. Tak więc tutaj jest to dość wygodne. I to wydaje mi się, że to rzadko się zdarza, że tak ... żeby to tak funkcjonowało w projektach.

Jednakże działania w ramach BMK nie są ani pierwszymi, ani też jedynymi formami aktywności Operatora regionalnego – CK w Przemyślu, która to instytucja takie sieci współpracy buduje praktycznie od początku swojego istnienia i aktualnie niezależnie od omawianego programu prowadzi bardzo aktywną i szeroko zakrojoną działalność w tym zakresie (por. część 1.2.5 niniejszego opracowania). Natomiast program BMK niewątpliwie sprzyja budowaniu (wzmacnianiu) takich relacji – sieci poprzez swoją atrakcyjność oraz z uwagi na to, iż sprawia, że formy działalności Operatora regionalnego są bardziej zróżnicowane, przez co zwiększają prawdopodobieństwo osiągnięcia celu jakim jest rozwój edukacji kulturowej na terenie jego oddziaływania. Ważnym czynnikiem w odniesieniu do pozyskania środków na własne inicjatywy, wartym podkreślenia, jest także wymóg współpracy pomiędzy różnymi podmiotami działającymi w sferze edukacji i animacji kulturowej, co także bardzo korzystnie wpływa na aspekt sieciowania.

Kolejną kwestią – istotną z punktu widzenia budowania sieci – jest strona finansowa projektu BMK. Wobec ogólnie ograniczonych środków na działalność kulturową, każda forma finansowego wsparcia działań z zakresu edukacji kulturowej jest ważna i nie do przecenienia. Tym bardziej, że w ramach projektu BMK trafia ona do podmiotów, które mają niewielkie możliwości pozyskiwania dofinansowania swoich przedsięwzięć, tj. bezpośrednio do osób zajmujących się edukacją i animacją kulturową. Jednakże skala finansowania wobec istniejących potrzeb w tym zakresie nakazuje zachowanie nieco wstrzemięźliwości wobec oczekiwanych efektów w zakresie sieciowania – wynikającego wyłącznie z dobrodziejstw programu BMK. Na sfinansowanie autorskich projektów animatorów i edukatorów kulturowych na Podkarpaciu w ciągu trzech lat pierwszej edycji programu przeznaczono ogółem 223 tys. zł. Oznacza to postawienie organizatorów przed trudną decyzją: albo objąć swym zasięgiem wiele projektów, ale tym samym przeznaczyć na nie niewielkie kwoty. W tym wypadku co prawda zasięg oddziaływania byłby relatywnie duży, ale musiałoby to się wiązać z jedynie dofinansowaniem poszczególnych przedsięwzięć, a co więcej kwotami, które mogłyby być nieodczuwalne dla wspieranych podmiotów. Albo też uwzględnić mniejszą liczbę projektów, tak aby można było podjęte działania sfinansować w całości. Tyle, że zasięg oddziaływania projektu będzie mniejszy.

W przypadku podkarpackiego Operatora regionalnego wybrano jakość kosztem ilości, przez co w kolejnych latach zrealizowano po 7 projektów w ramach BMK. Najwyższa kwota przyznana w ramach konkursu jednemu projektowi to 13,5 tys. zł, a najniższa w 5,5 tys. zł – por Tabela 7.

Tabela 7 Finansowanie podkarpackich projektów w ramach pierwszej edycji BMK

L.p.	Kategorie wskaźników	2016	2017	2018
1.	kwota przeznaczona na projekt ogółem (w zł)	63000	80000	80000
2.	liczba projektów	7	7	7
3.	maksymalna kwota na projekt (w zł)	9000	13000	13500
4.	minimalna kwota na projekt (w zł)	9000	5500	9000
5.	średnia kwota na projekt (w zł)	9000,0	11428,6	11428,6

Źródło: opracowanie własne.

W kontekście działań przeprowadzonych w ramach pierwszej edycji programu Bardzo Młoda Kultura – które miały na celu budowę sieci w ramach BMK – można było wyróżnić trzy zasadnicze kategorie zrealizowanych zadań: informacyjne, sieciujące i regrantingowe (te ostatnie omówiono w części 3.1 niniejszego opracowania).

Zadania informacyjne – oprócz tradycyjnych form informacyjnych takich (telefoniczne, listowne) informacja o programie BMK została przesłana przez Operatora regionalnego do wszystkich podmiotów, które udostępniły swoje adresy internetowe, które to adresy zostały zgromadzone w bazie podmiotów działających w sferze edukacji kulturowej w województwie podkarpackim. Baza ta została utworzonej w ramach zleconych badań diagnostycznych i była aktualizowana przez kolejne dwa lata funkcjonowania programu. W bazie tej zostało uwzględnionych 14 kategorii instytucji i organizacji w łącznej liczbie 4028 podmiotów. W ramach kampanii informacyjnej związanej z BMK do 87% z nich przesłano informację o programie, a w dalszej fazie jego trwania wysłano zaproszenie do wzięcia udziału w ankiecie CAWI – por. Tabela 8.

Tabela 8 Wykaz podmiotów działających na Podkarpaciu w sferze edukacji kulturowej w latach 2016-18 wraz z liczbą udostępnionych adresów e-mail

Lp.	Kategoria	Liczba podmiotów	Liczba adresów e-mail	
			Liczba adresów e-mail	Odsetek dostępnych adresów e-mail
1.	biblioteki	174	173	99,4
2.	galerie	22	17	77,3
3.	inne instytucje	7	7	100,0
4.	instytucje muzyczne	1	1	100,0
5.	kina	25	23	92,0
6.	kluby, koła, chóry, zespoły	18	14	77,8
7.	muzea	92	76	82,6
8.	NGO	798	359	45,0
9.	ośrodki, kluby sportowe	24	25	104,2
10.	ośrodki kultury	139	136	97,8
11.	szkoły artystyczne	61	61	100,0
12.	szkoły ogółem (baza kuratorium oświaty)	2597	2543	97,9
13.	teatry	45	43	95,6
14.	uczelnie	25	25	100,0
Ogółem:		4028	3503	87,0

Źródło: opracowanie własne.

W związku z realizacją programu BMK Operator regionalny przeprowadził szereg spotkań informacyjnych. W pierwszym roku, ze względu na rozpoczęcie omawianego przedsięwzięcia zostało zorganizowanych 7 takich spotkań. W pierwszym roku programu spotkania informacyjne były obowiązkowe w kontekście dalszych działań (warsztatów oraz aplikowania o uzyskanie środków na projekt). W kolejnych latach, aby móc ubiegać się o możliwość realizacji własnego projektu obligatoryjnie należało wziąć udział w warsztatach – por. Zestawienie 3.

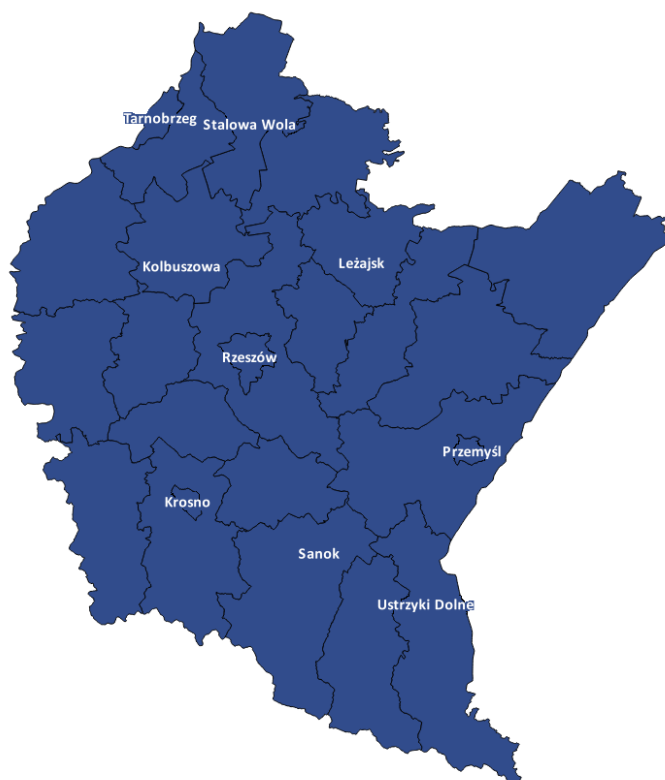
Zestawienie 3 Miejsca realizacji spotkań informacyjnych w ramach PEK-BMK w latach 2016-18 w województwie podkarpackim

Lp.	Miejsce spotkania	I rok BMK (2016)	II rok BMK (2017)	III rok BMK (2018)	Ogółem
1.	Kolbuszowa	27.04			1
2.	Krosno	18.05			1
3.	Leżajsk	25.04			1
4.	Przemyśl	18.04	12.06	23.04	3
5.	Rzeszów	21.04	14.06	24.04	3
6.	Sanok	29.04			1
7.	Stalowa Wola		21.06		1
8.	Tarnobrzeg	05.05			1
9.	Ustrzyki Dolne			25.04	1
Ogółem		7	3	3	13

Źródło: opracowanie własne.

Spotkania informacyjne w ramach PEK – BMK 2016-18 zorganizowano w takich miejscowościach jak: Kolbuszowa, Krosno, Leżajsk, Przemyśl, Rzeszów, Sanok oraz Tarnobrzeg. Założeniem było tu wybranie takiego miejsca spotkania, aby było ono dobrze skomunikowane z otoczeniem oraz takiej lokalizacji poszczególnych miast, aby z każdego miejsca na Podkarpaciu było do nich relatywnie blisko. Chodziło o to, aby uczestnictwo w spotkaniach nie sprawiało większych niedogodności (komunikacyjnych, czasowych oraz finansowych) osobom chętnym do udziału w nich – por. Mapa 17.

Mapa 17 Miejsca realizacji spotkań informacyjnych i warsztatów obligatoryjnych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 – w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa

Źródło: opracowanie własne.

Zadania sieciujące – oprócz kampanii informacyjnej, w trakcie realizacji pierwszej edycji programu BMK przeprowadzono warsztaty dla edukatorów i animatorów kulturowych, co można określić jako najważniejszą formę sieciowania. Udział w warsztatach nie tylko bowiem był istotnym warunkiem aplikowania o środki na realizację

własnego projektu, nie tylko także spełniał funkcję edukacyjną, ale też umożliwiał nawiązywanie relacji poprzez bezpośredni kontakt face to face, dzielenie się przez uczestników własnymi doświadczeniami i wspólne pochylenie się nad problemami z jakimi borykają się oni wykonując swój zawód.

W 2016 r. wszystkie warsztaty zostały przeprowadzone w Przemyślu od 1 maja do – 1 lipca w systemie weekendowym. Ponadto 17.06 odbyła się w CK w Przemyślu Wojewódzka Giełda Projektów, w ramach której miały miejsce takie działania jak: prezentacje, stoliki eksperckie oraz panel dyskusyjny – por. Zestawienie 4.

Zestawienie 4 Daty przeprowadzenia warsztatów w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w CK w Przemyślu w 2016 r. według dat

Lp.	Miejsce warsztatów	Data warsztatów (2016 r.)
1.	Przemyśl	4-5.06
2.	Przemyśl	11-12.06
3.	Przemyśl	23-24.06
4.	Przemyśl	30.06.-01.07

Źródło: opracowanie własne.

W 2017 r. warsztaty w ramach BMK zostały przeprowadzone w Przemyślu, w Rzeszowie (w trzech lokalizacjach) oraz w Stalowej Woli w okresie od 20 czerwca do 1 lipca – por. Zestawienie

Zestawienie 5 Miejsca przeprowadzenia warsztatów w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w 2017 r. według dat

Lp.	Miejsce warsztatów	Data warsztatów (2017 r.)
1.	Rzeszów (Ślęcina)	20.06
2.	Przemyśl	22.06
3.	Stalowa Wola	23.06
4.	Rzeszów	24.06
5.	Stalowa Wola	24.06
6.	Przemyśl	25.06
7.	Rzeszów (Ślęcina)	27.06
8.	Stalowa Wola	28.06
9.	Przemyśl	29.06
10.	Rzeszów (Zalesie)	30.06
11.	Przemyśl	01.07

Źródło: opracowanie własne.

W 2018 r. warsztaty organizowane w ramach BMK przeprowadzono w trzech miastach, tj. w Przemyślu, Rzeszowie oraz Ustrzykach Dolnych w okresie od 26 kwietnia do 11 maja – por. Zestawienie 6.

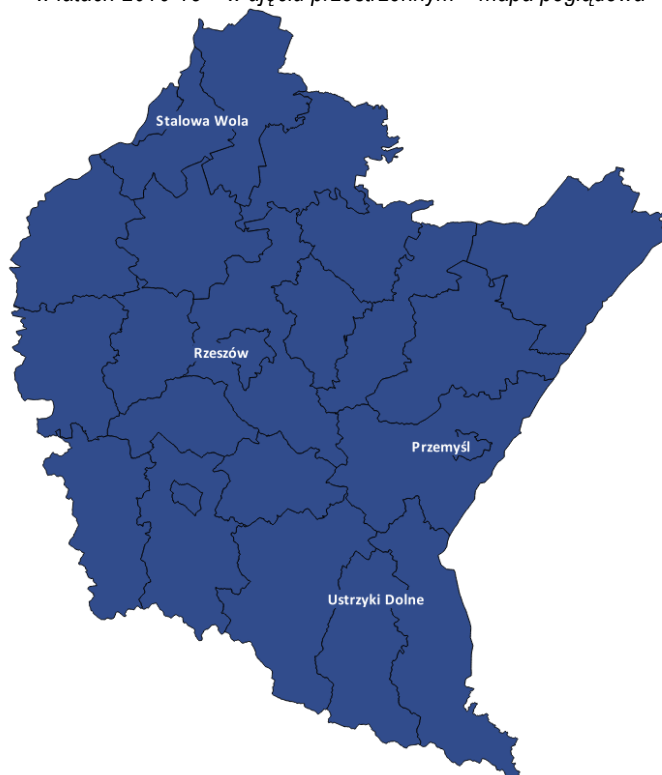
Zestawienie 6 Miejsca przeprowadzenia warsztatów w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w 2018 r. według dat

Lp.	Miejsce warsztatów	Data warsztatów (2018 r.)
1	Przemyśl	26.04
2	Rzeszów (Ślęcina)	27.04
3	Ustrzyki Dolne	13.05
4	Przemyśl	14.05
5	Rzeszów (Ślęcina)	07.05
6	Przemyśl	09.05
7	Ustrzyki Dolne	10.05
8	Rzeszów (Ślęcina)	11.05

Źródło: opracowanie własne.

Ogólnie w ciągu trzech lat działania BMK warsztaty zostały zrealizowane w czterech miastach, tj. w Przemyślu, Rzeszowie, Stalowej Woli i Ustrzykach Dolnych. Na podstawie doświadczeń pierwszego roku Operator regionalny podjął decyzję, aby w latach kolejnych (tj. 2017 r. i 2018 r.) zdywersyfikować miejsca prowadzenia warsztatów, tak aby były one jak najbardziej dostępne dla wszystkich chętnych osób z terenu Podkarpacia – por. Mapa 18.

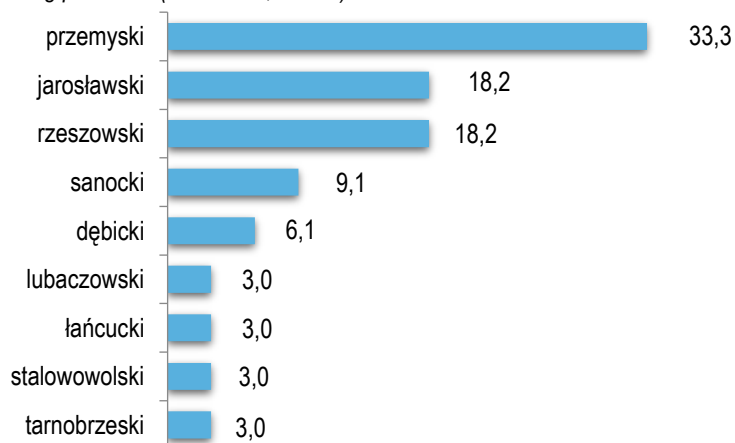
Mapa 18 Miejsca realizacji warsztatów fakultatywnych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 – w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa

Źródło: opracowanie własne.

W 2016 r. warsztaty zgromadziły najwięcej uczestników, których miejscem aktywności zawodowej był powiat przemyski (ok. 33%). Pozostałe osoby to przeważnie animatorzy lub edukatorzy kulturowi z powiatów jarosławskiego oraz rzeszowskiego (po ok. 18%). Pozostałe powiaty reprezentowało ok. 9% uczestników z powiatu sanockiego, ok. 6% z dębickiego oraz po 3% z powiatów lubaczowskiego, łańcuckiego, stalowowolskiego oraz tarnobrzeskiego – por. Wykres 43.

Wykres 43 Miejsce działalności zawodowej uczestników warsztatów w województwie podkarpackim w 2016 r. według powiatów (Dane w %, N=33*)

* Pominięto braki danych N=8. Ponadto w warsztatach brała udział jedna osoba z województwa lubelskiego.

Źródło: opracowanie własne.

O tym, że wspomniana decyzja o zróżnicowaniu miejsc realizacji warsztatów była jak najbardziej słuszną świadczą fakt, iż w drugim roku pierwszej edycji BMK w warsztatach uczestniczyło znacznie więcej animatorów lub edukatorów kulturowych, niż w roku poprzednim (69 osób w 2017 r. wobec 40 osób w 2016 r.). Zmieniła się też struktura miejsca aktywności tych osób. W tym kontekście największy odsetek stanowili uczestnicy warsztatów

z powiatu rzeszowskiego (ok. 28%), a następnie były to osoby z powiatów przemyskiego (ok. 25%), nizańskiego (ok. 10%), kolbuszowskiego (ok. 9%), przeworskiego (ok. 7%), jarosławskiego i stalowowolskiego (po ok. 6%), brzozowskiego i mieleckiego (po ok. 3%) oraz dębickiego, lubaczowskiego i ropczycko-sędziszowskiego (po ok. 1%). W porównaniu z 2016 r., kiedy to w warsztatach uczestniczyli reprezentanci 9 podkarpackich powiatów, to w 2017 r. było to już 12 powiatów – por. Wykres 44.

Wykres 44 Miejsce działalności zawodowej uczestników warsztatów w województwie podkarpackim w 2017 r. według powiatów (Dane w %, N=69)

Źródło: opracowanie własne.

Co więcej, w 2017 r. frekwencja na warsztatach była jeszcze wyższa, niż w latach ubiegłych (79 osób) i reprezentowanych było jeszcze więcej powiatów niż dotychczas (13 powiatów). Największy odsetek stanowili uczestnicy z powiatu rzeszowskiego (ok. 29%). Następnie były to osoby z powiatu nizańskiego (ok. 17%), przemyskiego (ok. 14%), jarosławskiego (ok. 10%), leżajskiego (ok. 7%), dębickiego (ok. 5%), bieszczadzkiego, jasielskiego, krośnieńskiego, przeworskiego (po ok. 3%), a także z powiatów leskiego, lubaczowskiego oraz mieleckiego (po ok. 2%) – por. Wykres 45.

Wykres 45 Miejsce działalności zawodowej uczestników warsztatów w województwie podkarpackim w 2018 r. według powiatów (Dane w %, N=59*)

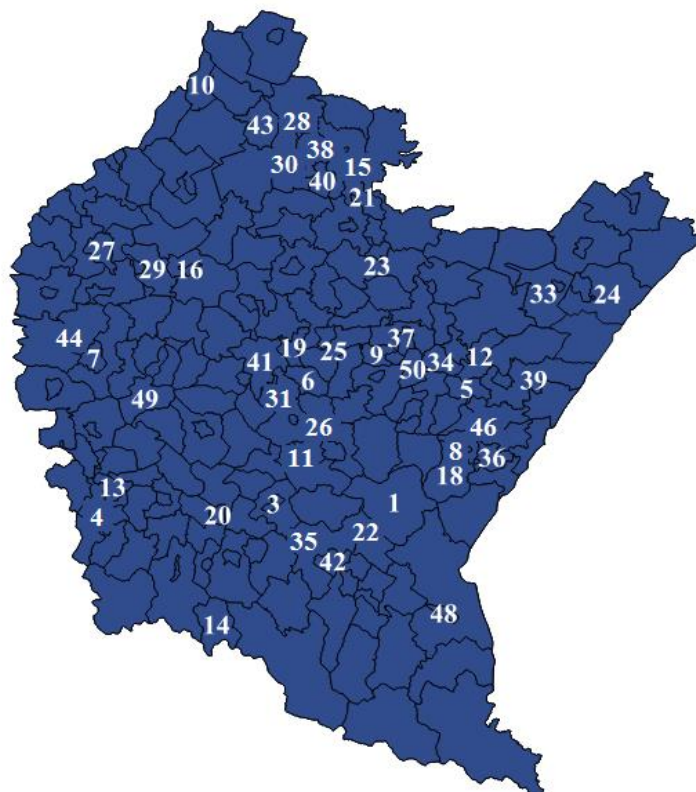
*Pominięto braki danych N=20 (w tym brak informacji o uczestnikach warsztatów z powiatu strzyżowskiego).

Źródło: opracowanie własne.

Uczestnicy warsztatów – biorąc pod uwagę trzy lata funkcjonowania programu BMK – reprezentowali 50 mniejszych lub większych miejscowości z Podkarpacia. W kolejności alfabetycznej były to takie miejscowości jak: (1) Bircza, (2) Boguchwała, (3) Brzozów, (4) Cieklin, (5) Chłopice, (6) Chmielnik, (7) Dębica, (8) Dybawka, (9) Gać,

(10) Gorzyce, (11) Izdebski, (12) Jarosław, (13) Jasło, (14) Jaśliska, (15) Kamionka Kolonia, (16) Kolbuszowa, (17) Kołaczyce, (18) Krasieczyn, (19) Krasne, (20) Krościenko, (21) Krzeszów, (22) Leszczawka, (23) Leżajsk, (24) Lubaczów, (25) Łańcut, (26) Łubno, (27) Mielec, (28) Nisko, (29) Niwiska, (30) Nowosielec, (31) Nowy Borek, (32) Oleszyce, (33) Olszanica, (34) Pawłosiów, (35) Posada Jaćmierska, (36) Przemyśl, (37) Przeworsk, (38) Raclawice koło Niska, (39) Radymno, (40) Rudnik nad Sanem, (41) Rzeszów, (42) Sanok, (43) Stalowa Wola, (44) Straszęcin, (45) Tryńcza, (46) Ujkowice, (47) Ulanów, (48) Ustrzyki Dolne, (49) Wielopole Skrzyńskie oraz (50) Zarzecze – por. Mapa 19.

Mapa 19 Miejsca aktywności zawodowej uczestników warsztatów zrealizowanych w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18

Źródło: opracowanie własne.

W czasie trwania pierwszej edycji BMK od 2016 do 2018 r. w warsztatach uczestniczyli przedstawiciele wszystkich podkarpackich powiatów. Szczególnie aktywni pod tym względem byli uczestnicy z takich powiatów jak: dębicki, jarosławski, lubaczowski, przemyski i rzeszowski, którzy brali udział w warsztatach regularnie w każdym roku funkcjonowania BMK. Osoby z takich powiatów jak: mielecki, niżański, przeworski oraz stalowowolski uczestniczyli w warsztatach w dwóch z trzech lat trwania programu BMK. W pozostałych przypadkach były to jednorazowe aktywności – por. Tabela 9.

Tabela 9 Uczestnictwo w warsztatach zrealizowanych w ramach PEK-BMK
w województwie podkarpackim w latach 2016-18
według powiatów

Lp.	Powiaty województwa podkarpackiego*	Udział w warsztatach BMK**			Ogółem
		2016	2017	2018	
1.	bieszczadzki			1	1
2.	brzozowski		1		1
3.	dębicki	1	1	1	3
4.	jarosławski	1	1	1	3
5.	jasielski			1	1
6.	kolbuszowski		1		1
7.	krośnieński			1	1
8.	leski			1	1
9.	leżajski			1	1
10.	lubaczowski	1	1	1	3
11.	łańcucki	1			1
12.	mielecki		1	1	2
13.	niżański		1	1	2
14.	przemyski	1	1	1	3
15.	przeworski		1	1	2
16.	ropczycko-sędziszowski		1		1
17.	rzeszowski	1	1	1	3
18.	sanocki	1			1
19.	stalowowolski	1	1		2
20.	strzyżowski			1	1
21.	tarnobrzeski	1			1
	ogółem	9	12	14	X

* Nie uwzględniono miast na prawach powiatu z uwagi na to, że aktywność edukatorów i animatorów z tych miast często obejmowała większe obszary niż wyłącznie miasta (w tym właśnie powiatów takich jak krośnieński, rzeszowski, stalowowolski i tarnobrzeski);

** Jedynka symbolizuje udział w warsztatach przynajmniej jednej osoby z powiatu.

Źródło: opracowanie własne.

Program Bardzo Młoda Kultura niewątpliwie przyczynił się do aktywizacji podmiotów i środowisk, które dotychczas z różnych powodów nie miały możliwości zintensyfikować swoich działań w zakresie animacji lub edukacji kulturowej. Jak podkreślił jeden z przedstawicieli Operatora regionalnego w trakcie wywiadu IDI:

R: Wiele podmiotów żyjących dotąd w odosobnieniu dowiedziało się o istnieniu innych, działających niekiedy nawet na terenie tej samej gminy. Program pomógł zbudować większe sieci, wykraczające poza obszar gminy.

W kontekście budowania sieci przez program BMK w wypowiedzi przedstawiciela CK w Przemysłu pojawia się interesujący wątek, wskazujący na to, że sieci, a ściślej jak określa to „mikrosieci” istniałyby także bez działań Operatora regionalnego, jednakże te komórki nie widziałyby się nawzajem i miałyby problem ze stworzeniem większej struktury. Tym samym ważnym dokonaniem BMK jest sprawienie, iż te małe sieci zaczęły się ze sobą łączyć, a tym samym poszerzać pole swojego działania.

R: Myślę, że sieć by istniała bez operatora BMK, tak jak zapewne działała przed 2016 r. Ale raczej nazwałbym to jako mikrosieci, a istnienie BMK pozwala rozszerzyć istniejące sieci o kolejne podmioty, dzięki czemu te sieci z lokalnych przekształcają się w co najmniej subregionalne.

W kontekście mapowania zasobów instytucjonalnych w województwie ważnym pytaniem było to, z iloma instytucjami kultury (muzeami, DK, bibliotekami, kinami, teatrami, filharmoniami, galeriami) Operator regionalny ma nawiązane relacje w ramach BMK 2016-2018 w trzech kategoriach: kluczowy partner, uczestnik sieci, grantobiorca? Z wypowiedzi uczestników zogniskowanego wywiadu grupowego wynika, że trudno mówić o jakiś kluczowych członkach sieci BMK, ze względu na to, że z wieloma tymi podmiotami współpraca miała miejsce jeszcze przed pojawieniem się tego programu. Ponadto z punktu widzenia Operatora regionalnego wszyscy beneficjenci programu są ważni (tj. uczestnicy spotkań informacyjnych, warsztatów oraz realizatorzy projektów).

Jedynym kryterium jakie można byłoby tu wyróżnić, które mogłoby decydować o znaczeniu tych podmiotów dla programu BMK, to gotowość poszczególnych animatorów lub edukatorów kulturowych reprezentujących różnorodne instytucje lub organizacje albo tzw. osób niezależnych, do podejmowania aktywnego uczestnictwa w tym przedsięwzięciu. Pod tym względem można wyróżnić niektóre ośrodki kultury (które np. pomagają w organizacji spotkań informacyjnych i przeprowadzania warsztatów) oraz osoby, które regularnie partycypują w propozycjach ze strony Operatora regionalnego (m.in. biorą udział w szkoleniach oraz składają wnioski o granty).

Natomiast bardzo ważnym sygnałem, ze strony Operatora regionalnego było podkreślenie faktu, iż pomimo starań trudno jest pozyskać kluczowego partnera do realizacji programu szczególnie, takiego który reprezentuje sektor oświaty. W tym względzie została wyrażona nadzieja, że takie wsparcie zostanie udzielone przez Podkarpackie Kuratorium Oświaty. Jednocześnie podkreślono, że wymagania odnośnie tej współpracy nie są wygórowane, i sprowadzają się *de facto* do umożliwienia dotarcia do nauczycieli z przekazem odnośnie możliwości współpracy w ramach BMK oraz promocja tego programu w środowisku szkolnym. Adresatem takiego oczekiwania odnośnie współpracy jest także PCEN, przy czym podkreślono tu, iż zostały już podjęte działania mające na celu pozyskanie wsparcia ze strony tej instytucji.

R: Nie mamy takiego kluczowego partnera. Jest problem. Jest problem dlatego, że chcielibyśmy po prostu pozyskać z edukacji takiego partnera. (...) żeby pomóc nam wejść w środowisko nauczycieli. Trochę ich rozruszać. Niestety stało się, tak jak się stało. Kuratorium ze względu na to, że ma mnóstwo swoich różnych działań i obowiązków nie chciało.

R: Mamy taką myśl, że może Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli. Bo tutaj odnalazłam bardzo sprzyjającego dyrektora w oddziale w Przemyślu. I może tutaj tą drogą spróbujemy. Ale też postanowiłam ruszyć ten temat na zjeździe operatorów w Poznaniu. Może jakoś, jakoś odgórnie po prostu uda się dotrzeć do Kuratorium Wojewódzkiego. I może tam jakaś jedna jednostka znajdzie się... M: Zostanie wydelegowana...

R: ... do współpracy.

M: Może w tego typu instytucjach hierarchia jest ważna. Szkoda, że nie udało się tak oddolnie.

R: Nie udało się. Próbowaliśmy, ale się nie udało.

M: Inaczej pewnie wyglądałaby współpraca. Nie byłoby to traktowane jako kolejny obowiązek.

R: Tak.

R: Przede wszystkim byłoby łatwiej dotrzeć, bo gdyby to nawet jakaś informacja nieduża się pojawiła. Bo na stronie Kuratorium albo informacja poszłaby z Kuratorium do szkół, bo to też nie chodzi o to żeby obarczyć kogoś.

R: Bo my tutaj patrząc na te trzy lata i teraz, na nową edycję, no to generalnie zabezpieczamy jakby wszystko. Tylko chodzi bardziej o tak mi się wydaje o dotarcie, o dotarcie. Bo generalnie to co przez te trzy lata, i ten nowy okres, to i tak staramy się tutaj dotrzeć praktycznie do szerokiego grona ludzi. Ale jednak do szkół jest najciężej.

R: Ja właśnie jestem jeszcze teraz w trakcie pisania wniosku do „Równać szanse”, bo ten się projekt kończy, a ja muszę coś działać dalej, prawda? Więc pojechałam też na szkolenie do Rzeszowa z „Równać szanse” i piszemy tam, uczymy się pisać ten wniosek, i pan właśnie ten prowadzący też powiedział, że wycofują już w tym roku, już nie można, że szkoły zgłaszają się właśnie do tego „Równać szanse”, ze względu na to, że jest ciężka z nimi współpraca. Znaczy w ogóle niewiele tych wniosków wpłynęło, to po pierwsze, ale mówi że te które wpłynęły to jest ciężka współpraca i mało, tego nie rozumieją idei programu, który jest skierowany do młodzieży do tego, że młodzież ma wszystko wykonywać sama. I w ogóle nawet organizować sobie wycieczki. Tam gdzie oni chcą, w jaki sposób chcą. I jeżeli chcą rowerami do Poznania, to niech jadą. A tam jest dużo takich narzucanych, że po prostu jest mijanie się z celami programu. I myślę, że no po prostu tutaj jak tak dalej pójdzie, i jak jakieś inne jeszcze projekty zaczną się wycofywać ze szkoły, no to szkoły zostaną odosobnione. To też nie jest dobre. Ciężko się współpracuje.

R: Tak, ale ja często z własnego doświadczenia, jak odwiedziłam właśnie szkołę w poszukiwaniu partnera do projektu, i wydawało mi się, że jestem bardzo dobrze przygotowana, i wszystko wyśpiewam tak ładnie, jakie mamy cele, jakie zadania, co będziemy robić, i w ogóle pani tak na mnie patrzyła, i była przerażona. Bo odniosła wrażenie takie, że ja tak strasznie dużo będę od nich wymagać, że ja im dam tyle roboty. A największy problem jest w tym, że oni po prostu nie chcą robić nic poza to co mają już tam przygotowane.

R: No mój partner tutaj w Bardzo Młodej Kulturze, to też jest tak na dobrą sprawę, to co się dowiedziałam na warsztatach, że nie musi mieć dużego udziału. I tutaj się uspokoiłam na tych warsztatach. Jak nie musi mieć dużego udziału, to znaczy że ja to jakoś załatwię. Faktycznie jest wpisany tylko na wynajęcie sali, na udostępnienie bo nie jest finansowane. I właśnie pomoc w zorganizowaniu wycieczki. Czyli podejrzewam, że po prostu skończy się to na tym, że jeden z nauczycieli z nami pojedzie. bo procedury muszą zachować. I jakby trzeba było jakieś punkt więcej dopisać, to podejrzewam żeby mi odrzucili. I musiałabym szukać gdzieś indziej partnera, a czas się kurczył, więc mogłoby być nawet to, że nawet mogłabym złożyć tego podania o grant.

R: Ale zdążyłaś.

R: Tak, za piętnaście dwunasta.

Uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego zdecydowanie stwierdzili, iż podmiotami z którymi w ramach BMK szczególnie należy pracować nad relacjami są nauczyciele. Niewątpliwym zyskiem z takiej współpracy byłoby zwiększenie ogólnej efektywności programu.

R: Bo tak nawet dzisiaj rozmawialiśmy, zanim to spotkanie nastąpiło, właśnie na temat osób, które uzyskały pieniądze na realizację swojego projektu. I tak się zastanawialiśmy właśnie ile osób, bo generalnie ja i S., tutaj też A. jesteśmy prawie od początku opiekunami jakby za każdym razem jakiegoś projektu, i tak się właśnie zastanawialiśmy, ile było nauczycieli, którzy odpowiadali za cały projekt? Bo wiadomo, że jeśli to jest nauczyciel, i złożył projektant, dostał pieniądze, więc wiadomo, że ta zaangażowanie jest troszeczkę wtedy inne. Tak samo generalnie jak Dom Kultury, jeśli osoba pracuje w Domu Kultury, no to generalnie ten Dom Kultury cały żyje tym projektem. Także tak to tak to też wygląda.

M: W projektach byli zaangażowani też nauczyciele, ale czasami reprezentowali oni jakieś stowarzyszenia...

R: Nie możemy wszystkich wrzucać do jednego worka.

R: My omawiamy jakieś takie poszczególne przypadki, z którymi się spotkałyśmy, ale rzeczywiście jest to trudny temat do rozwiązania. I fajnie byłoby rozruszać to „towarzystwo”.

R: Ale wśród nauczycieli też są jednostki „pozytywnie zakręcone”, „kulturalnie zakręcone”. Ja byłam opiekunem czterech projektów, i się spotkałam z trzema nauczycielkami, które realizowały, które wymyśliły i realizowały trzy projekty, a tylko jedna pani była pracownikiem Domu Kultury. Także trzy nauczycielki „kulturalnie zakręcone” i chciały po prostu jeszcze w tej dziedzinie i coś dodatkowego zrobić. A nie jako instytucja odgórnie.

W odniesieniu do mapowania instytucji oświaty w województwie w kontekście programu BMK w zogniskowanym wywiadzie grupowym poruszono zagadnienie współpracy z nauczycielami w ramach BMK 2016-18, jej uwarunkowań, a także czynników w największym stopniu ją utrudniających. Z wypowiedzi respondentów wynika, że w pierwszej edycji programu BMK podejmowano współpracę z nauczycielami reprezentującymi przede wszystkim szkoły podstawowe, a także specjalne. Zwrócono uwagę na to, iż najrzadziej kooperacja taka miała miejsce z nauczycielami szkół średnich. Głównymi przyczynami takiego stanu rzeczy na jakie wskazano były: duży zakres obowiązków nauczycieli oraz reforma edukacji, która została wprowadzona w 2017 r. Jednym z powodów ograniczonej chęci współpracy w ramach BMK na jaki wskazano była także kwestia braku przychylności otoczenia w środowisku nauczycieli dla podejmowania działań ponadobowiązkowych. Należy tu jednak podkreślić, iż jest to obserwacja osoby, która nie jest bezpośrednio związana z systemem oświaty.

R: Jeśli chodzi o tamte trzy lata. Tą pierwszą edycję, to wydaje mi się, że bardziej szkoły podstawowe, szkoły specjalne, ośrodki tak też patrząc na ...

R: Mniej chyba średnie

R: Średnich, to ja jakoś nie...

R: Raczej ta młodzież ze szkół podstawowych.

R: To właśnie, że nauczyciele raczej nie chcą wychodzić poza swój program.

M: Z czego to może wynikać?

R: Może z dyrekcji również. Tak, tak patrzę na swoje szkoły, które tam gdzieś odwiedzałam, to raczej jak jest dyrektor za bardzo taki zaborczy, no to ci nauczyciele też no nie będą się tam gdzieś wychylać, narażać. Podejrzewam, że też pomiędzy nimi tam jakieś są różne, że na przykład ta robi więcej, ta mniej, i tak dalej.

R: Rywalizacja.

R: (...) Podejrzewam, że oni mają faktycznie z tymi reformami, z różnymi tam sprawami obowiązkowymi, jakimiś godzinami, które tam gdzieś muszą zrobić, tak troszkę na ich obronę. Takie po prostu patrzeć, że mają swoich dużo obowiązków, to też nie mogą. No i myślę, że jak widzą jakieś Dom Kultury, który tam gdzieś coś działa, no to czują się już wtedy zwolnieni akuratnie z tego obowiązku. No to nie inna instytucja to weźmie, i już nie?

Rozmówcy biorący udział w zogniskowanym wywiadzie grupowym w odniesieniu od kwestii, mapy sieci BMK w województwie podkarpackim, a w tym do takich zagadnień jak zakres i charakter tej sieci oraz istoty przynależenia do niej wspomnieli, iż jej budowa rozpoczęta wraz z początkiem realizacji programu w 2016 r. i polegała przede wszystkim na pozyskiwaniu nowych partnerów do współpracy. To także działania mające na celu nagłośnienie i promocję idei przyświecających BMK. Natomiast przynależność do tej sieci, oprócz formalnych i faktycznych form współpracy (np. realizacja projektów), to także nawiązanie nowych i zacieśnienie dotychczasowych relacji (znajomości) z przedstawicielami instytucji i organizacji funkcjonujących w szeroko rozumianej sferze edukacji kulturowej. Bez takich bezpośrednich kontaktów trudno bowiem o wytworzenie się warunków do efektywnej współpracy, a w tym m.in. poczucia wspólnoty celów i wzajemnego zaufania.

R: (BMK) Chyba się już rozreklamowało.

R: To znaczy tak, ale ja wiem? No na pewno tak, bo jedni drugim opowiadają o BMK. Jedni drugich zachęcają. Chociażby na tych spotkaniach informacyjnych, na których byłam, które prowadziłam, to też starałam się zaprosić realizatora z pierwszej edycji, żeby od takiej swojej strony też opowiedział o wartości całego programu. I jeżeli rzeczywiście, tak w miarę opowiedział ciekawie, to zachęcał, rzeczywiście. Bo jeszcze później ludzie zostawali po spotkaniu. Dyskutowali i rozmawiali. I też na tych spotkaniach informacyjnych wymieniali się różnymi doświadczeniami, informacjami. Co świadczyło też, że oni już zaczynają po prostu się sieciować, być w tej sieci, bo się wymieniali mailami, telefonami. Jeden drugiemu opowiadał co się dzieje u niego, jeżeli chodzi o jakieś działania kulturalne. Jeden drugiego też zapraszał...

R: To też na warsztatach tak było.

M: To ewidentnie jest coś, czego by nie było, gdyby BMK? Tak?

R: Ja myślę, że tak.

R: To był też początek. Pierwsza edycja, to był początek tworzenia tej sieci. Bo wiadomo, że my jako instytucja, realizujemy (przedsięwzięcia) z różnymi osobami, z różnymi instytucjami. Może u nas jest trochę łatwiej, i czy z nawiązaniem kontaktu, czy ludzie przychodzą do nas, i razem z nimi realizujemy różne rzeczy.

R: To przede wszystkim pozyskanie nowych dla nas Domów Kultury, z którymi jeszcze nie miałyśmy okazji nawiązać żadnej współpracy, a nagle się przez to odkryło możliwości współpracy. I pozyskaliśmy współpracowników. Już jest nawiązany jakiś kontakt, jakaś forma współpracy na bazie BMK. Ale też może przy okazji realizacji czegoś innego uda się też wspólnie, na przykład innego zrobić. Chociażby z Chmielnikiem przy okazji jakiegoś festiwalu, czy przeglądu. No i już będzie jakiś tam początek. Już nie jesteśmy anonimowi. Wchodzimy i Centrum Kulturalne z czymś się już kojarzy. Bo takie fajne właśnie odczucie miałam w Mielcu, miałam w Dębicy, bo przyszedł na przykład na spotkanie informacyjne dyrektor Ośrodka Kultury w Dębicy i bardzo pozytywnie ona się wyrażał, i mówił o wartości całego programu także. O wsparciu z ich strony.

R: Wydaje mi się, że to będzie jeszcze bardziej rozwijało. Bo nawet dla takiej osoby mało doświadczonej w tych sprawach, to jest w ogóle wszystko tak bardzo przyjemnie sformułowane. Same te spotkania. Schemat napisania tego projektu, który mi osobiście nie przysporzył jakiś takich większych problemów, a na początku się tego bałam. Więc myślę, że sama forma właśnie tych wszystkich spotkań też wpłynie na to, że to się będzie jeszcze bardziej rozwijało.

M: Czyli te poboczne sprawy nie rozpraszają niepotrzebnie energii. Większość takich formalnych sprawa załatwia Operator. To też chyba jest jakieś ułatwienie i istotne wsparcie.

Uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego jednomyślnie stwierdzili, iż działania Operatora regionalnego w działalności związanej z edukacją kulturową w województwie podkarpackim są wspierane przez szereg instytucji, urzędów, a także organizacji. Natomiast ponownie wyrażono przekonanie, że aby włączyć w działania nowe podmioty konieczna jest pomoc Kuratorium Oświaty.

R: Kuratorium. Kuratorium to by było duże wsparcie.

R: Bo jeśli chodzi o instytucje, o domy kultury, no to tutaj raczej nie ma problemu.

R: Nie ma problemu z dotarciem i z chętnymi do współpracy. I zwykle dyrektorzy tych ośrodków kultury otwierają drzwi. I są po prostu chętni. A jeszcze jak mają takich współpracowników, instruktorów, którzy są zainteresowani generalnie programem BMK, to co to tym łatwiej. Ja mówię, że cały czas to Kuratorium, i dotarcie do szkół, do nauczycieli. Do nauczycieli. Do jednostek, bo jak znajdują się takie jednostki w edukacji, to no to troszeczkę ich ruszamy. I są na to jeszcze dwa lata. Mam taką nadzieję, że tutaj akurat się coś rozwinie w tym zakresie. No zobaczymy.

W odniesieniu do funkcjonowania sieci podmiotów zajmujących się edukacją kulturową w województwie podkarpackim jako całości uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego przyznali, że instytucje kultury z uwagi na strukturę tego sektora tworzą naturalną sieć, i ten fakt można ocenić pozytywnie. Podobnie jak współpracę i relacje pomiędzy tymi podmiotami. Badani stwierdzili też, co uznali za sytuację oczywistą, iż podstawowymi typami podmiotów w tej sieci są właśnie instytucje kultury. Problematyczny, z uwagi na swą incydentalność, jest natomiast udział w tej sieci przedstawicieli placówek oświatowych, i jeśli przyjąć że ich obecność w tym przedsięwzięciu jest nieodzowna, to można stwierdzić, że sieć ta nie jest kompletna. Natomiast respondentom trudno było jednoznacznie ocenić, czy sieć instytucji działających w sferze edukacji kulturowej jest samowystarczalna, tj. czy działałaby dalej bez wsparcia BMK lub operatora? Niewątpliwie, co wielokrotnie podkreślano, sam projekt jest bardzo cennym wsparciem działań z zakresu animacji i edukacji kulturowej, jednakże działania w tym względzie miały miejsce przed jego powstaniem, i zapewne będą podejmowane po jego zakończeniu. Jednocześnie należy tu podkreślić, iż program ten uznano za bardzo przydatny i warty kontynuacji. Takie przekonanie wyrażali przedstawiciele Operatora regionalnego, beneficjenci programu (animatorzy lub edukatorzy kulturowi z województw podkarpackiego) oraz beneficjenci ostateczni (dzieci i młodzież).

R: No gdyby były jeszcze te szkoły. (śmiech) To by była całość.

R: Instytucje kultury, tak czy tak są ze sobą powiązane. Dużo zależy od zasięgu przedsięwzięcia. Na przykład teraz mieliśmy rocznicę niepodległości, to praktycznie nie było takiego Ośrodka Kultury, który by się nie zajął tą tematyką.

R: Nawet dwa razy realizowaliśmy taką uroczystość tutaj u nas.

R: Nie no tego sporo jest. Tym bardziej, że to tak pracując, współpracując, obracając się między różnymi ludźmi, środowiskami, to też to jest takie właśnie, że zawsze jeżeli jest coś takiego, co może w jakiś sposób pomóc no to tak czymś dobrym warto się podzielić. Więc to jest też tak, że tak dodatkowo gdzieś tam no jakoś się tam o tym mówi, zachęca.

M: Czy te relacje są tylko formalne?

R: Nie przecież każdy z nas ma tam znajome osoby, o których wiemy, że zajmuje się czymś ciekawym, i że ma możliwość. Oczywiście, że wtedy warto mu powiedzieć, że jest taka możliwość, można przystąpić, można ją wykorzystać. Więc oczywiście drogi formalne, ale nieformalne pewnie też.

R: Mnie jest ciężko powiedzieć, bo ja nigdy nie traktowałam tego w taki sposób. Jeżeli chodzi o nazewnictwo. No bo część, wiadomo, przez współpracę z jakimiś ośrodkami, przez jakieś przeglądy, konkursy, różne rzeczy, no też edukacja jakoś się tak odbywała, odbywa.

***

- W trakcie pierwszej edycji BMK zrealizowano 21 projektów, w przypadku których warunkiem była współpraca pomiędzy różnymi podmiotami ze sfery edukacji kulturowej (w 2018 r. było to 7 placówek kultury i 7 placówek oświatowych; w 2018 r. było to 5 instytucji kultury, 1 instytucja kultury/stowarzyszenie, 5 placówek oświatowych, 1 poradnia zdrowia, 2 stowarzyszenia; 2016 r. było to 6 placówek oświatowych,

5 instytucji kultury, 2 stowarzyszenia i 1 placówka opiekuńcza).

- Jeśli przyjąć, że wskaźnikiem uczestnictwa w sieci jest udział w spotkaniach informacyjnych to uczestniczyło w nich w 2016 r. – 126 osób (w tym ok. 28% w Przemyślu, w Leżajsku i w Sanoku po ok. 14%, w Tarnobrzegu i Rzeszowie po ok. 12%, w Kolbuszowej ok. 11% oraz w Krośnie ok. 10%), które reprezentowały 73 stowarzyszenia lub fundacje, 39 instytucji kultury, 22 placówek oświatowych, 6 jednostek administracji samorządowej oraz 1 organizację kościelną*;
- Jeśli przyjąć, że udział w warsztatach jest również przejawem uczestnictwa w sieci to: (a) w 2016 r. w tych szkoleniach wzięło udział 41 osób, które reprezentowały: 11 instytucji kultury, 10 placówek oświatowych (w tym PWSW w Przemyślu), 8 stowarzyszeń, fundacji, 3 organizacje kościelne (w tym radio i chór), 2 jednostki administracji samorządowej (w tym Urząd Marszałkowski), 1 firmę oraz 6 osób prywatnych; (b) w 2017 r. w warsztatach wzięło udział 69 osób, które reprezentowały: 19 instytucji kultury (tj. obiekt kulturalny, biblioteka, muzeum, archiwum itp.), 17 instytucji oświaty (tj. przedszkole, szkołę podstawową, gimnazjum, szkołę ponadgimnazjalną, szkołę policealną, uczelnię) oraz 11 inny typ podmiotu działającego w sferze kultury, a także osób prywatnych*; (c) w 2018 r. w warsztatach uczestniczyło 79 osób, które reprezentowały takie podmioty jak: 18 instytucji kultury, 12 stowarzyszenie lub fundacja, 3 placówki oświatowe oraz 6 osób prywatnych jednoosobowo zajmujących się animacją lub edukacją kulturową**.
- W trzech latach funkcjonowania BMK na Podkarpaciu kluczowymi partnerami było Kuratorium Oświaty oraz PCEN. Jednakże instytucje te nie podjęły się spełniania tej roli w kolejnej edycji tego programu. Jak wynika z wypowiedzi przedstawicieli Operatora regionalnego takim partnerem ma zostać Centrum Edukacji Nauczyciel.
- Jeśli przyjąć, że wskaźnikiem partnerstwa w wymiarze kluczowym była współpraca z Operatorem regionalnym przy realizacji programu BMK to należy tu wymienić takie instytucje kultury jak domy kultury w takich miastach jak: Kolbuszowa, Krosno, Leżajsk, Rzeszów (WDK, DK filia w Słocinie, DK filia w Zalesiu), Sanok, Stalowa Wola, Tarnobrzeg, Ustrzyki Górne, w których to placówkach przeprowadzono spotkania informacyjne. Jeśli natomiast przyjąć, że sednem programu są projekty, i tym samym że kluczowymi partnerami były instytucje, organizacje lub osoby fizyczne, które zrealizowały własne inicjatywy, to desygnat pojęcia „kluczowy partner” pokryje się z desygnatem terminu „grantobiorca”.
- W kontekście budowania sieci warto byłoby wypracować formułę systematycznych kontaktów z poszczególnymi podmiotami, z którymi nawiązano współpracę w ramach BMK, tak aby nie były to działania wyłącznie o charakterze akcyjnym – jednorazowym (np. cykliczne spotkania członków sieci w CK w Przemyślu lub za pomocą trybów konferencyjnych w komunikatorach internetowych etc.). Co więcej, aby można było mówić o sieci, nie wystarczy utrzymywanie relacji pomiędzy Operatorem regionalnym i podmiotami, z którymi współdziałano w związku z BMK, ale też konieczne byłoby w najlepszym razie inicjowanie, a w jeśli nie byłoby to możliwe, to choćby monitorowanie kontaktów pomiędzy tymi podmiotami (udostępnienie forum dyskusyjnego na stronie CK w Przemyślu albo stworzenie nowej platformy wymiany informacji etc.).
- Ważnym czynnikiem sieciującym w ramach funkcjonowania pierwszej edycji BMK było podejmowanie współpracy z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Przedstawiciele tych instytucji byli uczestnikami spotkań informacyjnych oraz warsztatów. Szczególnie należy tu podkreślić udział w komisji konkursowej wysokiego urzędnika z Departamentu Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego Urzędu

---

* Ogółem 141 podmiotów. Należy tu podkreślić, że: (1) dane te pochodzą z ankiety CAWI i były udzielane dobrowolnie, stąd zgodnie ze specyfiką tego rodzaju gromadzenia danych nie uniknięto ich braków; (2) wiele osób reprezentowało więcej niż jeden podmiot, dlatego też dane nie sumują się do 100%; (3) dane tego rodzaju odnośnie spotkań informacyjnych zebrano wyłącznie w 2016 r.

* Dane zgromadzono w ramach badań CAWI – stąd braki.

** Ibidem.

Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego. Jest to o tyle istotne, iż wszelkiego rodzaju działania z zakresu animacji lub edukacji kulturowej, które najczęściej są przedsięwzięciami non profit, wymagają wsparcia finansowego. Dlatego też warto, aby dysponenci takich środków byli zaangażowani w tego rodzaju wydarzenia, aby mieli oni świadomość jak ważne są to działania z punktu widzenia trwałości, ciągłości oraz integracji społecznej.

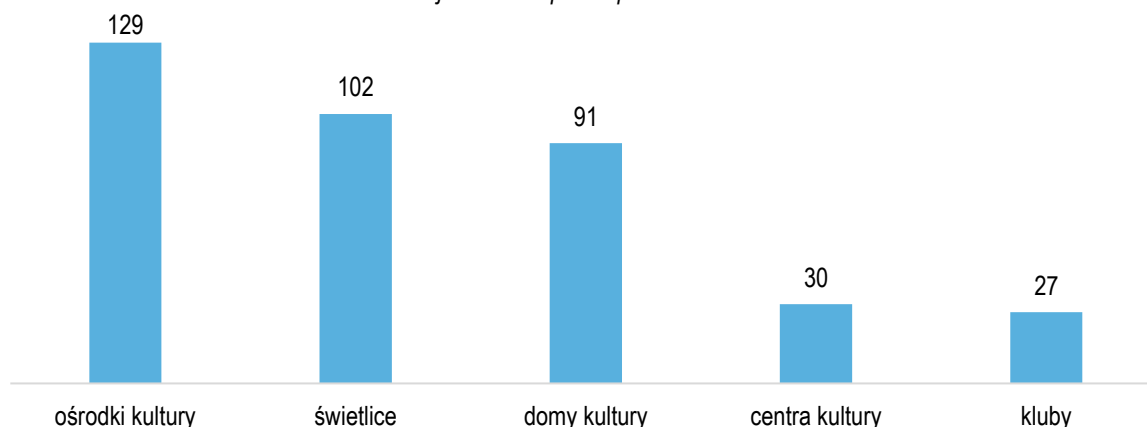
- Działania związane z BMK, które były realizowane przez Operatora regionalnego, tj. CK w Przemysłu, miały (i mają) istotne wsparcie finansowe ze strony Urzędu Marszałkowskiego, które to środki są przeznaczone na potrzeby tzw. wkładu własnego. Biorąc pod uwagę powyższe można stwierdzić, że relacje pomiędzy CK w Przemysłu oraz UM w Rzeszowie układają się bardzo dobrze, i tak też rokują na przyszłość.
- Zakres sieci budowanej w ramach BMK obejmuje całe województwo podkarpackie, a nawet w kontekście współpracy z przedstawicielami innych województw nabiera ona charakteru ogólnokrajowego (spotkania Operatorów i wymiana doświadczeń, uczestnictwo przedstawicieli Operatorów z innych województw w komisjach konkursowych wyłaniających zwycięskie inicjatywy), promowanie pomysłów i osiągnięć regionalnych w całym kraju, nawiązywanie kontaktów pomiędzy wykonawcami projektów z różnych powiatów, a nawet z różnych województw w celu podjęcia współpracy, konsultacji lub dzielenia się doświadczeniami (tzw. dobrymi praktykami).

3. Obszary strategicznej interwencji w skali województwa w ramach BMK

3.1 Obszary z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej

Ogółem w województwie podkarpackim – jak wynika z danych GUS – w 2018 r. funkcjonowało 379 instytucji kultury, w tym ośrodki kultury (129 placówek); świetlice (102 placówki), domy kultury (91 placówek), centra kultury (30 placówek) oraz kluby (27 placówek) – por. Wykres 46.

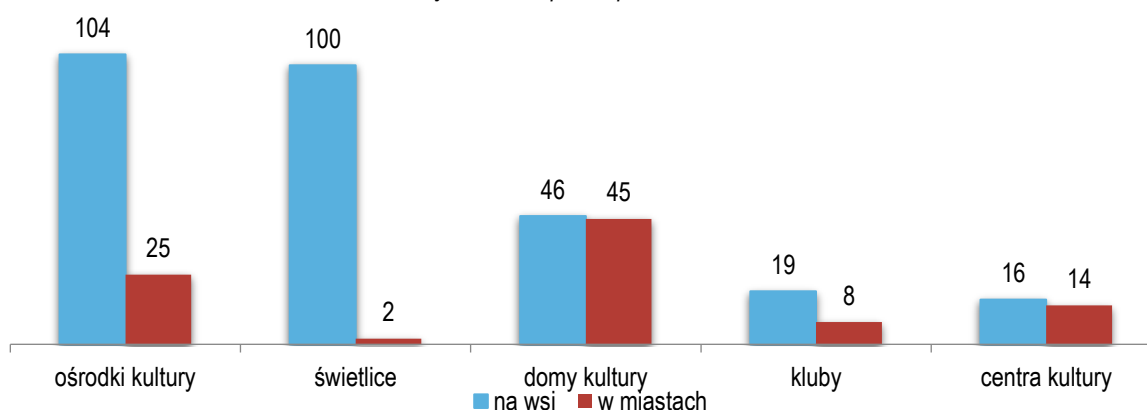
Wykres 46 Kategorie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

W miastach w 2018 r. wśród 94 instytucji kultury najwięcej było domów kultury (45 placówek). Ponadto w miastach były zlokalizowane ośrodki kultury (25 placówek), centra kultury (14 placówek), kluby (8 placówek) oraz świetlice (2 placówki). Natomiast na podkarpackich wsiach wśród 285 instytucji kultury szczególnie licznie reprezentowane były ośrodki kultury (104 placówki) oraz świetlice (100 placówek). Ponadto w tego typu miejscowościach działały domy kultury (46 placówki), a także kluby (19 placówek) oraz centra kultury (16 placówek) – por. Wykres 47.

Wykres 47 Kategorie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w miastach i na wsi w województwie podkarpackim w 2018 r.

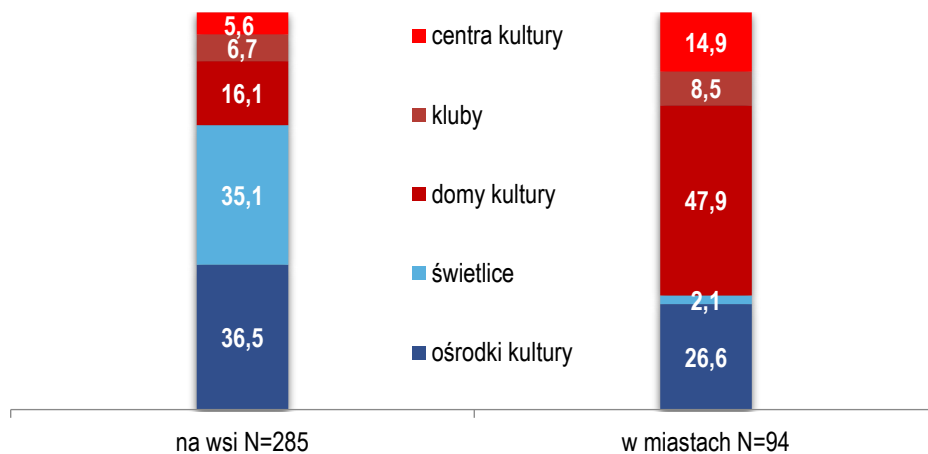
Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Porównanie struktury instytucji kultury w miastach i wsiach na Podkarpaciu wykazało wyraźne różnice (współczynnik podobieństwa struktur $z=0,400$). W miastach największy odsetek stanowiły domy kultury (ok. 48%). Ponadto znaczny udział w całości omawianych zasobów miały też ośrodki kultury (ok. 27%). W miastach wyrażnie więcej niż na wsiach było też centrów kultury (ok. 15% wobec ok. 6%). Natomiast na wsiach największy odsetek instytucji kultury stanowiły ośrodki kultury (ok. 37%), przy czym niewiele mniej działało na tych terenach także świetlice. Ponadto na wsiach ok. 16% instytucji omawianego typu to domy kultury, ok. 7% kluby, a najmniej –

wspomniane centra kultury (ok. 6%). Tym samym widać, że w większych miejscowościach zlokalizowane są większe instytucje kultury, tj. o dużym zasięgu i dużej skali działalności, a w mniejszych sytuacja pod tym względem jest odwrotna – por. Wykres 48.

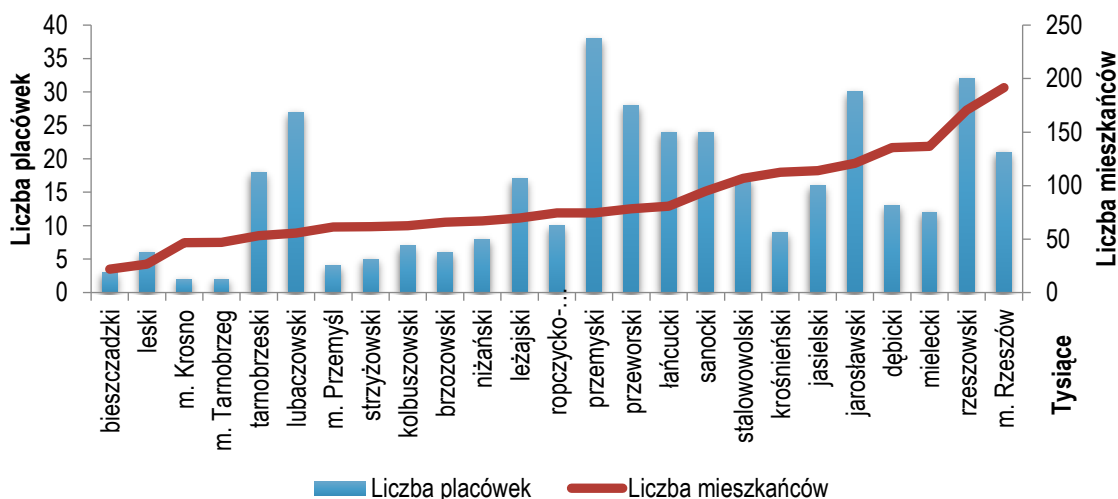
Wykres 48 Struktura instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w miastach i na wsi w województwie podkarpackim w 2018 r. (Dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Liczba placówek instytucji kultury jest powiązana z liczbą mieszkańców w miejscowościach. Im większe pod względem liczby ludności są podkarpackie miejscowości, tym więcej jest w nich zlokalizowanych obiektów omawianego typu. Korelacja ta jest wyraźna (r -Pearsona=0,458; p < 0,05), przy czym jej przeciętna moc wskazuje na odstępstwa w tej prawidłowości. Na podkarpaciu są bowiem takie miejscowości, w których pomimo relatywnie dużej liczby ludności jest zlokalizowanych stosunkowo niewiele instytucji kultury i odwrotnie – por. Wykres 49.

Wykres 49 Liczba placówek a liczba mieszkańców w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.

r -Pearsona=0,458; p < 0,05. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Choć szczególnie w przypadku instytucji kulturowych liczb się jakość ich działalności, a nie ich ilość warto zwrócić uwagę, że w powiatach województwa podkarpackiego liczba takich placówek jest różnaita. W takich powiatach jak przemyski, rzeszowski, jarosławski, przeworski oraz lubaczowski funkcjonuje ok. 30 takich podmiotów. Natomiast wyraźnie mniej takich instytucji jest zlokalizowanych w miastach na prawach powiatów takich jak Krosno, Tarnobrzeg i Przemyśl, ale taka różnica dotyczy też powiatów takich jak np.: bieszczadzki, strzyżowski, leski i brzozowski – por. Tabela 10.

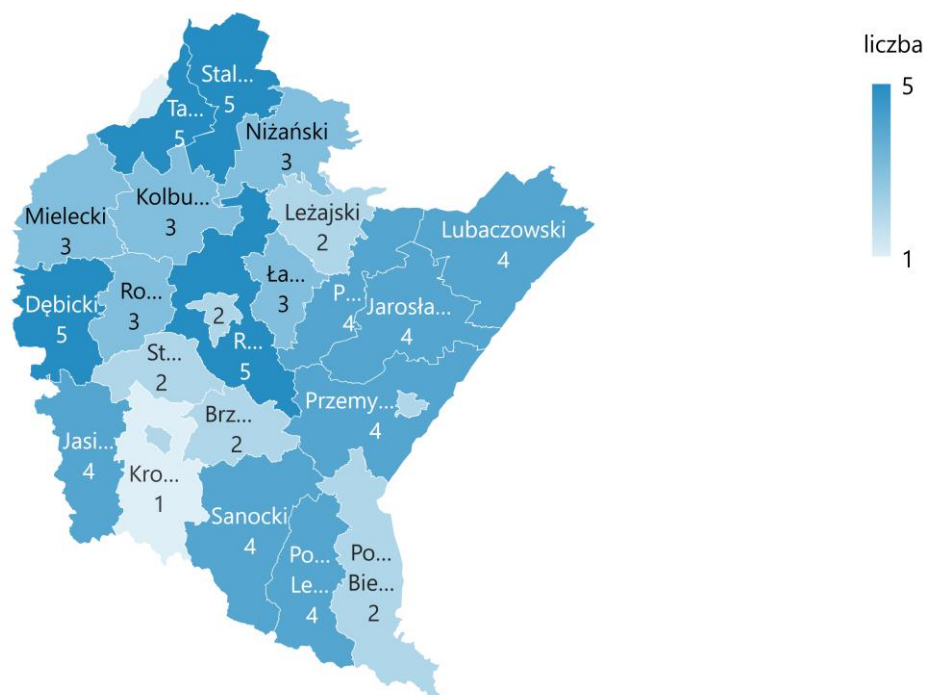
Tabela 10 Kategorie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w 2018 r. według ogólnej liczby tego typu placówek

Lp.	Powiat	centra kultury	domy kultury	ośrodki kultury	kluby	świetlice	Ogółem	Zróżnicowanie
1.	przemyski	1	2	3	0	32	38	4
2.	rzeszowski	3	7	18	1	3	32	5
3.	jarosławski	1	9	3	0	17	30	4
4.	przeworski	2	4	6	0	16	28	4
5.	lubaczowski	3	8	4	0	12	27	4
6.	łańcucki	1	2	21	0	0	24	3
7.	sanocki	0	3	6	7	8	24	4
8.	m. Rzeszów	0	18	0	3	0	21	2
9.	tarnobrzeski	1	8	2	5	2	18	5
10.	leżajski	0	2	14	0	1	17	2
11.	stalowowolski	1	7	3	1	5	17	5
12.	jasielski	1	1	7	7	0	16	4
13.	dębicki	4	2	2	1	4	13	5
14.	mielecki	2	4	6	0	0	12	3
15.	ropczycko-sędziszowski	2	3	5	0	0	10	3
16.	krośnieński	0	0	9	0	0	9	1
17.	niżański	3	1	4	0	0	8	3
18.	kolbuszowski	1	2	4	0	0	7	3
19.	brzozowski	0	1	5	0	0	6	2
20.	leski	1	1	2	0	2	6	4
21.	strzyżowski	0	1	4	0	0	5	2
22.	m. Przemyśl	2	0	0	2	0	4	2
23.	bieszczadzki	0	2	1	0	0	3	2
24.	m. Krosno	1	1	0	0	0	2	2
25.	m. Tarnobrzeg	0	2	0	0	0	2	1
Ogółem		30	91	129	27	102	379	X

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Pod względem zróżnicowania instytucji kultury występujących na obszarze powiatu z największą różnorodnością mamy do czynienia w przypadku takich powiatów jak: rzeszowski, tarnobrzeski oraz dębicki, a z najmniejszą w takich powiatach jak: powiat krośnieński oraz w Tarnobrzegu – por. Mapa 20.

Mapa 20 Zróżnicowanie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*

* Krosno, Przemyśl, Rzeszów po 2 rodzaje placówek, Tarnobrzeg 1.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Regranting (konkurs na realizację własnych inicjatyw) – w pierwszym roku realizacji pierwszej edycji BMK, tj. 2016 r. dwa projekty w ramach PEK-BMK zostały zrealizowane w Przemyślu (mieście na prawach powiatu) oraz jeden w powiecie przemyskim (w Małkowicach). Pojedyncze projekty przeprowadzono w Rzeszowie i powiecie rzeszowskim (w Chmielniku), a także w powiatach sanockim (w Sanoku) i stalowowolskim (w Stalowej Woli) – por. Zestawienie 7.

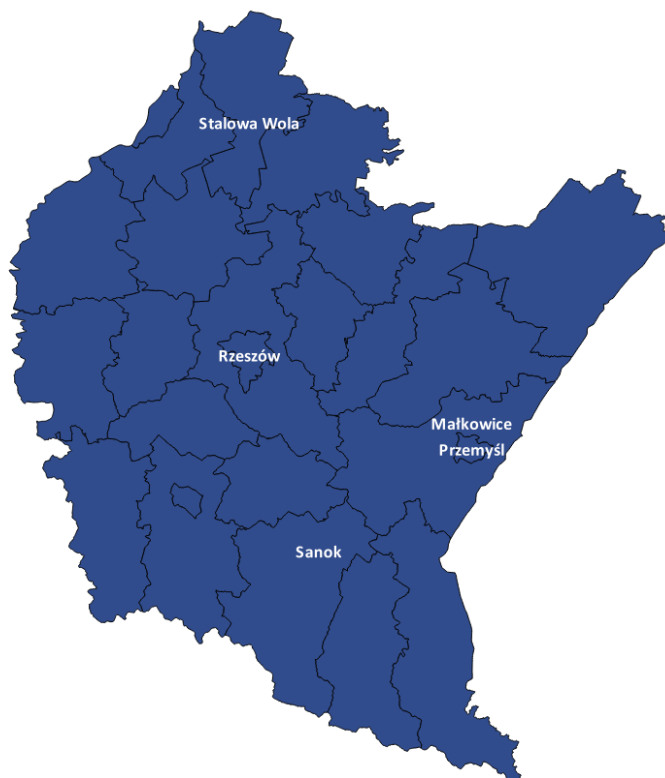
Zestawienie 7 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2016 r. w województwie podkarpackim według powiatów

Lp.	Powiat	Miejscowość	Nazwa projektu
1.	przemyski	Małkowice	<i>Jesienne spotkania ze sztuką</i>
2.	Przemyśl	Przemyśl	<i>Oswoić lisa - warsztaty integracyjne z dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną</i>
3.	Przemyśl	Przemyśl	<i>Teatr ze skrzynki</i>
4.	rzeszowski	Chmielnik	<i>Mój pierwszy raz</i>
5.	Rzeszów	Rzeszów	<i>Przestrzeń dla młodej sztuki</i>
6.	sanocki	Sanok	<i>Anioły mają głos</i>
7.	stalowowolski	Stalowa Wola	<i>NAJNAJ bliżej siebie</i>

Źródło: opracowanie własne.

W pierwszym roku funkcjonowania pierwszej edycji BMK projekty zostały przeważnie zrealizowane w dużych i średnich podkarpackich miastach, tj. Rzeszów, Przemyśl, Stalowa Wola i Sanok. Jedna inicjatywa omawianego typu była przeprowadzona w podprzemyskich Małkowicach – por. Mapa 21.

Mapa 21 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2016 r. w ujęciu przestrzennym – mapa poglądowa

Źródło: opracowanie własne.

W drugim roku działania pierwszej edycji BMK po dwa projekty zrealizowano w powiatach niżańskim i rzeszowskim, a po jednym w lubaczowskim, mieleckim oraz w mieście na prawach powiatu – Przemyślu – por. Zestawienie 8.

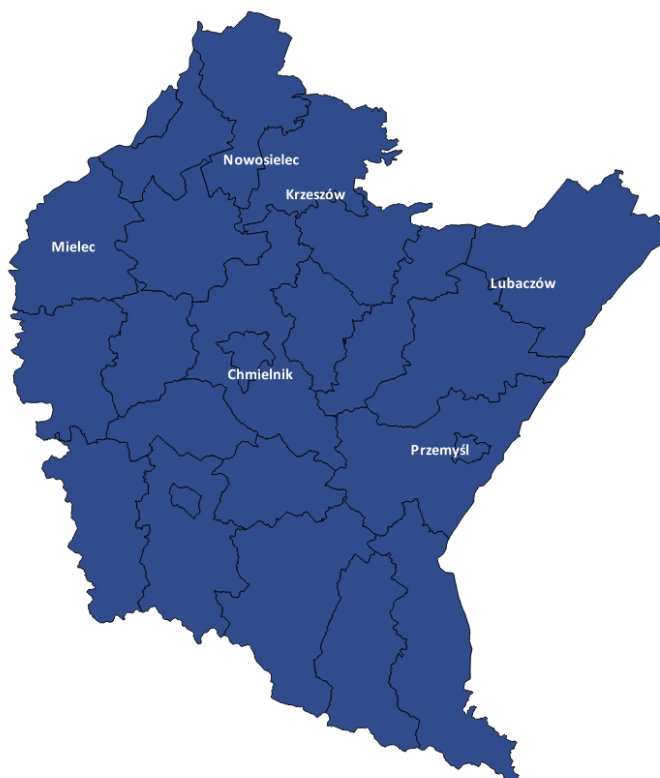
Zestawienie 8 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2017 r. w województwie podkarpackim
według powiatów

Lp.	Powiat	Miejscowość	Nazwa projektu
1.	lubaczowski	Lubaczów	<i>Przeгляд małych form teatralnych – Życie jest piękne</i>
2.	mielecki	Mielec	<i>Polska na Ludowo</i>
3.	nizański	Krzeszów	<i>Hollywood nad Sanem</i>
4.	nizański	Nowosielec	<i>Huta Młodych Artystów</i>
5.	Przemyśl	Przemyśl	<i>Kultura na trzepaku</i>
6.	rzeszowski	Chmielnik	<i>Uwolnij wyobraźnię</i>
7.	rzeszowski	Tyczyn	<i>Poczuj muzykę. Poczuj rytm</i>

Źródło: opracowanie własne.

W drugim roku pierwszej edycji BMK projekty podkarpackich animatorów i edukatorów kulturowych zostały przeprowadzone w takich miastach jak: Lubaczów, Mielec oraz Przemyśl, a także w takich wsiach jak: Chmielnik, Krzeszów (dawnej miasto) oraz Nowosielec – por. Mapa 22.

Mapa 22 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2017 r. w województwie podkarpackim
w ujęciu przestrzennym – mapa poglądowa

Źródło: opracowanie własne.

W trzecim roku pierwszej edycji BMK trzy inicjatywy zostały zrealizowane na terenie powiatu nizańskiego i po jednej w takich powiatach jak: dębicki, jarosławski, przeworski i strzyżowski – por. Zestawienie 9.

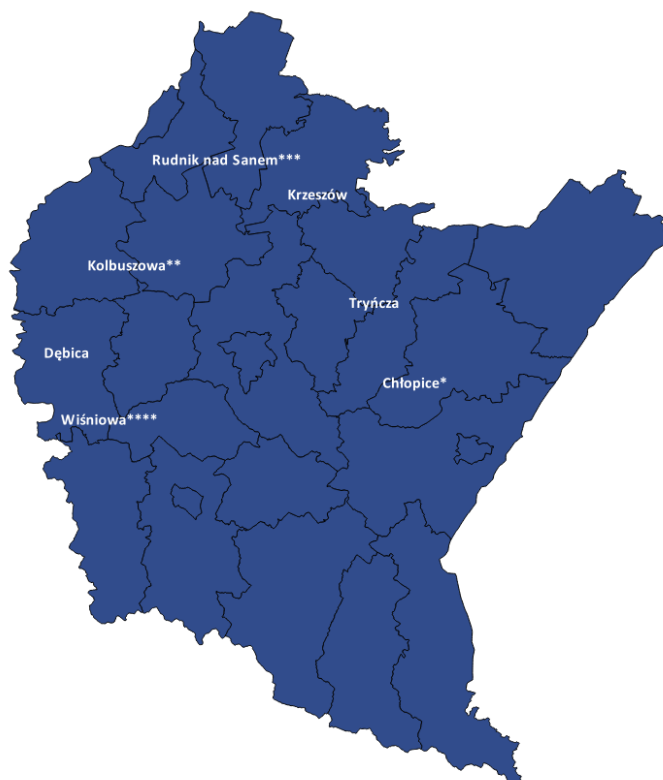
*Zestawienie 9 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2018 r. w województwie podkarpackim
według powiatów*

Lp.	Powiat	Miejscowość	Nazwa projektu
1.	dębicki	Dębica	Zespołowo! Integracyjne warsztaty teatralne
2.	jarosławski	Boratyn, Chłopice, Dobkowice, Jankowice, Lutków, Łowce, Zamiechów	Przystankowy Street Art
3.	niżański	Kolbuszowa, Raclawice, Rudnik nad Sanem	Z folklorem za pan brat – Szkolne Dni Dziedzictwa Kulturowego
4.	niżański	Krzeszów	Krzeszów z Pasją – Krzeszowska Chata
5.	niżański	Nowosielec, Rudnik nad Sanem, Ulanów	Nad brzegami Tanwi
6.	przeworski	Tryńcza	Weekend Szanty nad Wisłokiem
7.	strzyżowski	Wiśniowa, Wola Sękowa	Mam duszę artysty

Źródło: opracowanie własne.

W trzecim roku działalności pierwszej edycji BMK projekty zostały przeprowadzone w takich miastach jak: Dębica, Kolbuszowa oraz Rudnik nad Sanem, a także w takich wsiach jak: Boratyn, Chłopice, Dobkowice, Jankowice, Krzeszów, Lutków, Łowce, Raclawice, Tryńcza, Wiśniowa, Wola Sękowa oraz Zamiechów – por. Mapa 23.

*Mapa 23 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2018 r. w województwie podkarpackim
w ujęciu przestrzennym – mapa poglądowa*

* Boratyn, Chłopice, Dobkowice, Jankowice, Lutków, Łowce, Zamiechów;

** Kolbuszowa, Raclawice, Rudnik nad Sanem;

*** Nowosielec, Rudnik nad Sanem, Ulanów;

**** Wiśniowa, Wola Sękowa.

Źródło: opracowanie własne.

Ogółem w ciągu trzech lat funkcjonowania pierwszej edycji BMK projekty zostały zrealizowane w 9 miastach (Dębica, Kolbuszowa, Lubaczów, Mielec, Przemyśl, Rudnik nad Sanem, Rzeszów, Sanok oraz Stalowa Wola), a także w 15 wsiach (Boratyn, Chłopice, Chmielnik, Dobkowice, Jankowice, Krzeszów, Lutków, Łowce,

Małkowicach, Nowosielec, Raclawice, Tryńcza, Wiśniowa, Wola Sękowa, Zamiechów), przy czym w niektórych z tych miejscowości przedsięwzięcia te miały miejsce kilkakrotnie – por. Mapa 24.

Mapa 24 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w latach 2016-18 w województwie podkarpackim w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa

Źródło: opracowanie własne.

Na przestrzeni trzech lat pierwszej edycji BMK Najwięcej, bo aż 5 projektów zostało zrealizowanych w powiecie niżańskim. Na drugim miejscu w tym rankingu można wymienić powiat przemyski (wliczając Przemyśl) – 4 inicjatywy oraz powiat rzeszowski (wliczając Rzeszów) – 4 przedsięwzięcia omawianego typu. Natomiast po jednym granie przeprowadzono w takich powiatach jak: dębicki, jarosławski, lubaczowski, mielecki, przeworski, sanocki, stalowowolski oraz strzyżowski – por. Tabela 11.

Tabela 11 Miejsca realizacji projektów w ramach PEK – BMK w latach 2016-18 w województwie podkarpackim według powiatów

Lp.	Powiat	PEK – BMK (liczba projektów)			Ogółem
		2016	2017	2018	
1.	dębicki			1	1
2.	jarosławski			1	1
3.	lubaczowski		1		1
4.	mielecki		1		1
5.	niżański		2	3	5
6.	przemyski	3	1		4
7.	przeworski			1	1
8.	rzeszowski	2	2		4
9.	sanocki	1			1
10.	stalowowolski	1			1
11.	strzyżowski			1	1
Ogółem projektów		7	7	7	21
Ogółem powiatów		4	5	5	X

Źródło: opracowanie własne.

Ogólnie w czasie trzech lat pierwszej edycji BMK z działaniami informacyjnymi dotarto do instytucji i organizacji ze wszystkich podkarpackich powiatów. Podobnie działania sieciujące objęły przedstawiciele wszystkich powiatów. Natomiast projekty zostały zrealizowane w 13 spośród 25 podkarpackich powiatów – por. Zestawienie 10.

Zestawienie 10 Działania informacyjne, sieciujące i regrantingowe zrealizowane w ramach pierwszej edycji BMK na Podkarpaciu według powiatów

Lp.	Powiaty	Zadania informacyjne	Zadania sieciujące	Regranting
1.	bieszczadzki	tak	tak	nie
2.	brzozowski	tak	tak	nie
3.	dębicki	tak	tak	tak
4.	jarosławski	tak	tak	tak
5.	jasielski	tak	tak	nie
6.	kolbuszowski	tak	tak	nie
7.	krośnieński	tak	tak	nie
8.	leżajski	tak	tak	nie
9.	lubaczowski	tak	tak	tak
10.	łańcucki	tak	tak	nie
11.	mielecki	tak	tak	tak
12.	niżański	tak	tak	tak
13.	przemyski	tak	tak	tak
14.	przeworski	tak	tak	tak
15.	ropczycko-sędziszowski	tak	tak	nie
16.	rzeszowski	tak	tak	tak
17.	sanocki	tak	tak	tak
18.	stalowowski	tak	tak	tak
19.	strzyżowski	tak	tak	tak
20.	tarnobrzegi	tak	tak	nie
21.	leski	tak	tak	nie
22.	miasto na prawach powiatu Krosno	tak	tak	nie
23.	miasto na prawach powiatu Przemyśl	tak	tak	tak
24.	miasto na prawach powiatu Rzeszów	tak	tak	tak
25.	miasto na prawach powiatu Tarnobrzeg	tak	tak	nie

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawiciele Operatora regionalnego, którzy wzięli udział w zogniskowanym wywiadzie grupowym dobitnie stwierdzili, iż mają zamiar aktywnie lobbować na rzecz edukacji kulturowej. Co więcej podejmowali oni już takie działania od początku pierwszej edycji programu BMK zrealizowanej w latach 2016-18. Tym samym przyznali oni, że mają w tym względzie już duże doświadczenie (spotkania informacyjne, działania promocyjne m.in. w mediach, nawiązywanie bezpośrednich relacji i współpracy z przedstawicielami władz samorządowych i rządowych) oraz osiągnęli już znaczące efekty (m.in. zapewnienie finansowania udziału własnego). Natomiast wśród podmiotów, z którymi warto w tym zakresie współpracować wymienili takie jak: instytucje i ośrodki kultury, organizacje pozarządowe, szkoły itd. Natomiast jak już wspomniano, wśród podmiotów wspierających omawianą tu działalność są instytucje kultury, pomagające przy organizacji wydarzeń realizowanych w ramach BMK, a także przedstawiciele władz samorządowych (szczególnie Urzędu Marszałkowskiego).

R: To od końca zaczynając, to na pewno z różnymi instytucjami i ośrodkami kultury, z NGO-sami, szkoły.

R: Tak.

R: Powiedzmy tak: będzie BMK będzie lobbując w tej kwestii.

M: Tutaj włącznie tych podmiotów decydujących jest istotne?

R: Tak właśnie.

R: I musi być coś co motywuje. No bo właśnie czasami mimo dobrych chęci ciężko coś jest nie raz bez środków zrealizować. A myślę, że tutaj to właśnie te środki, które dają możliwość zrealizowania pewnych rzeczy to też są bardzo ważne.

M: Czyli takie formalne środki docierania do współpracowników, ale też nieformalne? Będą wykorzystywane kanały nieformalne?

R: Tak.

Ponadto wśród podmiotów strategicznych dla rozwoju edukacji kulturowej w województwie podkarpackim wymieniono placówki oświatowe (ze względu na ich szczególną funkcję w strukturze społecznej), stowarzyszenia (z uwagi na zaangażowanie ich członków w działalność społeczną), Urząd Marszałkowski (pomoc finansowa), a także co naturalne inne placówki kultury w województwie podkarpackim (zakres statutowej działalności i misja).

R: Oświata.

R: Stowarzyszenia.

R: Urząd Marszałkowski, który dołożył pieniądze.

R: Instytucje kultury.

R: Albo te gminne ośrodki kultury, tak jak ten co ja reprezentuję. Jeżeli jest ich trochę tutaj w powiecie przemyskim chociażby, no też jakoś właśnie zsięciować, czy faktycznie... I do nich... Bo jest kilka takich tych ośrodków, one nie są jakoś duże, ale też może tędy. Pewnie tędy łatwiej, a niżeli z tą szkołą.

Respondenci biorący udział w zogniskowanym wywiadzie grupowym uznali, że do strategicznych obszarów z punktu widzenia celów BMK w województwie są, jak już wspomniano powiaty i gminy leżące w południowo-zachodniej części Podkarpacia. Natomiast wśród działań, które warto podjąć by zaktywizować te obszary wymieniono zintensyfikowaną aktywność promocyjną oraz organizację warsztatów dokładnie na tych terenach. Miarą sukcesu tych przedsięwzięć będzie – w opinii badanych – udział przedstawicieli tych obszarów w szkoleniach oraz ubieganie się przez nich o granty w ramach BMK.

R: No to te obszary, o których mówiliśmy.

R: Jak popatrzeć na tę mapę z lat 2016-18, no to mamy południe. Byłe województwo krośnieńskie. Ewentualnie tutaj, lubaczowskie tereny.

R: Trzeba spotkania informacyjne robić w tamtych stronach. Bliżej. Może także warsztaty bardziej w tamtych rejonach.

R: Ja już się nawet nad tym zastanawiałam, żeby po prostu w każdym powiecie w tej „białej plamie” po prostu zrobić takie spotkanie informacyjne. Poświęcić się. I wyodrębnić te powiaty. I pojechać do nich bezpośrednio. I tam jakoś scalić środowisko i kultury, i edukacji. Może to coś po prostu da. Mam taką nadzieję i taki pomysł. Nie tylko w dużym mieście, w Tarnobrzegu, czy w Nisku, tylko w jakimś mniejszym, gminnym ośrodku kultury. Mam taką nadzieję, mam taki pomysł, żeby w tej małej miejscowości też zobaczyli, że ktoś chce coś dla nich zrobić. I że przyjeżdża specjalnie, do tej miejscowości, i chce ich troszeczkę zaktywizować.

R: Albo ogólnie podchodzić. Ja bym podchodziła ogólnie jeżeli chodzi o całe Podkarpacie. No bo tak sobie myślę, że no taka akcja jak była tutaj zorganizowana już wcześniej, teraz zresztą też, przecież te informacje wszędzie docierały, są wszędzie dostępne o projekcie. I w pewnym momencie sobie myślę, że jeżeli ktoś nie chce, to żeby mu, że tak powiem dać na tacy, to i tak nie weźmie. Myślę że chyba też takie tutaj dobre... dobrą robotę mówiąc tak trywialnie, zrobiły te projekty. Bo jeżeli ktoś po prostu zobaczył, usłyszy że właśnie tu było zrealizowane, tu było, to na zasadzie jakby dobrych takich praktyk, będzie wiedział że coś takiego można. Bo nie raz jest tak, że ktoś sobie myśli, a tam jakiś projekt. Więc czasami też trzeba czasu, żeby pewne rzeczy... przekonać kogoś

R: To jest racja....

R:... do pewnych rzeczy. I właśnie to, że projekt trwa dłużej, to jest dobre. Bo też no całe podkarpackie to jest ogromny teren, więc też właśnie żeby miały szanse różne, że tak powiem podmioty, starać się i dostać tę dotację. No to właśnie chyba tak o to w tym chodzi. Bo ten dostęp do informacji w dzisiejszych czasach to jest raczej duży.

R: Albo też mam taki pomysł, który musiałabym też chyba z NCK przedyskutować i z panem dyrektorem, że osoby w pierwszej kolejności będą jakby miały prawo do przystąpienia z tych właśnie terenów mało aktywnych. Że one będą jakby miały jakieś punkty dodatkowe...

R: A to nie będzie karanie tych, którzy byli dotąd aktywni?

R: Nie, dlatego że... Chociaż były różne głosy, dlaczego ktoś tam po raz kolejny startuje, zdobywa grant, i tak dalej. Ale ja uważam, że nie wolno takim osobom zabraniać, że mogą cały czas startować. Przelewać te twoje pomysły. Realizować. Dlatego pytałam NCK, czy nie ma przeciwwskazań. I osobiście uważam, że nie. I nigdy takiej zapory się nie robi. A tutaj, to chodzi o to, żeby zachęcić te osoby.

R: Ten temat jest taki znany z innego powodu. (...) mojego profesora z liceum, chodzi o liceum sztuk plastycznych (...) on powiedział coś takiego (...) ja się (...) nie dostałam, bo brakło mi 2 punkty. (...) Rok wakatowałam. (...) były osoby z terenów wiejskich i one dostawały te dwa punkty za pochodzenie. A ja byłam inteligenckiej (...) rodziny z miasta i tych dwóch punktów mi brakło.

R: W politykach afirmacyjnych jest zawsze problem z tym, że dowartościowując jednych, nieraz krzywdzi się innych.

R: Właśnie tutaj taki problem, takich miejsc w których nie ma zaangażowania, to ja też zaczęłam się zastanawiać, że może oni korzystają z innych programów jakiś. No bo Bieszczady są modne. W pewnym momencie miały jakiś tam priorytet w pewnym programach, i się zastanawiam, czy to też nie jest takie, że po prostu korzystają może jakiś inny programów, gdzie może mają większe środki. I dla nich może to jest mniej atrakcyjne. Czy to nie jest tak, że oni korzystają z innych funduszy. Bo przecież w Bieszczadach cały czas coś się dzieje.

R: Ale na przykład patrząc na ostatnie lata, to z Jasła do Dębicy, czy z Krosna do Rzeszowa nie jest daleko, a nikt się nie pojawia raczej.

R: I nie ma problemów z dojazdem.

R: Ale ja też mam nadzieję, że projekt radiowy nagłośni Bardzo Młodą Kulturę. Cisna, Ustrzyki i Lutowiska. Ponieważ brali udział uczniowie ze szkół średnich, przy okazji dowiedzieli się nauczyciele, że też mogą coś takiego robić. Więc ja mam nadzieję, że poszła fama...

R: I będzie łatwiej.

R: ... i to będzie taką siłą sprawczą, żeby po prostu pozyskać te osoby z białych plam. Mam taką cichą nadzieję. O czym będę mówić na finale, bo jadę na finał właśnie 27-ego, na ten projekt radiowy. Więc jak będę miała głos, to na pewno powiem, i zachęcę, i już jakiś kontakt nawiążę. Chociażby z dyrektorami tych trzech szkół.

M: Należy też wziąć pod uwagę, że tam jest być może trochę mniej młodzieży, niż gdzie indziej.

R: Tak.

R: Ale w sumie tutaj powiedzmy ze wschodniej części byłego województwa krośnieńskiego, to przez te 4 lata trzy projekty już były zrealizowane. Więc to jest dobry wynik.

Na pytanie o obszar (np. powiat, gminę lub typ instytucji albo temat), który można wskazać jak przykład dobrych praktyk związane z wdrażaniem edukacji kulturowej na Podkarpaciu zdecydowanie przywołano działalność animatorów i edukatorów kulturowych z gminy Chmielnik, którzy w poprzedniej edycji BMK dwukrotnie mieli możliwość realizacji autorskich projektów, a w aktualnej już w pierwszym roku ponownie grant zdobyła przedstawicielka tamtejszej placówki oświatowej.

R: No na pewno Chmielnik.

R: Tak, zdecydowanie. Bo właśnie pod kątem gminy to naprawdę odkąd mamy wyremontowany ten budynek, i mamy miejsce takie jedyne sumie w Chmielniku, gdzie wszyscy mogą się spotkać. I rodzice, i osoby starsze, i tak dalej, to dla każdego próbujemy stworzyć jakiś dział tak naprawdę edukacji kulturalnej. Czy to taniec, czy śpiew, czy jakieś zajęcia plastyczne, czy spotkania typu zdrowy kręgosłup dla pań, które chcą sobie poćwiczyć. Więc pod tym względem staramy się, żeby ta gmina, no też zasłynęła z takiej edukacji kulturalnej. Na pewno będziemy to rozwijać.

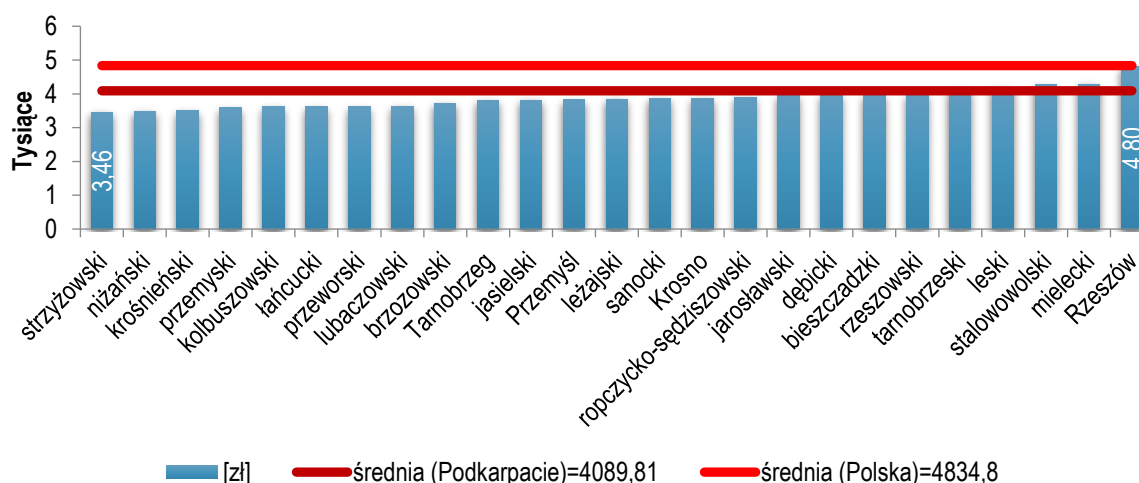
M: To będzie taka marka?

R: Tak, dokładnie.

3.2 Obszary problemowe wymagające wsparcia w zakresie edukacji kulturowej

Wydatki na kulturę są pochodną ogólnego stanu dobrobytu w gospodarstwach domowych. Dopiero zaspokojenie podstawowych potrzeb umożliwia – choć nie gwarantuje – zwrócenie się ku potrzebom wyższego rzędu. Dlatego istotną kwestią w kontekście obszarów wymagających wsparcia w zakresie edukacji kulturowej jest zorientowanie się w sytuacji finansowej mieszkańców Podkarpacia. W województwie podkarpackim – jak wynika z danych GUS – w 2018 r. najniższą przeciętną płacę brutto odnotowano w powiecie strzyżowskim (ok. 3,5 tys. zł brutto), a najwyższą w Rzeszowie (ok. 4,8 tys. zł brutto). Pamiętać tu jednak należy, że dotyczy to firm zatrudniających więcej niż 9 osób, choć zdecydowana większość firm w Polsce to mikro i małe przedsiębiorstwa,^{*} co obrazuje problematyczną wiarygodność tychże danych. Jednakże nawet takie niedoskonałe dane wyraźnie sygnalizują, że choć zróżnicowanie płac na Podkarpaciu jest relatywnie nieduże, bo wyłączając Rzeszów to w większości powiatów zarobki są podobne i oscylują w granicach średniej, to jednak krajową średnią płacę osiąga się jedynie w Rzeszowie. W pozostałych powiatach różnica ta jest znaczna, a co istotne w tym kontekście, wskaźniki płac we wszystkich tych powiatach są znacząco poniżej średniej krajowej – por. Wykres 50.

Wykres 50 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto* w podkarpackich powiatach wobec średniej wojewódzkiej i krajowej w 2018 r.
(Dane w tys. zł)

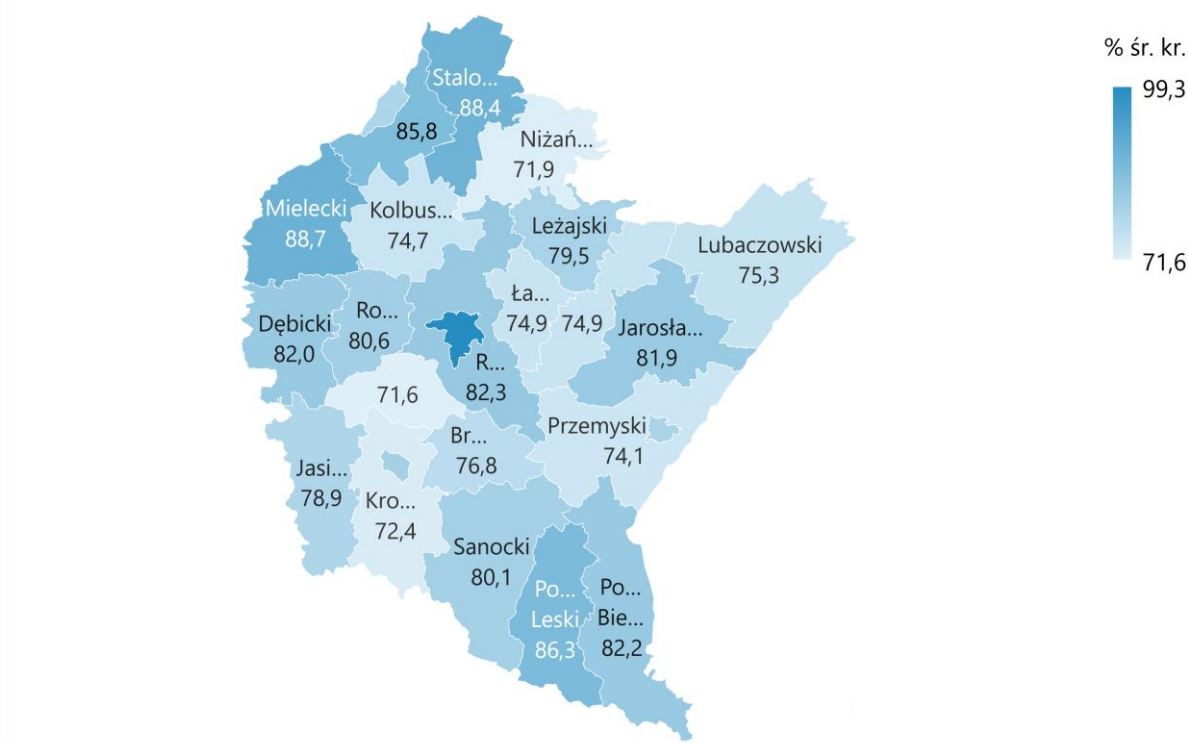

* Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Także analiza proporcji przeciętnego wynagrodzenia brutto w podkarpackich powiatach wobec średniej krajowej w 2018 r. pokazuje, że jedynie w Rzeszowie zarobki osiągają prawie 100% tej średniej. Natomiast od 80%-90% średniej krajowej płace osiągają w takich powiatach jak: mielecki (ok. 89%), stalowowolski (ok. 88%), leski i tarnobrzeski (po ok. 86%) oraz rzeszowski, bieszczadzki, dębicki i jarosławski (po ok. 82%), a także ropczycko-sędziszowski, miasto na prawach powiatu Krosno, sanocki oraz leżajski (po ok. 80%). W przedziale od 60% do 79% średniej krajowej zarabia się na Podkarpaciu w takich powiatach jak: miasto na prawach powiatu Przemyski, powiat jasielski, miasto na prawach powiatu Tarnobrzeg (po ok. 79%), powiat brzozowski ok. 77%, powiaty lubaczowski, przeworski, łańcucki oraz kolbuszowski (po ok. 75%), powiat przemyski ok. 74%, a także powiaty krośnieński, nizański oraz strzyżowski (po ok. 72%) – por. Mapa 25.

^{*} W Polsce w 2018 r. mikroprzedsiębiorstwa stanowiły 96,2%; małe 2,8%; średnie 0,8%; duże 0,2%, Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP - Grupa PFR, Warszawa 2018. por. s. 12.

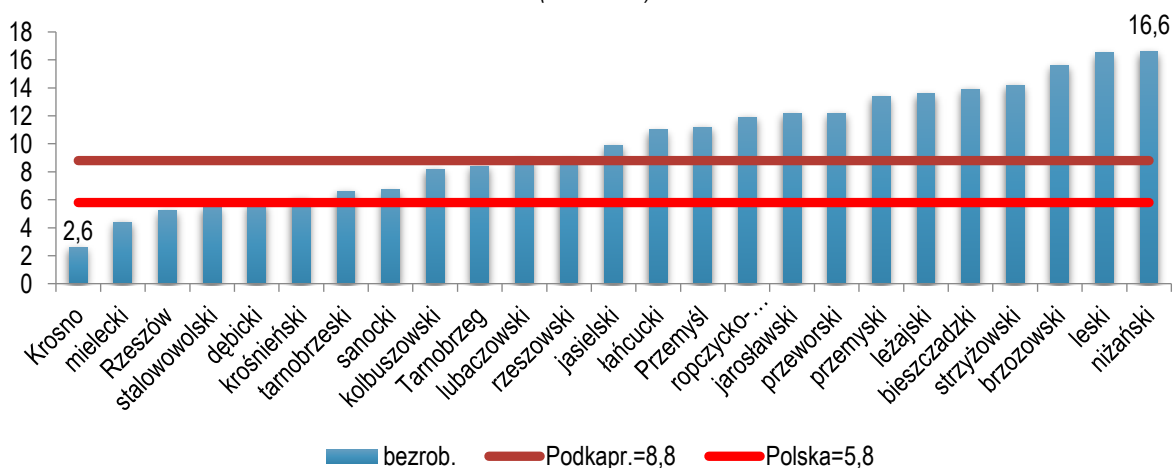
Mapa 25 Proporcje przeciętnego wynagrodzenia brutto* w podkarpackich powiatach wobec średniej krajowej w 2018 r. (Dane w %)

* Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; Krosno-80,2%; Przemysł-79,2%; Rzeszów-99,3%; Tarnobrzeg-78,8%. Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Biorąc natomiast pod uwagę stopę rejestrowanego bezrobocia można zauważyć, że średnia tego wskaźnika dla województwa podkarpackiego jest wyraźnie wyższa w porównaniu ze średnią krajową (odpowiednio 8,8% wobec 5,8%). Ponadto, jeśli powyżej średniej wojewódzkiej stopy bezrobocia występuje w 13 podkarpackich powiatach, to już w odniesieniu do średniej krajowej takich powiatów jest 19 spośród 25 ogółem. Najwyższe bezrobocie rejestrowane występuje w powiecie niżańskim (ok. 17%) – przy czym niewiele niższe jest ono w powiecie leskim. Najniższe bezrobocie odnotowano w 2018 r. w Krośnie (ok. 3%). Problem bezrobocia w znacznej mierze dotyczy także takich podkarpackich powiatów jak: brzozowski (ok. 16%), strzyżowski, bieszczadzki i leżajski (po ok. 14%), przemyski (ok. 13%), przeworski, jarosławski, ropczycko-sędziszowski (po ok. 12%) oraz Przemysł i powiat łańcucki (po ok. 11%) – por. Wykres 51.

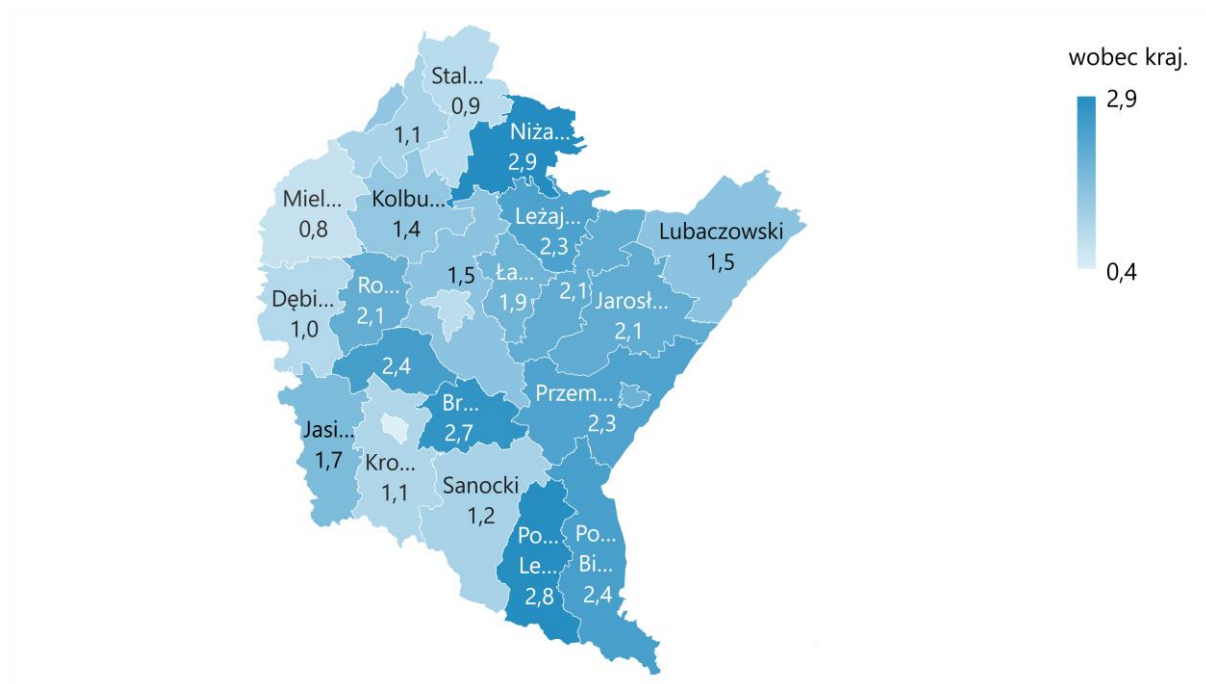
Wykres 51 Stopa bezrobocia rejestrowanego w podkarpackich powiatach wobec średniej wojewódzkiej i krajowej w 2018 r. (Dane w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Zestawienie rejestrowanej stopy bezrobocia w podkarpackich powiatach z średnią krajową pokazało, iż są takie powiaty na Podkarpaciu jak: niżański, leski oraz brzozowski, gdzie wskaźnik ten prawie trzykrotnie przewyższa średnią ogólnopolską. Bezrobocie rejestrowane dwukrotnie wyższe niż ogólnie w kraju występuje w takich powiatach jak: strzyżowski, bieszczadzki, leżajski, przemyski, jarosławski, przeworski, ropczycko-sędziszowski, w Przemyślu oraz w powiecie łańcuckim. Półtora razy większe bezrobocie niż ogólnie w Polsce zanotowano w takich powiatach jak: jasielski, lubaczowski, rzeszowski, w Tarnobrzegu oraz w powiecie kolbuszowskim. Bezrobocie na poziomie średniej krajowej jest obserwowane w takich powiatach jak: sanocki, tarnobrzegi, krośnieński oraz dębicki. Natomiast w takich powiatach jak: stalowowolski oraz mielecki, a także w Rzeszowie i Krośnie bezrobocie rejestrowane jest niższe niż przeciętna krajowa – por. Mapa 26.

Mapa 26 Stopa rejestrowanego bezrobocia w podkarpackich powiatach wobec stopy bezrobocia w Polsce w 2018 r.

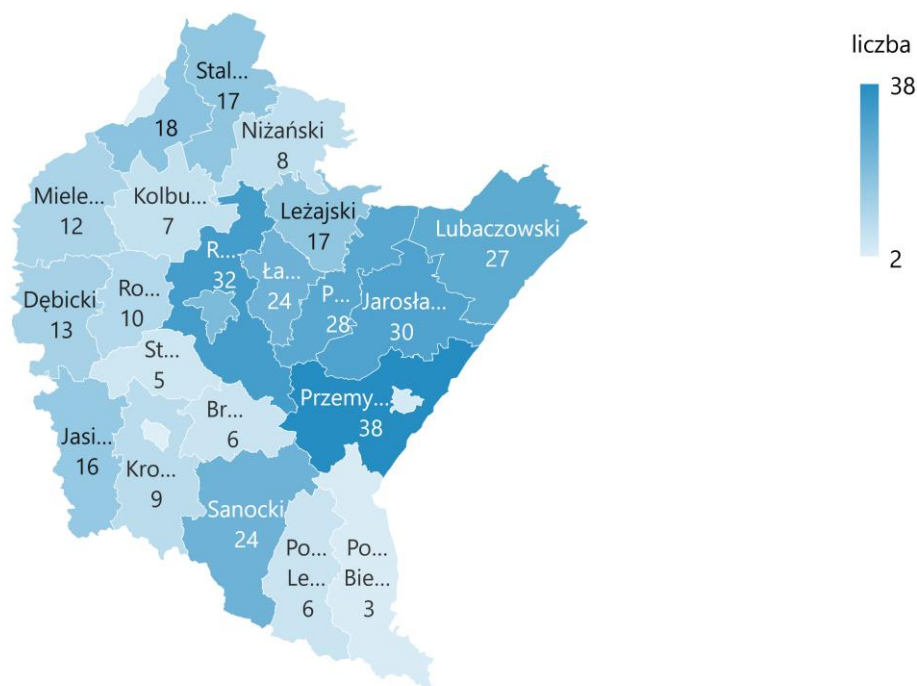

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Pod względem „nasylenia” instytucjami kultury wyraźnie zaznacza się przewaga centralno-wschodniej części województwa podkarpackiego z takimi powiatami jak: przemyski (z Przemyślem), rzeszowski (z Rzeszowem), jarosławski, przeworski, lubaczowski, łańcucki oraz sanocki.

Na tej mapie zdecydowanie najslabiej prezentują się takie powiaty jak: Krosno oraz Tarnobrzeg, a także powiaty bieszczadzki, strzyżowski, leski i brzozowski. Zdecydowanie poniżej przeciętnej liczby instytucji kulturalnych jest też w takich powiatach jak: powiat kolbuszowski, niżański, krośnieński i ropczycko-sędziszowski. Natomiast przeciętny poziom nasylenia instytucjami kulturalnymi występuje w takich powiatach jak: tarnobrzegi, leżajski, stalowowolski, jasielski, dębicki oraz mielecki – por. Mapa 27.

Mapa 27 Nasycenie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*

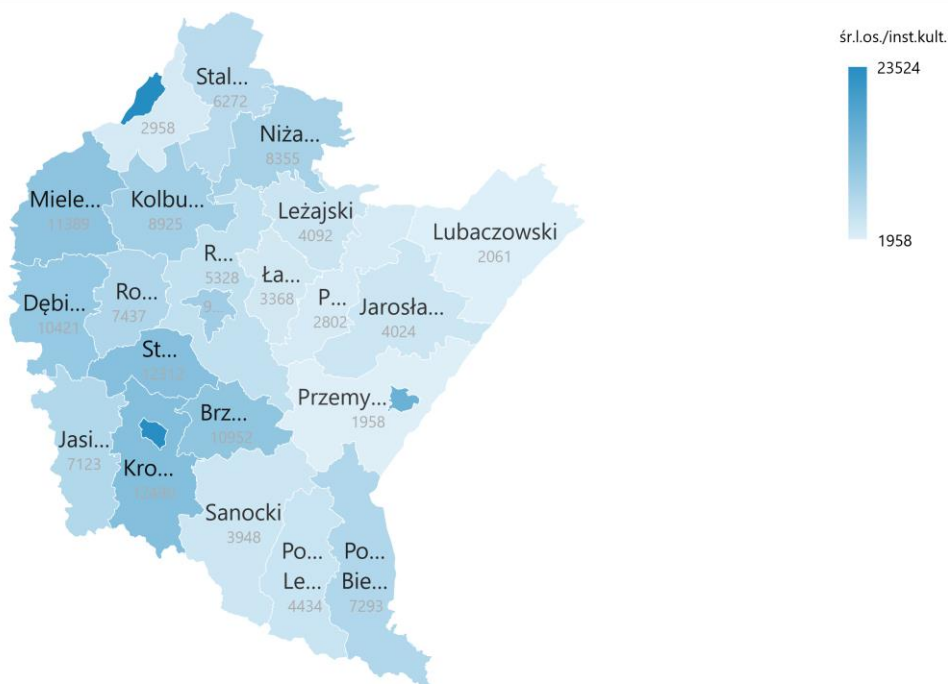

*Rzeszów – 21, Przemyśl – 4, Krosno – 2, Tarnobrzeg – 2.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Najmniej osób w przeliczeniu na instytucję kultury przypada w powiecie przemyskim, tj. ok. 1958 osób, przy czym niewiele więcej w powiecie lubaczowskim, tj. ok. 2061 osób. Najwięcej osób natomiast przypada na jedną placówkę kultury w Tarnobrzegu, tj. ok. 23524 osób, a niewiele mniej w Krośnie, tj. ok. 23256 osób – por. Mapa 28.

Mapa 28 Średnia liczba osób przypadająca na instytucję kulturalną w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*

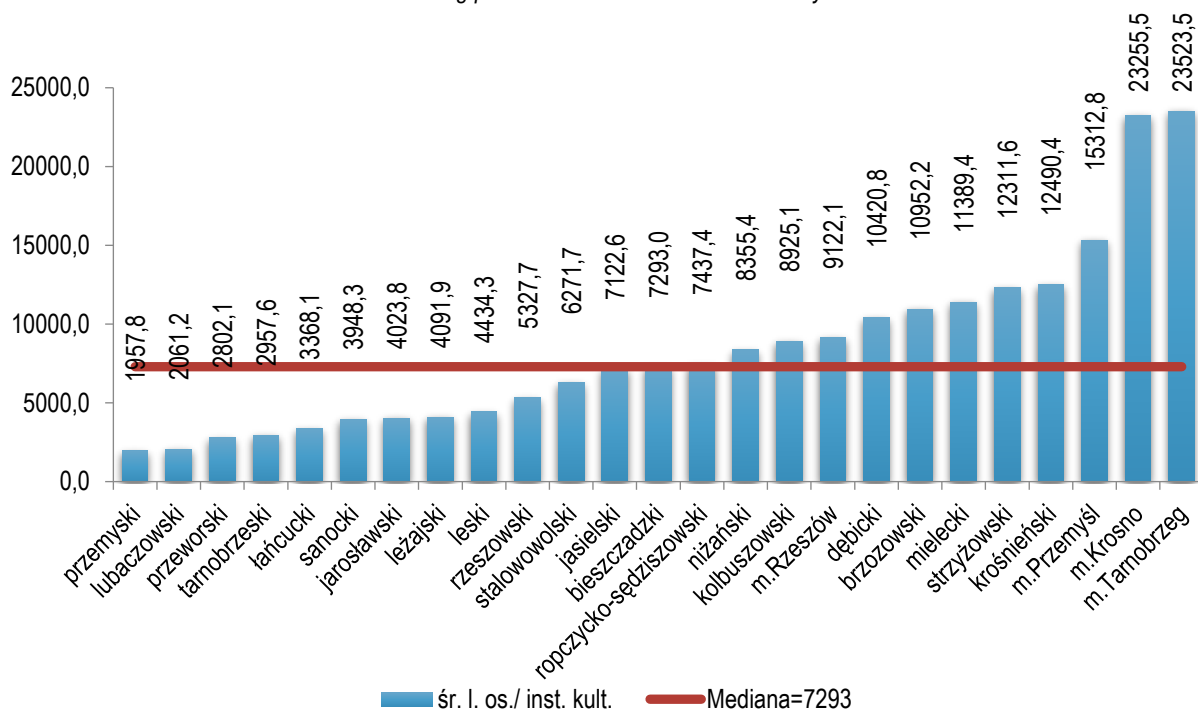

* Rzeszów – 9122,1, Przemyśl – 15312,8, Krosno – 23255,5, Tarnobrzeg – 23523,5.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Większa niż przeciętna dla województwa liczba osób przypadających na jedną instytucję kulturalną, oprócz Tarnobrzega i Krosna, występuje także w takich podkarpackich powiatach i miastach na prawach powiatów jak: Przemyśl oraz powiaty krośnieński, strzyżowski, mielecki, brzozowski, dębicki, kolbuszowski, niżański, a także w Rzeszowie. Pod omawianym względem, oprócz wspomnianych Przemyśla i Lubaczowa, zdecydowanie lepsza sytuacja jest w takich powiatach jak: przeworski, tarnobrzegi, łańcucki, sanocki, jarosławski, leżajski, leski, rzeszowski oraz stalowowolski, gdzie liczba osób na jedną placówkę kultury jest zdecydowanie niższa niż średnia wartość tego wskaźnika w województwie. W pozostałych powiatach obciążenie to jest przeciętne (powiaty jasielski, bieszczadzki oraz ropczycko-sędziszowski) – por. Mapa 25.

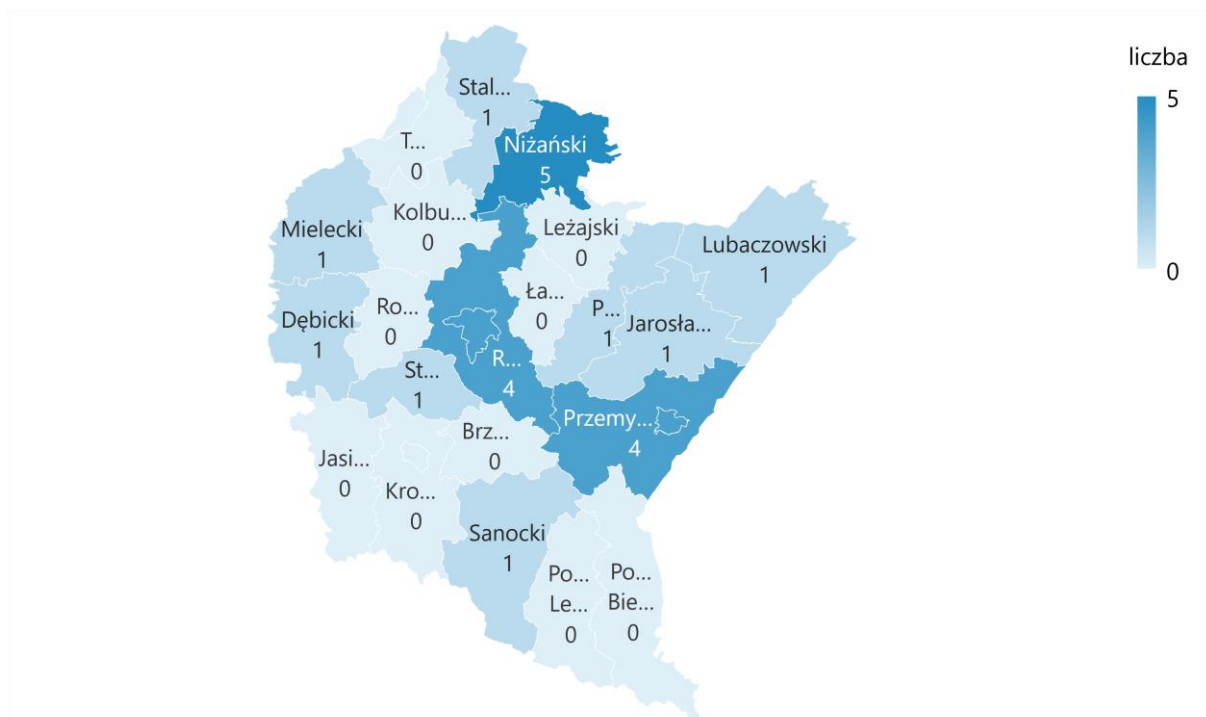
Wykres 52 Średnia liczba osób przypadających na jedną instytucję kultury prowadzącą działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w 2018 r. według powiatów w odniesieniu do mediany

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Przestrzenne ujęcie miejsc realizacji projektów w ramach pierwszej edycji BMK pokazuje wyraźną przewagę kilku powiatów tworzących oś północno-centralno-wschodnią. Dominują tu powiaty blisko dużych miast, choć z tej reguły wyłamuje się powiat niżański. Natomiast wyraźnie widać, że na mapie województwa podkarpackiego pod względem realizacji omawianych inicjatyw mamy do czynienia ze swoistymi „białymi plamami”, takimi jak południowe powiaty leski i bieszczadzki oraz jasielski i krośnieński, ale też centralnymi jak ropczycko-sędziszowski, kolbuszowski, łańcucki oraz północnymi jak powiat tarnobrzegi i leżajski – por. Mapa 29.

Mapa 29 Realizacja projektów w ramach BMK 2016-18 w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego

Powiat niżański – 5 projektów; powiaty: przemyski i rzeszowski (wliczając Przemyśl i Rzeszów) – po 4 projekty; powiaty: dębicki, jarosławski, lubaczowski, mielecki, przeworski, sanocki, stalowowolski – po 1 projekcie; powiaty: bieszczadzki, brzozowski, jasielski, kolbuszowski, krośnieński, leski, leżajski, łańcucki, ropczycko-sędziszowski, tarnobrzegi, strzyżowski (wliczając Krosno i Tarnobrzeg) – 0 projektów. Źródło: opracowanie własne.

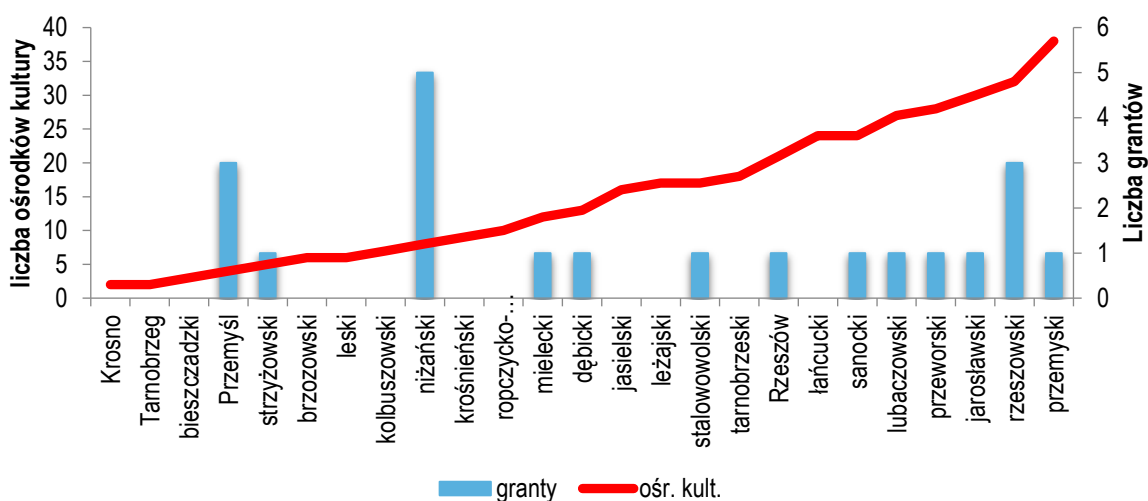
Także z wypowiedzi przedstawicieli Operatora regionalnego udzielonych w trakcie wywiadów IDI wynika, że obszar południowy województwa podkarpackiego – szczególnie rejon Bieszczad wymaga szczególnej uwagi w kontekście działań związanych z edukacją kulturową:

R: to oczywiście rejon Bieszczad. To jest dla nas obszar strategiczny, jeżeli chodzi edukację kulturową. A powód braku współpracy? Może to kwestia informacji albo jej sposobu. Nad tym trzeba popracować. Placówki edukacyjne i kulturalne, których i tak jest mało w tym rejonie trzeba potraktować indywidualnie i zaprosić na spotkania informacyjne ich dyrektorów. W tym mogą pomóc władze samorządowe oraz KO woj. Podkarpackiego, z którym trudny jest kontakt. Jeżeli dyrektorzy tych placówek przejawiają zainteresowanie edukacją kulturową, to łatwiej będzie nam pozyskać ich pracowników.

R: W tej edycji chcemy „pobudzić” południe województwa, ze względu na małą aktywność tamtejszych podmiotów w poprzedniej edycji BMK. Należałoby zorganizować tam więcej spotkań informacyjnych, a przede wszystkim warsztatów, których liczba w latach 2016 – 19 wynosi jeden.

Zestawienie liczby instytucji kultury działających w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego z liczbą projektów, które zostały zrealizowane w ramach pierwszej edycji BMK na Podkarpaciu wykazało, że nie istnieje żaden związek pomiędzy tymi dwiema kategoriami faktów. Innymi słowy to nie od liczby instytucji działających w sferze kultury zależy to, czy pojawiają się osoby chętne do zmierzenia się z takim przedsięwzięciem jak aplikowanie, zdobycie i realizacja projektu w ramach omawianego programu – por. Wykres 53.

Wykres 53 Liczba instytucji kultury w podkarpackich powiatach w 2018 r. a liczba projektów zrealizowanych w ramach pierwszej edycji BMK

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank danych lokalnych, GUS.

Respondenci biorący udział w zogniskowanym wywiadzie grupowym nie potrafili podać jednego, głównego powodu nie podejmowania działań w ramach BMK oraz braku oczekiwanej – pozytywnej reakcji na zaproszenie do współpracy wystosowane przez Operatora stwierdzając, że takich przyczyn jest dużo. Wyróżnili tu m.in. problemy wynikające z przyjętego harmonogramu realizacji BMK w 2019 r., przy czym wyrazili tu nadzieję, iż tego typu sytuacja nie powtórzy się w kolejnych latach. Ponadto wskazywali oni na wiele obowiązków jakie ciążyą na animatorach i edukatorach kulturowych, szczególnie tych zatrudnionych w placówkach publicznych, które niejednokrotnie borykają się z brakami kadrowymi, co może być ważnym czynnikiem decydującym o braku możliwości podejmowania nowych form aktywności. Dla niektórych osób chętnych do realizacji autorskiego projektu w ramach programu BMK problemem mógł być także wymóg pozyskania partnera, szczególnie wtedy gdy chodziło o przedstawiciela placówki oświatowej.

R: Nie da się tego chyba tak jednoznacznie określić. Bo to mogą być różne, że tak powiem czynniki, które na to wpływają (...) kwestia ogłoszenia realizacji. Może komuś nie odpowiadać czas na przykład wakacyjny. To jest różnie. Albo na przykład ma inne zadania, i wie że nie może się zaangażować w coś innego. Więc tutaj pewnie ile jest tych różnych, że tak powiem... Trudno jest wymienić jedną jakąś taką przyczynę bo to jest różnie. A nie da się to tak jednoznacznie sformułować.

R: Mnie się wydaje, że to po prostu chodzi też o cały harmonogram, którym jesteśmy zobowiązani. Czyli najpierw te spotkanie informacyjne, potem cykl warsztatów, potem dopiero przystąpienie do konkursu, i potem dopiero realizacja. Że to jest po prostu, to jest bardzo sensowne, bardzo dobre ułożenie tego harmonogramu, ale też ludzie po prostu patrząc... W drugim roku już myślę, że będzie łatwiej, bo szybciej wszystko zrobimy. To znaczy informacja, i warsztat będzie znacznie szybciej. I ten okres realizacji będzie, mam nadzieję, wydłużony już od czerwca. Natomiast w tym pierwszym roku to było wszystko skumulowane. Na szybko. Więc to był taki jakby główny powód. Wiem, i to mówię z pełną odpowiedzialnością, bo jak rozmawiałam z osobami, które przychodziły na spotkania informacyjne i pytały, to już jakby: „a trochę mało czasu na wszystko”. Gdzieś im tam świły jakieś pomysły, ale jeszcze nie dojrżeli do tego. Potrzebują jeszcze nabrać takiej swojej odwagi i być może wystartują w drugim roku. Ten harmonogram...

M: Na szczęście program trwa trzy lata i mają jeszcze szansę w nim uczestniczyć.

R: Tak. Mają szansę i wrócą. Bo chociażby spotkałyśmy się z takim panem, który pracuje w Muzeum w Tarnobrzegu. On w ogóle otworzył oczy. Po raz pierwszy na BMK. Przyszedł na spotkanie w Mielcu, potem był

na warsztatach i właściwie tak do końca nie był zdecydowany, czy... Bo chodziło o ten czas. Więc... Pomysł ma, więc mam nadzieję...

R: Może też to wynikało z tego, że dużo obowiązków. Bo tak jak opowiadał o tym to bardzo dużo miał obowiązków, i być może dlatego też nie był w stanie podjąć się tego.

R: Albo też część właśnie, jeżeli to są stowarzyszenia, czy ośrodki kultury, to raz że też swoja działalność podstawowa, pewne rzeczy. Imprezy w takim sezonie plenerowym. Właśnie tutaj też jest tego dużo. Więc to też jakoś muszą sobie ten czas wygospodarować. Czasami to są jeszcze inne jakieś projekty, w których są może właśnie zaangażowani. Też to im nie pozwala. No bo też muszą liczyć siły na zamiary. A często wychodzi tak, że w takich ośrodkach zatrudnionych jest mało osób. Więc w tym momencie, no to jakoś tutaj, tak? Nawet jeżeli czas prywatny, to muszą jakoś to wszystko wypośrodkować. Więc być może to też.

R: Ale to jeszcze właśnie podczas warsztatów ludzie to podkreślali, że jest mało osób pracujących w danym ośrodku i ciężko jest wszystko ze sobą pogodzić po prostu.

M: Chęci by były tylko nie ma takich możliwości organizacyjnych?

R: Ewentualnie właśnie brak współpracy z takimi podobnymi instytucjami. Właśnie tak jak... Może tutaj jest to ukierunkowanie, że musimy z nauczycielami. Jeżeli jest Dom Kultury, no to jest wymóg... Jakby można było na przykład z biblioteką. Może jakoś tak jest uzawodowić, to może byłoby łatwiej. Bo to tam różnie w różnych środowiskach jest. Akurat u mnie, to pewnie też by nie ten... ale w każdym bądź razie coś wymyślimy. Ale to nie, to tylko taki jest że może jeszcze to było, do tego co tutaj zostało powiedziane, i to bardziej zasadne, jak najbardziej to może jeszcze taki...

R: No tak, ciężko było rzeczywiście poznać partnera. Jak ktoś się znalazł z „kultury”, to chodził od szkoły do szkoły, i raczej szkoła – nie bo nie ma czasu, i nie podejmie współpracy. Więc ktoś się po prostu wycofywał.

R: A nauczyciel prywatnie, żeby po prostu poza szkołą, prywatnie czasem może się spotkać ze złą reakcją chociażby dyrekcji albo znajomych. Czyli po prostu pozostałych nauczycieli z pracy, że: a ty co się tam gdzieś wychylasz? (...) w takim świecie sobie żyjemy. Nieidealnym.

Natomiast wśród obszarów Podkarpacia wymagających szczególnej aktywności ze strony Operatora mającej na celu promowanie idei edukacji kulturowej w ujęciu geograficznym wskazano na południowy-zachód województwa podkarpackiego. Ponadto w odniesieniu do placówek wymagających szczególnych starań w zakresie popularyzacji działań z zakresu edukacji kulturowej ponownie poruszono kwestię szkół i placówek oświatowych.

R: Geograficznie białe plamy to by tył południowy zachód. Jasło, Krosno. Tak przynajmniej z badań wynika za poprzednie lata. I Ustrzyki.

M: Jak to się stało, że nie było stamtąd osób jakoś bardziej zainteresowanych programem?

R: W 2016 r. chyba z Jasła w warsztatach przynajmniej jedna osoba uczestniczyła. W Krośnie było spotkanie informacyjne.

R: W Ustrzykach też chyba byliście na jakiś warsztatach.

R: To w tamtym roku.

R: Było ciężko z frekwencją.

R: Jedno było odwołane.

W: Warsztaty uzupełniły osoby, które musiały sobie uzupełnić taką obecność na brakującym warsztacie.

R: Ale to chyba jeszcze północny zachód. Tam trochę tak kuleje to.

M: A jeśli chodzi o tematykę? Czy tutaj można wskazać na jakieś niezagospodarowane obszary? Ewentualnie placówki?

R: Placówki, to już tu mówiliśmy o szkołach.

R: Jeśli chodzi o szkoły, to też zbyt mało poświęca się uwagi edukacji kulturowej. Jeśli tak patrząc na podręcznik, to w tym podręczniku bo mam córkę i wiem też jak wygląda jej podręcznik do plastyki, tam jest dużo wiadomości w tym podręczniku. Tylko, że myślę, że jedna godzina tygodniowo...

R: Która przepada na inne rzeczy...

R: To jest po prostu chyba mało.

R: Podobnie jest z muzyką.

R: Jeśli na przykład nie ma w danej szkole jakiegoś kółka plastycznego albo jakiś takich dodatkowych działań. Albo osoby, która to promuje... Zresztą ja myślę, że tak patrząc na to, to sami w Centrum też prowadzimy warsztaty dla dzieci i myślę, że taką dodatkową formą uzupełniają to są Domy Kultury.

R: Myślę, że tak. Trzeba też patrzeć na to, że dziecko jest tam w Domu Kultury bardziej wyluzowane. Na przykład ja z wykształcenia jest historykiem sztuki i miałam okazję gdzieś tam robić różne wykłady na ten temat. I również w szkole tam, do której po prostu chodzą moje dzieci, to też tam robiłam, byłam zaproszona przez dyrektorkę, żeby tam zrobić zastępstwo tak na dobrą sprawę. I one jednak już myślę o tym, że muszą iść tam dalej, że te 45 minut co to tam było tego wykładu to dla nich nic ważnego. A w Domu Kultury, to jak tam przychodzą to już jest inaczej po prostu.

R: Tak, bo to spotkanie w Domu Kultury odbywa się na innych zasadach. Bo na plastyce w szkole w ciągu tych 45 minut dzieci mają jakiś tam temat po prostu zrealizować. I nauczyciel też nie ma czasu, żeby poświęcić każdemu dziecku jakąś tam chwilę. My na przykład jak prowadzimy to „Abecadło plastyka” która polega na tym, że na każdych zajęciach omawiamy sobie jakiś nowy temat plastyczny, i pojęcie. I ostatnio omawialiśmy dzieła Moneta, i takich najważniejszych malarzy, to okazuje się nawet na te dzieci starsze, w ogóle nawet już nie zwracają uwagi, że coś takiego na plastyce było, bo trzeba było przeczytać tylko tekst w książce. I dzieci po prostu o tym nie pamiętają. A na takich zajęciach dodatkowych, to my już ściśle skupiamy się na jakimś tam danym obrazie. Robimy inspiracje, dodajemy coś od siebie, żeby to nie była taka kopia. Więc dzieci też zupełnie inaczej do tego podchodzą.

R: Tak. To tutaj właśnie też i nauczyciel, jeżeli chodzi o takie zajęcia jak plastyka czy muzyka, to jest albo z wykształcenia muzykiem albo plastykiem. Nie zatrudnia się muzyka i plastyka w jednej szkole. Chyba, że to jest wyjątek, przypadek.

R: W wielu szkołach tak jest.

R: A tutaj akuratnie nie w takich, pewniejszych no to albo jest właśnie po macoszemu traktowany ten przedmiot albo ten.

M: Tu się pojawia taki problem, że w Domach Kultury przekaz trafia do tych, którzy tego chcą. Do chętnych. Bo to jest dobrowolne. A jak dotrzeć do tych, rodzin i dzieci, gdzie ten przekaz kulturowy nie jest traktowany jako szczególnie ważny aspekt wychowania?

R: Ale ja na przykład miałam takie przypadki, że rzeczywiście pojawiły się na zajęciach dzieci, które kompletnie nie wiedziały jak mają sobie poradzić z rysowaniem. I nawet nie lubią po prostu tego robić, ale właśnie przez to, że zajęcia są prowadzone w takiej zupełnie innej formie, niż lekcje plastyki w szkole, to udało się te dzieciaczki po prostu zatrzymać.

R: Tak, po prostu jeśli chodzi o działalność Domów Kultury, to mają być godziny po prostu, że na przykład tam w piątki o tej i o tej godzinie zawsze jest to kółko plastyczne, i można przyjść, i nie musi być taka zależność, że musisz chodzić co tydzień. Także tego przymusu też nie ma. I czasem będzie to pierwszy kontakt dziecka, które na przykład już ileś tam lat chodzi do szkoły z prawdziwym rysowaniem malowaniem.

***

- Projekty w ramach BMK 2016-2018 zrealizowano w takich podkarpackich powiatach i miastach na prawach powiatów jak: nizański (5 projektów), Przemyśl (3 projekty), rzeszowski (3 projekty), strzyżowski, mielecki, dębicki, stalowowolski, Rzeszów, sanocki, lubaczowski, przeworski, jarosławski, przemyski (po 1 projekcie).
- Jeśli przyjąć, że członkiem sieci jest osoba: (1) która zajmuje się animacją lub edukacją kulturową; (2) została poinformowana o programie BMK; (3) wzięła udział przynajmniej w jednym spotkaniu informacyjnym albo warsztatach – to można stwierdzić, że w tym kontekście sieć obejmuje wszystkie powiaty województwa podkarpackiego.
- Najwięcej inicjatyw zostało zrealizowanych w powiecie nizańskim, a wzięwszy pod uwagę to, że środki na te przedsięwzięcia były przyznawane w procedurze konkursowej można przyjąć, że projekty ze wspomnianego powiatu cechowały się dużym profesjonalizmem; warto tu także wspomnieć o projektach

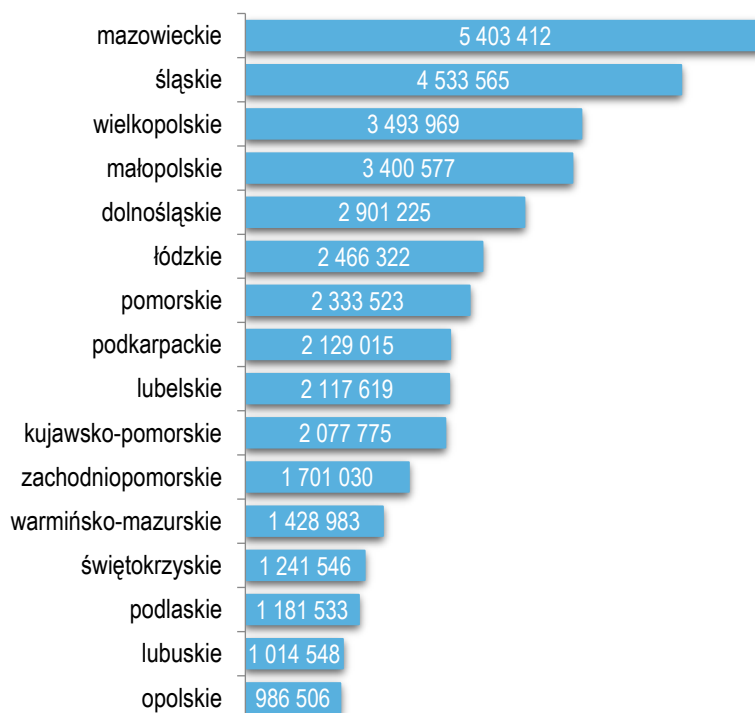
z powiatu rzeszowskiego (z Chmielnika), którym dwukrotnie przyznano środki na realizację; co ważne wszystkie wnioski o takie fundusze były wartościowymi pomysłami i komisja konkursowa – jak wynika z wypowiedzi jej członków – trzykrotnie stała przed trudnym zadaniem wyboru najlepszych. Należy tu także zaznaczyć, że wszystkie projekty w ciągu trwania trzech lat programu BMK zostały przeprowadzone zgodnie z założeniami zawartymi we wnioskach konkursowych, i jako takie mogą być przykładem dobrych praktyk dla kolejnych wnioskodawców oraz realizatorów własnych inicjatyw.

- Jeśli przyjąć, że podstawowymi działaniami zrealizowanymi w ramach pierwszej edycji BMK były takie jak: kampania informacyjna, zabiegi mające na celu stworzenie sieci instytucji, organizacji i osób fizycznych działających w sferze animacji oraz edukacji kulturowej, a także konkurs na realizację przedsięwzięć to można stwierdzić, że informacja o projekcie – w różnych fazach jego trwania – dotarła do przedstawicieli wspomnianych instytucji i organizacji we wszystkich powiatach Podkarpacia. Natomiast konkurs – z względu na zwycięskie projekty – dotyczył 13 z 25 podkarpackich powiatów i miast na prawach powiatów. W czasie trwania programu w latach 2016-18 nie przeprowadzono żadnego projektu w takich powiatach jak: Krosno, Tarnobrzeg, bieszczadzki, brzozowski, leski, kolbuszowski, krośnieński, ropczycko-śędziszowski, jasielski, leżajski, tarnobrzeczki oraz łańcucki.
- Brak przyznania funduszy na projektowane inicjatywy wynikał z dwóch powodów: braku aplikacji o takie środki albo z uwagi na uzyskanie mniejszej liczby punktów w procedurze konkursowej, niż projekty zwycięskie.
- Brak aplikowania udziału w warsztatach i aplikowania o środki na własne projekty w znacznej mierze mógł wynikać z problemów natury komunikacyjnej (dlatego też Operator regionalny w kolejnych latach funkcjonowania programu zdywersyfikował miejsca przeprowadzania spotkań informacyjnych oraz warsztatów) oraz braku umiejętności ubiegania się o takie fundusze (z tego powodu Operator zadbał, aby na jednym ze szkoleń poruszona była problematyka wnioskowania o środki zewnętrzne).
- Znaczącym problemem jaki pojawił się w czasie trwania programu BMK w latach 2016-18 było nakłonienie przedstawicieli niektórych instytucji kultury, organizacji oraz osób fizycznych działających w sferze edukacji kulturowej była kwestia nakłonienia do wzięcia udziału w badaniach diagnostycznych. Problem ten wynikał najprawdopodobniej z dwóch zasadniczych przyczyn: braku aktualnych danych kontaktowych (co dotyczyło przeważnie organizacji pozarządowych) oraz braku chęci udziału w tego rodzaju przedsięwzięciu z uwagi na brak czasu, brak zrozumienia dla istotności tego rodzaju badań oraz nazbyt częste nagabywanie różnorodnych firm w różnych celach (kwestia spamu).
- W celu zapewnienia zróżnicowania miejsc realizacji projektów w trzecim roku pierwszej edycji programu BMK wprowadzono zasadę, iż o takie fundusze – jako wnioskodawcy – mogą się ubiegać wyłącznie podmioty lub osoby fizyczne, które nie zdobyły takich środków w latach poprzednich.
- Na podstawie danych liczbowych oraz doświadczeń Operatora regionalnego można wskazać takie obszary województwa, które wymagają wzmożonych działań – szczególnie mowa tu o takich powiatach Podkarpacia, w których nie było jeszcze realizowanych projektów, a jednocześnie występują tam negatywne czynniki społeczno-kulturowe, czyli wysoka stopa bezrobocia oraz niska średnia płaca. Co ciekawe w powiecie niżańskim, w którym w 2018 r. zanotowano najwyższy poziom bezrobocia (ok. 17%), przy jednej z najniższych płac brutto na Podkarpaciu – w ramach BMK zrealizowano najwięcej projektów. Może to wskazywać, że jest to pewien sposób na przeciwdziałanie zagrożeniu marginalizacji społecznej, pauperyzacji oraz deprecjacji wartości kulturowych. Przykład tego powiatu może wskazywać, iż wobec występowania negatywnych zjawisk ekonomicznych może mieć miejsce pewnego rodzaju kompensacja niektórych atrybutów statusu społecznego poprzez uczestnictwo w kulturze.
- Wśród realizowanych projektów szczególnie docenione przez ich odbiorców były te, które były skierowane do dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (ruchowo i intelektualnie), młodych ludzi borykających się z problemami wychowawczymi oraz takie, które akcentowały konieczność poszukiwania efektywnych kanałów komunikacyjnych pomiędzy różnymi pokoleniami.

4. Diagnoza potrzeb odbiorców ostatecznych (dzieci i młodzieży) w zakresie edukacji kulturowej

Określenie grupy docelowej działań z zakresu edukacji kulturowej na Podkarpaciu wymaga odniesienia się do danych opisujących to województwo pod względem ludnościowym. W 2018 r. na Podkarpaciu mieszkało ponad 2 miliony 100 tysięcy mieszkańców, tj. ok. 5,5% ogółu mieszkańców Polski. Pod względem liczby mieszkańców Podkarpacie znajdowało się na 8 miejscu wśród polskich województw. Najliczniejszym województwem było mazowieckie, a najmniej licznym opolskie – por. Wykres 54.

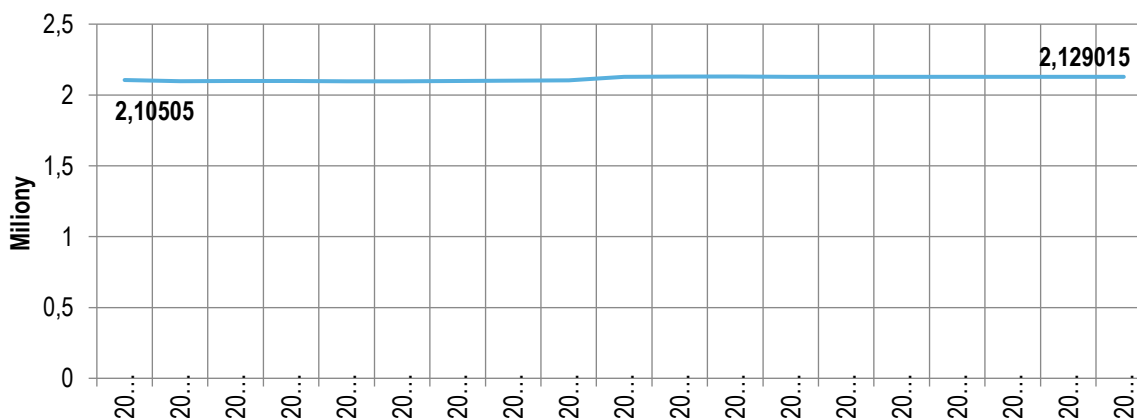
Wykres 54 Liczba ludności Podkarpacia na tle pozostałych województw w Polsce w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na podstawie dostępnych danych można zauważyć, że liczba ludności województwa podkarpackiego w 2018 r. w porównaniu do 2002 r. wzrosła o jedynie niecałe 24 tysiące mieszkańców, tj. o ok. 1,1% – por. Wykres 55.

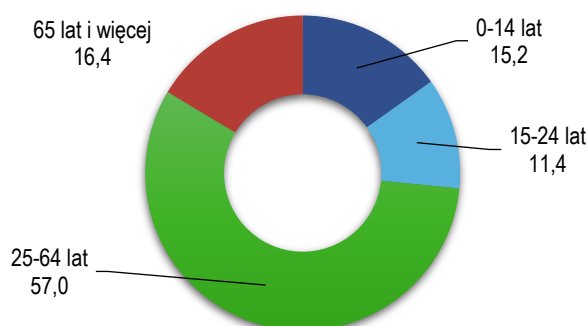
Wykres 55 Liczba ludności Podkarpacia w latach 2002-18 (w mln)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ponad połowa mieszkańców województwa podkarpackiego to osoby w wieku produkcyjnym, tj. od 25 do 64 lat (ok. 57%). Osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. w wieku 65 lat i więcej stanowią ok. 16% spośród mieszkańców Podkarpacia. Natomiast kategorią wiekową, która najbardziej wchodzi w zakres zainteresowania z punktu widzenia działalności związanej z edukacją kulturową jest przedział wieku od 0 do 24 lat, tj. dzieci i młodzież, która obejmuje ok. 27% mieszkańców omawianego województwa – por. Wykres 56.

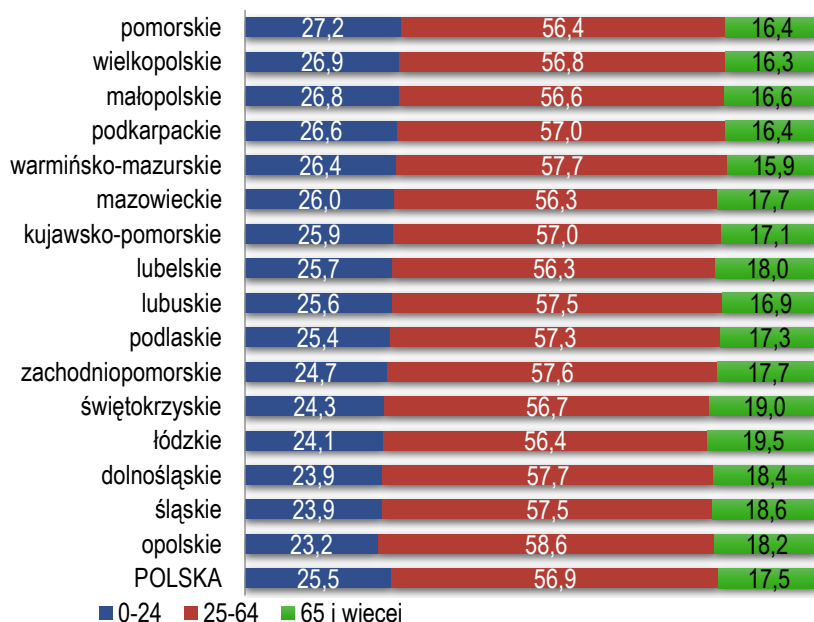
Wykres 56 Struktura wiekowa ludności Podkarpacia w 2018 r. (Dane w %, N=2129015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

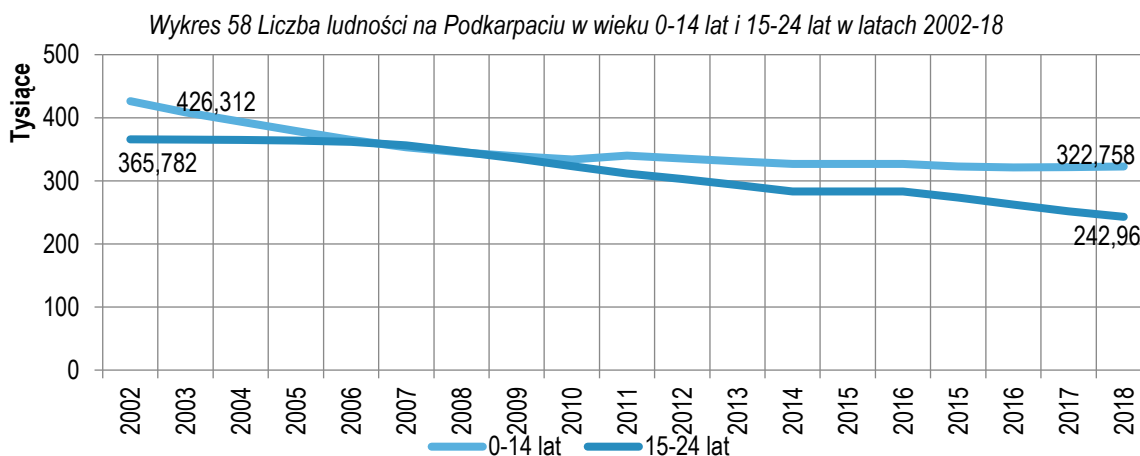
Województwo podkarpackie, biorąc pod uwagę przedział wieku od 0 do 24 lat, w 2018 r. uplasowało się na czwartym miejscu wśród pozostałych województw. Największy odsetek osób w omawianym przedziale wiekowym mieszkał w województwie pomorskim (ok. 27%), a najmniejszy w województwie opolskim (ok. 23%). Należy przy tym zauważyć, że zróżnicowanie poszczególnych województw pod względem odsetka ludności w wieku przedprodukcyjnym było bardzo małe i wynosiło ok. 3%. Województwo podkarpackie w porównaniu z strukturą ludności w Polsce w omawianym roku charakteryzowało bardzo duże podobieństwo (względny wskaźnik podobieństwa struktur $Z=0,977$) – por. Wykres 57.

Wykres 57 Struktura ludnościowa polskich województw w 2018 r. (Dane w %)*

*Liczba ludności w poszczególnych województwach w 2018 r. dolnośląskie – 2 901 225; kujawsko-pomorskie – 2 077 775; lubelskie – 2 117 619; lubuskie – 1 014 548; łódzkie – 2 466 322; małopolskie – 3 400 577; mazowieckie – 5 403 412; opolskie – 986 506; podkarpackie – 2 129 015; podlaskie – 1 181 533; pomorskie – 2 333 523; śląskie – 4 533 565; świętokrzyskie – 1 241 546; warmińsko-mazurskie – 1 428 983; wielkopolskie – 3 493 969; zachodniopomorskie – 1 701 030. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

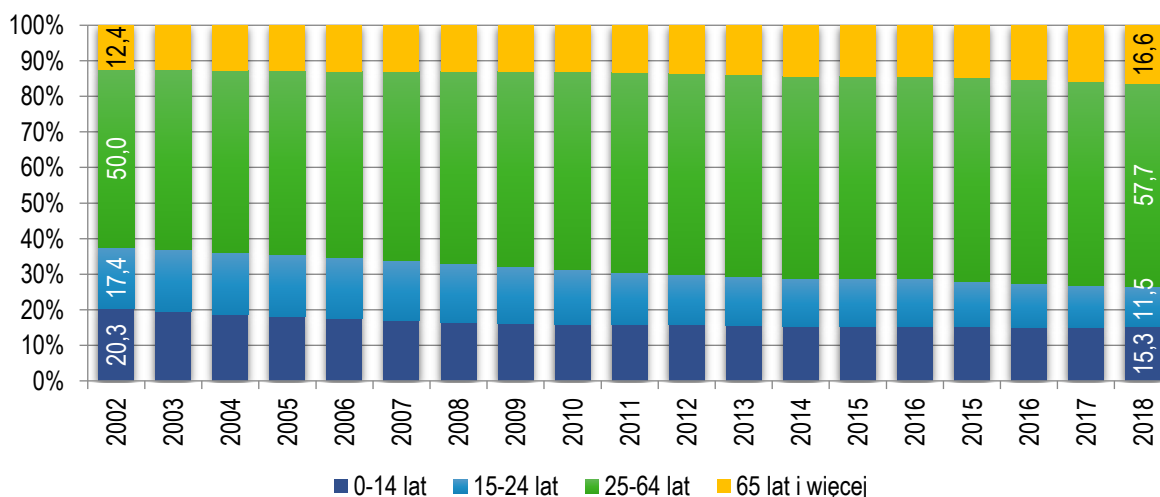
Porównując liczbę ludności Podkarpacia w 2018 r. z uwzględnieniem dzieci (0-14 lat) i młodzieży (15-24) do 2002 r. można zauważyć wyraźny spadek liczby mieszkańców w tych przedziałach wiekowych. Populacja dzieci na przestrzeni analizowanych 16 lat zmniejszyła się o ponad 103 tys. osób, tj. o ok. 24% (biorąc pod uwagę jako punkt odniesienia dane z 2002 r.). W przypadku młodzieży spadek liczby ludności wyniósł ok. 123 tys. osób, tj. ok. 34% (biorąc pod uwagę jako punkt odniesienia dane z 2002 r.) – por. Wykres 58.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na podstawie dostępnych danych można zauważyć, że na przestrzeni ostatnich 16 lat zmieniła się struktura wiekowa ludności. W 2002 r. dzieci stanowiły ok. 20% mieszkańców Podkarpacia, a w 2018 r. ok. 15%. Do kategorii młodzieży w 2002 r. można było zaliczyć ok. 17% osób z Podkarpacia, a w 2018 r. ok. 12. Osób w wieku produkcyjnym (od 25-64 lat) odpowiednio było to ok. 50% i 58%, a poprodukcyjnym (65 lat i więcej) odpowiednio ok. 12% i ok. 17%. Zaznacza się tu więc wyraźne przesunięcie wielkości poszczególnych kategorii wiekowych w kierunku tych starszych. Wskaźnik podobieństwa struktur, choć pokazuje duże podobieństwo pomiędzy porównywanymi latami ($Z=0,794$), to jednak sygnalizuje zarysowujące się istotne różnice. Obserwowana tendencja jednoznacznie wskazuje na starzenie się populacji – por. Wykres 59.

Wykres 59 Struktura wiekowa populacji mieszkańców Podkarpacia w latach 2002-18 (Dane w %)

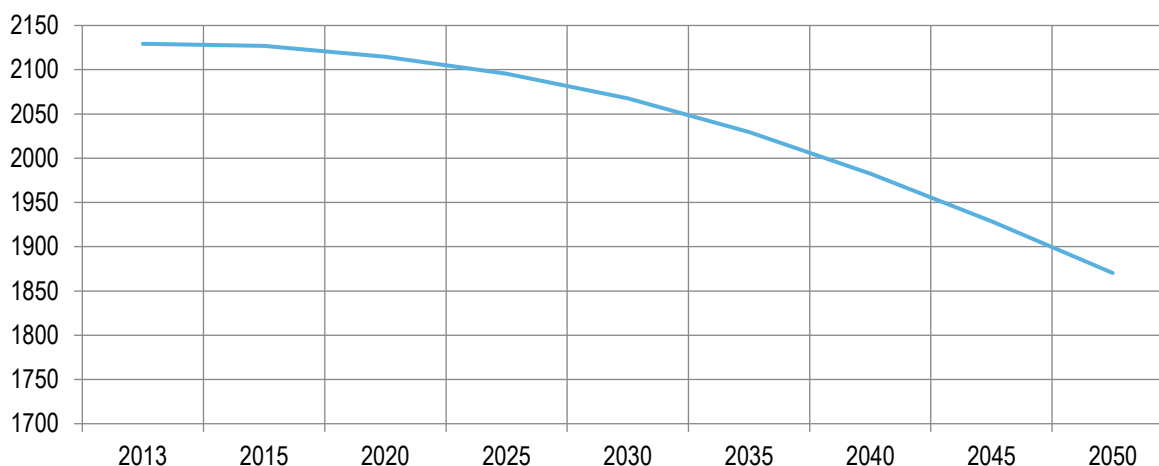

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Problem niekorzystnie zmieniającej się struktury społecznej obrazuje także prognoza ludnościowa sformułowana przez GUS i sięgająca 2050 r. Przyjmując za punkt odniesienia 2013 r. i stan ludności Podkarpacia na poziomie ok. 2129,3 tys. mieszkańców oszacowano, iż w 2030 r. będzie to już ok. 2067,7 tys. mieszkańców, w 2040 r.

ok. 1982,5 tys. mieszkańców, a we wspomnianym 2050 r. jedynie ok. 1870,3 tys. mieszkańców. Urzeczywistnienie się tych przewidywań oznaczałoby, że w przeciągu 37 lat ubędzie 259 tys. osób, tj. ok. 12% mieszkańców Podkarpacia – por. Wykres 60.

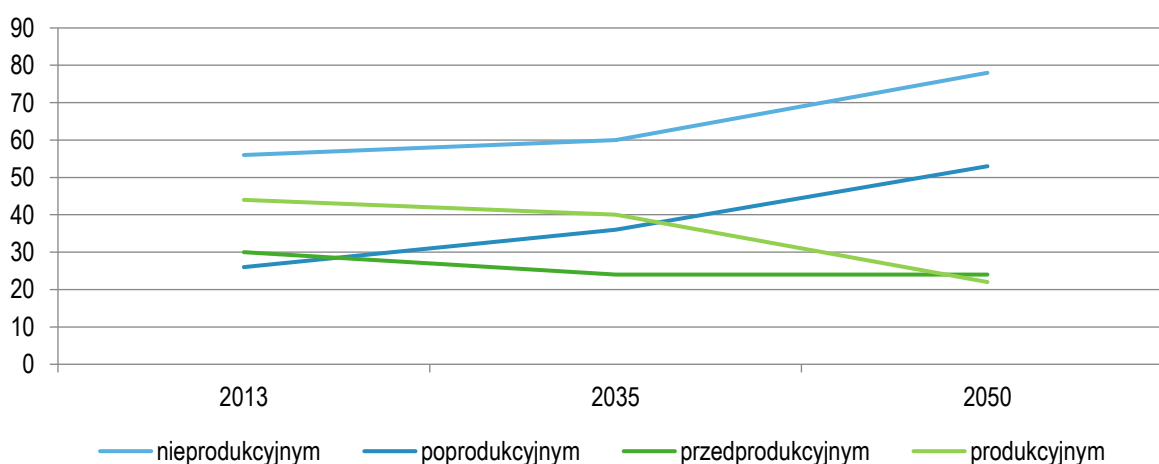
Wykres 60 Prognoza liczby ludności Podkarpacia do 2050 r.

Źródło: Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa podkarpackiego, GUS, s. 2.

Według przytaczanej prognozy odsetek ludności w województwie podkarpackim w wieku nieprodukcyjnym będzie rósł z ok. 56% w 2013 r. do ok. 60% w 2035 r. i aż 78% w 2050 r. Co więcej zmiana ta będzie niekorzystna także z uwagi na strukturę wewnątrz tej kategorii, ponieważ osób w wieku przedprodukcyjnym z ok. 30% w 2013 r. już w 2035 r. będzie ok. 24% i pozostanie na tym poziomie aż do 2050 r. Natomiast osób w wieku poprodukcyjnym w odniesieniu do ok. 26% w 2013 r. będzie przybywać i w 2035 r. ma to być 36%, a w 2050 r. ok. 53%. Tym samym udział procentowy osób w wieku produkcyjnym w porównaniu z 2013 r. (ok. 44%), będzie systematycznie spadał do poziomu ok. 40% w 2035 r. i jedynie ok. 22% w 2050 r. – por. Wykres 61.

Wykres 61 Prognoza struktury wiekowej mieszkańców Podkarpacia do 2050 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa podkarpackiego, GUS, s. 4.

Biorąc pod uwagę pierwszą edycję Programu Bardzo Młoda Kultura 2016-18 i jego podkarpacką odsłonę, tj. Podkarpacką Edukację Kulturową można zauważyć, że zadbano o dużą różnorodność grup docelowych, do których były skierowane projekty zrealizowane w ramach konkursu na realizację własnych inicjatyw.

Docelowe grupy odbiorców poszczególnych projektów w 2016 r. to:

- *Anioły mają głos* – Sanok – dzieci uczęszczające do szkół ponadgimnazjalnych;
- *Jesienne spotkania ze sztuką* – Małkowice – projekt skierowany do wszystkich (wiek nie był tu istotny);
- *Mój pierwszy raz* – Chmielnik – dzieci uczęszczające do szkół podstawowych, dzieci uczęszczające do szkół gimnazjalnych, osoby w wieku związanym z aktywnością zawodową, seniorzy;
- *NAJNAJ bliżej siebie* – Stalowa Wola – dzieci w wieku przedszkolnym;
- *Oswoić lisa warsztaty integracyjne z dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną* – Przemyśl – dzieci uczęszczające do szkół podstawowych, dzieci uczęszczające do szkół gimnazjalnych;
- *Przestrzeń dla młodej sztuki* – Rzeszów – dzieci uczęszczające do szkół ponadgimnazjalnych, studenci;
- *Teatr ze skrzynki* – Przemyśl – dzieci uczęszczające do szkół podstawowych, dzieci uczęszczające do szkół gimnazjalnych, dzieci uczęszczające do szkół ponadgimnazjalnych.

Powyższe projekty przeważnie były skierowane do dzieci uczęszczających do szkół podstawowych, a także do młodzieży uczęszczającej do szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (odpowiednio po 3 wskazania). Ponadto w projekty zaangażowani byli także studenci, osoby w wieku produkcyjnym oraz seniorzy (odpowiednio po 1 wskazaniu). W omawianym roku zrealizowano także jeden projekt, który w założeniu nie koncentrował się na jakiejś sprecyzowanej pod względem wieku kategorii odbiorców – por. Wykres 62.

Wykres 62 Docelowe grupy odbiorców projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w 2016 r. (N=7*)

Uwaga! Dane nie sumują się do ogólnej liczby projektów, ponieważ respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż 1 grupy wiekowej. Źródło: opracowanie własne.

Docelowe grupy odbiorców projektów w 2017 r.

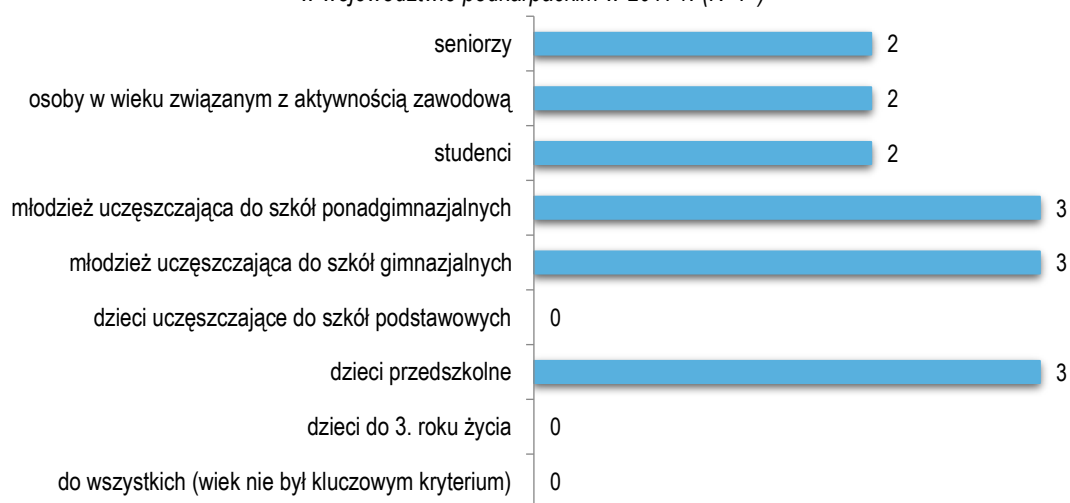
- *Hollywood nad Sanem* – Krzeszów – dzieci (szkoła podstawowa klasa 1-4 oraz klasa 5-8) i młodzież, a także osoby dorosłe);
- *Huta Młodych Artystów* – Nowosielec – uczniowie szkoły podstawowej w wieku od 6-12, członkowie stowarzyszenia oraz nauczyciele;
- *Kultura na trzepaku* – Przemyśl – dzieci i młodzież w wieku 2-17 lat;

- *Poczuj muzykę. Poczuj rytm* – Tyczyn – mieszkańcy miasta i gminy;
- *Polska na Ludowo* – Mielec – dzieci w wieku od 7 do 12 lat oraz osoby dorosłe;
- *Przegląd małych form teatralnych „Życie jest piękne”* – Lubaczów – uczniowie szkół podstawowych, nauczyciele, mieszkańcy miejscowości;
- *Uwolnij wyobraźnię* – dzieci w wieku od 10 do 13 lat.

Odbiorcami projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w 2017 r. były przede wszystkim dzieci przedszkolne, młodzież uczęszczająca do szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (odpowiednio po 3 wskazania). Ponadto ważnymi grupami odbiorców byli także studenci, osoby w wieku produkcyjnym oraz seniorzy (odpowiednio po 2 wskazania). W tym roku nie uwzględniono natomiast dzieci w wieku szkolnym – por. Wykres 63.

Wykres 63 Docelowe grupy odbiorców projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w 2017 r. (N=7*)

Uwaga! Dane nie sumują się do ogólnej liczby projektów, ponieważ respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż 1 grupy wiekowej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zebranych w ramach badań CAWI.

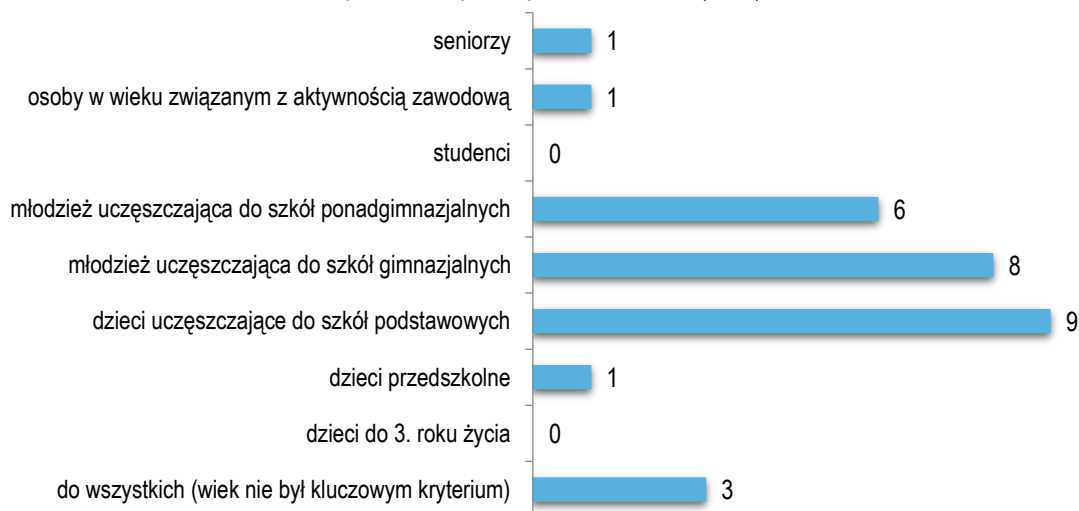
Docelowe grupy projektów z 2018 r:

- *Krzyszowska Chata* – Krzeszów – dzieci i młodzież w wieku szkolnym (ze szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum), osoby starsze oraz społeczność lokalna;
- *Mam duszę artysty* – Strzyżów, Wiśniowa, Wola Sękowa – dzieci i młodzież szkolna do lat 15;
- *Nad brzegami Tanwi* – Nowosielec, Rudnik nad Sanem – dzieci i młodzież;
- *Przystankowy Street Art* – Boratyn, Chłopice, Dobkowice, Jankowice, Lutków, Łowce, Zamiechów – dzieci i młodzież;
- *Weekend Szanty nad Wisłokiem* – Tryńcza – dzieci, młodzież oraz osoby dorosłe;
- *Z folklorem za pan brat Szkolne Dni Dziedzictwa Kulturowego* – Rudnik nad Sanem – dzieci i młodzież niepełnosprawna intelektualnie w wieku od 4 do 24 lat;
- *Zespołowo! Integracyjne warsztaty artystyczne* – dzieci i młodzież pełnosprawna i niepełnosprawna.

Odbiorcami projektów, które były zrealizowane w ramach PEK – BMK w 2018 r. były przeważnie dzieci uczęszczające do szkół podstawowych (9 wskazań), przy czym niewiele mniej odpowiedzi odnosiło się w tym kontekście do młodzieży uczęszczającej do szkół gimnazjalnych (8 wskazań). Istotną grupę docelową stanowiła

także młodzież ucząca się w szkołach ponadgimnazjalnych (6 wskazań). W pozostałych przypadkach projekty były skierowane do odbiorców bez ograniczeń wiekowych (3 wskazania) oraz do dzieci przedszkolnych, osób w wieku aktywności zawodowej oraz seniorów (odpowiednio po 1 wskazaniu). W tegorocznych projektach nie uwzględniono natomiast młodzieży akademickiej – por. Wykres 64.

Wykres 64 Docelowe grupy odbiorców projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w 2018 r. (N=7*)

Uwaga! Dane nie sumują się do ogólnej liczby projektów, ponieważ respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż 1 grupy wiekowej. Źródło: opracowanie własne.

Trzyletnia perspektywa realizacji programu BMK wyraźnie pokazała, że zgodnie z jego nazwą był on skierowany przede wszystkim o dzieci i młodzieży, w tym szczególnie do dzieci uczęszczających do szkół gimnazjalnych, ale także podstawowych i ponadgimnazjalnych. Taki profil programu nie wykluczał jednakże uczestnictwa w nim osób dorosłych i starszych – w tym w aspekcie budowania międzypokoleniowych więzi, a także bardzo małych dzieci – dla których była to możliwość atrakcyjnego kontaktu z kulturą – por. Wykres 65.

Wykres 65 Grupy docelowe odbiorców projektów realizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 (N=21*)

Uwaga! Dane nie sumują się do ogólnej liczby projektów, ponieważ respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż 1 grupy wiekowej. Źródło: opracowanie własne.

Uczestnicy zogniskowanego wywiadu stwierdzili, że nie można wskazać jednej grupy dzieci i młodzieży, do których było kierowane wsparcie w ramach projektów z zakresu edukacji kulturowej wspartych finansowo przez Operatora regionalnego programu BMK. Podobnie jak nie ma możliwości wyróżnienia jednej kategorii odbiorców ostatecznych (np. ze względu na wiek, typy szkół albo zasób kulturowy) działań podejmowanych w ramach BMK. Projekty w zależności od swojej specyfiki były bowiem skierowane do bardzo różnorodnych odbiorców. Co ważne, często przedsięwzięcia te były efektem wcześniejszego rozpoznania potrzeb jakie mają dzieci i młodzież będących członkami poszczególnych społeczności lokalnych.

R: Tych grup jest dużo tak naprawdę. W zależności też od projektu jaki kto pisze, bo...

R: To w zależności od osoby, która wymyśliła swój projekt.

R: Do kogo chcemy skierować swój projekt.

R: I tutaj są bardzo różne osoby, które biorą udział w BMK. I różny jest ten przedział wiekowy. I dzieci starsze. I młodsze. I przedszkolaki. I szkoły średnie.

R: Tych grup jest wiele.

R: Te dwa projekty które są realizowane w Bieszczadach. To są dwa oddzielne programy, o oddzielnej tematyce. No to głównie młodzież szkół średnich. Bo to już są takie projekty, jak i przemyślane, dojrzałe.

R: Nastolatki. W jednym i w drugim przypadku.

R: To też na przykład dzieci od 9 do 13 lat.

Respondenci podkreślili, iż do każdej kategorii beneficjentów ostatecznych, tj. dzieci i młodzieży stosują inne narzędzia i metody wsparcia, które są dostosowane do specyfiki tychże odbiorców, do ich możliwości komunikacyjnych, percepcyjnych, emocjonalnych itp.

R: To jest wszystko dostosowane do wieku.

R: Tak dokładnie.

R: W zależności od tego, czy dany projekt był napisany pod kątem dzieci, które są jeszcze w szkole podstawowej, i to jest przedział tych klas młodszych, czy też klas starszych. Bo wiadomo, że inna forma będzie dla tych mniejszych, inna forma dla tych większych, czy nawet dla tych starszych. No też jest inna forma tych warsztatów, spotkań i całości.

Formy pracy z odbiorcami ostatecznymi – w opinii uczestników zogniskowanego wywiadu grupowego – które cieszą się wśród nich popularnością muszą się charakteryzować: oryginalnością, zaangażowaniem i profesjonalizmem realizatorów. Powinny one pobudzać kreatywność i ciekawość otaczającego świata, przy wplataniu jednocześnie pewnych elementów zabawy. Jednakże szczególnie ważne przy tym – bez względu na formy pracy z dziećmi i młodzieżą – jest traktowanie młodych uczestników projektów w sposób partnerski i podmiotowy. Dla młodych ludzi bardzo istotne jest bowiem to, czy mają oni wpływ na kształt i realizację tego rodzaju przedsięwzięć, tj. czy mają oni poczucie sprawstwa w tym względzie. Doceniają oni także chęć zrozumienia ich racji przez osoby dorosłe. Wśród trudności z jakimi borykali się młodzi uczestnicy projektów wymieniano konieczność skupienia się i koncentracji oraz znalezienia w sobie i wyartykułowania zasobów kreatywności, a także utrzymanie wysokiego poziomu zaangażowania i wykazanie się samodzielnością.

R: Ja na przykład bardzo często przeprowadzam z dziećmi takie wywiady. Po prostu to są luźne rozmowy, gdzie podpytuję ich o różne zainteresowania. Co chcieliby zrobić. Co chcieliby zmienić. Co im się najbardziej podoba. Żeby muc ułożyć jakiś plan działania pod nich tak naprawdę. Bo to dzieci mają być tutaj zadowolone. Więc wydaje mi się, że takie rozmowy, żeby to dzieci mogły wypowiedzieć swoje myśli, żeby to nie było narzucone takie przeze mnie. Bo takie zajęcia, gdzie ja mówię: dzieci róbcie co chcecie, i daję im kartki, i po prostu niech się sobą zajmują, to nie byłoby dla nich ciekawe. A jak dzieci też wiedzą, że ja jestem zaangażowana na 100%, i każdemu dziecku nawet podczas tych zajęć, czy warsztatów poświęcam jakiś czas, to dzieci też czują się takie bardziej dowartościowane. Wiedzą, że mogą liczyć na pomoc, że nie zrobią jakiegoś tam błędu. A nawet jak go pełnią,

to zawsze mówię dzieciom, że wszystko możemy uratować, że coś dopracować, coś zrobić. Więc to jest chyba ważne. Tak właśnie, takie myśli dzieci, które dzieci przekazują nam dorosłym.

R: Albo też po prostu, znowu wracam w Bieszczady, bo teraz jakby są dwie skrajności. Bo jeden projekt jest taki poświęcony fotografii, i powrocie do tej fotografii starej i wszystkiego co się z tym wiąże. Fotografowania starych wydarzeń historii, ale to też jest związane z tym, że każdy fotografuje. Mamy telefony, fotografujemy sobie pejzaże, rodziny, dzieci, więc to troszeczkę tak poszedł ten projekt jakby duchem z duchem czasu, i z zainteresowaniem młodzieży. I został połknięty ten bakcyl, który młodzież po prostu chłonie, a tym samym powrót do historii. (...) to jest jedna rzecz, a druga rzecz, te słuchowiska radiowe. Coś to po prostu... radio już... No owszem młodzież słucha, ale chyba niewiele, a słuchowisk w ogóle to chyba, chyba nie słuchają. Więc troszeczkę powrót do tego, co kiedyś było modne i pokazanie z innej strony. I też troszeczkę powrót do tego, czym na przykład rodzice się interesowali, że więcej po prostu słuchali. Więc to tak, no po prostu tutaj z falą, a tutaj po prostu tak troszeczkę pod prąd, i powrót do tego co było kiedyś.

R: Tak, ale tutaj nawet w moim projekcie też tak właśnie chciałam to połączyć. Bo nawet jak wcześniej się wypytywałam dzieci, to okazało się, że niekoniecznie lubią jeździć do jakiegoś muzeum, skansenu i tak dalej. I wszystkie warsztaty, które realizujemy właśnie podczas trwania projektu, to są właśnie zajęcia w takich miejscach jak muzeum, i okazało się że dzieci mówią, jak tu jest fajnie. Że chcieliby przyjechać jeszcze raz. Więc też włączymy to co dzieci lubią, czyli rysowanie, ale też łączymy to z historią, gdzie okazuje się, że dzieci też potrafią słuchać i dużo rzeczy zapamiętują w takiej formie trochę przez zabawę. Bo robią to co lubią, a przy okazji mogą się czegoś dowiedzieć.

M: A czy któreś z tych form sprawiają problemy młodym ludziom? Jakieś trudności?

R: Przerwy trzeba robić. Tak. One muszą skakać.

R: Dzieci są bardzo ciekawe świata, ale trzeba im to też tak ułożyć, żeby to nie było nudne. Jakieś rozrywki między to trzeba wpleść.

R: W Bieszczadach na przykład pan, który te słuchowiska organizuje, to ma 48 osób. Naprawdę to jest spora grupa wszystkich uczestników. Więc on swoją osobowością i zapałem, samym tym pomysłem porwał młodzież. No to kwestia tego prowadzącego.

R: Sam projekt też jest taki zupełnie inny.

R: Tak. Oryginalny, inny.

R: Osobowość jest ważna. Osobowość. Też w naszym projekcie jest zatrudniony na umowę zlecenie pan, który no ja nie wiem co on z tymi dziećmi robi? (śmiech) Sala nie ma drzwi. I po prostu tam, po prostu się dzieją cuda. Te dzieci tam, jak akuratnie mają kukiełki, ale no on po prostu cudownie to prowadzi. To faktycznie, to jest jego charakter, on w przychodni na tą salę to sam już skacze.

R: To po prostu trzeba być trochę dzieckiem.

R: Tak. On jest trochę takim dzieckiem (śmiech). Faktycznie fajnie to prowadzi. My przy nim to jesteśmy takie nudne. On już wychodzi już po tych warsztatach, to co miał te parę godzin, zrobił to i poszedł, to na przykład my tam już zajmujemy się tymi dziećmi, przez pół godziny jeszcze niczym rodzice je odbiorą, bo to małe są, no to już tak widać, że gdzie ten pan? (śmiech)

Wśród efektywnych sposobów dotarcia i kanałów komunikacji z różnymi grupami odbiorców ostatecznych uczestnicy zogniskowanego wywiadu wyróżnili bezpośredni i permanentny kontakt z dziećmi i młodzieżą oraz zainteresowanie rodziców realizowanymi przedsięwzięciami. Cennym kanałem komunikacyjnym – szczególnie w niewielkich miejscowościach – jest wymiana informacji pomiędzy rodzicami. Ponadto bardzo skuteczne w omawianym względzie jest także korzystanie z mediów społecznościowych.

R: My miałyśmy ułatwione zadanie, z tego względu, że u nas w bibliotece i w samym tym nowym Domu Ludowym przewija się bardzo dużo dzieci. Dzieci, które chodzą na zdjęcia. Dzieci, które chcą się pobawić po prostu na świetlicy. Spędzić tam cały czas. Więc tutaj akurat nie było najmniejszego problemu. Jedyne problem jaki miałam to to, że miałam tylko 15 uczestników. Bo jakbym napisała na większą liczbę osób, to tutaj byłoby bez problemu. To koszty też wiadomo, ale dzieci same mi mówił: No proszę pani, bo ja tam dzieciom tłumaczyłam, czym to jest spowodowane, bardziej organizacją, dzieci do mnie mówią: proszę pani, przecież są takie duże autobusy, na 40

osób. Więc dlaczego nas jest tylko 15? Więc tutaj my naprawdę nie mieliśmy problemu. Właśnie przez to, że jesteśmy takim miejscem, gdzie bardzo dużo osób przychodzi. I do biblioteki i do budynku. Dzieci i rodziców, bo też jest to często przez rodziców przekazywane. Prowadzimy swoją stronę na Facebooku. Instagram bardzo mocno działa. Więc wszystkim rodzicom, którzy przyprowadzają dzieci na zajęcia też mówimy, żeby na bieżąco śledzili te strony nasze internetowe, żeby na bieżąco wiedzieli co tam się dzieje. Aktualizujemy to cały czas żeby, jak najwięcej osób mogło skorzystać z tego co mamy w ofercie. Bo to jest dla mieszkańców po prostu.

M: Czyli z jednej strony bezpośrednio do dzieci, z drugiej poprzez rodziców?

R: Dokładnie. Bardzo często poczta pantoflowa. I jeden drugiemu po prostu przekazuje. To jest chyba najszybsza metoda.

M: To jest specyfika społeczności lokalnej.

R: Tak. Przynajmniej w takich małych społecznościach.

R: Ale raczej mi się wydaje, że przez te 3 lata poprzednie, to chętnie były dzieci, czy młodzież do udziału. Przeważnie do działań, i nie było raczej chyba problemu z tym, że nie było zainteresowania. Bo tak patrząc na wcześniejsze projekty, to zawsze tam w tych sprawozdaniach pamiętam jak panie pisały, że jak zakładały jakąś tam liczbę dzieci, że pojawiały się na warsztatach następane, które chciały też wziąć udział w tych warsztatach. A więc no jakby wydaje mi się, że tutaj już dziecko jest zaangażowane, i zaczyna, i to mu się podoba, i bierze udział, no to już tak samo rodzic, czy rodziców przyprowadza to dziecko.

W kontekście języka komunikacji pomiędzy poszczególnymi grupami beneficjentów, a w tym szczególnie realizatorami oraz dziećmi i młodzieżą uczestnicy wywiadu zogniskowanego wyrazili opinię, że najważniejsze jest porozumiewanie się językiem zrozumiałym dla młodych rozmówców. Przy czym nie chodzi tu o silenie się przez dorosłych na prowadzenie rozmowy w tzw. uczniowskiej gwarze, ale mówienie językiem prostym i konkretnym, bez tworzenia jakiś międzypokoleniowych barier. Wartością dodaną takiego podejścia jest nabycie przez dorosłych umiejętności rozumienia języka współczesnego młodego pokolenia. Takie zasady dotyczące komunikowania się – jak wyraźnie podkreślono w trakcie badań FGI – musiały być stosowane we wszystkich projektach, aby mogły się one zakończyć sukcesem. Natomiast biorąc pod uwagę powyższe wyróżniono tu jeden z projektów, który w naturalny sposób nadawał się do tego, aby stanowić taki przykład dobrych praktyk, ponieważ dotyczył on pracy ze słowem. Polegał on na pisaniu przez młodych ludzi scenariuszy i nagrywaniu słuchowisk radiowych. Drugim projektem, który również dotyczył operowania słowem, i tym samym uczył efektywnej komunikacji był ten, którego istotą było przygotowanie i wystawienie przedstawienia teatralnego. W obu przypadkach jak zaznaczano bardzo ważnym czynnikiem była osobowość realizatorów, którzy potrafili formułować swój przekaz w sposób atrakcyjny dla młodych ludzi.

R: Ich językiem. Na pewno trzeba tak to z nimi zrobić, żeby one się czuły dobrze, i żeby rozumiały co się do nich mówi.

R: Bez żadnej bariery.

R: Tak.

R: (...) przyjechał pan, dalej powracam do radia, i mówi: akurat dowiedziałem się jak młodzież określa imprezę (...) „wiks”. Impreza to jest „wiks”. Tak, że też poznał będąc w projekcie, realizując to, też poznał nowe słownictwo.

R: (...) Bo myślę, że ważne w tym wszystkim jest takie podejście partnerskie. Traktowanie właśnie dzieci, czy w podejściu właśnie w realizacji, czy w tym języku właśnie, jak się do nich wracamy, że są jakby partnerami, i że chcemy coś zrobić właśnie takiego dla nich, żeby to było fajne i żeby oni się dobrze w tym czuli. Żeby to nie miało właśnie naleciałości takich szkolnych, bo właśnie tutaj rozmawiając jeszcze wcześniej o tym, że szkoły, nauczyciele, to też budynek w jaki sposób to ich widocznie zamyka. I chyba sukcesem na to jest to, żeby pewne rzeczy były podawane w inny sposób, niż w szkole, tak na lekcji, w innej formie, że one nie boją się jakoś tam odezwać, że źle, powiedzą czy coś takiego. Jest to inna grupa, więc ja sobie tak właśnie wypisałam, że to jest właśnie poświęcenie im uwagi. Czyli podejście takie właśnie podmiotowe do każdego dziecka. Że one są ważne, i myślę, że to też co też w części osób, które są zatrudnione do warsztatów to jest trafione. Bo na przykład tak rozmawiając z moją panią, która tam ma warsztaty teatralne z dziećmi, to ona mówi, że są świetne. I ta pani ma

bardzo dobry kontakt. Te zajęcia są takie interaktywne. Że te dzieci są zaangażowane. Właśnie to wszystko jest i w ruchu troszkę, troszkę pracy więc to wszystko jest ułożone inaczej. I myślę, że kluczem właśnie tej takiej jakby edukacji kulturalnej jest jakby uzupełnianie, i odejście od tego szkolnego. No bo szkoła ma swój jakiś tutaj wypracowany system. Podaje pewne rzeczy. A tutaj jest właśnie to uzupełnienie w ten inny sposób dostosowany oczywiście tutaj, żeby to było na tyle ciekawe, atrakcyjne, żeby pewne rzeczy im przekazać. I tak naprawdę, jeżeli dzieci – no tak myślę – w wieku tym takim szkolnym zwłaszcza, no bo średnia szkoła to już inaczej, ale te młodsze jeżeli mają takie poczucie, że są to traktowane właśnie tak fair, na równi, w ten sposób no to one się właśnie rozwijają. Bardziej się otwierają na to wszystko, i na te działania, które my robimy, i czerpią sobie z tego po prostu wiedzę, która jest im potrzebna. Bo tam pani też podkreślała właśnie, że pewne rzeczy działania, że one tak otwierają na wiele aspektów tą młodzież. Że oprócz tego, że właśnie przemycają te pewne treści dziedzictwa kultury, to też właśnie osobowość rozwijają po prostu, dają pewność siebie, wypowiedzi. Te dzieci się tak nie boją. Więc to jest bardzo dużo rzeczy, które właśnie dzięki temu, że są takie jakie są, i że to jest tak skonstruowane, no to dzięki temu cieszy się to chyba taką popularnością.

R: I one przez to czują się ważne.

R: Tak, tak no bo teraz rozmawialiśmy, że właśnie, że to przez to, że mamy no tak świat a nie inny. I tak szybkość, tempo życia, różne zajęcia, szkoła, zajęcia dodatkowe, bo rodzice muszą też zarabiać, właśnie jakoś tak może umyka taki kontakt. Żeby się skupić przez chwilę na takiej relacji międzyludzkiej. I to jest chyba też takim kluczem do tego, że pewne rzeczy jakoś tutaj przekazywać, i docierać do tych młodych osób.

W odniesieniu do wsparcia odbiorców ostatecznych w ramach działań i zasobów Operatora regionalnego, a w tym w szczególności do preferencji w tym zakresie jakie przyświecały decyzjom o finansowaniu projektów z zakresu edukacji kulturowej uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego wskazali promowanie idei edukacji tego rodzaju oraz świadome uczestnictwo w kulturze młodych osób. Przyznali oni, że metody mogą być różnorodne (działalność wyspecjalizowanych komórek w instytucjach kultury, wykorzystanie nowoczesnych technologii – w tym komunikacji), byle tylko przyświecał im określony cel.

R: (...) edukacja kulturowa przede wszystkim. Tak mi się wydaje. Tak patrząc na wszystkie te projekty.

R: Na świadomym udziale w kulturze.

R: O tak to można nazwać. Praktycznie próbowałam sobie tak przypomnieć te projekty, które są teraz.

M: Jeśli chodzi o metody, to pewnie można tu wskazać to wszystko czym Państwo się zajmujecie tu na co dzień?

R: Mamy poszczególne komórki. To jest taka próba dojścia do człowieka w różny sposób. Że nie tylko tym co było, ale współczesnymi środkami. Więc te metody no różne. Grunt, żeby był ten cel. Czyli to zaciekawienie.

Miarą sukcesu wsparcia w dofinansowywanych projektach – w opinii respondentów – jest zachęcenie młodych osób do aktywnego uczestniczenia w kulturze, zaszczepienia w nim ciekawości otaczającego świata, nabycie pewności siebie w kontekście wyrazu artystycznego. To także integracja społeczna i międzypokoleniowa. To również skuteczna realizacja projektu zakończona finałem, która ma za zadanie utwierdzenie młodych osób w przekonaniu, iż są zdolne do efektywnych działań, do osiągania wyznaczonych sobie celów. To satysfakcja z dobrze wykonanej, wartościowej i docenionej pracy.

R: Co jest miarą sukcesu? Ja myślę, że to, że takie dziecko weźmie udział i zaszczepimy w nim namiastkę, bo to jest dopiero początek, bo jeśli to jest młody całkiem człowiek, no to dopiero to wszystko też kielkuje,

M: Może tu jest taka trudność, że jest to takie niemierzalne?

R: My możemy pooglądać to co dziecko zrobi. Ewentualnie zobaczysz, że ono weźmie w tym udział, ale generalnie przez to, że dzieci też... No to jest takie zakiełkowanie kultury, zakiełkowanie edukacji.

M: To chyba trzeba byłoby oceniać z jakiejś perspektywy czasu? Może nie da się tego od razu jakoś tak oszacować?

R: Państwo, którzy są opiekunami, którzy są na miejscu, przy tych projektach i cały czas mają styczność z tymi dziećmi, to pewnie najwięcej by powiedziały, bo wtedy mają taką ewaluację. Jak na początku, jak przychodzi taka grupa, jaka ona jest, i na etapie kończenia projektu właśnie jakie są takie wartości naddane, których nie da się

jakoś zmierzyć. Na przykład życie się tych dzieci, że one tam wzajemnie szacunku do siebie nabierają. No to to są takie...

R: Edukacji, poznawania nowych osób, bo większości też projektów to nie są dzieci z jednego miejsca, z jednej szkoły, czy z jednego środowiska, tylko to jest jakieś takie większe środowisko w danym miejscu.

R: W moim projekcie tak jest właśnie.

R: Dotyczy to całej gminy.

R: Ja mam dzieci właśnie z całej gminy. Bo ja wszędzie porozwoziłam te zaproszenia do wzięcia udziału. Bo tak zwerbowałam dzieci. Chciałam po prostu przybliżyć Dom Kultury, i gdzie mogłam to tam po prostu podawałam właśnie, że jest nabór do takiej grupy. I mam z poszczególnych miejscowości przynajmniej po jednym dziecku. Także jest fajnie. I one pomiędzy sobą rozmawiają. Wiedzą, że na przykład ja jestem w tej miejscowości i tam obok jest inna. I teraz mamy w tym projekcie też wycieczkę do Rzeszowa, to planujemy autokar. Więc autokar będzie zbierał w poszczególnych miejscowościach, i dla dzieci na przykład się przekrzykują: a na przykład Adam nie przyjedzie pierwszy albo do mnie pierwszy... będziemy siedzieć razem, ty zajmiesz miejsce, a na przykład coś mówi: ale nie bo twoja miejscowość jest później, czyli poznają już geografię. Że twoja miejscowość jest później. Oczywiście nie są obarczeni planowaniem, to my ustalamy, ale chodzi o to, że geografię poznają własnej gminy.

M: Przy okazji. To jest taka wartość dodana.

R: Tak. To też umiejętności zrobienia zaproszeń. Że każdy zaprasza swoją babcie, no to rysują te zaproszenia. I w związku z tym trzeba było jeszcze zaprosić dyrektorów. Bo one są z różnych szkół. Więc każde to dziecko do swojej szkoły, do której chodzi ma to zaproszenie dostarczyć, do pani dyrektor. Więc ja się...

R: Taka kindersztuba.

R: Ja się później zapytam, czy dotarły te wszystkie zaproszenia. (śmiej) Żeby nie było...

R: Ja myślę, że też patrząc na te wszystkie fajnie, że wszystkie projekty, które były do tej pory zakończyły się finałem. Takim mniejszym lub większym...

R: Spektakularnym...

R: I też były spektakle teatralne, występy, koncerty. Także to jest nie tylko takie wąskie działanie, że my tylko z danymi uczestnikami, ale to oprócz tych uczestników, którzy biorą udział tak ściśle to pojawiają się ich dziadkowie, rodziny...

R: Całe społeczności...

M: I tu pojawia się możliwość weryfikacji skuteczności działań poprzez ich zasięg?

R: Tak.

R: Dziadkowie bardzo chętnie chcą zobaczyć, że coś tam wnuczek robi, i przyjść to pooglądać. A dwa, że takie właśnie siedmio-, czy tam ośmioletnie dziecko idzie do gabinetu dyrektora, nie żeby mu nauczycielka mówiła, że ma tam iść albo go prowadzi, tylko samo ma wybrać ten czas, czy przed szatnią, czy po szatni, żeby w butach poszło, czy w pantoflach. Samo musi to jakoś rozstrzygnąć.

R: I wtedy wejdzie w butach i od razu na dobry dostanie burę (śmiej)...

R: Ja nie wiem jako oni to pozałatwiają, ale ja później po prostu podzwonię po dyrektorach i się zapytam, czy dotarły te zaproszenia.

R: Ale to jest też to zainteresowanie. To co panie tutaj mówią, za zainteresowanie też lokalnej społeczności, czy też lokalnej, czy gminnej, jak to tam jest szeroko pojęte. Bo w tym momencie też właśnie zainteresowanie tych ludzi, że nie... Dla nich nie jest obojętne, że tak dajemy dzieci, czy tutaj młodzież, że coś robi... No to niech sobie robią. Tylko oni autentycznie są tym zainteresowani. Co z tego wyszło? Jaki jest ten efekt końcowy? Więc to też jest takie fajne, no bo najprościej tak jak to się czasami śmiejemy, tak zaprosić jakąś gwiazdę bądź gwiazdkę, tak? Znaną, żeby wszyscy przyszli, ale właśnie z ciekawości tematem jakimś tutaj czy lokalnym, czy też właśnie takim tutaj organizowanym dla dzieci, żeby tą społeczność zintegrować. No to już jest troszkę trudniej. To jest właśnie sukces, sukces tego, że to właśnie ludzie tak odbierają pozytywnie. Oprócz tego, że to właśnie dotyczy uczestników, to jest grono właśnie jeszcze odbiorców.

R: To jest duma taka.

R: I to jest takie duże wydarzenie generalnie. Takie podsumowanie tego projektu.

R: Ale ja myślę, że też jeszcze włączenie pozostałych innych osób. Nie tylko, że uczestnicy działają, ale też wszyscy pozostali. Bo i rodzice się angażują. I władze.

R: W jednym projekcie pani opowiadała tutaj na terenie Przemysła zorganizowanym w poprzedniej edycji było coś takiego, że owszem dzieci były jako uczestnicy tego projektu, ale poprzez ten projekt zaangażowani zostali też rodzice, zaangażowane zostały inne osoby spoza tego kręgu.

R: Bo czasami tak środki nie wystarczają, ale trzeba jakoś to zorganizować. To jest fajne, jeżeli jest właśnie to co kiedyś było takie no chyba bardziej widoczne, jeżeli chodzi o właśnie takie angażowanie się społeczne. Że pewne rzeczy robiło się właśnie nie dlatego, że się gdzieś tam pracuje, czy się jest, tylko po prostu społecznie. Tak, żeby zrobić coś dla społeczności, czy jakoś tak. I dzięki temu myślę, że właśnie ci ludzie też sobie pomagają. Czy ktoś tam nie ma problemu, żeby jakieś ciasto upiec, to nie jest problem. Jeżeli widzi, że jest zaangażowanie, że dobre rzeczy dzieją się wokół tego działania. Różnie to jest, bo są oczywiście różni ludzie w różnych miejscowościach.

R: Co trzeba też jeszcze podkreślić, że my też żyjemy tym projektem jako opiekunowie. Przez całość trwania tego projektu. Bo my praktycznie no tutaj pomagamy, ale też człowiek żyje tym...

M: To jest wspólny cel, aby to się wszystko udało.

R: Tak, bo to też dążenie do tego... Wiadomo, że my jesteśmy tylko do pomocy, i jakby tutaj wsparciem takim jeśli chodzi o naszą instytucję, ale generalnie jak się to wszystko zaczyna to człowiek przez ten czas, żyje tym cały czas. I też dąży do tego, żeby wszystko było jak najlepiej zrobione, jak najlepiej dopilnowane, i taka też pomoc myślę, że jest fajna.

Zdaniem uczestników zogniskowanego wywiadu grupowego Operator regionalny ma bardzo duży potencjał w odniesieniu do wspierania podmiotów działających w sferze edukacji kulturowej. Przy czym mowa tu głównie o kwestiach koncepcyjnych, organizacyjnych i merytorycznych. Podobnie w przypadku innych instytucji kultury i placówek oświatowych podkreślano, że realizacja projektów w ramach BMK wiązała się z zaangażowaniem nie tylko bezpośrednich wykonawców tych przedsięwzięć, ale z wsparciem ze strony wszystkich pracowników tychże podmiotów. Natomiast wśród ograniczeń na jakie wskazywano były głównie sprawy finansowe i kadrowe.

R: Tutaj cała instytucja stoi za nami. Są to duże możliwości, ale też są pewne ograniczenia.

R: Tak, są. Finanse i brak kadr.

R: Czasem też tak bywało, że osoba która pozyskała grant, pozyskała pieniądze na dany projekt, nie zostawała z tym sama, tylko realizował cały Dom Kultury. Tak jak na przykład teraz.

R: I w poprzednich edycjach też tak bywało, że była osoba która dostała te pieniądze, i była zatrudniona w jakimś mniejszym ośrodku kultura, a więc wszyscy udzielali tego wsparcia. I to wsparcie też było i z naszej strony, ale też miała wsparcie ze swojego miejsca pracy.

Uczestnicy zogniskowanego wywiadu grupowego nie potrafili jednoznacznie określić tego, czego jako zespół BMK nie dowiadujemy się o odbiorcach ostatecznych. W odniesieniu do braków w wiedzy wskazywano na potrzebę prowadzenia badań diagnostycznych mających celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie o rzeczywiste potrzeby młodych osób w zakresie edukacji kulturowej. W kontekście pozyskania wiedzy dotyczącej beneficjentów (animatorów i edukatorów kulturowych) stwierdzono, że warto byłby dowiedzieć się o ich preferencjach odnośnie szkoleń. Natomiast do kluczowych grup odbiorców badani zaliczyli dzieci i młodzież, szczególnie z obszarów województwa mniej dotąd aktywnych w kwestii partycypacji w programie BMK.

R: Czyli czego dzieci nam nie mówią? (śmiech)

R: No na pewno jest tego dużo. Bo to też tak ciężko... Bo to jest takie pytanie bardzo ogólne i bardzo szerokie. Tak bym powiedziała. No bo tutaj są różne uwarunkowania. No nie wiem, zaczynając od jakiś tak psychologicznych, podejście tak żeby to jakoś właśnie tak wypośredkować, bo czasami jest tak, że możemy zapytać i ile mamy dzieci, tyle będzie pomysłów. A jak zaczniemy realizować, to okaże się, że tak naprawdę nie są zainteresowani. (śmiech) No bo to jest różnie, więc na jakiej zasadzie? A pewnie każdy też patrzy przez pryzmat tematów, które są umieszczone w tych projektach poszczególnych. No bo też chyba tak patrzymy na pewne rzeczy, no więc tak naprawdę to trzeba byłoby jakąś ewaluację przeprowadzić.

M: Jaką można by tu zaproponowanie problematykę badawczą?

R: Może jakie tematy na warsztatach ich interesują (realizatorów projektów)?

R: Może jakieś otwarte takie pytania, co ich interesuje? Czy chcieliby poznać swoje dziedzictwo kulturowe i jaki zakres ich interesuje. Nawet wskazanie samego jakby tematu, czyli tego obszaru zainteresowania, to już jest bardzo pomocne. Bo wtedy można to wszystko ładnie obudować tymi dostępnymi środkami.

Podstawowym ograniczeniem Operatora regionalnego we wdrażaniu działań w zakresie edukacji kulturowej w najbliższych 3 latach są kwestie finansowe. Mowa tu o stabilności, przewidywalności i zakresie finansowania ze strony NCK, a także konieczności zgromadzenia wkładu własnego. Ważny jest jednakże aspekt organizacyjny, tj. racjonalne zaprojektowanie poszczególnych działań realizowanych w ramach BMK, które uwzględni specyfikę zagadnień składających się na szeroko rozumianą sferę animacji i edukacji kulturowej.

R: NCK może dotacje obciąć. Co życie pokazało. I wtedy trzeba coś tam ciąć. Wkład własny. Może być problem z pozyskaniem.

R: Bardziej chyba ten wkład własny, wydaje mi się, że może tu być jakiś mały problem.

R: A to jest jeden z niewielu programów, gdzie nie trzeba wkładu własnego (realizatorów) to też jest fajne.

M: Oczywiście nie licząc czasu własnego.

R: Tak. Ja teraz, jak wyszukiwałam następny z programów, to co mówiłam, że teraz byłam na szkoleniu z „Równe szanse”, to tam obejście jest tego wkładu własnego jako praca własna. I ja tam wyceniam właśnie swoją pracę i pracę pracowników, żeby ten punkt...

R: I jeszcze te środki trwałe...

R: Tak. Bo w ogóle odrzucam na wstępie, jak tam przeglądam Internet, co tam jeszcze by można było, skąd pozyskać pieniądze, bo my dostaliśmy od naszego organizatora z gminy pewną pulę pieniędzy. Później nam jeszcze ucięli, bo na coś tam brakowało im, i jeszcze nam ujęto, i nie wiem czy do końca grudnia, na przykład, nam to wróca, chyba nie. Wątpię. W każdym razie nie ma po co tam chodzi. Więc lepiej pozyskać środki z innych źródeł. Także na wstępie odrzucam wszystko, jak tylko tak przelecę, wkład własny, a nie dobra, dziękujemy. I następny, następny.

R: A władarze powiedzą, że skoro sobie tak radzicie z mniejszymi środkami, to wam jeszcze obetniemy. (śmiech)

R: To nie jest pozbawione sensu. Ja na to natrafiłam, ktoś mi to opowiadał, że faktycznie im bardziej jest operatywny ten jakiś dyrektor, czy Dom Kultury, tym bardziej jest śrubka dokręcana. A to oni sobie radzą to spoko. Dajemy właśnie tym paniom co śpią. Bo utrzymać to oni mają obowiązek.

R: Ta zmiana reguł w trakcie gry, jaka miała miejsce, wpłynęła na takie poczucie niepewności. Brak zaufania, że nie powtórzy się coś takiego w przyszłości jest bardzo problematyczne.

***

- Działania podejmowane w ramach inicjatyw sfinansowanych z budżetu BMK przede wszystkim były skierowane do młodzieży w wieku gimnazjalnym, ale też do dzieci uczęszczających do szkół podstawowych i młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych.
- Szczególnie cenne było zrealizowanie takich projektów, które uwzględniały uczestnictwo dzieci w trudnej sytuacji życiowej – niepełnosprawnych oraz takich, które napotkały na problemy w procesie wychowawczym.
- Metody pracy z dziećmi i młodzieżą w zrealizowanych projektach były bardzo zróżnicowane i dostosowane do wieku odbiorców. Obejmowały one niemal wszystkie dziedziny twórczości kulturowej: malarstwo, teatr, śpiew, taniec, sztuka radiowa, rękodzieło, kulinaria, działania w stylu performance, wernisaże, prelekcje, wizyty studyjne etc., etc. (warsztaty malarstwa na płótnie; integracyjne warsztaty malarstwa plenerowego z nauczycielką plastyki; integracyjne warsztaty malarskie; plener malarski, poprzedzony przez warsztaty plastyczne z różnych technik malarskich, tj.: grafika, akwarela, pastela, ołówek, akryl oraz ceramicznych, a także spotkanie z lokalnym artystą – rzeźbiarzem; prelekcja na temat polskiej malarzy – kolorystów; warsztaty literackie, teatralne i plastyczne; wernisaż wystawy

poplenerowej; wyjazd studyjno-warsztatowy warsztaty malarstwa na szkło i makrama; warsztaty wokalne, taneczne – tańce etniczne, bębniarskie, muzyczno-ruchowe, audycje umuzykalniające wizyty na koncertach jazzowym i w Filharmonii; warsztaty taneczne, wokalne, teatralne, artystyczne i sensoplastyczne oraz przy współpracy członków Zespołu Pieśni i Tańca przygotowanie występu przed publicznością; przyozdobienie przez dzieci, młodzież i osoby dorosłe – pod kierunkiem lokalnych artystów – przestrzeni publicznej poprzez stworzenie murali nawiązujących do tradycji i historii lokalnej społeczności na przystankach komunikacji publicznej, poprzedzone pozyskaniem wiedzy na temat technik Street Artu, tj. płaskorzeźby, graffiti, murali, wlepek w przestrzeni publicznej; warsztaty muzyczno-taneczne, plastyczne i kulinarne, rękodzieła; warsztaty muzyczne i taneczne oraz wspólne przygotowanie Weekendu Szanty nad Wisłokiem; przygotowanie – scenografia, reżyseria i wykonanie – przedstawienia teatru ze skrzynki, nawiązującego do kultury japońskiej; występ młodych uczestników projektu w ramach przeglądu małych form teatralnych, przy czym przedstawienia były autorskimi dziełami młodzieży; warsztaty teatralne, choreograficzne i charakteryzatorskie przeprowadzone pod kierunkiem profesjonalistów w tych dziedzinach dla młodzieży pełnosprawnej i niepełnosprawnej; warsztaty integracyjne z dziećmi i młodzieżą niepełnosprawną; przygotowanie przedstawienia teatralnego poprzedzonego przez warsztaty teatralno-muzyczne, ceramiczne, krawieckie, wikliniarskie oraz plastyczne; nagranie teledysku poprzedzone warsztatami artystycznymi, tj. tanecznymi, wokalnymi, plastycznymi, teatralnymi oraz skomponowaniem własnego utworu muzycznego; młodzi ludzie, którzy wzięli udział w projekcie stworzyli własne opowiadanie, na podstawie którego następnie nagrali słuchowisko, które zilustrowali przed publicznością pantomimą, i byli oni także autorami choreografii; organizacja koncertu chóru dzieci i młodzieży; warsztaty w kuchni poprowadzone przez Koło Gospodyń; wycieczki regionalne; stworzenie miejsca – chaty muzeum, w którym zawierającego pamiątki z dawnych lat, stare fotografie oraz wspomnienia osób spisane w kronice).

- Wszystkie zrealizowane projekty cieszyły się ogromnym powodzeniem wśród dzieci i młodzieży. We wszystkich z tych przedsięwzięć zasadą było zaktywizowanie młodych osób i sprawienie, aby czuli się oni pełnoprawnymi współtwórcami, a często nawet wyłącznymi twórcami osiągniętych rezultatów. Jednocześnie należy podkreślić, że projekty te były bardzo ambitne i często osiągnięcie założonych w nich celów nie należało do łatwych. Tym większą była jednak – jak wynika z wypowiedzi realizatorów i beneficjentów ostatecznych – satysfakcja młodych osób po zakończeniu tych przedsięwzięć.
- Podstawową formą dotarcia i komunikacji z przedstawicielami instytucji kultury, placówek oświatowych, organizacji pozarządowych oraz indywidualnych animatorów lub edukatorów kulturowych – jak wynika z wypowiedzi przedstawicieli Operatora regionalnego – jest obecnie Internet. Przy czym narzędzie to jest szczególnie przydatne w przypadku korespondencji seryjnej, udostępniania informacji na stronach internetowych oraz przekazywania pilnych wiadomości, z uwagi na dużą liczbę wspomnianych podmiotów oraz ich duże rozproszenie. Jednakże w odniesieniu do kluczowych partnerów preferowane są bardziej bezpośrednie formy komunikowania (kontakt telefoniczny, spotkania, kontakty w trakcie wspólnych przedsięwzięć).

Podsumowanie

Decyzje strategiczne operatora w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej

Zestawienie 11 Propozycje działań w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej

Wniosek	Decyzja/zadanie operatora	Czas wykonania
Analiza dokumentów wykazała prawie całkowity brak funkcjonowania w przestrzeni publicznej (poza sferą kultury) pojęcia edukacja kulturowa (wydaje się, iż edukację kulturową utożsamia się tu jedynie z promocją kultury, a działania w sferze kultury sprowadzają się najczęściej do ochrony dziedzictwa kulturowego).	Promowanie pojęcia „edukacja kulturowa” poprzez jak najszersze udostępnianie informacji o efektach działań podejmowanych w ramach BMK, w tym szczególnie w lokalnych mediach: Radio Rzeszów, TVP Rzeszów, Gazeta Codzienna Nowiny, Życie Podkarpackie, Podkarpacki Informator Kulturalny (np. poprzez newslettery) oraz za pomocą strony internetowej. Dedykowane informacje dla przedstawicieli samorządów, placówek oświatowych i instytucji kultury(informacje do wydziałów kultury i edukacji urzędów miejskich i gminnych, starostw powiatowych, Kuratorium Oświaty i oddziałów, szkół i placówek szkolno-wychowawczych, instytucji kultury: domy kultury, biblioteki, muzea) Organizacja spotkań informacyjnych, których częścią składową będą prelekcje promujące efekty działań zrealizowanych w ramach BMK.	Cały okres działania II edycji BMK, a szczególnie: wrzesień – grudzień 2019, styczeń – kwiecień 2020 oraz wrzesień – grudzień 2020 - końcowe etapy realizacji projektów (finały) oraz czas po ich zakończeniu (promocja efektów).
Kluczowym partnerem powinna być jedna instytucja lub organizacja, która utożsamia się z ideami przyświecającymi programowi BMK, która zapewni drożność kanałów informacyjnych pomiędzy kooperantami oraz wykaże się inicjatywą.	Weryfikacja dotychczasowych doświadczeń z kluczowymi partnerami, z którymi została podpisana umowa partnerska i próba wyłonienia jednego, znaczącego dla Operatora przy realizacji BMK.	Listopad 2019 Styczeń – marzec 2020
Strategicznymi partnerami są wszystkie instytucje kultury (w tym wojewódzkie, gminne) oraz organizacje działające w szeroko rozumianej sferze kultury (wg odrębnej listy Operatora).	Zadanie Operatora będzie polegało na: – dążeniu do zachowania relacji z podmiotami, z którymi nawiązano już relacje w ramach BMK; – jak najszerszej zakrojonej kampanii promocyjnej zachęcającej do podjęcia współpracy szczególnie te placówki, których dotychczas nie uczestniczyły w działaniach BMK.	Cały okres działania II edycji BMK, a szczególnie styczeń – maj 2020.
Szczególne wsparcie w działaniach BMK Operator regionalny uzyskuje od władz samorządowych (szczególnie należy tu wskazać na Urząd Marszałkowski, który zapewnia wsparcie finansowe oraz merytoryczne), a także od podkarpackich domów kultury (które wspierają działania promocyjne i w razie potrzeby udostępniają swoje zasoby instytucjonalne oraz merytoryczne)	Warto docenić otrzymywaną pomoc m.in. poprzez systematyczne informowanie podmioty wspierające o postępach w działaniach podejmowanych w ramach BMK oraz zachęcanie do aktywnego partycypowania w tym przedsięwzięciu. W kontaktach z podmiotami zewnętrznymi należy informować o źródłach otrzymywanego wsparcia (co poza wszystkim może przyczynić się do uzyskania pomocy ze strony kolejnych podmiotów – w tym jednostek administracji samorządowej).	Cały czas trwania II edycji BMK. Dodatkowo przedstawiciele UM będą zapraszani na kluczowe wydarzenia BMK w województwie podkarpackim, w tym spotkania podsumowujące – listopad 2019 i 2020

Źródło: opracowanie własne.

Decyzje strategiczne operatora dotyczące budowania partnerstwa kultury i edukacji

Zestawienie 12 Propozycje działań dotyczących budowania partnerstwa kultury i edukacji

Wniosek	Decyzja/zadanie operatora	Czas wykonania
Na Podkarpaciu funkcjonuje bardzo duża sieć podmiotów zajmujących się animacją i edukacją kulturową. Pod względem liczby podmiotów tego typu oraz liczby osób przypadających na jedną taką placówkę województwo podkarpackie lokuje się w ścisłej krajowej czołówce.	Dążenie do jak najściślejszych relacji z jak największą liczbą instytucji kulturowych na Podkarpaciu (co w gruncie rzeczy oznacza nawiązywanie interpersonalnych relacji z przedstawicielami tychże podmiotów). Poszukiwanie pól współpracy i ograniczanie konkurencji na polu animacji i edukacji kulturowej do niezbędnego minimum gwarantującego wysoką jakość oferty kulturowej między instytucjami kultury w większych miejscowościach województwa: Dębica, Jasło, Krosno, Mielec, Przemyśl, Rzeszów, Sanok, Stalowa Wola, Strzyżów, Tarnobrzeg. Angażowanie w działania BMK.	Cały okres działania II edycji BMK, a szczególnie okres poprzedzający zgłoszenia akcesu do udziału w warsztatach i aplikowania o środki na realizację własnych projektów styczeń – marzec 2020.
Istnienie sieci instytucji kultury jest niejako wymuszone przepisami, na podstawie których działają podmiotu tego typu. Każde jednak działanie, jak w tym przypadku aktywność Operatora regionalnego BMK, sprzyja tego rodzaju kontaktom, które stają się mniej obligatoryjne, a bardziej intencjonalne.	Wzięcie na siebie przez Operatora regionalnego zadania stworzenia platformy wymiany informacji, prezentacji dobrych praktyk, która mogłaby mieć formę bezpośrednich kontaktów (spotkania, szkolenia, konferencje) oraz opierać się na nowoczesnych technologiach.	Rok 2020 oraz cały okres działania II edycji BMK, a także po zakończeniu tego programu.
Obszarem strategicznym działań w ramach BMK powinny być te powiaty, których przedstawiciele nie brali jeszcze udziału w dotychczasowych przedsięwzięciach realizowanych w tym programie, a także te placówki z powiatów, które już zaznaczyły swoją obecność na mapie sieci BMK, a których przedstawiciele również nie uczestniczyli w warsztatach, nie aplikowali o środki na realizację własnych projektów, a jeśli to uczynili, to nie wygrali konkursów.	Intensyfikacja działań promocyjnych dotyczących BMK w powiatach, które stanowią „białą plamę” na mapie sieci omawianego programu: bieszczadzki, brzozowski, jasielski, kolbuszowski, krośnieński, leski, leżajski, łańcucki, ropczycko-sędziszowski, tarnobrzegi, strzyżowski oraz Tarnobrzeg i Krosno. Większe działania promocyjne na tym terenie przez media społecznościowe, prasa (Gazeta Sztafeta, Korso, Wrota Podkarpackie). Weryfikacja bazy kontaktowej do szkół, instytucji, ośrodków kultury, urzędów oraz grup NGO – bezpośredni kontakt telefoniczny i mailowy. Nawiązanie (pogłębienie) współpracy z instytucjami i organizacjami z tych terenów (w tym oferta pomocy w sformułowaniu i przygotowaniu wniosków o środki na realizację własnych projektów*). Uwzględnienie w ocenie wniosków dotychczasowej nieobecności w tej procedurze, a osoby, które już miały możliwość realizacji swoich inicjatyw w ramach BMK mogłyby być wyłącznie partnerami takich projektów, aby wesprzeć współpracowników wiedzą i doświadczeniem w tej kwestii.	Cały okres działania II edycji BMK, a szczególnie okres poprzedzający zgłoszenia akcesu do udziału w warsztatach i aplikowania o fundusze na realizację własnych inicjatyw.

Źródło: opracowanie własne.

* Takie działanie musiałoby jednak być bardzo transparentne, aby uniknąć zarzutów o preferowanie w procesie konkursowym wniosków, w których przygotowaniu uczestniczyli przedstawiciele Operatora regionalnego.

Decyzje strategiczne operatora dotyczące odbiorców ostatecznych

Zestawienie 13 Propozycje działań dotyczących odbiorców ostatecznych

Wniosek	Decyzja/zadanie operatora	Czas wykonania
Do zasadniczych grup odbiorców – zgodnie z założeniami programu BMK – należy młodzież. Przy czym działania w ramach tego przedsięwzięcia powinny w znacznym stopniu uwzględnić młodzież, która szczególnie wymaga uwagi, tj. niepełnosprawną, z rodzin z różnego rodzaju problemami oraz taką, która zdążyła już popaść w konflikt z prawem.	Intensyfikacja działań promocyjnych dotyczących BMK w placówkach oświaty oraz organizacjach pozarządowych, a szczególnie tych które zajmują się pomocą młodzieży z niepełnosprawnościami lub z problemami z integracją społeczną.	Cały okres działania II edycji BMK, a szczególnie okres poprzedzający zgłoszenia akcesu do udziału w warsztatach i aplikowania o środki na realizację własnych inicjatyw.
W kontekście osób reprezentujących instytucje kultury, placówki oświatowe oraz organizacje pozarządowe warto diagnozować potrzeby dotyczące oczekiwanego wsparcia – szczególnie merytorycznego. W odniesieniu do młodzieży, która jako taka znajduje się w centrum zainteresowania działań podejmowanych w ramach BMK warto byłoby pokusić się o diagnozę potrzeb w zakresie edukacji kulturowej. W obu przypadkach istotne byłoby oszacowanie efektów podejmowanych działań w kontekście rzeczywistych oczekiwań.	Realizacja badań diagnostycznych i ewaluacyjnych. Promowanie aktywnego uczestnictwa w tego rodzaju badaniach. Udostępnianie wyników badań.	Cały okres działania II edycji BMK.
Wdrożenie zaplanowanych działań na najbliższe trzy lata może być zagrożone w przypadku ograniczenia budżetu programu BMK przez NCK, brak wkładu własnego, co przełożyłoby się na mniejszą ilość spotkań informacyjnych, warsztatów i grantów i tym samym na mniejszą atrakcyjność i efektywność programu. Brak chęci współpracy ze strony przedstawicieli jednostek samorządowych.	Dbanie o sprawną organizację programu BMK i wysoką jakość jego produktów (tak jak miało to miejsce w pierwszej edycji programu). Promowanie osiągnięć programu BMK, dotarcie z informacją o jego efektach do najwyższych szczebli decyzyjnych. Angażowanie w te działania dotychczasowych partnerów (w tym osób, które zrealizowały już własne projekty). Promowanie programu BMK i zachęcanie do jego aktywnego wspierania władze samorządowe, których zadaniem jest również dbanie o kulturę w ich lokalnych społecznościach.	Cały okres działania II edycji BMK.

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

Publikacje naukowe

- 1) Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2003.
- 2) Broszkiewicz W., *Kapitał kulturowy młodego pokolenia Polski współczesnej. Studium na przykładzie wybranych społeczności Podkarpacia*, Rzeszów 2010.
- 3) Churchill G., A., *Badania marketnigowe*, Warszawa 2002.
- 4) Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001.
- 5) Horbowski A., *Kultura wartością edukacji*, Nauczyciel i Szkoła 1-2 (18-19), 2003, s. 67-75.
- 6) Horbowski A., *Kultura w edukacji*, Kraków 2004.
- 7) Maksymowicz A., *Bezpieczne miasteczko. O potrzebie badań socjologicznych*. Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH, 2004, 135, 9.
- 8) Nowak S., *Metody badań socjologicznych*, Warszawa 1965.
- 9) Rapley T., *Analiza konwersacji, dyskursu i dokumentów*, Warszawa 2010.
- 10) Solek K., *Miejsce województwa podkarpackiego w krajowym ruchu turystycznym* http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-22dd2bbe-1633-41c1-aa43-6492bed887ea/c/20_Solek.pdf, (Dostęp: 29.07.2019)
- 11) Stasiak A., Rochmińska A., *Regionalne strategie rozwoju turystyki w Polsce – stan w 2010 roku* <http://dSPACE.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/23017/39-52%20Stasiak%20Rochminska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Dostęp: 29.07.2019)
- 12) Sulek A., *Ogród metodologii socjologicznej*, Warszawa 2002.
- 13) Sulek A., *W terenie, w archiwum i w laboratorium. Studia nad warsztatem socjologa*. Warszawa 1990.
- 14) Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1999.
- 15) Torowska J., *Edukacja kulturalna i edukacja kulturowa w Polsce po 1989 roku – próba ujęcia*, Polska Myśl Pedagogiczna (2017), s. 111–128.

Analizy, wyniki badań, strategie

- 1) Analiza rozwoju turystyki w województwie podkarpackim w kontekście rozwoju turystyki w Polsce i na świecie <https://www.rpo.podkarpackie.pl/attachments/article/279/Za%C5%82%C4%85cznik%20d.pdf>
- 2) Broszkiewicz W., *Kultura i edukacja kulturowa w województwie podkarpackim – analiza Desk Research* https://www.ck.przemysl.pl/ck/files/kultura_i_edukacja_kulturowa_w_województwie_podkarpackim_analiza_desk_research.pdf
- 3) *Cywilizacyjny Skok Podkarpacia Strategia Informatyzacji Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013* <http://www.mwi.pl/materialy/pobierz/34>
- 4) Czapiński J., Panek T. *Diagnoza społeczna*, <http://www.diagnoza.com/>
- 5) *Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podkarpackiego* <https://www.podkarpackie.pl/attachments/article/6975/Prezentacje%20Diagnozy%20sytuacji%20spo%C5%82eczno-gospodarczej%20wojew%C3%B3dztwa%20podkarpackiego.pdf>
- 6) *Finanse kultury w latach 2007-2015. Studia i analizy statystyczne*, GUS, Kraków 2016, <https://docplayer.pl/44595006-Finanse-kultury-w-latach.html>
- 7) *Konsultacje społeczne projektu Założeń Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2030* <https://www.podkarpackie.pl/attachments/article/6975/Prezentacja%20Projektu%20Za%C5%82o%C5%BCe%C5%84%20Strategii%20rozwoju%20wojew%C3%B3dztwa%20-Podkarpackie%202030.pdf>
- 8) Ortyl Władysław, *Nowe perspektywy rozwoju województwa podkarpackiego* <http://www.psst.rzeszow.pl/archiwalna/pliki/20150514/prezentacje/Nowe%20perspektywy%20rozwoju%20Wojew%C3%B3dztwa%20Podkarpackiego.pdf>
- 9) *Podkarpacki program rozwoju ekonomii społecznej 2016-2020* <http://es.rops.rzeszow.pl/wp-content/uploads/2016/07/program.pdf>
- 10) *Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa podkarpackiego* <https://rzeszow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/ludnosc/prognoza-demograficzna-na-lata-2014-2050-dla-województwa-podkarpackiego,2,1.html>

- 11) Program Rozwoju Turystyki do 2020 roku (projekt)
http://www.pzot.pl/tempOpen/default/files/00000000C8J6KNA6V883R57382Z1M0W7_Program_Rozwoju_Turystyki_do_2020_roku.pdf
- 12) Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP - Grupa PFR, Warszawa 2018.
- 13) Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020
https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/64472/rpowp_2014_2020_23_10_2018.pdf
- 14) Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego
https://pi.gov.pl/PARPFiles/file/Podkarpackie_RSI.pdf
- 15) Rynek pracy, edukacja, kompetencje Aktualne trendy i wyniki badań Maj 2019
https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/Raport_Rynek-pracy_31_05_2019.pdf
- 16) Sprawozdanie z działalności za 2018 r. – Wojewódzki Dom Kultury w Rzeszowie
<http://www.wdk.podkarpackie.pl/index.php/o-nas/plany-pracy-i-sprawozdania-z-dzialalnosci>
- 17) Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej,
https://www.gov.pl/documents/1048151/1060973/Strategia_Rozwoju_Kapitalu_Ludzkiego_2020.pdf/50df3448-d357-95b8-dfca-9bd0eed316a5
- 18) Strategia rozwoju kultury miasta Rzeszowa
http://bip.erzeszow.pl/file/56181/STRATEGIA_KULTURY_UM_RZESZ%C3%93W_13042015.pdf
- 19) Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020,
www.mazowieckieobserwatorium.pl/media/_mik/files/.../strategia-rozwoju-kultury.pdf
- 20) Strategia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie podkarpackim do 2030 r.
<https://bip.rzeszow.uw.gov.pl/wp-content/uploads/2019/04/Strategia-rozwoju-rolnictwa-i-obszarow-wiejskich-w-wojewodztwie-podkarpackim-do-2030-r.-1.pdf>
- 21) Strategia rozwoju turystyki na obszarach chronionych (dotyczy górskich obszarów województwa podkarpackiego)
file:///D:/Praca%2030.05.2017/Explicator/Zlecenia/CK%20Przemy%C5%9BI%20BMK%20-%202019%20-%20badania%20i%20ewaluacja/Materia%C5%82y%20do%20analizy%20desk%20research%20-%20BMK%202019/Strategia_rozwoju_turystyki..pdf
- 22) Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2020
<https://www.podkarpackie.pl/attachments/article/2634/STRATEGIA-ROZWOJU-WOJEWODZTWA-PODKARPACKIE-2020.pdf> (Dostęp: 15.07.2019)
- 23) Uchwała budżetowa województwa podkarpackiego na 2018 r., Biuletyn informacji publicznej
<http://bip.podkarpackie.pl/index.php/budzet-i-mienie/budzet-wojewodztwa/uchwaly/3820-uchwala-budzetowa-na-2018-r>
- 24) Uzupełnienie Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004-2020
[http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_\(2005\).pdf](http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_(2005).pdf)
- 25) Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023
http://www.rops.rzeszow.pl/upload/filemanager/opsia/s1/WPPS_2016_2023.pdf
- 26) Województwo podkarpackie na tle regionów UE w latach 2009-13, GUS Rzeszów,
<https://rzeszow.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/inne-opracowania/wojewodztwo-podkarpackie-na-tle-regionow-unii-europejskiej-w-latach-2009-2013,9,2.html>

Spis schematów, map, tabel, wykresów i zestawień

Schemat 1 Adresaci projektu Bardzo Młoda Kultura	5
Schemat 2 Działania w ramach BMK	6
Mapa 1 Centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w województwach w Polsce w 2018 r.	43
Mapa 2 Średnia liczba osób przypadających na instytucję kultury w województwach w Polsce w 2018 r.	44
Mapa 3 Centra, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*	45
Mapa 4 Muzea (łącznie z oddziałami) w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.	48
Mapa 5 Publiczne i niepubliczne biblioteki i filie w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*	51
Mapa 6 Kina stałe w powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*	54
Mapa 7 Liczba szkół podstawowych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*	66
Mapa 8 Liczba uczniów szkół podstawowych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.	67
Mapa 9 Liczba gimnazjów w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*	67
Mapa 10 Liczba uczniów w gimnazjach w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*	68
Mapa 11 Liczba szkół ogólnokształcących w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*	69
Mapa 12 Liczba uczniów szkół ogólnokształcących w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.	70
Mapa 13 Liczba szkół technicznych i artystycznych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*	70
Mapa 14 Liczba uczniów szkół technicznych i artystycznych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.	71
Mapa 15 Liczba szkół policealnych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.*	72
Mapa 16 Liczba uczniów szkół policealnych w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.	73
Mapa 17 Miejsca realizacji spotkań informacyjnych i warsztatów obowiązkowych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 – w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa	76
Mapa 18 Miejsca realizacji warsztatów fakultatywnych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 – w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa	78
Mapa 19 Miejsca aktywności zawodowej uczestników warsztatów zrealizowanych w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18.....	80
Mapa 20 Zróżnicowanie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*	90
Mapa 21 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2016 r. w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa	91
Mapa 22 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2017 r. w województwie podkarpackim w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa.....	92
Mapa 23 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2018 r. w województwie podkarpackim w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa.....	93
Mapa 24 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w latach 2016-18 w województwie podkarpackim w ujęciu przestrzennym – mapa pogładowa.....	94
Mapa 25 Proporcje przeciętnego wynagrodzenia brutto* w podkarpackich powiatach wobec średniej krajowej w 2018 r. (Dane w %).....	99
Mapa 26 Stopa rejestrowanego bezrobocia w podkarpackich powiatach wobec stopy bezrobocia w Polsce w 2018 r.	100
Mapa 27 Nasycenie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*	101
Mapa 28 Średnia liczba osób przypadająca na instytucję kulturalną w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.*	101
Mapa 29 Realizacja projektów w ramach BMK 2016-18 w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego	103

Tabela 1 Wskaźniki dla priorytetu tematycznego 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe	15
Tabela 2 Formy aktywności przejawiane przez muzea na Podkarpaciu w latach 2000-18 (Dane w %)	50
Tabela 3 Biblioteki na Podkarpaciu w latach 2007-18 – wybrane wskaźniki	53
Tabela 4 Rodzaje imprez masowych w województwie podkarpackim ogółem oraz w podziale na miejsce wydarzenia według ogólnej liczby poszczególnych rodzajów imprez w latach 2013-2018*	59
Tabela 5 Liczba poszczególnych rodzajów imprez w województwie podkarpackim według rodzaju organizatora w latach 2013-18.....	60
Tabela 6 Liczba szkół artystycznych oraz ich uczniów i absolwentów w województwie podkarpackim w latach 2004-2017	65
Tabela 7 Finansowanie podkarpackich projektów w ramach pierwszej edycji BMK.....	75
Tabela 8 Wykaz podmiotów działających na Podkarpaciu w sferze edukacji kulturowej w latach 2016-18 wraz z liczbą udostępnionych adresów e-mail.....	75
Tabela 9 Uczestnictwo w warsztatach zrealizowanych w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 według powiatów	81
Tabela 10 Kategorie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w 2018 r. według ogólnej liczby tego typu placówek	90
Tabela 11 Miejsce realizacji projektów w ramach PEK – BMK w latach 2016-18 w województwie podkarpackim według powiatów	94

Wykres 1 Udział wydatków na kulturę w budżetach województw w Polsce w 2018 r. w odniesieniu do średniej krajowej	16
Wykres 2 Wydatki budżetów domowych na kulturę i rekreację w województwach w Polsce w 2018 r. w odniesieniu do średniej krajowej.....	16
Wykres 3 Widzowie/słuchacze teatrów i instytucji muzycznych w województwie podkarpackim w latach 1999-2018	17
Wykres 4 Wydatki na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatu w latach 2001-18 (Dane w zł).....	26
Wykres 5 Wydatki na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2001-18 (Dane w zł).....	27
Wykres 6 Udział wydatków na kulturę w budżetach podkarpackich miast na prawach powiatu w latach 2001-18 (Dane w %).....	27
Wykres 7 Wskaźnik wydatków na kulturę w podkarpackich miastach na prawach powiatów w latach 2001-18 w odniesieniu do 2001 r.	28
Wykres 8 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Rzeszowie w latach 2001-18 (Dane w zł).....	28
Wykres 9 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Rzeszowie w latach 2002-18	29
Wykres 10 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Krośnie w latach 2001-18 (Dane w zł).....	29
Wykres 11 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Przemyślu w latach 2002-18	30
Wykres 12 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Przemyślu w latach 2001-18 (Dane w zł)	30
Wykres 13 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Przemyślu w latach 2002-18	31
Wykres 14 Dochody ogółem a wydatki na kulturę w Tarnobrzegu w latach 2001-18 (Dane w zł).....	31
Wykres 15 Dochody ogółem na 1 mieszkańca a udział procentowy w budżecie wydatków na kulturę w Tarnobrzegu w latach 2002-18	32
Wykres 16 Liczba placówek kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w poszczególnych województwach w Polsce w 2018 r. w porównaniu ze średnią krajową	44

Wykres 17 Średnia liczba osób przypadająca na jedną placówkę kultury prowadzącą działalność społeczno-kulturową w poszczególnych województwach w Polsce w 2018 r.	45
Wykres 18 Liczba placówek kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w latach 2003-18.	46
Wykres 19 Liczba imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2003-18.	46
Wykres 20 Liczba uczestników imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2003-18.	47
Wykres 21 Liczba imprez kulturalnych zorganizowanych w województwie podkarpackim oraz liczba ich uczestników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2003-18.	48
Wykres 22 Liczba muzeów i liczba zwiedzających na Podkarpaciu w latach 1995-2018.	49
Wykres 23 Imprezy oświatowe w muzeach na Podkarpaciu w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w latach 2003-18.	49
Wykres 24 Struktura prowadzonych działań przez muzea na Podkarpaciu w 2018 r. (Dane w %, N=6202)	51
Wykres 25 Liczba bibliotek wraz z filiami oraz liczba czytelników w ciągu roku na Podkarpaciu w latach 2007-17.	52
Wykres 26 Liczba bibliotek innych niż publiczne oraz liczba czytelników na Podkarpaciu w latach 2007-18.	53
Wykres 27 Liczba kin na Podkarpaciu w latach 1995-2018 (wraz z trendem liniowym)	55
Wykres 28 Liczba miejsc na widowni oraz liczba widzów na Podkarpaciu w latach 1995-2018.	55
Wykres 29 Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych oraz widzowie w kinach stałych na 1000 ludności w województwie podkarpackim w latach 2002-2018.	56
Wykres 30 Przedstawienia i widzowie w teatrze dramatycznym w województwie podkarpackim w latach 2009-18.	57
Wykres 31 Przedstawienia i widzowie w teatrze lalkowym w województwie podkarpackim w latach 2009-18.	57
Wykres 32 Liczba przedstawień (koncertów) w Filharmonii Podkarpackiej oraz liczba widzów (słuchaczy) w latach 2009-18.	58
Wykres 33 Imprezy masowe w województwie podkarpackim ogółem i z podziałem na miejsce wydarzenia w latach 2013-18.	58
Wykres 34 Liczba uczestników imprez masowych w województwie podkarpackim w latach 2013-18.	60
Wykres 35 Liczba uczestników płatnych i bezpłatnych imprez masowych w województwie podkarpackim w latach 2013-18.	61
Wykres 36 Proporcje uczestników masowych imprez płatnych i bezpłatnych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2013-18 (Dane w %)	61
Wykres 37 Proporcje uczestników masowych imprez sportowych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2013-18 według form wstępu – wolnym i płatnym (Dane w %)	62
Wykres 38 Proporcje uczestników masowych imprez artystyczno-rozrywkowych zorganizowanych w województwie podkarpackim w latach 2013-18 według form wstępu – wolnym i płatnym (Dane w %)	62
Wykres 39 Liczba poszczególnych typów szkół i uczęszczających do nich uczniów w województwie podkarpackim w 2017 r.	63
Wykres 40 Liczba szkół a liczba ludności w powiatach województwa podkarpackiego w 2017 r.	63
Wykres 41 Struktura szkół w województwie podkarpackim w 2017 r. (Dane w %, N=1629)	64
Wykres 42 Struktura uczniów w poszczególnych typach szkół w województwie podkarpackim w 2017 r. (Dane w %, N= 267323)	64
Wykres 43 Miejsce działalności zawodowej uczestników warsztatów w województwie podkarpackim w 2016 r. według powiatów (Dane w %, N=33*)	78
Wykres 44 Miejsce działalności zawodowej uczestników warsztatów w województwie podkarpackim w 2017 r. według powiatów (Dane w %, N=69)	79
Wykres 45 Miejsce działalności zawodowej uczestników warsztatów w województwie podkarpackim w 2018 r. według powiatów (Dane w %, N=59*)	79

Wykres 46 Kategorie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w 2018 r.	88
Wykres 47 Kategorie instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w miastach i na wsi w województwie podkarpackim w 2018 r.	88
Wykres 48 Struktura instytucji kultury prowadzących działalność społeczno-kulturalną w miastach i na wsi w województwie podkarpackim w 2018 r. (Dane w %).....	89
Wykres 49 Liczba placówek a liczba mieszkańców w poszczególnych powiatach województwa podkarpackiego w 2018 r.	89
Wykres 50 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto* w podkarpackich powiatach wobec średniej wojewódzkiej i krajowej w 2018 r. (Dane w tys. zł)	98
Wykres 51 Stopa bezrobocia rejestrowanego w podkarpackich powiatach wobec średniej wojewódzkiej i krajowej w 2018 r. (Dane w %).....	99
Wykres 52 Średnia liczba osób przypadających na jedną instytucję kultury prowadzącą działalność społeczno-kulturalną w województwie podkarpackim w 2018 r. według powiatów w odniesieniu do mediany.....	102
Wykres 53 Liczba instytucji kultury w podkarpackich powiatach w 2018 r. a liczba projektów zrealizowanych w ramach pierwszej edycji BMK.....	104
Wykres 54 Liczba ludności Podkarpacia na tle pozostałych województw w Polsce w 2018 r.	108
Wykres 55 Liczba ludności Podkarpacia w latach 2002-18 (w mln)	108
Wykres 56 Struktura wiekowa ludności Podkarpacia w 2018 r.(Dane w %, N=2129015)	109
Wykres 57 Struktura ludnościowa polskich województw w 2018 r.(Dane w %)*	109
Wykres 58 Liczba ludności na Podkarpaciu w wieku 0-14 lat i 15-24 lat w latach 2002-18.....	110
Wykres 59 Struktura wiekowa populacji mieszkańców Podkarpacia w latach 2002-18 (Dane w %).....	110
Wykres 60 Prognoza liczby ludności Podkarpacia do 2050 r.	111
Wykres 61 Prognoza struktury wiekowej mieszkańców Podkarpacia do 2050 r.	111
Wykres 62 Docelowe grupy odbiorców projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w 2016 r. (N=7*)	112
Wykres 63 Docelowe grupy odbiorców projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w 2017 r. (N=7*)	113
Wykres 64 Docelowe grupy odbiorców projektów zrealizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w 2018 r. (N=7*)	114
Wykres 65 Grupy docelowe odbiorców projektów realizowanych w ramach PEK – BMK w województwie podkarpackim w latach 2016-18 (N=21*)	114
Zestawienie 1 Zastosowane metody i techniki badawcze według źródeł i rodzajów danych.....	7
Zestawienie 2 Mocne i słabe strony rzeszowskiej sfery kultury oraz szanse i zagrożenia	21
Zestawienie 3 Miejsca realizacji spotkań informacyjnych w ramach PEK-BMK w latach 2016-18 w województwie podkarpackim	76
Zestawienie 4 Daty przeprowadzenia warsztatów w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w CK w Przemyślu w 2016 r. według dat.....	77
Zestawienie 5 Miejsca przeprowadzenia warsztatów w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w 2017 r. według dat.....	77
Zestawienie 6 Miejsca przeprowadzenia warsztatów w ramach PEK-BMK w województwie podkarpackim w 2018 r. według dat.....	77
Zestawienie 7 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2016 r. w województwie podkarpackim według powiatów.....	91
Zestawienie 8 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2017 r. w województwie podkarpackim według powiatów.....	92

Zestawienie 9 Miejsca realizacji projektów w ramach BMK w 2018 r. w województwie podkarpackim według powiatów.....	93
Zestawienie 10 Działania informacyjne, sieciujące i regrantingowe zrealizowane w ramach pierwszej edycji BMK na Podkarpaciu według powiatów	95
Zestawienie 11 Propozycje działań w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej	123
Zestawienie 12 Propozycje działań dotyczących budowania partnerstwa kultury i edukacji	124
Zestawienie 13 Propozycje działań dotyczących odbiorców ostatecznych	125

**NARODOWE
CENTRUM
KULTURY**

**BARDZO
MŁODA KULTURA
woj. podkarpackie**